

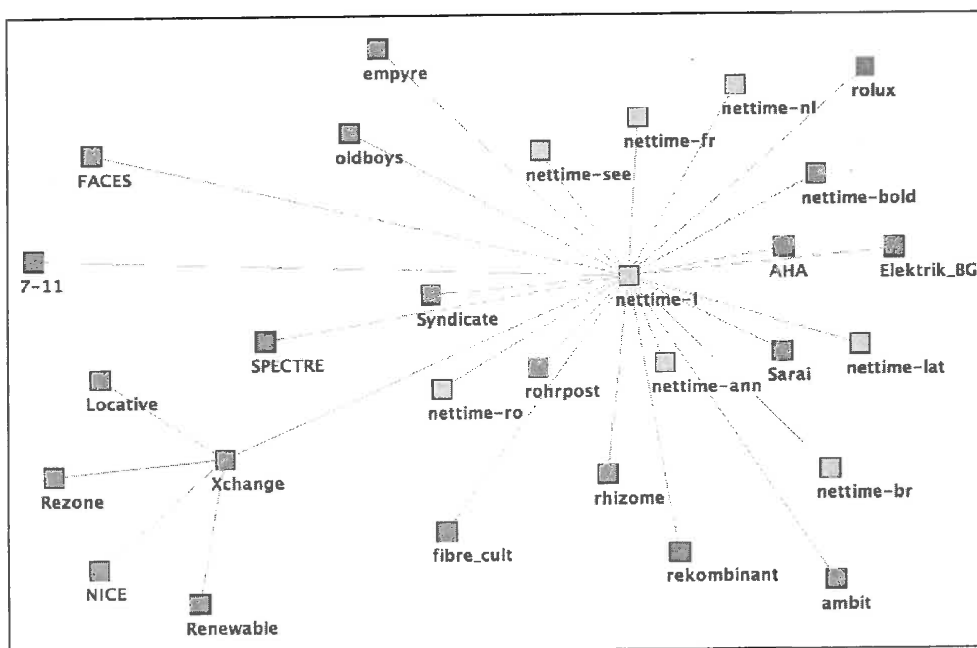
RĪGAS STRADIŅA UNIVERSITĀTE

Promocijas darbs

specialitātē “Kultūras un masu komunikācijas socioloģija”

Rasa Šmite

KREATĪVO TĪKLU KOPIENAS

Promocijas darba zinātniskā vadītāja: asoc. prof. Ilva Skulte

Rīga, 2011

316.77.4:004.738.5 (043.3)

705800

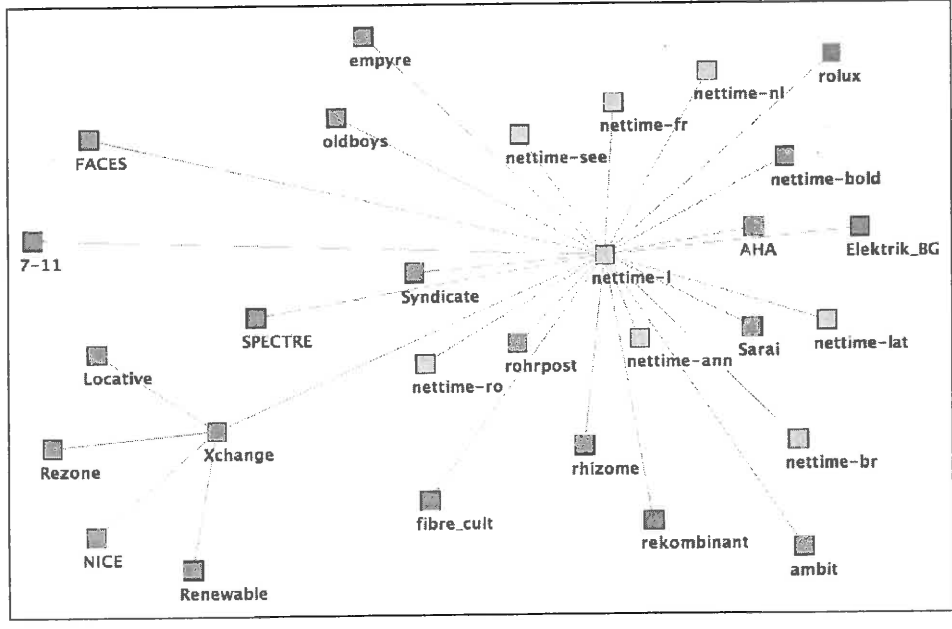
RĪGAS STRADIŅA UNIVERSITĀTE

Promocijas darbs

specialitātē "Kultūras un masu komunikācijas socioloģija"

Rasa Šmite

KREATĪVO TĪKLU KOPIENAS

Promocijas darba zinātniskā vadītāja: asoc. prof. Ilva Skulte

Rīga, 2011

Kopsavilkums

Kreatīvās tīklu kopienas

Rasa Šmite

Socioloģijā *tīkls* kā metafora ir izmantots jau vairāk kā gadsimtu, apzīmējot attiecības starp sociālo sistēmu dalībniekiem. 20. gs. beigās līdz ar interneta ienākšanu, jēdziens *tīkls* ieguvis ne tikai jaunu nozīmi, bet arī jaunu veidolu – *tīkli* kļuvuši par komplicētām *sociāli tehniskām* sistēmām. Kompleksās attiecības, kas rodas šādā vidē, tiek dēvētas par *sociāli tehniskajām formācijām*; pie tādām pieder arī *tīklu kopienas*, kas ir šī darba pētījuma objekts.

Darba mērķis ir ne vien veikt empīrisku tīklu kopienu pētījumu, bet arī interpretēt noteiktas tendences saistībā ar sociāli tehniskajām pārmaiņām, kuru ietekmē šobrīd mainās sabiedrības sociālā struktūra. Lai izpētītu sociālās rīcības jēgu, motivācijas, jauno sociālo dinamiku un sociālās organizācijas formas, veicu pētījumu par *kreatīvajām tīklu kopienām* – tā dēvējot *pašorganizējošās formācijas*, kas izveidojās agrīnajā interneta periodā (20. gs. 90. gadu otrajā pusē), un kuru dalībnieki bija galvenokārt radoši un sociāli aktīvi cilvēki. Tika veikts arī salīdzinājums ar mūsdienu *sociālajiem tīkliem* – ar šādu terminu apzīmējot mūsdienu *web 2.0* sociālo mediju platformās bāzētos tīklus.

Darbā izstrādātais teorētiskais pamats un terminoloģija – kas aplūko jēdzienu *tīkls* interpretācijas, kā arī terminu *tīkls* un *kopiena* savstarpējās sakarības, kalpo par pamatbāzi empīriskajam pētījumam. Par galveno šī kvalitatīvā pētījuma stratēģiju tika izvēlētas gadījumu studijas. Tajās tika izmantotas daudzveidīgas metodes – intervijas ar kopienu dibinātājiem, dalībniekiem un ekspertiem, tīklu kartēšana, dokumentu analīze, vēstkopu dinamikas analīze, uc. Kopumā tika aplūkoti 5 translokālo un 2 lokālo kreatīvo tīklu gadījumi: *Nettime* – vēstkopa tīkla kultūras kritiskajam diskursam, *Faces* – kiberfeministu kopiena, *Syndicate* – Eiropas mediju mākslas sadarbības tīkls, *Open* un *E-Lab* – lokālo kopienu tīklojums Latvijā, *Xchange* – globālā interneta radio kopiena, uc.

Darba struktūru veido 3 galvenās daļas: 1) tīkls un tā teorētiskais konteksts, 2) pētījumu metožu raksturojums, 3) pētījuma par kreatīvajām tīklu kopienām apraksts un noslēgumā – secinājumi.

Noslēgumā tika izdarīti secinājumi attiecībā uz tīklu kopienu sociālās rīcības jēgu un ieguldījumu tīklu sabiedrības attīstībā. Hipotētiski tika pierādīts, ka *tīklu kopienu pētījums* var kalpot par references fenomenu, caur kuru izprast izmaiņas mūsdienu sabiedrības sociālajā struktūrā, kas norisinās sociāli tehniskās transformācijas ietekmē.

Atslēgas vārdi:

tīkli, kopienas, digitālie tīkli, sociālie tīkli, kreatīvie tīkli, tīklu kopienas, tīklu kultūra, sociāli tehniskās formācijas, sociāla dinamika, tīklu sabiedrība

SATURS

Kopsavilkums (latviešu valodā)	2
IEVADS	5
I. TĪKLS. Teorētiskais konteksts	15
1.1. Tīkla kontekstu interpretācijas un terminoloģija	16
1.1.1. Kastelsa “plūsmu telpa” un citi “brīvi plūstošie” tīkla koncepti	18
1.1.2. Aktoru-tīkla teorija	20
1.1.3. Rizomātiskās tīklu koncepcijas	22
1.1.4. Mobilo tīklu paradigma un jaunās tīklu teorijas	23
1.1.5. Termina “tīkls” lietojumi	24
1.2. Tīkla pamatprincipi	27
1.2.1. Savstarpējā savienojamība	27
1.2.2. Atvērtība un decentralizētā pieejamība	31
1.2.3. Simultānisms, reāllaiks un klātbūtnes efekts	33
1.3. Tīkla topoloģija	37
1.3.1. Tehniskais līmenis: internets – tīklu tīkls	38
1.3.2. Politiski ekonomiskais līmenis un “jaunā ekonomika”	41
1.3.3. Sociālais līmenis	47
1.4. Tīklu “sociālā loģika”	54
1.4.1. Tehnoloģiskā determinisma jautājums	54
1.4.2. Digitālo tīklu konceptuālā telpa	55
1.4.3. Digitālo tīklu un sociālo procesu mijiedarbība	57
1.5. Tīklu kopienas – terminoloģijas jautājums	60
1.5.1. Translokālo tīklu kopienas	61
1.5.2. Lokālo kopienu tīklojumi	61
1.5.3. Kreatīvo tīklu kopienas	62
1.5.4. Sociālo tīklu kopienas	63
II. TĪKLU KARTĒŠANA. Pētījuma metodoloģija	66
2.1. Kartēšana kā socioloģisku pētījumu metode	67
2.1.1. “Tīkla teorija” un sociālo tīklu analīzes vēsture	68
2.1.2. Izmantotā programmatūra un tīklu kartēšana	69
2.1.3. Datu vākšana un kreatīvo tīklu analīze	71
2.2. Kvalitatīvās pētījumu metodes	74
2.2.1. Intervijas ar translokālo kreatīvo tīkla kopienu dibinātājiem un ekspertiem	74
2.2.2. E-aptauja. Īsās intervijas ar tīkla kopienu dalībniekiem	75
2.2.3. Intervijas ar lokālo kopienu tīklojumu dalībniekiem	75
2.3. Citas izmantotās pētījumu metodes	78

2.3.1. Vēstkopu dinamikas analīze	78
2.3.2. Literārās socioloģijas valodas elementi	78
III. TĪKLU KOPIENAS. Pētījums	79
3.1. Kreatīvo tīkla kopienu rašanās – digitālo tīklu globālā telpā	82
3.1.1. Tīkla laiks – <i>Nettime</i> vēstkopa un tīkla kritiskais diskurss	82
3.1.2. Kiberfeministu kopiena – <i>Faces</i>	93
3.1.3. Austrumu un Rietumu Eiropas mediju mākslas sadarbības tīkls – <i>Syndicate</i>	103
3.1.4. Tīkla mākslas kopiena <i>7-11</i>	110
3.1.5. Kreatīvās interneta radio kopienas <i>Xchange</i> rašanās	112
3.2. Kreatīvo tīklu sociālās organizācijas formas	116
3.2.1. Festivāli – kreatīvo tīkla kopienu tikšanās vietas	116
3.2.2. Mediju centri – tīkla kultūras mezglpunkti	117
3.2.3. Mākslas serveri – tīkla kopienu virtuālās mājvietas	118
3.3. Lokālo kopienu tīklojumi interneta pirmsākumos Latvijā	125
3.3.1. <i>Open</i> un alternatīvās kultūras tīkla rašanās Rīgā 90. gadu vidū	126
3.3.2. <i>E-Lab</i> digitālās kultūras lokālās kopienas tīklojums, tā darbības lauks un sociālās organizācijas formas	135
3.3.3. <i>E-Lab</i> tīkla serveris – sociāls medijs mākslai un komunikācijai	140
3.4. Globālais tīkls kā lokālās kopienas paplašinājums – <i>Xchange</i> gadījums	151
3.4.1. <i>E-Lab</i> globālā interneta radio tīkla <i>Xchange</i> izveide	152
3.4.2. Kopraidīšanas sociālā dinamika – interaktīvu komunikācijas formu meklējumi “akustiskajā kibertelpā”	153
3.4.3. <i>Xchange</i> kopienas dalībnieku sociālā tīkla karte un vēstkopas analīze	156
3.5. No virtuālajām līdz lokatīvo mediju kopienām	165
3.5.1. Lokatīvo mediju tīkla kopienas	166
3.5.2. Kreatīvais sadarbības kartogrāfijas projekts “Piens”	167
3.5.3. Hibrīdo mediju tīkli – spektra ekoloģijas, alternatīvās enerģijas, vienādranga tīkla u.c. jautājumiem veltītās kopienas	170
NOBEIGUMA SECINĀJUMI	174
Literatūras saraksts	184
Attēlu rādītājs	191
Pamatjēdzienu rādītājs	194
Abstract (in English)	195
Pateicības	196
PIELIKUMS	197

IEVADS

Sabiedrību var aplūkot no dažādiem skatupunktiem, no dažādām pieejām, balstoties uz dažādiem pamatjēdzieniem. Viens no tiem ir *tīkls*. Tīkls kā sabiedrības struktūra ir pazīstams jau kopš seniem laikiem (piemēram, tirdzniecības tīkli). Socioloģijā tīkls kā metafora tiek izmantots jau vairāk nekā gadsimtu, lai atspoguļotu komplicēto attiecību kopumu, kas pastāv starp sociālo sistēmu dalībniekiem dažādos līmeņos – personiskajā, starptautiskajā un citos.

Tomēr tikai 20. gs. beigās, ienākot jaunajām informācijas un komunikāciju tīklu tehnoloģijām kā internetam, jēdziens *tīkls* ir ieguvis ne tikai jaunu nozīmi, bet arī jaunu divatnīgu veidolu. No vienas puses, tīkls ir “materializējies” – globālā datortīklu formā; no otras puses – kļuvis par “virtuālu” sociālo telpu.

Tā rezultātā *tīkli* šodien ir kļuvuši par komplicētām sociāli tehniskām sistēmām; kompleksās attiecības, kas rodas sociālajai rīcībai mijiedarbojoties ar informācijas tehnoloģijām, tiek dēvētas par *sociāli tehniskajām formācijām*. Pie tādām pieder arī *virtuālās* jeb *tiešsaistes tīklu kopienas*, kas pašorganizācijas procesā ir izveidojušās internetā, un kas ir šī darba galvenais pētījuma objekts.

Objekts

Pētījuma objekts ir *tīklu kopienas*, kas pašorganizācijas procesā radušās internetā un kuru darbības rezultātā ir radusies un attīstās *tīklu kultūra*.

Šajā darbā tiek izdalīti divi tīklu kopienu veidi – *kreatīvās tīklu kopienas*, kas izveidojās galvenokārt interneta agrīnajā periodā (tīklu kultūras pirmsākumos, kad tā vēl ir margināla, alternatīva parādība), un *sociālo tīklu kopienas*, kas izveidojušās mūsdienu *web 2.0* sociālo mediju platformās (kad tīklu kultūra kļuvusi par populāro kultūru). Šajā darbā uzsvars tiek likts uz pirmo (kreatīvo) kopienu veidu, kā arī tiek veikts salīdzinājums ar otro (sociālajiem tīkliem).

Tēmas aktualitāte

Kad 1996. gadā Manuels Kastelss (*Manuel Castells*) nāca klajā ar terminu “tīkla sabiedrība”, bija radies principiāli jauns modernās sabiedrības veids, kurā “*visas nozīmīgākās sociālās struktūras un aktivitātes organizējas ap elektroniski apstrādātas informācijas tīkliem*”. Turklāt Kastelss arī apgalvo, ka “*jaunā informāciju tehnoloģiju paradigma nodrošina būtisku pamatu tās izplatīšanās ekspansijai visā sociālajā struktūrā*” [Castells, 500], paredzot, ka tas būs dominējošais faktors arī vēl

tālā nākotnē. Tīkls, pēc Kastelsa domām, ir kļuvis par modernās sabiedrības pamatelementu [Castells, 501], Kad 1996. gadā Manuels Kastelss (*Manuel Castells*) iepazīstināja ar konceptu par "tīkla sabiedrību"¹, bija radies principiāli jauns modernās sabiedrības veids, kurā "visas dominējošās funkcijas un procesi arvien vairāk organizējas ap [elektroniski apstrādātas informācijas] tīkliem". Turklāt Kastelss arī apgalvo, ka "jaunā informāciju tehnoloģiju paradigma nodrošina būtisku pamatu tās izplatīšanās ekspansijai visā sociālajā struktūrā", paredzot, ka tas būs dominējošais faktors arī vēl tālā nākotnē. Tīkls, pēc Kastelsa domām, ir kļuvis par modernās sabiedrības pamatelementu. [Castells, 500]

Līdzās Kastelsa globālajam konstruktam, tikpat svarīgi ir, ka digitālo tīklu globālā izplatība un publiskā pieejamība 90. gados radīja nišu tādām jaunām sociālām aktivitātēm, kas "pašorganizējas daudzveidīgās virtuālās kopienās, kuras aug un attīstās un kurās to dalībnieki sazinās ar interneta palīdzību" [Kluitenberg 1996, 15].

Manuels Kastelss ir viens no pirmajiem sociologiem, kas uzskatīja, ka "tehnoloģijas jāuztver nopietni" [Castells, 4], un ka tehnoloģiju revolūcija ir jāaplūko sociālā kontekstā, kurā tā ir veidojusies un attīstījusies, tādējādi viņa darbs ir ieguvis lielu ievērību. Tomēr, kopš viņa darba "Tīkla sabiedrības sākotne" (*The Rise of the Network Society*) [1996] publicēšanas ir pagājis vairāk kā desmit gadu, un internets pa to laiku ir pārdzīvojis dažādus periodus. Agrīno periodu 90. gadu pirmajā pusē iezīmēja utopisma fāze (kas bija sastopama galvenokārt ASV), kur interneta brīvības ideju ietekmē radās neskaitāmas "virtuālās kopienas" – kā tās savā agrīnajā darbā [Virtual Communities 1993] nodēvēja agrīnā kiberutopisma pārstāvis – amerikāņu rakstnieks Hovards Reingolds (*Howard Rheingold*). Interneta privatizācijas rezultātā 90. gadu vidū, kad internets kļuva publikai plaši pieejams, notika īpaši strauja digitālo tīklu globālā izplatība – Eiropā pretstatā amerikāņu agrīnajam kiberutopismam rodas tīkla kritiskais diskurss un izveidojas daudzveidīgas kreatīvo tīklu kopienas. Ap 2000. gadu, šķita, ka interneta komercializācijas vilnis, tiecoties internetu padarīt par globālo tirgus telpu, nopietni apdraud virtuālo kopienu pastāvēšanu, tomēr, e-komercijas "bums" (dēvēts arī par *dotcom māniju*) pirmais cieš sakāvi.

21. gadsimta sākumā interneta komunikāciju sistēmā ienākot bezvadu tīkliem un mobilajām ierīcēm, translokālo kopienu vietā sāk rasties dažādas lokālo kopienu tīklojumu hibrīdās formas. Lokālo aspektu globālajos tīklos vēl vairāk pastiprina 21. gadsimta otrajā pusē tik populārās tiešsaistes sociālo tīklu platformas (*Facebook*,

1 Terminu "tīklu sabiedrība" pirms Kastelsa lietoja Jan van Dijk holandiešu valodā savā grāmatā "De Netwerkmatschappij" (1991) (*The Network Society*, 1999, 2006)

draugiem.lv, u.tml.), līdz ar kuru ienākšanu *tiešsaistes tīklošanās* jau ir kļuvusi par masu parādību un nenoliedzami – par mūsdienu sabiedrības aktualitāti.

Problemātika

Kaut arī internets jau ir publiski pieejams vairāk kā piecpadsmit gadus, tikpat (ne)sena ir arī virtuālo kopienu vēsture, un mūsdienās sociālie tīkli ir kļuvuši par masu fenomenu, tomēr *jaunā sociālā dinamika*, interaktīvās komunikācijas un sociālās organizācijas formas, kas radušās digitālo tīklu vidē, vēl joprojām ir maz pamanāmas – gan savas virtualitātes, neinstucionalizēto un heterogēno formu, kā arī translokālās (vai gluži pretēji – maza mēroga lokālās) darbības rakstura dēļ.

Tā kā sociālais fenomens interneta pastarpinātās komunikācijas vidē vēl joprojām ir nosacīti jauna parādība, pētījumi šajā jomā nav viennozīmīgi un pētnieki līdz šim tā arī nav nonākuši pie noteiktiem secinājumiem par digitālo tīklu sociālo jēgu. Sociālo dinamiku, kas radusies digitālo tīklu vidēs (lai minam kā interneta vai bezvadu tīklus) vēl joprojām atbilstoši neizdodas kontekstualizēt nedz mediju, nedz sociālajām teorijām. Viens no iemesliem ir nepietiekama informētība par reālajām norisēm tīkla kopienu praksē, cits – ka ne vienmēr tehnoloģiju aspekts tiek ņemts “nopietni”. Tai pat laikā nevar apgalvot, ka jaunās sociālās formas digitālajos tīklos ir radušās vienīgi tehnoloģisku pārmaiņu rezultātā. Kaut arī sabiedrība šodien nav aplūkojama bez tehnoloģijām, ko tā pati radījusi, tomēr jāapzinās, ka “tīkla loģika” (tehniskajā līmenī) ne vienmēr saskan ar “sociālo loģiku” (sociālo rīcību tajos). Šodien ir skaidrs arī, ka dažādas 90. gados popularizētās tehnoloģiskās determinisma idejas ir cietušas sakāvi. Decentralizētā interneta tīklu struktūra automātiski nepārveidoja sabiedrības modeli mazāk hierarhisku, nedz arī sabiedrība interneta lietošanas rezultātā kļuvusi demokrātiskāka. Tādējādi ir kļuvis skaidrs, ka tīkli nav vis nejauši veidojumi, tiem piemīt noteikta struktūra. “*Tīkli ir ārkārtīgi komplikētas tehnosociālas vides, kas nepakļaujas vienkāršai reducēšanai*” [Lovink 2005, 11].

Tādēļ “tīklu socioloģijā” vēl joprojām ir aktuāli “izstrādāt analītiskas kategorijas” – uzskata mūsdienu socioloģe Saskija Sasena, – lai izprastu kompleksās mijiedarbes attiecības starp tehnoloģiju un sabiedrību [Sassen 2002, 365].

Pētījuma jautājums

Viena no tīklu pētniecības pamatatziņām pieder M. Kastelsam, kurš apgalvo, ka *tīkls ir mūsdienu sabiedrības pamatelements*. Šajā pētījumā tiek izvirzīts hipotētisks apgalvojums, ka – tā kā *tīklu kopienas* ir radušās kompleksu attiecību

rezultātā, sociālajai rīcībai mijiedarbojoties ar digitālo tīklu tehnoloģijām, tad padziļināti pētījumi par tām ir viens no pamatveidiem, kā izprast mūsdienu tīklu sabiedrības jaunās sociālās morfoloģijas². Tā kā radoši jaunu sociālo attiecību, komunikācijas un organizācijas formu meklējumi visspilgtāk izpaudās interneta agrīnajā periodā, tad *agrīnās kreatīvo tīklu kopienas* tiek uzlūktas par izejas pozīciju šādā pētījumā.

Šādas nostādnes ir pētījuma jautājuma pamatā, kurš tiecas noskaidrot vai un kādā veidā *tīklu kopienas* un pētījums par to sociālās rīcības jēgu var kalpot par references fenomenu, caur kuru izprast izmaiņas mūsdienu tīklu sabiedrībā.

Mērķis un uzdevumi

Uzskatot, ka socioloģiskajos tīklu pētījumos būtiski ir ne vien veikt epmīriskus pētījumus, bet arī interpretēt noteiktas tendences, šī **darba galvenais mērķis ir izpētīt un analizēt agrīnās kreatīvo tīklu kopienas, lai izskaidrotu to sociālās rīcības jēgu³**, un caur šādu perspektīvi raksturotu tās izmaiņas mūsdienu *tīklu sabiedrības* sociālajā struktūrā, kas norisinās *sociāli tehniskās transformācijas* ietekmē.

Šī mērķa sasniegšanai tiek izvirzīta secīga virkne uzdevumu:

1. izstrādāt teorētisko pamatojumu, lai sistematizēti aplūkotu tīklu teorijas, uz kurām balstīt empīrisko pētījumu: aplūkot un skaidrot atbilstošākās *tīklu* teorijas, kontekstus un jēdzieniskās nozīmes, kā arī galvenos tīklu principus un tīklu topoloģiju;
2. Noskaidrot terminoloģijas jautājumu: terminu “tīkls” un “kopienas” interpretācijas, nozīmes un lietojumus, balstoties gan uz teorētisko literatūru, gan pētījuma rezultātiem (no pašu tīklu kopienu dalībnieku pieredzes perspektīvas);
3. Izstrādāt pētījuma metodoloģiju – t.i. kā veikt pētīšanas procesu un kādas metodes pamatā izmantot, lai pēc iespējas daudzpusīgāk varētu izpētīt un izanalizēt pētījuma objektu.
4. Veikt pētījumu par agrīnajām kreatīvo tīklu kopienām, lai noskaidrotu dalībnieku motivācijas, kopīgās darbības lauku un vienojošos mērķus; analizētu galvenās sociālās organizācijas un komunikācijas formas; kā arī pētījumā izmantot

2 Sociālās morfoloģijas – šajā darbā lietots elastīgas formas / struktūras nozīmē, balstoties uz Manuela Kastelsa atziņu, ka “tīkli konstituē mūsdienu sabiedrības jaunās sociālās morfoloģijas”, un ka “tīklu sabiedrība ir sabiedrība, kurā visas galvenās sociālā struktūras un aktivitātes organizējas ap elektroniski apstrādātās informācijas tīkliem” [Castells].

3 Šāda pētījuma pieeja izstrādāta atsaucoties uz M. Vēbera ieguldījumu šī jēdziena skaidrojumā un viņa interpretāciju, ka “socioloģija .. ir zinātne, kas izskaidrojot cenšas izprast sociālo rīcību un tādējādi kauzāli izskaidrot tās procesu un ietekmi” [Vēbers, 237]

izvēlētās metodes – kvalitatīvās (intervijas ar ievērojamāko agrīno tīklu kopienu dibinātājiem, dalībniekiem, ekspertiem), gadījumu studijas (lai padziļināti izpētītu izvēlēto kopienu gadījumus), kvantitatīvo datu analizēšanu (pētot tīklu aktivitātes dinamiku) un salīdzināšanu ar kvalitatīvajā pētījumā iegūto informāciju.

5. Kartēt un veikt tīklu analīzi attiecībā uz pētījumā aplūkotajiem gadījumiem, lai analizētu kreatīvo tīklu sociālo saišu struktūru, kā arī lai izvērtētu šīs pieejas (sociālo tīklu analīzes) potenciālu un limitus kreatīvo tīklu pētījumos.

5. Balstoties uz pētījumā iegūto informāciju (galvenokārt kvalitatīvo) veikt kreatīvo tīklu kopienu salīdzinošo analīzi ar mūsdienu sociālajiem tīkliem, lai konstatētu būtiskākās atšķirības un iezīmētu tīklu kopienu nākotnes attīstības tendences;

6. Izdarīt secinājumus attiecībā gan uz teorētiskā, gan empīriskā pētījumā iegūtajiem rezultātiem, lai analizētu procesus un ietekmes, kā arī lai pozicionētu tīklu kopienu kā *pašorganizējošo formāciju* vietu un lomu *tīklu sabiedrībā*.

Teorētiskais pamats

Par darba galveno teorētisko pamatu ir izmantots Manuela Kastelsa (*Manuel Castells*) *tīklu sabiedrības*⁴ koncepts. Tas atspoguļots viņa pazīstamās trilōģijas "Informācijas laikmets" pirmajā grāmatā "Tīkla sabiedrības sākotne" [1996], kas tiek uzskatīta par līdz šim vispamatīgāko pētījumu par digitālajiem tīkliem un tīklu sabiedrību informācijas laikmetā. Līdzās Kastelsa globālajam konstruktam par tīklu kā "plūsmu telpu", teorētiskajā daļā ir aplūkots arī tādu postmoderno autoru kā Žila Delēza (*Gilles Deleuze*) un Fēliksa Gvatarī (*Felix Guattari*) koncepts par tīklu kā rizomātisku, heterogēnu struktūru. No mūsdienu teorijām uzmanība pievērsta arī *aktoru tīkla teorijai*, kas piedāvā vienlaikus kartēt attiecības materiālā līmenī (starp lietām) un semiotiskā līmenī (starp konceptiem). Šīs teorijas, kas gan bieži tiek dēvēta drīzāk par metodi, proponenti ir mūsdienu franču sociālteorētiķi un zinātnes pētnieki Bruno Latūrs (*Bruno Latour*) un Mišels Kallons (*Michel Callon*), un britu sociologs Džons Lovs (*John Law*).

Tā kā postmodernā pieeja akcentē *prakses pētījumu* nozīmi (kas ir aktuāli šajā darbā), tad šajā darbā sava ietekme ir *Pjēra Burdjē* refleksīvajai pieejai, kas uzsver, ka sociālā pasaule nekad nav tikai objekts, tā ir arī aktīvs subjekts, kas rada pati sevi, jo "*sociālā pasaule pati producē daudzus priekšstatus par sevi*" [Burdjē].

4 Terminu "tīklu sabiedrība" ieviesa *Jan van Dijk* holandiešu valodā savā grāmatā "*De Netwerkmatschappij*" (1991) (*The Network Society*, 1999, 2006), un *Manuel Castells* – angļu valodā savā grāmatā "*The Rise of the Network Society*", Vol. 1 "The Information Age" (1996).

Risinot metodoloģijas jautājumus un pēc kādām analītiskām kategorijām vadīties empīriskā pētījuma veikšanā, ietekmējos arī no ievērojamās mūsdienu socioloģes un globalizācijas pētnieces Saskijas Sasenas (*Saskia Sassen*) pētījumiem, tai skaitā, “Tuvojoties informācijas tehnoloģijas socioloģijai” (*Towards a Sociology of Information Technology*) [2002] un “Elektroniskais tirgus un aktīvistu tīkli: sociālās loģikas nozīme digitālajās formācijās” (*Electronic Markets and Activist Networks: the Weight of Social Logics in Digital Formations*) [2005].

Sava nozīme ir arī tādu laikabiedru teorētiskajām pieejām, kas savulaik paši ir bijuši aktīvi kreatīvo tīklu kopienu dibinātāji un dalībnieki – t.sk. mediju teorētiķa un tīklu kritiķa, savulaik kreatīvās tīkla kopienas *Nettime* dibinātāja, tagad – Amsterdamas Tīklu kultūras institūta dibinātāja un vadītāja, profesora Gerta Lovinka (*Geert Lovink*) kritiskās tīklu kultūras teorijām un priekšlikumam par “jaunajām tīklu teorijām”. Tāpat nozīme ir bijusi nīderlandiešu mediju teorētiķa Ērika Kluitenberga (*Eric Kluitenberg*) mēģinājumiem kontekstualizēt tīkla sociālo dinamiku, austriešu mediju teorētiķa un rakstnieka Armīna Medoša (*Armin Medosch*) rakstiem par brīvo bezvadu tīklu kopienām un tīklu topoloģiju, rakstnieka un politiskā kritiķa Braiena Holmsa (*Braien Holms*) “plūsmu kartēm”, austrāliešu mediju teorētiķa Neda Rositera (*Ned Rossiter*) konceptam par “organizētajiem tīkliem” u.c.

Darbā metodoloģiskā kontekstā tiek aplūkota un eksperimentālā kārtā arī izmantota (*sociālo tīklu analīze* (STA), kas balstās *tīkla teorijā* (kas savukārt sakņojas matemātikā un datorzinātnēs sastopamajā grafu teorijā). STA par izejas pozīciju pieņem uzskatu, ka “*sociologu primārais uzdevums ir pētīt sociālās struktūras*” [Wellman, 1983: 156-157]. 20. gs. beigās viena no ietekmīgākajām sociālo tīklu pētnieku grupām izveidojās ap sociologu Harisonu Vaitu (*Harrison White*) un viņa sekotājiem Marku Grenoveteru (*Mark Granovetter*) un Beriju Vilmanu (*Barry Wellman*). Būtiska *tīkla teorijas* iezīme ir, ka tā tiecas pētīt un analizēt nevis sociālās grupas vai kategorijas, bet gan saites (savienojumus) starp aktoriem, kas tiek darīts ar vizuāli matemātiskām metodēm (kartēšanu un analizēšanu).

Pētījuma metodes

Darbā izstrādātais teorētiskais pamats un terminoloģija – kas aplūko jēdzienu *tīkls* interpretācijas, kā arī terminu *tīkls* un *kopiena* savstarpējās sakarības, kalpo par pamatbāzi empīriskajam pētījumam.

Gadījumu izpēte jeb gadījumu studijas (*case study*) šajā darbā tika izmantota kā galvenā pētījuma stratēģija. Kopumā tika veiktas 5 translokālo un 2 lokālo kreatīvo

tīklu kopienu *gadījumu studijas*. Lai noskaidrotu sociālās rīcības jēgu, gadījumu izpētē kā atbilstošākās tika izvēlētas *kvalitatīvās metodes* – intervijas ar kreatīvo kopienu dibinātājiem, dalībniekiem un ekspertiem. Tās tika kombinētas ar *kvantitatīvo datu analizēšanu* (piemēram, tīkla kopienu vēstkopas dinamikas analīze), dažādu *dokumentu un sekundāro datu analīzi*.

Atsevišķos gadījumos papildus izmantota *literārās socioloģijas* pieeja kā arī personīgās refleksijas (attiecībā uz kopienām, kurās esmu bijusi iesaistīta) – lai izceltu kāda aspekta vai gadījuma nozīmību un izskaidrotu tendences, kas bija agrīno kreatīvo tīkla kopienu rašanās procesa pamatā.

Šajā darbā inovatīvais elements ir tādas analītiskas pieejas izmantošana kā *sociālo tīklu analīze* (STA), lai pētītu un analizētu aplūkoto kopienu tīklu saišu struktūru un tās ietekmi uz indivīdu un savstarpējām attiecībām.

Tēmas izvēles pamatojums

No vienas puses, zinātniskā interese par tīklu pētījumiem – tīklu teoriju un tīkla kopienām sakņojas manā vairāk kā 15 gadu ilgajā praktiskajā pieredzē, kas iegūta, darbojoties interneta kultūras attīstības jomā kopš pašiem interneta pirmsākumiem, t.i., kopš 90. gadu vidus. Līdzās aktīvai dalībai agrīnajos translokālajos sadarbības tīklos (kuru dibinātāji un aktīvākie dalībnieki šodien ir pazīstami pētnieki, mākslinieki, mediju teorētiķi, sociologi, rakstnieki par tīklu kultūras jautājumiem), esmu bijusi iniciatore un līdzdibinātāja alternatīvās laikmetīgās mākslas un digitālās kultūras lokālajam tīklojumam, kas izveidojās 90. gadu otrajā pusē Rīgā ap Elektroniskās mākslas laboratoriju *E-Lab* (dibināta 1996. gadā), un savukārt kura darbības rezultātā tika izveidots Jauno mediju kultūras centrs RIXC (dibināts 2000. gadā). Kopš 1996. gada piedaloties vairāk kā 30 *tīkla kultūras* un *jauno mediju mākslas* konferencēs, festivālos, izstādēs, simpozijos Eiropā, Kanādā, Austrālijā, kā arī realizējot kreatīvus mākslas un kultūras projektus digitālajos tīklos, iniciējot un līdzdibinot vairākus translokālos un lokālos sadarbības tīklus, ir uzkrājusies ievērojama pieredze un specifisks skatījums uz tīklu un sociālo fenomenu tajā. Tā rezultātā, konstatēju, ka *tīklošanās* pieredzējums no “iekšienes” ievērojami atšķiras no tās perspektīvas, kā to skaidro un analizē sociālās un mediju teorijas un empīriskie pētījumi, kuru pētnieks atrodas “ārpus” šādas pieredzes.

No otras puses, tā kā tīklu kopienu darbība norisinās galvenokārt virtuālajā digitālo tīklu vidē, tai nepiemīt institucionalizētas formas, šo kopienu struktūra visbiežāk ir heterogēna, translokāla, globāli izkaisīta, to dalībnieki vienoti ar vājām

saitēm, utt. Arī kreatīvo tīklu kopienu darbības lauks – līdzīgi kā Nikolā Burjo raksturo laikmetīgās kultūras un mākslas izpausmes – norisinās sociālajā “starpelpā”⁵ [Burjo, 16]. Agrīnās kreatīvo tīklu kopienas parādīja iespēju, kā veidot esošajai sistēmai alternatīvas komunikācijas formas (*tīklā*), ārpus sabiedrības ierastajām “komunikāciju zonām”. Īsi sakot, kaut arī tīklu kopienas jau pastāv vairāk kā 15 gadu, to pašorganizācijas formas un jaunā sociālā dinamika vēl joprojām savas nemanāmības dēļ netiek atbilstoši kontekstualizēta un pozicionēta mūsdienu sabiedrības sociālajā struktūrā. Neskatoties uz to, ka tā dēvētie *sociālie tīkli* šodien jau ir kļuvuši par populāru parādību, kas ir liecība notiekošajām pārmaiņām sabiedrībā, tie vēl joprojām darbojas sociālajā “starpelpā”. Tāpat trūkst arī analītiskas pētījumu metodoloģijas, kas spētu atbilstoši konceptualizēt digitālo tīklu sociālo fenomenu. Tādējādi šo kopienu pieredze un potenciāls, netiek atbilstoši izvērtēta un izmantota pozitīvos sociālo problēmu risinājumos (piemēram, sociālā integrācija, jauno tehnoloģiju kreatīva izmantošana – datorspēļu atkarības vietā u.tml.).

Kaut arī mana līdzšinējā darbība ir bijusi vairāk saistīta ar jauno mediju tīkliem, mākslu un kultūru, tomēr savā kreatīvo tīklu kopienu pētījumā vēlējos aplūkot tieši sociālo dimensiju. Turklāt uzskatīju, ka socioloģiskās pētījumu metodes, īpaši kvalitatīvās, būtu visatbilstošākās, lai izskaidrotu, piemēram, tīkla sociālo dinamiku, sociālās rīcības jēgu u.tml. Vairākus gadus studējot doktorantūrā, gan konsultējoties, gan strādājot patstāvīgi, pētījums tika veikts socioloģijas kontekstā, atbilstoši kultūras un masu komunikācijas socioloģijas apakšnozarei.

Zinātniskā novitāte

Šī pētījuma zinātnisko novitāti raksturo vairāki aspekti:

1. Šāda mēroga padziļināts pētījums, kas raugās uz sabiedrību caur *tīklu* perspektīvi, un kas aplūkot tīklu kopienas ne vien kā sociālu fenomenu, bet kā *sociāli tehniskas formācijas* Latvijā līdz šim nav ticis veikts. Kaut gan pēdējos gados arī Latvijas augstskolās arvien zīmīgāka ir tendence bakalauru un maģistru socioloģijas un komunikācijas studentu vidū pievērsties sociālo tīklu un tiešsaistes kopienu pētījumiem, tomēr nav sistemātiska pamata uz kā balstīt šos jaunus pētījumus.

Tādēļ šis darbs, kas sistemātiski sakārto tīklu teorijas, ir orientēts uz sociālās rīcības jēgas meklējumiem, empīriski pēta tīklu kopienu *praksas* vienlaikus

⁵ Terminu “starpelpa” lietoja Kārlis Markss, lai raksturotu tirgus sabiedrības, kas paliek ārpus kapitālistiskās ekonomikas ietvariem, jo tās nepakļaujas peļņas likumiem [Burjo, 16].

translokālos un lokālos (Latvijas) kontekstos, socioloģiskajā pētījumā (atsaucoties uz Kastelsu) “tehnoloģijas uztver nopietni” un eksperimentē ar *sociālo tīklu analīzi* – ir novatorisks un sniedz būtisku ieguldījumu *sociālo tīklu pētījumu* pamatu likšanā Latvijas socioloģijā.

2. Arī starptautiskā kontekstā šim darbam piemīt zinātniska novitāte. Šobrīd pasaulē no vienas puses, interneta pētnieku kļūst arvien vairāk, aktīvi darbojas AOIR – interneta pētnieku asociācija⁶, kas organizē ikgadējas konferences un izdod zinātniskas publikācijas, taču šie pētījumi ir vairāk starpdisciplināri, socioloģisko pētījumu šajā jomā vēl joprojām nav daudz. No otras puses, aktīvākais socioloģijas novirziens tīklu pētījumos, kas nodarbojas ar sociālo tīklu analīzi, kaut arī ir ļoti specifisks – tas primāri orientējas uz tīklu struktūras un saišu starp dalībniekiem pētījumiem, turpina strauji augt un attīstīties, tomēr šāda pieeja ir ierobežota attiecībā uz, piemēram, sociālās rīcības motivācijas skaidrojumiem. Treškārt, ja pētījumi norisinās kreatīvās interneta kultūras jomā, tad tie galvenokārt tiek veikti mākslas zinātnes, kulturoloģijas vai mediju studiju kontekstā.

Tā kā šis promocijas darba pirmām kārtām tiecas iezīmēt un analizēt *būtiskākās tendences*, kas pastāv jaunajās *sociāli tehniskajās formācijās*, un tas specifiski orientējas uz kreativitātes un pašiniciatīvas nozīmi tīklu sociālajā organizācijā, kā arī gan aptver plašu teorētisko lauku, gan analizē tīklu kopienu prakses no veiktā socioloģiskā pētījuma perspektīvas, tas ir novatorisks *tīklu socioloģisko pētījumu* jomā arī starptautiskā līmenī.

Darba aprobācija un sagaidāmie rezultāti

Darbā tiek iekļauts plašs teorētiskā konteksta skaidrojums, izstrādāta pētījumu metodoloģija un raksturotas izmantotās pētījuma metodes, noskaidrotas jēdzienu “tīkls” un “kopienas” jēdzienu interpretācijas. Pētījuma rezultātā, apstrādājot intervijās iegūto informāciju, ir noskaidrota un analizēta vairāku ievērojamāko agrīno tīklu kopienu (gan lokālo, gan translokālo gadījumu) dalībnieku sociālās rīcības jēga un motivācijas, kā arī galvenās sociālās komunikācijas un organizācijas formas. Ir izveidotas arī aplūkoto kreatīvo kopienu sociālo tīklu kartes un veikta attiecību analīze, kā arī tīklu sociālās dinamikas kvantitatīvo datu analīze. Kopumā darba rezultātā ir tapis novatorisks pētījums, kas skaidro tīklu kopienu sociālās rīcības jēgu un no šādas perspektīvas sniedz ieskatu sabiedrības sociāli tehniskās transformācijas

6 AOIR – *Association of Internet Researchers* ir akadēmiska biedrība, kas veltīta interneta pētniecībai, rīko ikgadējas konferences, un uztur vēstkopu, kurā ir ap 2000 biedru.
<http://aoir.org/about/> (skat. 01.06.2010)

procesā.

Darbs tā dažādās tapšanas stadijās ir ticis aprobēts vairāk kā 10 zinātniskajās konferencēs un vairāk kā 28 publikācijās (žurnālos, rakstu krājumos, starptautiskos izdevumos u.c.), no tām 6 ir iesniegtas un publicētas vietējos un starptautiskos zinātniski recenzētos izdevumos.

Darbu latviešu paredzēts publicēt, lai to varētu izmantot gan kā studiju materiālu (komunikāciju, socioloģijas, jauno mediju mākslas u.c. nozarēs studējošie), gan kā bāzes materiālu autores un citu sociologu turpmākajiem pētījumiem šajā jomā. Darbu paredzēts arī iztulkot un izdot angļu valodā, lai to varētu aprobēt arī starptautiskā kontekstā.

Promocijas darba apjoms un struktūra.

Darba kopējais apjoms 194 lpp.

Darba sākumā ir "IEVADS", kas sniedz ieskatu darba mērķos un uzdevumos, izvēlētajās metodēs un paredzētajos rezultātos u.tml. Darba pamatstruktūru veido trīs galvenās daļas:

"I daļa: TĪKLS: teorētiskais konteksts". Šai daļai ir 5 nodaļas ("Tīkla kontekstu interpretācijas un terminoloģija", "Tīkla pamatprincipi", "Tīkla topoloģija", "Tīklu "sociālā loģika"", "Tīklu kopienas – terminoloģijas jautājums"); katrai nodaļai 3-5 apakšnodaļas.

"II daļa: TĪKLU KARTĒŠANA. Pētījuma metodoloģija". Šai daļai ir 3 nodaļas ("Kartēšana kā socioloģisku pētījumu metode", "Kvalitatīvās pētījumu metodes", "Citas izmantotās pētījumu metodes"); katrai no tām – 3 apakšnodaļas.

"III daļa: TĪKLU KOPIENAS. Pētījums". Daļai ir 5 nodaļas ("Kreatīvo tīkla kopienu rašanās – digitālo tīklu globālā telpā", "Kreatīvo tīklu sociālās organizācijas formas", "Lokālo kopienu tīklojumi interneta pirmsākumos Latvijā", "Globālais tīkls kā lokālās kopienas paplašinājums – *Xchange* gadījums", "No virtuālajām līdz lokatīvo mediju kopienām"); katrai no tām ir 3 – 5 apakšnodaļas.

Katras nodaļas noslēguma ir veikti secinājumi. Darba beigās veiktie secinājumi apkopoti noslēguma nodaļā "NOBEIGUMA SECINĀJUMI".

Darbam ir "Kopsavilkums latviešu valodā" un "Kopsavilkums angļu valodā" – darba sākumā, kā arī "Literatūras saraksts", "Attēlu rādītājs" un "Pamatjēdzienu rādītājs" – darba beigās.

Darbu papildina "PIELIKUMS. Pētījuma materiāli" (80 lpp.), kurā iekļauti interviju transkripti, tabulas, kartes un citi pētījuma materiāli.

I. TĪKLS

1.1. Tīkla

1.1.1.

1.1.2.

1.1.3.

1.1.4.

Katra

pārāk

(transpo

ekonom

anā

nov

tas

iz

finan

han

plān

and

pro

sp

I. TĪKLS. Teorētiskais konteksts

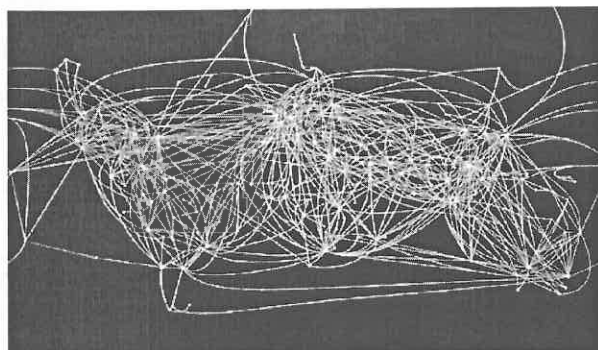
I. TĪKLS: TEORĒTISKAIS KONTEKSTS

1.1. Tīkla kontekstu interpretācijas un terminoloģija

“Tīkls ir dators.” (Korporācijas *Sun Microsystem* moto, 1994)

“Tīkls ir cilvēki.” (Interneta mākslas servera *Thing.net* pārfrāzētais moto)
[Baumgērtels, 2000]

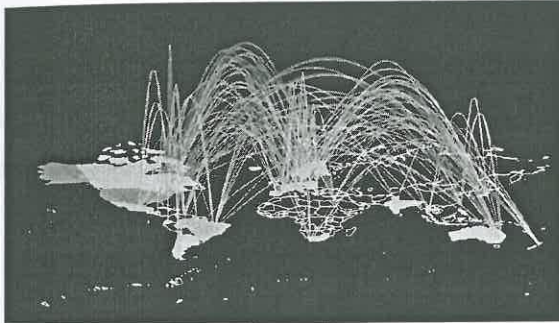
Tīkls kā sociālās organizācijas forma ir pastāvējis dažādos laikos un telpās. Katra sabiedrība sastāv no daudzslāņainiem tīklojumiem, kas savstarpēji šķērsojas, pārklājas un mijiedarbojas neskaitāmos veidos – fiziskā un tehniskā līmenī (transporta, telekomunikāciju tīkli), sociālā (ģimenes, kopienu tīkli), politiskā un ekonomiskā (finanšu, tirdzniecības tīkli), kā arī kultūras, organizāciju un dažādos citos līmeņos. Kā uzskata Bruno Latūrs, “*termins tīkls ir tik neskaidrs, ka mums tas sen jau būtu bijis jāatmet*” [Latour 2005, 129]. Tomēr vārds “tīkls” tiek lietots tā, it kā tam būtu pavisam konkrēta nozīme – pat neskatoties uz to, ka mūsdienās šajā terminā ir ietilpināti divi agrāk šķirti jēdzieni. Viens jēdziens attiecas uz tīkliem fiziskajā līmenī – tie ir dažādi tehniskie tīkli: telekomunikācijas, elektrolīnijas, ūdens un kanalizācijas sistēmas, dzelzceļa savienojumi, datortīkli un, protams, internets. Otrs jēdziens attiecas uz sociālo līmeni – to izmanto, piemēram, organizāciju socioloģijā, analizējot starp organizācijām, tirgiem un valstīm pastāvošās atšķirības; tas izteic arī priekšstatu par tīklu kā cilvēku (individu vai organizācijas pārstāvju) neformālu apvienošanās veidu.

1. attēls. Tehnisko tīklu piemērs. Ben Langlands & Nikki Bell. *Air Routes of the World (Night)*, 2001. Screenprint, 83.90 cm x 143.80 cm [From: Alan Cristea Gallery online: <http://www.alancristea.com/pages/gallery/air-routes5316.php>, accessed 04.11.2008]

20. gadsimta beigās informācijas tehnoloģiju straujas attīstības rezultātā abi iepriekšminētie tīklu veidi saplūda, veidojot jaunu parādību – “privileģētu

organizācijas veidu” [Latour 2005, 129]. Attīstoties globālajam datortīklam – internetam, vārds “tīkls” bieži tiek lietots kā sinonīms vārdam “internets” vai “datortīklam”. Tomēr vienmēr ir jāatceras, ka “tīkls” ir daudz plašāks jēdziens nekā tehniskie tīkli un ka vēl joprojām pastāv arī sociālie tīkli un abu iepriekšminēto hibrīdas kombinācijas [Kluitenberg 2008, 306].

2. attēls. Interneta sakaru vizualizācija. Arc map created by visualization researchers at Bell Laboratories-Lucent Technologies. (c) Stephen Eick, Bell Labs / Visual Insight, 2000. [Tiešaiste]
http://mappa.mundi.net/maps/maps_008/arc_jan.html (skatīts 4.11.2008)

Tomēr nav šaubu, ka tīkli, kas veidojušies vēsturiski, informācijas laikmetā iegūst jaunu rezonansi. Mūsdienu sociologs Manuels Kastelss uzskata, ka šodien visas cilvēku sabiedrības “*dominējošās funkcijas un procesi aizvien vairāk sāk organizēties ap tīkliem*” [Castells, 501]. Kastelss uzskata, ka:

“tīkli konstituē jaunas mūsu sabiedrību sociālās morfoloģijas, un tīkla loģika⁷ būtiski pārveido gan darbības, gan iznākumu – producēšanas, pieredzes, varas un kultūras procesos.” [Castells, 501].

Viņaprāt, mūsdienu informācijas laikmeta sabiedrība ir “tīkla sabiedrība”⁸ – jo jauno informācijas tehnoloģiju paradigma visai būtiski nodrošina tīklošanās formas izplatību visā sociālajā struktūrā.

“Tīkls ir ideāli piemērojams līdzeklis visdažādākajās sfērās: kapitālistiskajai

7 Mūsdienu sociologi (piemēram, Castells, Sassen) saistībā ar digitālajiem tīkliem bieži lieto terminu “tīkla loģika”, nereti saistībā un kā pretmetu otram terminam “sociālā loģika”. Kaut arī šāda terminoloģija socioloģijā nav sastopama, tomēr tā ļoti atbilstoši (metaforiskā līmenī) raksturo tīkla būtību. Ja loģika ir zinātne par spriedumiem, un tā savā ziņā ir viens no kritiskās domāšanas veidiem, tad tīkla loģika var attiekties uz tiem priekšstatiem, jēdzieniem, ietekmēm, kas izriet no tehnisko tīklu struktūras, savukārt sociālā loģika ir tāds izveidojies priekšstatu kopums, kas izriet no sociālas rīcības.

8 Ar terminu “tīkla sabiedrība” Manuels Kastelss nāca klajā 1996. gadā, kad tika publicēta viņa grāmata “*The Rise of the Network Society*” – 1. daļa triloģijai “Informācijas laikmets: ekonomika, sabiedrība un kultūra”. Pirms tam šādu terminu 1991. gadā holandiešu valodā ieviesa Jan van Dijk savā grāmatā “*De Netwerkmaatschappij*”.

ekonomikai, kas bāzējas inovācijā, globalizācijā un decentralizācijas koncentrācijā; darbam, darbiniekiem, uzņēmumiem, kas bāzējas elastībā un adaptācijas spējā; kultūrai – tās bezgalīgajās dekonstrukcijās un rekonstrukcijās; .. un sociālajai organizācijai – kas tiecas pēc superpulcēšanās telpas un laika iznīcināšanas.” [Castells, 502].

Tā kā informācijas laikmeta sabiedrībā tīklam ir ierādīta tik nozīmīga loma, šajā darbā vispirms nepieciešams aplūkot tīkla definīcijas, kontekstus un to interpretācijas dažādu sociologu un komunikāciju pētnieku skatījumā.

1.1.1. Kastelsa “plūsmu telpa” un “brīvi plūstošie” tīkla koncepti

Pēc vispārīgas tīklu definīcijas, tīkls ir savstarpēji savienotu punktu kopums. Punkts ir vieta, kur savienojumi krustojas. Kas ir katrs konkrētais punkts, tas atkarīgs no konkrētā tīkla, par kuru ir runa. Kastelss aplūko tīklus kā globālu “plūsmu telpu”. Šādi punkti ir:

“biržas tirgus ar saviem modernajiem palīgservisu centriem globālo finanšu plūsmu tīklā. Tie ir nacionālās ministru padomes un Eiropas Komisijas pārstāvji politiskajā tīklā, kas pārvalda Eiropas Savienību. Tie ir kokas un magoņu lauki, slepenas laboratorijas, slepeni nolaišanās laukumi, ielu bandas un finanšu institūcijas naudas atmazgāšanai narkotiku tirdzniecības tīklā, kas ir pārņēmis ekonomiku, sabiedrību un valstis visā pasaulē. Tie ir televīzijas sistēmas, izklaides studijas, datorgrafiku vide, jaunas grupas, kā arī mobilās ierīces, kas ģenerē, raida un uztver signālus jauno mediju globālajā tīklā, kas ir kultūras izpausmes un sabiedrības viedokļa sakne informācijas laikmetā” [Castells, 501].

Jebkuru no minētajiem tīkla veidiem, kad tas ir atpazīts, var analizēt pēc to topoloģijas – piemēram, aplūkojot attālumus (savienojuma intensitāti) starp diviem punktiem konkrētajā tīklā vai atšķirīgos tīklos. Var analizēt arī procesus – kas un kā tiek ietverts tīklā vai izslēgts no tā, kā veidojas savstarpējo attiecību arhitektūru starp dažādiem tīkliem, kas mainās informāciju tehnoloģiju ieviestajā “gaismas ātrumā”. Tie kopumā ir faktori, kas “konfigurē dominējošos procesus un funkcijas mūsu sabiedrībās” [Castells, 501].

Kastelsa tīkla sabiedrības analīzes pamatā ir tas, ko viņš dēvē par *informācijas tehnoloģiju paradigmu*, kuru raksturo pieci galvenie aspekti. Pirmkārt, runa iet par tehnoloģijām, kuras balstās informācijā. Otrkārt, tā kā informācija ir daļa no visām cilvēku darbībām, šīm tehnoloģijām ir visaptveroša ietekme. Treškārt, visas sistēmas, kas izmanto informācijas tehnoloģiju seko “tīkla loģikai”, kas ietekmē visdaudzveidīgākos procesus un organizācijas. Ceturtkārt, jaunās tehnoloģijas ir īpaši elastīgas, tās pastāvīgi var tikt adaptētas un mainītas. Un visbeidzot, specifiskās tehnoloģijas, kas saistās ar informāciju, it kā saplūst ar citām sistēmām, kopumā veidojot augsti integrētu sistēmu. [Ritzer 2008, 569]

Kastelsa “Tīkla sabiedrības sākotne” (*The Rise of the Network Society*) [1996] nenoliedzami ir viens no pašiem nozīmīgākajiem līdz šim sarakstītajiem darbiem par sabiedrību tehnoloģiju kontekstā – to atzīst ne viens vien kritiķis. Tomēr līdzās šādam skatījumam “no augšas” ir nepieciešams arī skatījums no “apakšas”, *grass-roots* līmenī, no ikdienas perspektīvas, lai izprastu sociālās rīcības jēgu, kādēļ cilvēki jūtas motivēti darboties *digitālo tīklu* iekšienē.

No Kastelsa globālās plūsmu telpas konstrukta atšķirīgu pozīciju pauž aktīvists un Teksasas Universitātes mācībspēks Harijs Klīvers (*Harry Cleaver*) – viņš piedāvā skatījumu nevis no augšas, bet no apakšas, no ikdienas pieredzes teritorijas:

“Domājot par nebeidzamo kustību, kas veido politisko dzīvi un vēsturiskās trajektorijas un piemīt tiem, kas nepadodas un reizēm pat izglābjas no kapitālisma institūcijām, esmu nonācis pie tādas metaforas kā ūdens, kā hidrosfēra, īpaši okeāni ar savām daļiņām un virpuļiem, kas reizēm kustas ātrāk, reizēm lēnāk, reizēm ir siltāks, reizēm aukstāks, reizēm laižas dziļumā un tad atkal paceļas virspusē. Noteiktā brīdī ūdens sasalst, kristalizējas un kļūst nekustīgs, bet tad atkal izkūst, no iepriekšējās molekulārās formas atgriežoties dinamiski pašorganizējošā procesā, kas atsakās no kristalizācijas, tomēr šajā procesā var izsekot un novērot tās virzienus un varas izpausmes. Tieši tāpat notiek ar “pilsonisko sabiedrību”” [Cleaver].

Parīzē dzīvojošais amerikāņu rakstnieks un teorētiķis Braiens Holmss (*Brian Holmes*) salīdzina šīs abas perspektīvas – Kastelsa “plūsmu telpu” un Klīvera “ūdens

metaforu” un novērtē tās kā globālās integrācijas pretmetus, kas iezīmē noteiktu antagonismu, proti, kultūras un politikas konflikta lauku. Tajā pašā laikā abiem konceptiem raksturīga kopīga asociācija ar plūsmām saistībā ar datorkomunikācijām. Tā ir pārklāšanās zona, kurā priekšstati par mūsdienu pasauli satiekas un šķiras. Plūsmu imaginārās telpas kartes gan atspoguļo, gan aktīvi ietekmē globāli integrētās sabiedrības attīstību. Taču lai izprastu šīs abas plūsmas un to mijiedarbību, atsevišķi jāaplūko katrs konteksts, kurā tās rodas [Holms 2004, 73].

Abas šīs perspektīvas kopā palīdz izprast un kontekstualizēt reāllaika un tiešsaistes elektronisko mediju telpas sociālo dinamiku.

1.1.2. Aktoru-tīkla teorija

Daudz radikālāku konceptu par tīklu piedāvā mūsdienu franču sociologs Bruno Latūrs (*Bruno Latour*) un viņa laikabiedri savā “aktoru tīkla teorijā” jeb ANT (*Actor-Network Theory*)⁹. Pēc Latūra domām, “tīkls ir koncepts, nevis lieta kaut kur tur ārā” [Latour 2005, 131]. Latūrs izvirza ekstrēmu kontrastu: “ir vai nu sabiedrība vai tīkls”. Izaicinot konvenciālo sociālo zinātņu priekšstatus par sabiedrību, Latūra grupa aicina pārskatīt jēdzienus “sociāls” un “sabiedrība”. “*Sabiedrība*” ir tālu no konteksta, “kurā” viss var tikt ietverts, tai drīzāk būtu jābūt konstruētai kā vienam no daudzajiem savienojuma elementiem” [Latour, 5]. Latūrs piedāvā pārskatīt socioloģijas definīciju – nevis uzskatīt to par “sociālā zināšanu”, bet gan par “asociāciju (asociatīvā) izsekošanu”; svarīgi, ka abi termini satur vienu un to pašu latīņu valodas sakni “*socius*”. Šādā īpašības vārda nozīmē, “sociāls” vairs neapzīmē lietu starp citām lietām (kā melno aitu baltu aitu barā), bet gan lietu savienojamības veidu – tādu lietu, kas var arī nebūt sociālas [Latour, 5].

Šādu socioloģijas pieeju, kas ir kā “*stāsts, apraksts vai nodoms, kur visi aktori dara kaut ko, nevis vienkārši tur sēž*” [Latour, 129], Latūrs un pārējie šīs teorijas proponenti dēvē par “aktoru tīkla teoriju”. Atbilstoši šai teorijai tīkls ir līdzeklis, ar kura palīdzību aprakstīt kaut ko, nevis tas, kas tiek aprakstīts. Tas nozīmē, ka aktoru tīkla novērtējumu var piemērot tematikai, kurai nekādā veidā nepiemīt tīkla forma – kā simfonija, likumdošanas paragrāfs, akmens no mēness vai gravīra. Un pretēji, var

⁹ *Actor-Network Theory, saīsināti ANT – aktoru-tīkla teorija* ir jauna sociālo teoriju pieeja – ko tās proponenti dēvē par teoriju, bet citi sociologi drīzāk par metodi. Aktoru-tīklu teorijas proponenti ir divi vadošie franču zinātņu un tehnoloģijas studiju pētnieki – Bruno Latūrs (Bruno Latour) un Mišels Kallons (Michel Callon), un britu sociologs Džons Lovs (John Law). Ar ANT koncepciju viņi nāca klajā astoņdesmito gadu otrā pusē.

labi tikt aprakstīti tehniskie tīkli – televīzija, e-pasts, satelīti, – bez jebkāda piesaistes punkta aktoru tīkla teorijai. [Latour, 131] Kaut arī ar terminu *aktoru tīkla teorija* šīs teorijas proponenti jau iepazīstināja 1985. gadā, tātad, laikā, kad vēl nebija nedz interneta, nedz arī tīkla asociācija ar teroristiskajiem grupējumiem, tomēr aktoru tīkls ir devis savu ieguldījumu, lai jau tā daudznozīmīgais tīkla jēdziens kļūtu vēl daudznozīmīgāks. Latūra interpretācijā vārds “tīkls” savulaik tika izvēlēts kā jauninājums, kas izceltos iepretī tādiem terminiem kā “sabiedrība”, “institūcijas”, “kultūra”, “sfēra” utt., kas bieži tiek uzskatīti par reālu lietu faktiem. Par spīti šajos gados notikušajām transformācijām, Latūrs tomēr bija izlēmis atstāt terminu “tīkls” savā teorētiskajā arsenālā, definējot šādi:

“Tīkls ir punkts pret punktu savienojums, kas ir fiziski izsekojams un empīriski ierakstāms. .. Tīkls nav izgatavots no neilona diegiem, vārdiem vai kādas noturīgas matērijas, tās ir pēdas (trace), ko aiz sevis atstājis kāds kustībā esošs faktors (agēnts).” [Latour, 132]

Šādā konceptuālā tīkla redzējumā nozīme tiek piešķirta vienīgi kustībai – ceļam, ko veic, piemēram, pētījuma objekts. Aktora tīkla teoriju dēvē arī par “materiāli semiotisku” pieeju, jo vienlaikus tiek kartētas attiecības materiālā līmenī (starp lietām) un semiotiski (starp konceptiem). Šī samērā jaunā teorija (kaut arī tā bieži tiek uzskatīta vairāk par metodi nekā teoriju) balstās strukturālismā un poststrukturālismā [Ritzer 2008, 644]. Jeb kā to raksturo vēl viens no šīs teorijas galvenajiem proponentiem – britu sociologs Džons Lovs (John Law):

“Aktoru-tīklu teorija ir nežēlīga semiotikas pielietošana. Tā stāsta mums, ka [lietu] būtība ieņem savu formu un iegūst savas īpašības attiecību ar citām būtībām rezultātā. Šādā lietu sistēmā, būtībām vairs nepiemīt to sākotnējās kvalitātes.” [Law 1999, 3]

Jauns šajā teorijā ir tas, ka arī materiāli objekti tiek uzskatīti par tīklu, ja tie pastāv attiecībās ar citiem objektiem. Aktoru-tīkla teorija arī sasaucas ar *postsociālā* idejām, kas nozīmē, ka mūsdienu sabiedrībā sociālās attiecības iegūst jaunu formu, cilvēkiem arvien vairāk “komunicējot” ar objektiem – tehnoloģijām, patēriņprecēm, zināšanu objektiem u.tml. [Ritzer 2008, 649] Īpaši raksturīgs postsociālas vides piemērs ir attiecības internetā, kurā pilnīgi visa komunikācija notiek izmantojot

klaviatūru un datorekrānu. Vai citiem vārdiem sakot, lai kādas cilvēku attiecības neveidotos internetā, tās notiek ar tehnoloģiju starpniecību.

1.1.3. Rizomātiskās tīklu koncepcijas

Ar citu brīvu plūstošu konceptu, kas arī, līdzīgi kā Holmss, tīklu interpretē drīzāk kā karti nevis “pēdu izsekošanu” (*tracing*), kā to dara Latūrs, iepazīstina franču filozofi Žils Delēzs (*Gilles Deleuze*) un Fēlikss Gvatari (*Felix Guattari*) darbā “*A Thousand Plateaus*” [1987]. Delēzs un Gvatari salīdzina tīkla uzbūvi ar rizomātiski sazarotu sakņu struktūru, skaidrojot, ka

rizoma¹⁰ “ir karte, nevis “pēdu izsekošana” (tracing). Orhideja neatveido lapsenes ceļu; tā kopā ar lapseni veido karti rizomā (sakneņos). Karti no pēdu izsekošanas nošķir tas, ka tā ir pilnībā orientēta uz eksperimentiem būt kontaktā ar visu reālo” [Deleuze, Guattari].

Delēzs un Gvatari šajā konceptā uzsver heterogēnisma saglabāšanas nozīmi, pretnostatot to “valsts aparātiem”, kurus salīdzina ar homogēnām un totalitārām struktūrām. Tādēļ vēl jo vairāk rizomātiskajam tīkla konceptam kā horizontālai un heterogēnai struktūrai ir būtiska nozīme tīkla kultūras konceptualizēšanā. Tas ticis izmantots arī mākslā – piemēram, viena no agrīnajām kreatīvo tīklu kopienām, un šodien lielākajiem funkcionējošiem tīkla mākslas serveriem izmanto vārdu “rizoma” savā nosaukumā (<http://rhizome.org>).

Ar rizomas struktūru ļoti bieži tiek salīdzināti, piemēram, interneta hiperteksti. Rizomas konceptu vēlāk ir izmantojuši arī komunikāciju pētnieki (Bogard, De Landa, Poster, u.c.) un sociologi, kas atzinuši postmodernisma teorijas par nozīmīgām centienos izprast datoru mediētās komunikāciju vides. Daudzas postmodernās komunikāciju un sociālās teorijas sakņojas tādu franču teorētiķu kā Žana Bodrijāra (*Jean Baudrillard*), Žila Delēza (*Gilles Deleuze*), Žaka Deridā (*Jacques Derrida*), Mišela Fuko (*Michel Foucault*), Fēliksa Gvatari (*Felix Guattari*), Žaka Lakāna (*Jacques Lacan*), Žana Fransuā Liotāra (*Jean-François Lyotard*) un Pola Viriljo (*Paul*

10 Franču, angļu val. – *rhizome*, latviski – sakneņi (sk. Akadēmisko terminu datubāzi *AkadTerm*). Taču tā kā termins “rizoma”, “rizomātisks” pēc Delēza un Gvatari ir kļuvis par filozofisku konceptu, tad šajā darbā tiek lietots nevis latviešu botānikas termins “sakneņi”, bet “rizoma” un “rizomātisks”.

Virilio) darbos.

1.1.4. Mobilo tīklu paradigma un jaunās tīklu teorijas

Mobilās tehnoloģijas sevi pieteica jau 20. gadsimta 90. gadu sākumā, tomēr pagāja laiks, līdz mobilais telefons kļuva ne vien par kulta, bet arī par pirmās nepieciešamības produktu. 21. gadsimta sākumā digitālie tīkli visvairāk attīstījās un izvērsās mobilo tehnoloģiju virzienā. Mobilo komunikāciju industrijas uzskata, ka šobrīd mainās tīkla paradigma un ka mobilās ierīces kļūst par galveno pieeju elektroniskās informācijas telpai. Tas nozīmē “*pāreju no interneta paradigmas ar tā egalitārajām un līdzdalības idejām, uz daudz ciešāk kontrolēto mobilo paradigmu*” [Medosch 2004, 16]. Ir diezgan grūti viennozīmīgi izvērtēt, vai mobilās tehnoloģijas patiešām rada jaunu paradigmu, taču nav noliedzams, ka tās sev līdzī nes vēl lielāku komplicētību *sociāli tehnisko* struktūru ziņā. Ja sākotnēji internetā dominēja ideja par virtuālām kopienām kontraģeogrāfiskajā bezrobežu kibertelpā, tad, attīstoties mobilajām komunikācijām, notiek atkalpievēršanās norisēm fiziskajā telpā. Jaunu jēgu iegūst atrašanās vietas nozīmība – pozicionēšana jeb lokācijas noteikšana, kartēšana un citas līdzīgas funkcijas. *Simultānisma* efekts pastiprinās vēl vairāk – sociālās aktivitātes mobilajos tīklos norisinās vienlaikus bezvadu tīklos, fiziskajā telpā un internetā. Šādā *hibrīdā telpā* komunikāciju mediji pārklājas ar telpas sociālajām un politiskajām funkcijām un pašu fizisko telpu. “*Sociālais fenomens, kas parādās šādā hibrīdā telpā, nav skaidri izzināms bez ļoti precīzas šīs telpas struktūras analīzes*” [Kluitenberg 2006]. Tādā veidā, mobilo komunikāciju paradigma nevis aizvieto, bet drīzāk mijiedarbojas un saplūst ar interneta paradigmu, radot jaunu pavērsienu informācijas tehnoloģijas paradigmas turpmākajā attīstībā.

Vēloties apzināt mobilā tīkla paradigmas ietekmi uz tīkla teorijām, 2007. gada jūnijā Berlīnē notika plaša starptautiska zinātniskā konference “Jaunās tīklu teorijas”¹¹, ko organizēja *Tīklu kultūras institūta* vadītājs – tīklu kritiķis Gerts Lovinks sadarbībā ar Amsterdams universitātes pētnieku – tīklu epistemologu Ričardu Rodžersu (Richard Rogers) un starpdisciplināru pētnieku un teorētiķu grupu, kas jau kopš interneta pirmsākumiem ir pētījuši digitālo tīklu mediēto telpu un tās sociālo dinamiku. Konferences nolūks bija sniegt ieguldījumu jaunas, laikmetīgas tīkla teoriju

¹¹ IOrganised by the Institute of Network Cultures in collaboration with Media Studies, University of Amsterdam, and the Amsterdam School for Cultural Analysis. Concept: Geert Lovink, Sabine Niederer, Richard Rogers and Jan Simons. <http://www.networkcultures.org/networktheory/>

veidošanā laikā, kad pētījumu objektā notiek akcentu pārbīde no virtuālajām kopienām un plūsmu telpas uz jaunajām mobilajām formācijām, teoriju, kas labāk *“definētu mūsu izpratni par tīkla kultūru. Tā varētu būt kā post-Kastelsa tīkla teorija, ja jums tīk, kas tehnisko mediju uzlūko nopietni”* [New Network Theory]. Konferences organizētāji uzskatīja, ka ja līdz šim tīkla kultūras studijās visdziļāk ir pētītas tīkla daudzslāņainās struktūras, tad turpmākajos pētījumos ir svarīgi, lai tīklu pētnieki kopā ar interneta pētniekiem un praktiķiem radītu atvērtākas idejas par konceptu “tīkls”.

1.1.5. Termina “tīkli” lietojums

Kopš 20. gadsimta beigām jēdziens “tīkls” plaši tiek lietots galvenokārt attiecībā uz datoros bāzētām tehniskajām infrastruktūrām. Kaut gan, tas šodien ir pamazām sācis mainīties – kopš 2004. gada, kad ienāk *web 2.0* ar sociālo mediju platformām kā blogi un sociālo tīklu vides, termins “tīkls” atkal vairāk sāk asociēties ar sociālajiem tīkliem. Tomēr termins “tīkls” vēl joprojām attiecināms arī uz citām tehniskajām un sociālajām infrastruktūrām.

Tādēļ *“ir būtiski izprast, ka sabiedrību veido dažāda veida tīkli – tehniskie, sociālie un kultūras, kā arī minēto hibrīdas kombinācijas”*, un – kā ierosina nīderlandiešu jauno mediju pētnieks Ēriks Kluitenbergs – būtu svarīgi nodalīt šos dažādos tīklus. Viņaprāt, termins “digitālie tīkli” varētu tikt lietots specifiski attiecībā uz datortehnoloģijās bāzētajiem tīkliem, bet vispārīgais apzīmējums “tīkli” varētu tikt lietots attiecībā uz sociālajiem fenomeniem un sociālo praksi [Kluitenbergs 2008, 306].

Kas attiecas uz terminu “kreatīvie tīkli”, ko esmu lietojusi darba nosaukumā, to ieviesu, lai nodalītu agrīnos (sadarbības) tīklus no mūsdienu sociālajiem tīkliem. Ar *kreatīvajiem tīkliem* apzīmēju tās jaunās *sociāli tehniskās formācijas*¹², kas pašorganizācijas procesā radās interneta pirmsākumos (90. gadu vidū) un kuru dibinātāji un dalībnieki bija galvenokārt kreatīvi cilvēki (mākslinieki¹³, mediju

12 Sociāli tehniskās formācijas – ir kompleksas attiecības, kas veidojas sociālajai rīcībai transformējoties digitālajos tīklos, kā rezultātā veidojas tīkla veida savienojumi ar specifiskām, tikai šādā kombinācijā iespējamām, rakstura īpašībām. Piemēram, tīkla kopienas vai elektroniskais aktīvisms ir piemēri šāda veida “formācijām”. Šādu terminu bieži lieto mūsdienu tīklu pētnieki un sociologi kā Šaskija Sassa (viņa tās kopā ar Robert Latham arī dēvē par “digitālajām formācijām”). Šādu termina skaidrojumu piedāvāju atsaucoties uz Marksa “sociālās formācijas” konceptu, kas lielā mērā asociēja kā sinonīmu “sabiedrībai” institucionālā ražošanas kontekstā, un Altuseru (*Althusser*), kam “sociālās formācijas” bija konkrētāks apzīmējums kompleksajām ekonomikas, politikas un ideoloģijas attiecībām [Marshall].

13 Te domāti tā dēvētie “jauno mediju mākslinieki”, kas savā radošajā darbībā kā primāro izteiksmes

teorētiķi, elektroniskie aktīvisti¹⁴, programmētāji un hakeri¹⁵. Savukārt terminu “sociālie tīkli”, kaut arī tas ir vispārīgs un var attiekties uz jebkuru laika periodu un jebkuru cilvēku tīklu, šajā darbā turpmāk lietoju kā apzīmējumu mūsdienu *sociālajiem tīkliem*, kas veidojas tā dēvētā *web 2.0* sociālo mediju platformās (*Facebook, draugiem.lv, Twitter u.c.*).

Kaut arī ne visos gadījumos ir iespējams konsekventi šos nošķirumus tik precīzi ievērot, un joprojām vienkāršais apzīmējums “tīkls” tiek reizēm lietots par sinonīmu gan internetam, gan sociālajiem tīkliem, gan arī citiem tīklu veidiem, tomēr piekrītu Kluitenbergam, ka ir svarīgi tehniskos tīklus (interneta gadījumā) dēvēt par “digitālajiem tīkliem”, un cilvēku attiecību veidotos vai hibrīdos (cilvēki + tehnoloģijas) – par sociālajiem jeb vienkārši “tīkliem”. Īsi sakot, atsaucoties uz nodaļas sākumā citētajiem moto, piekrītu *The Thing* metaforai, ka “tīkls ir pirmām kārtām cilvēki, nevis datori”.

Secinājumi (1.1. nodaļai)

Kaut arī tīkls kā sociālās organizācijas forma ir sastopams jau kopš seniem laikiem, tomēr ar interneta ienākšanu, kā var secināt –, tīkla jēdzieniskā nozīme ir mainījusies, galvenokārt saplūstot diviem tīklu veidiem – tehniskajiem un sociālajiem. Tādēļ par teorētisko ietvaru pētījumā par kreatīvajām tīkla kopienām pamatā ir izmantots Manuela Kastelsa koncepts par tīkliem kā globālu “plūsmu telpu”. Tomēr, lai labāk varētu izprast tīklu sociālo līmeni (ko cilvēki dara tīklā), ir svarīgi to papildināt ar pretnostatījumu no ikdienišķākas perspektīvas – piemēram, “brīvi plūstošu” tīklu idejām, kā arī ar Delēza un Gvatari priekšstatiem par heterogēnajām “rizomas” struktūrām. Savukārt ieskats aktoru-tīklu teorijā palīdz saskatīt potenciālu šīs pieejas izmantošanā dažādos *sociāli tehnisko formāciju* pētījumos (kā, piemēram, mūsdienu sociālie tīkli) nākotnē. Kā arī var secināt, ka mobilo tehnoloģiju paradigma 21. gs. sākumā ir atkal izaicinājums jaunu (post-Kastelsa) tīklu teoriju tapšanā, kā arī iepriekšējo (tostarp klasisku) teoriju adaptēšanā un piemērošanā.

līdzekļi izmanto jaunās tehnoloģijas jaunu specifisku mediālu mākslas formu radīšanai (kā virtuālās realitātes, interneta / tīkla māksla, CD-Rom, programmatūru māksla, responsīvās vides utt.)

14 Par elektroniskajiem aktīvistiem Saskija Sasena dēvē sociālos aktīvistus, kas savā darbībā un sociālās ciņas organizēšanā pamatā izmanto elektronisko mediju platformas.

15 Interneta agrīnajā fāzē sevi par hakeriem dēvēja sociāli aktīvākie programmētāji un datorspeciālisti, kas savu darbību orientēja uz sabiedriska labuma attīstīšanu internetā un datorvidēs, piemēram, brīvo platformu (Linux) un brīvo programmatūru veidošana un izplatīšana, sociālo mediju platformu radīšana u.tml.

tomēr pamatā šajā darbā ir ievērots šāds termina “tīkls” lietojumu:

1. *digitālie tīkli* – kas attiecas pamatā uz internetu un citiem informācijas tehnoloģiju tīkliem;
2. *kreatīvie tīkli* – kas attiecas uz sadarbības tīkliem, kas galvenokārt radās agrīnajā interneta periodā (ko varētu dēvēt arī par *web 1.0*);
3. *sociālie tīkli* – kas attiecas uz tiem tīkliem, kas izveidojušies uz mūsdienu populāro sociālo mediju platformu (jeb kā to dēvē par *web 2.0*) bāzes
4. *tīkli* – kas attiecas uz vispārīgu, galvenokārt sociālo tīklu, bet arī dažādu hibrīdo kombināciju (piemēram, mobilais + internets + sociālais tīkls) lietojumu.

1.2. Tīkla pamatprincipi

Jebkura tīkla būtību izsaka tā galvenais pamatprincips – *savstarpēja savienojamība (interconnectedness)*; tas ir ietverts tīkla pamatdefinīcijā par “tīklu kā savstarpēji savienotu (mezgla) punktu kopumu”. Šis pamatprincips ir vienlīdz attiecināms gan uz tehniskajiem, gan sociālajiem, gan hibrīdajiem tīkliem, gan uz jebkurām citām tīklotajām formām. Savstarpējā savienojamība ir arī pamats pārējiem nozīmīgākajiem tīkla principiem, kas it kā caurvij un referencē to. Otrs princips – *atvērtība* ir specifiskāks. Formāli tas tāpat attiecas uz jebkuru tīkla veidu, tomēr sociālajā praksē atvērtības princips pirmo reizi visaugstākajā mērā varēja realizēties tikai internetā, kas savas decentralizētās tehniskās struktūras dēļ nodrošināja neierobežotu un brīvu pieejamību. Trešais pamatprincips – *simultānisms* jeb vienlaicīgums ir sastopams vienīgi elektronisko mediju tīklotajās vidēs. Šis princips elektronisko tiešsaistes mediju telpā nodrošina mūsu *klātesamību* – būt klāt un pieredzēt notikumus reāllaikā un no attāluma.

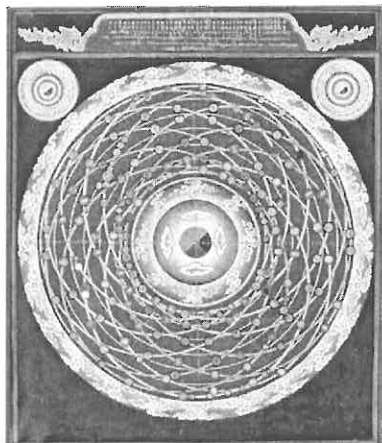
1.2.1. Savstarpējā savienojamība

Savstarpējā savienojamība ir kaut kas daudz vairāk nekā tikai digitālo tīklu pamatprincips. Filozofiskā kontekstā to var aplūkot kā fundamentālu sistēmu, kas radusi atspoguļojumu jau vienā no senajām Austrumu kosmoloģijām, proti, runa ir par *Indras tīkla* metaforu, kas aprakstīta senajā budistu sūtrā “Avatamsaka sūtra”. Indras tīklu veido bezgalīgs šķiedru vijums, kas plešas cauri Visumam. Horizontālās šķiedras vijas cauri telpai, vertikālās – cauri laikam. Katrā mezgla punktā ir indivīds, un katrs indivīds ir kā kristāliska pērlīte tīkla mezglā, kas gan atstaro gaismu no citām tīkla pērlītēm, gan uztver starojumu no visa Universa [Siliņš, 80]. Latviešu fiziķis Edgars Imants Siliņš Indras tīklā saredz nevainojamu Einšteina laiktelpas attēlojumu. Tēlaināk Indras tīklu ir aprakstījis britu filozofs Alans Vatss ¹⁶:

“Iztēlojaties daudzdimensionālu zirnekļtīklu agrā rītā pilnu ar rasas lāsītēm. Katrā rasas lāsītē atspīd visas pārējās lāsītes. Un katrā lāsītes atspīdumā ir visu pārējo rasas lāsīšu atspīdumi. Un tā līdz bezgalībai. Tāds ir tēlainais budistu priekšstats par Visumu” [Watts].

¹⁶ Alans Vatss (*Alan Wilson Watts*, 1915–1973) – britu filozofs, Austrumu filozofisko mācību pētnieks.

Indras tīklā savstarpējās savienojamības princips ir reprezentēts visaugstākajā mērā, tas ir šī senā holistiskā pasaules uzskata pamatā. Katra individuālā vienība (pērlīte, rāsas lāsīte) šajā tīklā pastāv, no vienas puses kā visu citu atspoguļojums, no otras puses, katra vienība pastāv arī individuāli, taču to jēga – atbalstīt pārējās. Katra atsevišķi un visas kopā tās pastāv savstarpējā saistībā.

3. attēls3. attēls. Indra's Net. Buddhist mandala of the Cosmos. From: Dharmapala Thangka Centre
[<http://www2.bremen.de/info/nepal/Inhalt-e.htm>]

To, ka savstarpējā savienojamība ir universāls princips, redzam tās interpretācijās daudzu tautu senajos uzskatos. Arī latviešu dainās tēlainā veidā tiek pausts savstarpējās savienojamības princips, arī latviešu seno kosmoloģiju caurvij priekšstats par visu lietu savstarpējām sakarībām:

*Pilna Māras istabiņa
Stiku mazu šūpulīšu;
Kad to vienu kustināja,
Visi līdzī kustējās.* [Latvju Dainas]

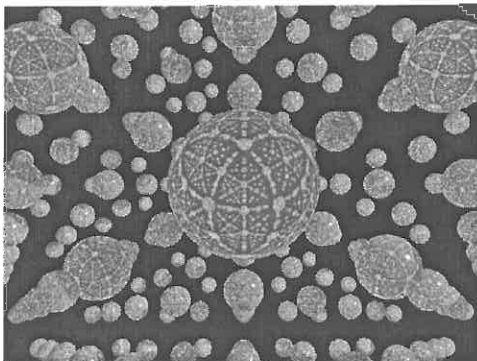
Un budistu tekstā:

“Līdzīgi kā tīklu veido mezglu rindas, tāpat viss šajā pasaulē ir saistīts mezglotā tīklveida audumā. Ja kāds iedomājas, ka šajā tīklā kaut viens mezgliņš ir neatkarīgs, viņš dziļi maldās” [The Teaching of Buddha, 42].

Indras tīkls sasaucas ar modernās kvantu fizikas idejiskajām pamatnostādnēm

un dāņu fiziķa Nilsa Bora¹⁷ uzskatu, ka “*izolēta daļiņa ir abstrakcija un ka katra daļiņa ir jāapskata mijiedarbībā ar citām*”. Dabaszinātņu metodika socioloģijā parasti netiek uzskatīta par piemērotu, un daudzi digitālo tīklu pētnieki neuzskata, ka vispārīgās tīklu teorijas var palīdzēt izskaidrot, piemēram, specifisko sociālo fenomenu, kas radies vienīgi digitālo tīklu vidēs (“*vai mūs apmierina, ja zinām, ka arī molekulas un DNS tekstūras tīklojas*” [Lovink, 18]). Tomēr uzskatu, ka atsevišķās situācijās arī mūsdienu tīkla sabiedrība un tās parādības var tikt aplūkotas, izmantojot līdzības ar citām tīklu sistēmām (kvantu fizika vai fraktāļu ģeometrija). Piemēram, salīdzinot, sacīsim, mikrolīmeņa kontrakultūras ar makrolīmeņa korporatīvo tīklu plūsmām, varētu tikt izmantota “mērogošana” (kā tas tiek darīts fraktāļu gadījumā). Socioloģiskajos pētījumos mērogošana parādās vienīgi sociālo tīklu analizē, kas balstās *tīklu teorijā*, kas izmanto matemātiskos grafus vizualizējot sociālās attiecības. Tādā veidā var vienlīdz tikt kartēti un analizēti gan mikrolīmeņa sociālie tīkli, gan makro struktūras (valstis, korporācijas). (*Vairāk par šo teoriju ir rakstīts nodaļā “2.1.1. Tīklu teorija un sociālo tīklu analīzes vēsture”*).

Tradicionālā socioloģija, kas balstās uz realitātes faktiem, parasti aplūko savus pētījuma objektus izolēti, it kā atraujot tos gan no subjektiem (kas rada objektu), gan konteksta (kurā konkrētais pētījuma objekts ir radies). Mūsdienās to mēģina apvienot tādi sociologi kā, piemēram, Gidenss un Burdjē. Digitālo tīklu socioloģiskajos pētījumos ir svarīgi lietot tādu pieeju, kura savstarpējās saistības izvēlas par izejas pozīciju, kas nosaka kontekstu, kurā pozicionējas pētījuma objekts, un tikai tad – jau atpazītajā kontekstā – tiek analizēta pētījuma objekta darbība.

4. attēls. Indras tīkla datorizēts fraktālveida attēlojums. [Tiešsaiste]
<http://ioannis.virtualcomposer2000.com/optics/index.html> (Skatīts 07.11.2008)

Šāda nostādne ir savā ziņā līdzīga aktoru tīkla teorijai, kuras uzmanības centrā ir saistību izsekošana starp aktoriem, kas var būt ne vien cilvēki, bet arī lietas. Aktors var būt jebkas – ja tikai tas ir darbībā, un *sociāls* šādā skatījumā ir pati *aktīvā* darbība,

¹⁷ Niels Bors (*Niels Bohr*, 1885–1962) – dāņu fiziķis.

attiecības vai saiknes.

Kaut arī šodien dominē postmodernās teorijas, tomēr holistiska un filozofiska pieeja (kā Indras tīkla metafora) priekšstata veidošanā par sabiedrību mūsdienu socioloģijai arī dažādos laikus ir bijusi un vēl joprojām ir aktuāla. Priekšstats, ka sabiedrība ir totāls kopums, “vienība” laika posmā no Konta līdz Lūmanam ir piedzīvojis daudz pārmaiņu domāšanā.

“Ideja, ka sabiedrība veido organisku kopumu, .. valdīja pār franču skolas dibinātāju prātiem; tā kļūst precīzāka līdz ar funkcionālismu; un tā pavēršas citādi, kad piecdesmitajos gados Pārsonss pielīdzina sabiedrību pašregulējošai sistēmai” [Liotārs, 28–29].

Šādas “tradicionālās” teorijas problēma slēpjas vēlmē “*pēc vienotas un totalizējošas patiesības, kas viegli ļaujas sistēmas vadītāju unificējošajai un totalizējošajai praksei*”, un vienkāršotā iespējā “*sociālā kopuma programmēšanai*” [Liotārs, 31]. Tādā veidā priekšstats par sabiedrību kā vienotu “totālismu”, kurā indivīds ir kā “maza skrūvīte lielā mehānismā”, kas vai nu “dod ieguldījumu sistēmas uzturēšanai (vai attīstībai), vai arī ir disfunkcionāls [Parsons, 46–47], ir pretrunā ar Indras tīkla metaforā savstarpēji savienoto indivīdu kopumu, kurā katrs un visi pastāv vienotā tīklā, lai viens otru atbalstītu. Kaut arī tādi piemēri ir reti, tomēr pieminēšanas vērts ir amerikāņu profesora Duglasa Hofstadera¹⁸ darbs “Gēdelis, Ešērs, Bahs: bezgalīgais zelta pinums” [1979], kurā Indras tīkls ir izmantots kā metafora komplicētajiem savstarpēji savienotajiem tīkliem, ko veido attiecības starp objektiem dažādās sistēmās, tātad runa ir par sociālajiem tīkliem, daļiņu mijiedarbību un simboliem, kas apzīmē idejas cilvēku smadzenēs vai inteliģentajos datoros.

Indras tīkla metafora, kuras tās pamatā ir ideja par Absolūtās būtnes “lielo gaismu”, kas iespēžas ikkatrā tīkla pērlītē, var šķist pārāk idealizēta, lai to attiecinātu uz mūsdienu globalizēto tīkla sabiedrību. Tomēr no otras puses, iepējams, ka mūsdienu tīkla sabiedrībā, kas ir arī *informācijas sabiedrība*, tieši “informācija” ir tā “gaisma”, ko mēs “atstarojam”? Tādēļ, šādu savstarpējo sakarību redzējums, iespējams, var paplašināt sabiedrisko domtelpu, kurā nepieciešams rast jaunas idejas

¹⁸ Duglass Ričards Hofstaders (*Douglas Richard Hofstadter* dz. 1945) – amerikāņu akadēmiķis, profesors.

un pieejas, piemēram, mūsdienu pasaules samilzušo ilgtspējības jautājumu (ekonomiskā krīze, klimata izmaiņas, enerģijas krīze, utml.) risināšanā. Šādu krīzes stāvokli drīzāk varētu dēvēt kā Pārsonss par “globālisma (sistēmas) disfunkciju” nevis krīzi ar dažādām “lokālo sistēmu disfunkciju” variācijām, kas radušās kā šīs krīzes sekas [Liotārs, 29, 31]. Tomēr šajā sistēmā, – kā funkcionējošā, tā disfunkcinējošā –, savstarpējā savienojamība ir piedzīvojama realitāte –, ne vairs metafora. Gan Indras tīklā, gan latviešu dainā, gan kvantu fizikā dominē doma par katra indivīda “neatkarību” kā tīru abstrakciju, jo mūsdienu globalizācijas procesu caurstrāvotajā pasaulē mēs visi esam savstarpēji saistīti kā vienotas “pērliņu ķēdes” vai Kastelsa “plūsmas”.

Savstarpējā savienojamība, kaut arī ļoti svarīgs, tomēr ir vēl pārāk vispārīgs tīkla princips, lai raksturotu specifiskos sociālos jautājumus, ar kuriem saskaras digitālajos medijos bāzētie sociālie tīkli, tādēļ aplūkojam nākamo principu.

1.2.2. Atvērtība un decentralizēta pieejamība

Atvērtība ir nākamais tīkla princips, kuru, no vienas puses, nodrošina savstarpējās savienojamības princips – īpaši uzskatāmi tas ir tehniskajos tīklos, piemēram, internetā, kas ir decentralizēta nenoslēgta struktūra, kurai pievienoties var jebkurš (ar savu datoru, kas “runā” attiecīgajā valodā). Tiesa, tas pats attiecas arī uz jebkuriem citiem tīkliem.

“Tīkli ir atvērtas struktūras, tie spēj neierobežoti izplesties, integrēt arvien jaunus punktus tik ilgi, cik ilgi vien tie spēj komunicēt dotajā tīklā, tas ir, tik ilgi, cik tiem piemīt vieni un tie paši komunikācijas kodi (piemēram, vērtības vai notikumu mērķis).” [Castells, 501–502]

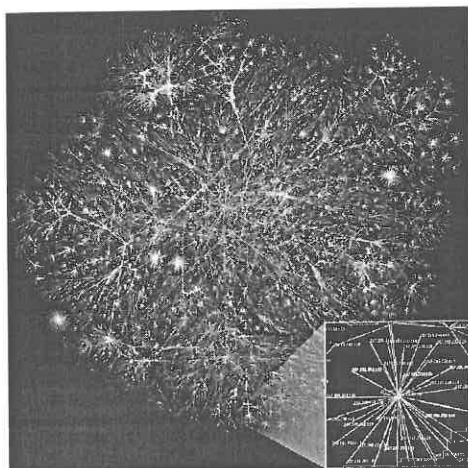
No otras puses, atvērtība ir arī konceptuāla un pat ideoloģiska kategorija – kā piemēru var minēt Džordža Sorosa “atvērtās sabiedrības” konceptu, kas tika ieviests un ko promotēja Sorosa institūcijas postsociālisma teritorijās 20. gadsimta 90. gados.

Laikā pēc Berlīnes mūra krišanas un vēl interneta sākuma periodā tā vispār bija aktuāla ideja, kas, protams, citādākā, neformālākā veidā formulēta, dominēja sabiedrības kreatīvākajā un pašaktualizēties spējīgākajā daļā. “Atvērtie prāti” (*open minds*), “atvērtās telpas” (*open spaces*), “atvērtā zona” (*open zone*) un tamlīdzīgi

lozungi bija jauno subkultūru un agrīno digitālās kultūras kopienu moto un dažādu pasākumu nosaukumi. Atvērtība bija kā globāls subkultūru kods, tas tika lietots kā Rietumos, tā Austrumeiropā. Pat nosaukums vienam no pirmajiem redzamākajiem alternatīvās kultūras projektiem Rīgā (1995. gadā), bija vienkārši “*Open*”. Protams, angļu valodā, jo arī angļu valoda simbolizēja robežu atvērtību, tātad – brīvību. Angļu valodas terminu lietošana vispār bija “informācijas laikmeta” sākuma perioda specifiska iezīme. No vienas puses, tas bija saistīts ar interneta tehniskajām iespējām. Pirmās tīkla vietnes (ko tolaik sauca par *homepeidžiem* vai *vebsaitiem*) arī Latvijā bieži bija tikai angļu valodā, jo vēl nedarbojās HTML latviešu valodas atbalsta kodējumi. E-pastu sakaros arī neviens neizmantoja garumzīmes un mīkstinājuma zīmes (šī problēma līdz galam nav atrisināta vēl šodien). Tā kā pastāvēja problēmas arī ar krievu valodas fontiem, tad e-pasta sarakstē komunikācijā starp krievu un latviešu jauno subkultūru pārstāvjiem arī nereti tika izmantota angļu valoda. No otras puses, jaunie mediji un tīkla kultūra ienāca ar savu valodu – virkni jaunu terminu un jēdzienu, un bija nepieciešams laiks to adaptācijai latviešu valodā un vidē (*networks, djs, parties, live jam session* utt.), un šī problēma vēl līdz galam nav atrisināta.

Taču ne jau tikai angļu valodas slengs, bet arī pati angļu valoda bija kļuvusi par globālu komunikācijas kodu, un ar tās un vienlaikus arī ar interneta palīdzību Latvijā 90. gadu vidū sāka ienākt dažādas laikmetīgās mākslas tendences un jaunas subkultūru formas. Šīs izpausmes liecināja ne vien par jaunas alternatīvās un digitālās kultūras pirmsākumiem, bet par “fundamentālām maiņām sabiedrībā” [Kluitenberg 1999]. Šādā Rīgas *grass-roots* kultūras vidē 1996. gadā darbību uzsāka jauno mediju mākslinieku dibinātā “elektroniskās mākslas laboratorija” *E-Lab*. Angļu valoda sazinā un tīkla struktūras atvērtības princips, proti, brīva iespēja pieslēgties globālajam tīmeklim internetam (kas bija relatīvi lēta iespēja 90. gadu situācijā) – tie bija divi galvenie nosacījumi, lai pārvarētu pēcpadomju gadu izolētību un iekļūtu starptautiskā sadarbības tīkla “pašā sirdī, ko veidoja mākslinieki, teorētiķi un organizētāji, – visi vienlīdz dedzīgi, izpētīt jaunā digitālā medija robežas” [Kluitenberg 1999].

(*Vairāk par alternatīvās kultūras rašanos Rīgā skatīt nodaļā “3.3.1. Alternatīvās un digitālās kultūras tīkla rašanās Rīgā 90. gadu vidū – konteksta skaidrojums”*).

5. attēls. Interneta vizualizācija. Visualisation of the various routes through a portion of the Internet. Used as "official" representation of the Internet in Wikipedia, the free online encyclopedia [Tiešsaistē]
<http://en.wikipedia.org/wiki/Internet> (skatīts 07.11.2008)

Kaut arī nevar apgalvot, ka jauno mediju tehnoloģiju decentralizācija un atvērtība ir padarījusi atvērtākas mūsu sabiedrības, tomēr var piekrist Kastelsam, ka “tīklā bāzētā sociālā struktūra ir ļoti dinamiska, atvērta sistēma” [Castells, 501]. Tādēļ jaunās sociāli tehniskās formācijas, kas attīstās reizē vairākos tīkla līmeņos – digitālajos tīklos, izmantojot tehnisko interneta infrastruktūru, un sociālajā līmenī, pašorganizējoties kopienās un sadarbības tīklos, šodien ir viena no dinamiskākajām un atvērtākajām sociālajām struktūrām mūsdienu sabiedrībā.

1.2.3. Simultānisms, reāllaiks un klātbūtnes efekts

Simultānisms jeb vienlaicīgums ir trešais pamatprincips, kas ir pats specifiskākais digitālo tīklu vidēs sastopamais princips. Simultānismu kā vienu no svarīgākajiem informācijas tehnoloģiju tīklu principiem padziļināti ir analizējusi Saskija Sasena. Viņa salīdzina divas ļoti atšķirīgas digitālās formācijas – finanšu tirgu un elektronisko mediju aktīvistu tīklus. Pirmajā, finanšu tirgu tīklu gadījumā simultānismam ir ekstraordinārs multiplicēšanās efekts, to ilustrē piemērs par to, cik daudz banku transakciju operāciju noteiktā laika posmā var tikt veiktas. Elektronisko aktīvistu gadījumā simultāna decentralizēta pieejamība var palīdzēt lokāliem aktoriem organizēt viņu aktivitātes, kas ne vienmēr ir globālas, bet komunikācijai tiek izmantoti globāli izplatīti tīkli. Šādā veidā ir iespējams radīt “pārrobežu sabiedriskās telpas formācijas”, kurām, (un tas ir svarīgi!) nav nepieciešama globālas institūcijas virsvadība, tās var apiet centrālās varas institūcijas, un, kas vēl svarīgāk, organizācijas ar visnotaļ trūcīgiem resursiem, kuras, piemēram, nevar atļauties ceļot, tomēr “var

klūt par globālo aktivitāšu un globālās sabiedrības daļu” [Sassen 2005, 2006].

Notikumu un darbību simultānu jeb vienlaicīgu pieredzēšanu *reāllaikā* tik lielā mērā iespējamu padara tiešsaistes mediji. Reāllaika pieredzi mums sniedz arī radio un televīzija, taču šie mediji nekādā veidā nenodrošina mūsu klātbūtni tajos. Ja nu vienīgi tik noreducētā mērā kā telefonzvans tiešraides studijā. Taču interneta gadījumā ir savādāk, jo internets jau savā būtībā ir tiešsaistes medijs, turklāt atsevišķi tā specifiskie reāllaika komunikāciju programmatūru pielietojumi pastiprina simultānisma efektu un rada tādu jaunu sociālās komunikācijas formu kā *klātbūtne* – organizēt, piedalīties, pieredzēt vai vienkārši būt klāt notikumos – vienlaikus pat vairākos – reāllaikā un no attāluma. “Klātbūtnes efekts, iespējams, ir viens no sarežģītākajiem sociālās interaktivitātes fenomeniem, kas jebkad radušies šajā vidē” [Kluitenberg 2000, 4]. Visstraujākajā interneta izplatības fāzē – 90. gadu pašās beigās – tika veikti dažādi mēģinājumi ieviest terminus un jēdzienu skaidrojumus attiecībā uz tīkloto komunikāciju telpas sociālo dinamiku. Viens no nozīmīgākajiem šādiem mēģinājumiem ir nīderlandiešu mediju teorētiķa Ērika Kluitenberga eseja “Mediji bez auditorijas” [2000], kurā mediju un sociālo teoriju kontekstā tiek aplūkota virkne alternatīvu sociāltechnisko formāciju (kas tiek dēvētas par alternatīvajiem medijiem – intīmie, socializētie, suverēnie, sarunu utt. mediji) ar nolūku kontekstualizēt digitālo tīklu vidē radušās jaunās sociālās interakcijas formas. Kā norāda Kluitenbergs:

“tradicionālā mediju teorija nepēj kontekstualizēt šo sociālo dinamiku, līdz ar to tā iestrēgst metalīmeņa diskursā par medijiem un varas struktūrām (Viriljo), hiperrealitātē (Bodrijārs), vai “retrogardā” mediju struktūru analizē, kas dziļi sakņojas raidošo masu mediju funkcionalitātē un strukturālajās īpašībās. Arī sociālās teorijas sfēras centieni nākt klajā ar terminiem attiecībā uz tīklotajām vidēm, parasti ir ļoti virspusēji, aplami informēti par faktisko praksi un reizēm neslēpti aizspriedumaini” [Kluitenberg 2000, 4].

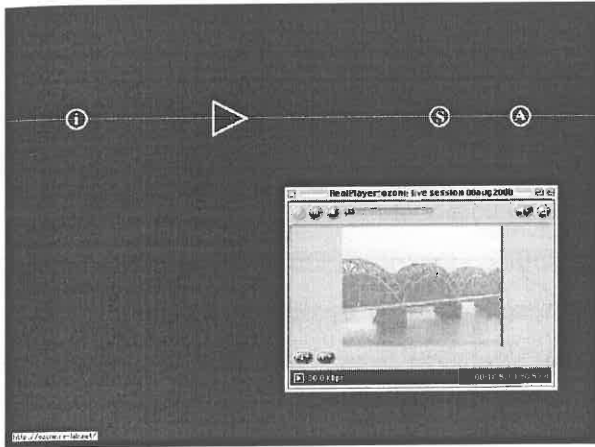
Kluitenbergs savu kritiku pamato ar to, ka dažādās teorijas attiecībā uz tīklu gan spēj izskaidrot sociālās attiecības un analizēt savstarpējās saistības, bet “tie neiedziļinās un tikpat kā neko nespēj mums pavēstīt par to, kas padara mūs klātbūtni tīklā tik īpašu” [Kluitenberg 2000, 4]. Lai mēģinātu izprast interneta sociālo dimensiju, ir īpaši svarīgi apzināties, ka internets – kaut arī šodien to varētu dēvēt par

masu mediju – tomēr nav raidošo masu mediju (televīzijas vai radio, kas balstās uz vienpusēju pārraižu modeli: viens raidītājs – daudzi pasīvie saņēmēji) turpinājums vai to paplašinājums. Internets vispirmām kārtām ir *sociāla telpa*, kam kā medijam ir savā ziņā izdevies īstenot Bertolda Brehta 20. gadsimta 20.–30. gados sarakstīto slaveno radio teoriju, kurā viņš interpretēja radio kā ideālu *abpusēju* komunikācijas mediju, kur radio pārraides saņēmējs pats var būt arī raidītājs [Brecht, 15]. Šī ideja atspoguļojas arī agrīnajās kiberutopisma idejās kā, piemēram, Hovarda Reingolda slavenajā darbā “Virtuālā kopiena” [1993].

Cits piemērs simultānismam kā sociālās interakcijas formai ir “abpusēja” vēstījumu nosūtīšana / saņemšana vēstkopās (*mailinglists*), kas balstās uz saziņu e-pastā. Vēstkopas ir viegli izveidojamas, tās vienlaicīgi (simultāni) izplata izsūtīto ziņu lielam skaitam adresātu (kas ir šīs vēstkopas “abonentī”). Katram, kas ir pierakstījies šajā vēstkopā, ir iespēja nekavējoties reaģēt uz saņemto ziņu, vai nu personīgi atbildot rakstītājam vai arī darot to “publiski” caur vēstkopu. Tīkla kultūras un jauno mediju mākslas praksē vēstkopām ir bijusi īpaša loma – tās tikušas izmantotas translokālu sadarbības tīklu veidošanā, piemēram, *Xchange* – interneta radio tīkla gadījumā, *Nettime* – vēstkopa interneta kritiskā diskursa attīstībai, *Spectre* (iepriekš *Syndicate*) – informācijas apmaiņas un komunikāciju kanāls, kas veltīts mediju mākslai “dziļajā” Eiropā, *NICE* – Baltijas jūras un Ziemeļaustrumeiropas reģiona mediju kultūras centru tīkls, kā arī citas vēstkopas, kas tiks aplūkoti II daļā.

Tāpat sociālās komunikāciju vides (to varētu dēvēt arī par *digitālo koptelpu*¹⁹) radīšanā veiksmīgi ir izrādījušies arī dažādi *privātie mediji*: savulaik *GeoCities*, tagad – *Flickr*, *Youtube*, *MySpace* vai draugiem.lv. Tiem gan nav raksturīgi nekādi augstāki mērķi vai ideāli, kā tas ir alternatīvo tīkla kultūras kopienu gadījumā, tomēr tiem arī nav mērķa kļūt par izklaides industrijām vai e-komercijas uzņēmumiem. Tieši tādēļ tie pastāv tik veiksmīgi, jo tie netiecas sociālās aktivitātes tīklā pārvērst par “produktu” (kā tas būtu, piemēram, jaunās tendences – “radošo industriju” – gadījumā) un nekautrējas no vienkārši banālā vēstījuma “es esmu šeit” (publicējot privātās mājaslapas vai savus fotoattēlus internetā). Šādu sociālās komunikācijas fenomenu varētu uzskatīt par “jauna veida vidi, kurā cilvēki rada *klātbūtnes*, bet bez vēlēšanās vai mērķa pārraidīt kādu noteiktu vēstījumu” [Kluitenberg 2000, 11].

19 “Digitālā koptelpa” no angļu valodas vārda – *digital commons*

6.A. attēls. Riga.net radio OZONE. E-LAB, 1997. Interfeisa dizaina autors: Raitis Šmits, 1998.

Specifisku klātbūtnes efektu kā īpašu sociālu vērtību ir izdevies radīt *Xchange* – kreatīvā interneta radio tīkla kopienai ar tās kopraidīšanas eksperimentiem. Iknedēļas sesijās, kas visaktīvāk norisinājās 1998. un 1999. gadā, izmantojot *Xchange* vēstkopu un IRC čata kanālu, *E-Lab* no Rīgas aicināja piedalīties tīkla dalībniekus (māksliniekus, aktīvistus, jebkuru “raidītāju”) – klausīties un raidīt no savām atrašanās vietām, kā arī miksēt tās ar citu dalībnieku “plūsmām” (*stream*) un reizēm, kad izdevās sakoordinēt, arī saslēgties vienotā skaņu cilpā starp raidītājiem Rīgā, Berlīnē, Londonā, Benfā, Sidnejā, Ļubjanā... Šāds process varēja turpināties stundām ilgi, audiālais gala rezultāts varēja būt cilpā riņķojošs “kibertelpisks” troksnis, kamēr reālais ieguvums bija katra aktīvā līdzdalībnieka emocionālais gandarījums par klātbūtnes izjūtu šādā sociāli dinamiskā procesā. *Xchange* kopienas piemērā (*skatīt nodaļā “3.4.3. Xchange kopienas dalībnieku sociālā tīkla karte un vēstkopas analīze”*) klātbūtnes efektu nodrošina simultānisms – iespēja visiem dalībniekiem vienlaikus pieslēgties, raidīt, apmainīties ar skaņu plūsmām.

Secinājumi (1.2.3. nodaļai)

Aplūkojot tīkla galvenos principus, var secināt, ka simultānisms kopā ar savstarpējās savienojamības principu, atvērtību un decentralizēto brīvo pieejamību ir kombinācija, kas digitālo tīklu vidēs padara iespējamu pašorganizācijas procesu, kura rezultātā rodas tādas jaunas sociāli tehniskas formācijas kā tīkla kopienas. Tajā pašā laikā šie principi, īpaši pēdējais – simultānisms ir tas, kas padara mūsu klātbūtni un sociālo interakciju elektronisko komunikācijas mediju vidēs tik īpašu.

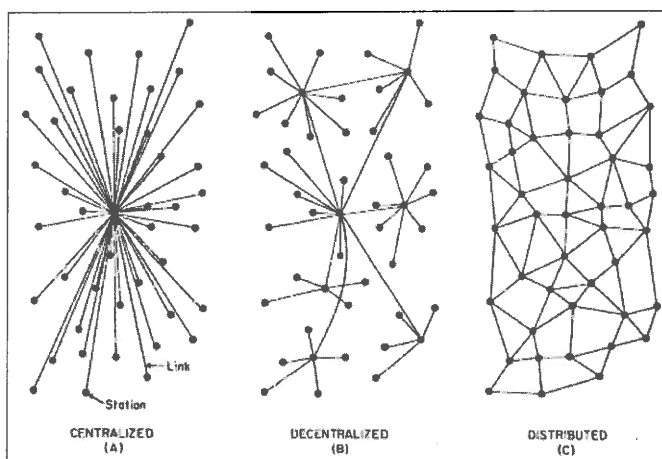
1.3. Tīkla topoloģija

Sociālie procesi digitālo tīklu vidēs ir cieši saistīti ar tehnoloģisko kontekstu. “Sociālā arhitektūra” digitālo tīklu gadījumā nav aplūkojama atrauti no tā tehniskā dizaina. Līdz šim socioloģiskajos pētījumos tehnoloģijas visbiežāk tiek uzskatītas par neatkarīgu (no subjekta vai pētnieku atrautu) pētījuma objektu. Kā apgalvo Saskija Sasena, tādā gadījumā (no sociologa viedokļa) “*tur tikpat kā nav ko pētīt, viss jau ir gatavs un darbojas, nepastāv jaunas izpētāmās teritorijas*”. Sasena uzskata, ka problēma sakņojas apstākļi, ka sociālās zinātnes neaplūko tehnoloģijas no “iekšienes”, un viņa mēģina risināt, “kā sociālajās zinātnēs varētu tikt ievietots *jauns objekts, jauna sfēra*”. Atrodoties elektroniskās telpas *iekšpusē* un no šādas perspektīvas raugoties, Sasena mēģina izprast, kādā veidā, darbojoties praksē, sociālā loģika var deformēt jeb mainīt rezultātus, kas atšķirtos no iegūtajiem rezultātiem, ja tehnoloģijas būtu aplūkotas vienas pašas (“no ārpusēs”) [Sassen, 2006]. Un otrādi – datorzinātniekiem kā digitālo tīklu izgudrotājiem sākotnēji tajos piemita vadošā loma, kā rezultātā teorijas, kas tiek dēvētas par “tīkla teorijām”, pamatā attiecas uz datorizēto tīklu infrastruktūru, matemātisku grafu zīmēšanu un to analīzi. Taču pēdējo desmit gadu laikā situācija ir mainījusies un interneta lietotāju un informācijas tehnoloģiju sfērā strādājošo skaits ir pieaudzis tiktāl, ka aktuāli kļūst gan tīkla kultūras, gan sociālekonomiskie jautājumi. “*Dažādo zināšanu sfēras – no cilvēku un datoru mijiedarbības līdz lietošanai un jauno mediju studijām, – katra savā veidā ir pasludinājusi laiku kultūras ienākšanu*” [Lovink 2005, 4]. Tas nozīmē, ka digitālo tīklu attīstība mūsdienās vairs nav atkarīga vienīgi no zinātniekiem vai inženieriem, bet tas ir komplicēts dažādu sabiedrības sfēru mijattiecību process.

Nozīmīga loma tīkla sabiedrības un tīkla kultūras sarežģītības pētīšanā vienmēr tikusi piešķirta arī *tīkla topoloģijai*. Šis termins attiecas gan uz tīkla fizisko izkārtojumu (tehnisko līmeni), gan organizācijas modeli (sociālo līmeni). Tāpat ir svarīgs arī saturiskais līmenis (kas šajā darbā III. daļā tiek aplūkotas kā kreatīvo tīklu sociālās rīcības jēgas un motivācijas pētījums). Taču vienlīdz nozīmīgi – kā norāda rakstnieks un brīvo tīklu pētnieks Armīns Medošs (*Armin Medosch*) – ir izpētīt tīkla politiski ekonomisko līmeni, lai izprastu “spēkus, kas iedarbojas uz saturisko”. Tādēļ, kā ierosina Medošs, pirms pāriet pie daudz komplicētākās sociālā līmeņa analīzes, ir jāaplūko paša interneta daudzslāņainā struktūra jeb tīkla fiziskais (tehniskais) līmenis, kā arī tā politiski ekonomiskais konteksts [Medosch].

1.3.1. Tehniskais līmenis: internets – tīklu tīkls

Elektronisko informācijas tehnoloģiju pirmsākumi gan zinātnē, gan ražošanā ir rodami jau pirms Pirmā pasaules kara. (Šajā sakarā noteikti jāpiemin vismaz Bella telefona izgudrojums 1876. gadā, Markoni radio 1898. gadā, De Foresta radiolampa 1906. gadā). Tomēr tieši Otrā pasaules kara laikā un pēc tā notika nozīmīga elektronisko tehnoloģiju attīstība. Taču tikai 70. gados, 6. attēlskad konstituējās jaunā paradigma, proti, apvienojās trīs galveno tehnoloģiju sfēras – mikroelektronika, datori un telekomunikācijas, sākās jauno informācijas tehnoloģiju plaša izplatība. Saplūstot minētajām tehnoloģijām, radās jauna interaktīvās komunikācijas sfēra, kas noveda pie interneta rašanās, kas, “iespējams, ir visrevolucionārākais tehnoloģiskais medijs informācijas laikmetā” [Castells, 45].

6B. attēls. Tīklu topoloģija: (a) centralizēts, (b) decentralizēts un (c) izplatīts (jeb režģtīkla) tīkls. Tīklu grafikas zīmējums: Paul Baran, RAND Corporation, kas nāca klajā ar decentralizēta tīkla ideju 1964. gadā

Internets, kā liecina viena no tā definīcijām, “tīklu tīkls”. Tas nozīmē, ka tā tehniskā uzbūve ir ne vien decentralizēta, bet arī daudzslāņaina. Pirmajā līmenī tīklu veido datoru komunikācija – kopā ir saslēgti vismaz divi vai vairāki datori. Nākamais līmenis jau ir tīklu saslēgums, – tas ļauj savā starpā savienoties dažādiem nelieliem vietējiem un reģionāliem, privātiem un akadēmiskiem tīkliem (piemēram, universitāšu vai uzņēmumu iekšienē) un sazināties ar valsts mēroga vai starptautiska līmeņa tīkliem. Šāda tīklu uzbūve, ko varētu raksturot kā izplatītu (diskrētu) un decentralizētu, bija vienkārša un tieši tādēļ – unikāla, jo visi pārējie līdz šim pieejamie komunikāciju mediji – telekomunikācijas, radio, televīzija, prese – darbojās, balstoties uz daudz centralizētākas uzbūves principiem.

“Kas attiecas uz topoloģiju fiziskajā tīkla izkārtojumā, būtisks ir veids, kā savienojas mezglpunkti, kur atrodas centri un kur – malas. Tāpat svarīgas ir tīkla medija tehnoloģiskās īpašības un interneta daudzslāņainā struktūra informātikas līmenī, kur katram slānim piemīt sava funkcija – savienojumu nodrošināšana, vēstījumu veidošana (no bitiem) un transportēšana, vēstījuma saņemšana un atkodēšana utt.” [Medosch].

Paradoksāli, bet tik atvērtam, decentralizētam un potenciāli demokrātiskam medijam kā internets ir militāras izcelsmes pagātne, kuru ir vērts vēlreiz aplūkot, jo vēsturiskais konteksts varētu palīdzēt ielūkoties vēl kādā apslēptajā tīkla slānī un labāk izprast jauno informācijas tehnoloģiju paradigmu.

Interneta pirmsākumi ir meklējumi 60. gadu Amerikā, kad ASV vadošajiem zinātniekiem no *RAND Corporation*²⁰ valdības uzdevumā tika uzdots atrisināt stratēģisku problēmu – kā izveidot neiznīcināmu vadības un kontroles tīklu, lai ASV varas orgāni varētu sekmīgi sazināties pēc atomkara. Pēc ilgstošiem meklējumiem militārā slepenībā *RAND* zinātnieku grupa 1964. gadā nāca klajā ar ideju – tīklam nebūs centrālās vadības. Šāda tīkla uzbūves princips būtu vienkāršs. Katram savienojuma punktam tīklā ir līdzvērtīga loma un tiesības izveidot, pārsūtīt un saņemt ziņas. Ziņas ir sadalītas *datu paketēs*²¹, katra pakete tiek nosūtīta uz citu adresi, katras paketes izsūtīšana notiek vēl no kāda cita punkta. Katra pakete neatkarīgi ceļo tīklā, tās maršruts nav svarīgs. Svarīgs ir tikai galējais rezultāts. Ja tiktu iznīcināti lielākie tīkla mezglpunkti, tam vairs nebūtu tik lielas nozīmes, jo paketes “virtuāli klejototu” starp izdzīvojušajiem savienojuma punktiem. Šāda netieša ziņu izplatīšanas sistēma liekas haotiska (salīdzinājumā, piemēram, ar telefona komunikācijām), taču tā būtu neparasti izturīga. Šādu tīklu varētu iznīcināt vienīgi tad, ja iznīcinātu visus, pat vismazākos tā savienojuma punktus [Sterling].

Pie idejas par decentralizētu, netiešu ziņu un sadalītu pakešu izplatīšanas tīklu jau kopš 60. gadu sākuma Amerikā strādāja arī citi zinātnieki. Nedaudz vēlāk, kad digitālās tehnoloģijas attīstījās tik tālu, ka šādu pakešu izsūtīšanu varēja izmantot jebkura veida vēstījumiem – tekstam, skaņai, attēliem –, varēja izveidot šādu tīklu bez

20 *The RAND Corporation (Research And Development)* ir bezpeļņas globālā domu kalves (*think tank*) korporācija, kas dibināta, lai veiktu izpēti un īstenotu izstrādes ASV armijas vajadzībām.

21 Datu pakešu tīkls – tīkla komunikācijas metode, kas sadala datu trafiku daļās, ko sauc par paketēm, un izsūta tās tīklā. Datu pakešu tīkls ir pretstats centrālajam telefonu tehnoloģijas modelim.

centrālās vadības. 60. gadu beigās ASV Aizsardzības departamenta aģentūra ARPA²² kopā ar citām zinātniskajām laboratorijām izveidoja ARPANET – pirmo datu pakešu pārraides tīklu, interneta priekšteci. Pirmo ARPANET savienojumu 1969. gadā veidoja četri punkti – Stenforda Pētnieciskā institūta Izaugsmes pētījumu centrs *SRI ARC (Stanford Research Institute's Augmentation Research Center)*, Jūtas Universitātes Datorzinātnes departaments (*University of Utah's Computer Science Department*), kā arī Kalifornijas Universitāte Losandželosā un Kalifornijas Universitāte Santabarbarā. Jau tad bija redzams, ka šādam decentralizētam tīklam piemita tendence strauji attīstīties – no četriem savienojuma punktiem 1969. gadā līdz vairāk nekā 100 punktiem 1974. gadā un pāri par 200 punktiem 1981. gadā.²³ Lai gan jau 70. gados tika izstrādāts un ieviests pirmais standartizētais, mūsdienās joprojām lietotais TCP/IP protokols²⁴ un ARPANET veidoja savienojumus pāri Atlantijas okeānam, un 80. gados datortīkls, ko šodien pazīstam kā internetu, jau bija kļuvis pieejams arī ārpus universitāšu laboratoriju sienām, plašāku sabiedrības ievērtību tas neizpelnījās līdz pat 90. gadu sākumam.

Tikai tad, kad Eiropas Kodolpētniecības organizācija CERN²⁵ izgudroja un ieviesa vizuālo interfeisu *WWW*²⁶, kas balstījās koncepcijā par *hipertekstiem*²⁷, kuru sākotnējais mērķis būtu nodrošināt informācijas apmaiņu un publicēšanas iespējas pētnieku vidū. 1993. gadā CERN paziņoja, kas *WWW* būs brīvi pieejams visai sabiedrībai. Pēc tam kad 1994. gadā tika izstrādāts pirmā uzticamā interneta pārlūkprogramma ar vizuālu interfeisu *Netscape*, internets uzsāka savu neparedzēti straujo attīstību, uz doto brīdi (2010. gada vidū) sasniedzot vairāk kā 1,8 miljardus lietotāju šodien²⁸ – no 6,7 miljardu Zemes iedzīvotāju.

22 ARPA (DARPA; *The Defense Advanced Research Projects Agency*) ir ASV Aizsardzības departamenta aģentūra, ko izveidoja 1958. gadā kā atbildi Padomju Savienības palaistajam mākslīgajam Zemes pavadoņim. ARPA uzdevums bija nodrošināt tehnikas attīstību ASV, lai tās šajā jomā varētu apsteigt savu ienaidnieku – PSRS.

23 Pēc vairākiem interneta resursiem, piemēram, <http://www.netvalley.com/intvall.html>

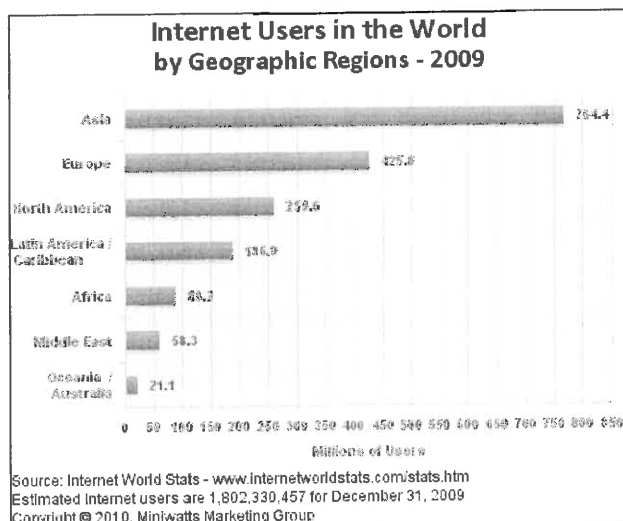
24 TCP/IP apvienoja divus protokolus: Transmission Control Protocol (TCP) un the Internet Protocol (IP), izveidojot standartu, kas nodrošināja iespēju datoriem un tīkliem saslēgties internetā un citos līdzīgos tīklos.

25 CERN (The European Organization for Nuclear Research; Organisation Européenne pour la Recherche Nucléaire) ir pazīstama kā pasaules lielākā elementārdaļiņu fizikas laboratorija. Atrodas Ženēvā, dibināta 1954. gadā.

26 *WWW* (The World Wide Web) vai vienkārši "Web" ir interneta serviss, kas nodrošina tīkla vietnes publicēšanu internetā, *Web* ir savstarpēji savienotu hipersaišu kopums, kas pieejams internetā.

27 Hiperteksts ir teksts, kuru hipersaites ar citu tekstu interneta globālajā tīmeklī.

28 Pēc "Internet World Stats" datiem <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> (skat. 02.06.2009).

7. attēls. Interneta lietotāju skaits pasaulē dažādos ģeogrāfiskajos reģionos. 2009. gada 31. decembra dati. No <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>

“Tādējādi universālā digitālā valoda un tīrā komunikācijas sistēmas tīkla loģika radīja tehnoloģiskus priekšnosacījumus horizontālas, globālas komunikācijas attīstībai” [Castells, 45].

Digitālos tīklus šodien dēvējam par globāliem, tomēr, aplūkojot interneta vizualizācijas karti (2. attēlā), tie vēl aizvien tādi nav. Dominējošie centri vēl joprojām ir attīstītās Rietumu valstis – īpaši ASV un Rietumeiropa, kurpretī daudzām citām pasaules valstīm revolūcijas (piemēram, “visas valsts elektrifikācija” kā Nepālā) vēl joprojām ir aktuālākas par informācijas tehnoloģiju revolūciju. Pārsteidzoši strauja ir pēdējos gados interneta attīstība Āzijā, kas, protams, saistīta ar ekonomisko situāciju. Pētot, kuri ir lielākie mezglpunkti un kam tie pieder, nonākam pie nākamā – politiski ekonomiskā līmeņa.

1.3.2. Politiski ekonomiskais līmenis un “jaunā ekonomika”

Kaut arī interneta tehnisko infrastruktūru pamatā izveidoja Pentagons un zinātnieki, kurus vadīja vēlme radīt universālu datoru tīklu, kas būtu arī sabiedriski pieejams, protams, “akceptējamu normu robežās”, tomēr galarezultātā *“internets ir rezultāts militāro stratēģiju, zinātnes sadarbības, tehnoloģiju industrijas un kontrkultūru inovācijas mikslim”* [Castells, 45]. Tādēļ internets, kas attīstījies vairāk nekā trīsdesmit gadu ilgā laika posmā, ir pārdzīvojis dažādas tā politiski ekonomiskās ietekmes. Arī īpašumtiesību jautājumi ir viena no svarīgākajām komponentēm tīkla

komunikāciju daudzslāņu modelī. Šie jautājumi attiecas “ne vien uz fizisko līmeni – kam pieder mašīnas un kabeļi, bet arī uz “loģisko slāni” – operētājsistēmām, programmatūrām un standartiem, kas nodrošina komunikāciju, un intelektuālajām īpašumtiesībām, kā arī uz “lietojuma un satura slāni” – kam pieder kanāls un kam saturs” [Medosch 2005].

Atskatoties uz interneta pirmsākumiem, svarīgs ir fakts, ka galvenais pasūtītājs un sponsors interneta priekšteča ARPANET tīkla izveidē bija ASV valdība, tās Aizsardzības departaments. Tomēr ARPA bija vairāk ieinteresēta tehnoloģiski sarežģītos izpētes projektos, nevis sabiedriski pieejama decentralizēta tīkla attīstībā. Kad 1983. gadā no ARPANET atdalījās speciālais militārās pētniecības tīkls MILNET, atlikušais tīkls jau bija kļuvis par globālo internetu, kas savienoja ARPANET “vārteju” (*gateways*) ar ārējiem tīkliem Ziemeļamerikā, Eiropā un Austrālijā. Tikmēr interese šī tīkla tālākajā attīstībā bija zudusi, un 1990. gadā ARPANET tika oficiāli slēgts. Lielākā daļa universitāšu datoru, kuri bija pieslēgti tīklam, tika pārslēgti uz jauno NSFNET – Nacionālā Zinātnes fonda interneta daļu, ko līdz pat 90. gadu vidum turpināja finansēt ASV valdība. Laikā no 1990. līdz 1994. gadam NSF plānoja NSFNET tīkla pāriešanu privāto industriju īpašumā, apmācot privātkompānijas. Kā līdzeklis šīs idejas atbalstam tika radīti Tīkla pieejas punkti (NAP), tika izveidots komerciālais pamattīkls (*backbone*), lai turpinātu interneta nodrošināšanu “augstākajā” (*top level*) līmenī. 1994. gadā NSF noslēdza pirmos līgumus par NAP darbības uzsākšanu, bet 1995. gadā NSF tika oficiāli slēgts, signalizējot beigas ar sabiedrisko līdzekļu atbalstu nodrošinātām datortīklu infrastruktūrām. Taču, no otras puses, interneta privatizācijas sākumposms sakrita ar laiku, kad tika atvērtas “vārtejas” un internets no universitāšu un valdību uzraudzītā tīkla beidzot kļuva publiski pieejams. 1995. un 1996. gads bija interneta visstraujākās izaugsmes pirmais periods²⁹ – ikviens, kam bija dators, modems un telefons ar iezvanpieeju (vai izmantojot radiolinku tehnoloģijas, kas bija populārāk, piemēram, Latvijā, kur *Lattelecom* monopola dēļ nevarēja attīstīties jaunas ISP³⁰ infrastruktūras), varēja pievienoties globālajam tīmeklim.

Kreatīvākā un sociāli aktīvākā sabiedrības daļa – hakeri (šeit pozitīvā nozīmē – programmētāji, kas strādā pie brīvo programmatūru izveides), brīvību alkstoši domātāji, teorētiķi, mediju aktīvistu, mākslinieki, kā arī citi topošās jauno mediju

29 Pēc Internet World Stats. Usage and Population Statistics.

<http://www.internetworldstats.com/emarketing.htm> (skat. 02.06.2010)

30 Interneta pakalpojumu sniedzēji / *Internet Service Providers*.

kultūras, kontrkultūru un subkultūru pārstāvji bijī vieni no pirmajiem, kas sāka pašorganizēties dažādās virtuālajās kopienās un translokālos sadarbības tīklos, liekot pamatus tīkla kultūrai.

Kad 90. gadu otrajā pusē internetu skāra globālās komercializācijas vilnis, "interneta zelta laikmets" [Schultz, Lovink], šī īsā fāze, kad internetu neviens vairs neplānoja un tas vienkārši izauga sociāli aktīvas *līdzdalības* rezultātā, drīz bija galā.

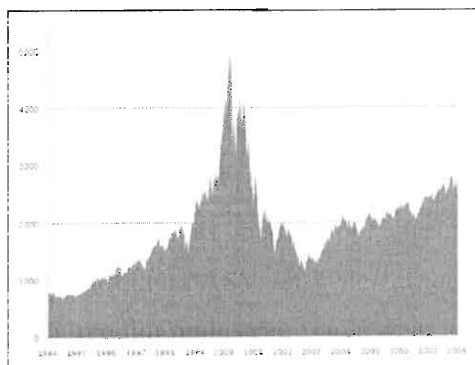
"Sabiedriskie interneta līdzekļi (gan reālā, gan virtuālā nozīmē), kas netika strukturēti komerciālai lietošanai vai bīstama satura nepieļaušanas regulēšanai, tiek marginalizēti vai pat pārstāj eksistēt. Sabiedriskais finansējums ir izsīcis, tā rezultātā, tīkls ir konceptuāli iztīrīts biznesam. Valdības, kas reiz finansēja datortīklu standartu izstrādāšanu, vairs interesējas tikai par satura regulēšanu un steidzas veidot likumdošanu, paverot ceļu e-komercijai. Komunikācija ir pārvērtusies par e-komercijas pārpalikumu ar virtuālo kopienu bojāeju kā tādu skumju piemēru" [Lovink, 2000].

Internets ar saviem daudzajiem piekļuves punktiem bija kļuvis pieejams arī ikvienam, kam bija nepieciešamais kapitāls, lai uzsāktu "informācijas tirgu". Katra mājaslapa, kurai bija savs biznesa plāns, vienā naktī varēja tapt pārvērstā bagātībā. Jau 90. gadu beigās interneta sabiedriskā iepazīstināšanas fāze (Rietumu valstīs) bija galā un tīkls bija "pārkomercializējies", tas darbojās kā pamattīkls komercijai un biznesam. Datortīkli acīmredzami izmainīja gan biržas, gan ekonomiku kopumā, un internets pats pārvērtās par masīvu korporatīvu vienību. "Internets un ekonomika bija kļuvuši nedalāmi" – *Tulipomania* konferencē [2000] plašākas sabiedrības uzmanību "jaunajai ekonomikai"³¹ un interneta politiski ekonomiskajiem problēmjaudājumiem centās pievērst tās organizētāji, tīklu kritiķis Gerts Lovinks and mediju teorētiķis Ēriks Kluitenbergs. Raugoties no kultūras sektora perspektīvas, un balstoties uz pieredzi mediju teorijā, elektroniskajās mākslās un interneta aktīvismā, jau tolaik bija skaidrs, ka informācijas tehnoloģijas un datortīkli saglabās noturīgu ietekmi gan uz ekonomiku, gan sabiedrību kopumā. Tomēr jaunās ekonomikas ideoloģija un strauji pieaugošā finanšu tirgus, kā arī informācijas un komunikācijas tehnoloģijas sektoru

31 Jaunā ekonomika – ekonomika, kas tika izvērsta attīstītajās valstīs globalizācijas rezultātā un balstoties uz informācijas tehnoloģijām.

savstarpējā atkarība tikpat kā neizpelnījās sabiedrības un masu mediju uzmanību, kaut gan informācijas tehnoloģiju vērtība biržā bija nepamatoti augsta un kapitālisms solīja iracionālas bagātības ikvienam, kas uzsāk e-biznesu. Tapa skaidrs, ka ne jau tehnoloģiju attīstītāji, bet gan finanšu eksperti būs tie, kas noteiks interneta kursu, taču radās jautājums – cik ilgi turpināsies jaunās ekonomikas augšupeja?

Neilgi pirms gadu tūkstošu mijas tiek novērota “dotkoma mānija”³² – visaugstākās cenas visā Rietumu pasaulē sasniedza visaugstāko virsotni. 2000. gada janvārī apvienojās divas megakorporācijas: AOL – kam piederēja lielākā tehniskā interneta infrastruktūra ASV, un *TimeWarner* – lielākā ASV izklaides industrija. Šāda megalīmeņa mediju industriju saplūšana iezīmēja vēl vienu radikālu pagrieziena dotkoma ērā un interneta attīstībā kopumā, kad tehniskās infrastruktūras nodrošinātāji kļuva arī par satura piegādātājiem. Pirmā akciju krišanās NASDAQ³³ (nozīmīgākā no “jaunās ekonomikas” biržām) sākās mēnesi vēlāk, un tā paša gada martā dotkoma “burbulis” plīsa, biržā akcijas nokritās nulles vērtībā turpat vienas dienas laikā. Jaunajām e-kompānijām bija tikai divi ceļi – vai nu bankrotēt, vai tikt pārdotām lielākiem uzņēmumiem, tādējādi atbalstot “vecu ekonomiku” [Lovink, Kluitenberg 2000].

8.A. attēls. “Jaunās ekonomikas” akciju augšupeja un krišanās NASDAQ 2000. gada martā.

Latvijā kā “jaunās ekonomikas” tendences piemēru varētu minēt ISP *Parks*³⁴. *Parks*, dibināts 1996. gadā kā maza mēroga interneta pakalpojumu piegādātājkompanija 1998. gadā apvienojās ar citu ISP – *LvNet Port* un izveidoja Baltijas mēroga kompāniju *Delfi*, kas kļuva par portālu, satura piegādātāju. *Delfi*

32 Dotkoma bums (*the “dot-com bubble”*) – spekulatīvi uzpūsts finanšu burbulis saistībā ar jaunajām informācijas tehnoloģijām 1995.–2001. gadā.

33 NASDAQ (*National Association of Securities Dealers Automated Quotations*) ir Amerikas birža, kas īpaši specializējusies elektronikas tirgū.

34 <http://anton.world.lv/sakarup/main.php3?sub=view&RID=110>

savukārt 1999. gadā apvienojas ar *MicroLink*, līdz 2005. gadā IT kompāniju *MicroLink* nopirka *Lattelecom*³⁵. Tas, ka IT un telekomunikāciju tirgū beigu beigās uzvarētājs ir privilēģēta kompānija, kurai ir ilggadīgs monopols “uz jebkuriem zemē ieraktiem kabeļiem”, ir pierādījums tam, ka globālā ekonomika ir “politiski konstituēta” [Castells, 147].

“Ja reiz globālā ekonomika ir konstituēta, tā kļūst par fundamentālu “jaunās ekonomikas” iezīmi” [Castells, 147].

“Jaunā ekonomika” izvērās 90. gadu beigās ASV un citās attīstītajās valstīs specifiskās industrijas jomās, galvenokārt informācijas tehnoloģiju un finanšu jomā, iezīmējot pāreju no industriālās/produktu ražošanas ekonomikas uz servisu/pakalpojumu sektora aktīvos bāzētu ekonomiku. “Jaunā ekonomika” ir termins, kas bieži tiek asociēts ar dotkoma bumu, un tā kā dotkoms pamatā balstījās spekulācijās, tad ir kritiķi, kas “jauno ekonomiku” uzskata par visparastāko krāpšanu. Piemēram, sociālkritiķis Tomass Franks (*Thomas Frank*) raksta “*Mēs nebalsojām par Bilu Geitsu; mēs visi nesēdējām kopā kādudien un nenolēmām, ka mums ir jālieto viņa operētājsistēma*”. Iespējams, ka attīstītās valstīs sabiedrība vismaz apzinās šo situāciju, kurpretī Latvijā nevienam neienāk pat prātā uzdot jautājumu – kāpēc man jāpērķ (vai jālieto uzlauzta) *Microsoft* operētājsistēma, ja tikpat labi varētu lietot, piemēram, *Linux*, kas kā brīva operētājsistēma vismaz ir noņēmusi PC datoriem smago komercializācijas slogu. Lai izprastu šo situāciju, ir jāzina, ka globālā ekonomika, kas strauji attīstījās jauno informācijas un komunikāciju tehnoloģiju lietošanas rezultātā, nav radusies tirgus attīstības rezultātā, bet gan mijiedarbības procesā starp tirgus, valdību un starptautisku finanšu institūcijām, kas kopā darbojas tirgus interešu vārdā [Castells, 135]. Ne tehnoloģijas, ne business vieni paši nevarētu izveidot globālo ekonomiku. Globālā ekonomika nebūtu iespējama bez deregulācijas, privatizācijas un liberalizācijas politikas, ko izstrādāja un laida aprītē valdības dažādās pasaules valstīs, un tādā veidā izpaudās “tirgus triumfs pār valdībām” [Castells, 147].

Komercializācijas vilnis 90. gadu nogalē izpostīja daudzas vīzijas par internetu kā atvērtu telpu nekomerciālām iniciatīvām, sociālai komunikācijai, politiskām aktivitātēm un mākslinieciskām izpausmēm, savukārt “jaunās ekonomikas” sabrukums 21. gadsimta pašā sākumā pielika punktu utopijai par

35 Sk. <http://www.lattelecom.technology.lv/category.asp?catID=1646&ID=10627>

internetu kā brīvā tirgus ideoloģijai piemērotu telpu. Taču nepagāja ilgs laiks, un jau “*nākamās paaudzes mobilie telefoni ir sarūpējuši komerciālistu utopisma atdzimšanu, aizvietojuot e-komerciju ar m-komerciju*”. Industriju interese par mobilajiem telefoniem ir bijusi vienmēr pietiekami liela, tomēr kāds laiks bija jāpagaida, līdz beidzot 90. gadu beigās “*mobila telefons kļuva par patērētājkapitālisma pasaules visiemīļotāko ikonu*”. Tādēļ jaunais spekulatīvais mobilās komercijas (m-komercija) bums nebalstās tikai ekonomikā, bet arī cerībā, ka mobilo komunikāciju attīstība iezīmēs kaut ko daudz būtiskāku – pāreju uz mobilo tīklu paradigmu. [Medosch]

“Tiek apgalvots, ka mobilās ierīces kļūs par mūsu galveno piekļuves veidu elektronisko komunikāciju tīkliem. Tam būtu jāietver pāreja no interneta paradigmas ar tās egalitārisma un līdzdalības idejām uz daudz ciešāk kontrolētu mobilitātes paradigmu, kas balstās uz centralizēta tīkla topoloģijas patentētu kontroli”. [Medosch]

Pat ja m-komercija izdotos, tomēr pat šādā “kontrolētās mobilitātes paradigmā” ir iespējama kontrkultūru intervence – kā, piemēram, “brīvo tīklu kustība”, kas veido alternatīvus maza mēroga bezvadu tīklu saslēgumus, izmantojot pašbūvētas antenas un citu personisko infrastruktūru, kā arī brīvos programmlietojumus, lai apietu centralizētās struktūras (kā mobilo sakaru piegādātājus). Tāpat mobilā paradigma varētu sekmēt jauna veida sociālās interakcijas formu attīstību, tā var kļūt (un jau tiek izmantota) par jaunu “instrumentāriju” mākslinieciskiem eksperimentiem. Bet pārvērst sociālās aktivitātes finanšu cīņā neizdevās jau interneta gadījumā. “*Kultūra kā biznesa modelis tik vienkārši nedarbojas*” [Lovink 2005, 4]. Kas digitālo tīklu vidēs ir tik specifisks, ka šodien mēs ikviens vairāk vai mazāk vēl joprojām ik dienu “esam tīklā”? Un kas vispār ir “sociāls” digitālo tīklu vidēs? Kā tīkli ietiecas sociālajā sfērā? Kā sabiedrība konceptualizē tehnoloģiju? Īsāk sakot, kad ir aplūkoti tīkla pamati – tehniskais līmenis, kā arī nedaudz – tīkla politiski ekonomiskais konteksts, nonākam pie viskomplicētākā – sociālā līmeņa.

1.3.3. Sociālais tīmenis

“Pēc atklāšanas un kolonizācijas vienīgais, kas paliek, ir kibertelpas socializācija” [Lovink 2002, 2]

Sāksim ar to, ka, par neskatoties uz pārdzīvoto dotkoma māniju un citiem globālās komercializācijas viļņiem un atplūdiem, interneta virtuālā telpa vēl joprojām pirmām kārtām ir *sociāla telpa*, nevis e-tirgus. Kaut gan internets šodien ir mainījies – no agrīnā utopiskā “globālā ciemata” pārtapdams par masu komunikācijas mediju, kurā “masas” ienāk ar savām vēlmēm, prasībām un gaumi, – tas tomēr nav pievienojies un kļuvis par vienu no elitārajiem (vienpusēji) raidošajiem masu mediju jaunākajiem kanāliem. Internets arī nav kļuvis par sakārtotu, ērti lietojamu informācijas meklēšanas katalogu, un ar to laikam daudziem būs jāsamierinās. Internets vēl aizvien ir pārāk liela “miskaste”, taču tieši tas to padara par sociāli dinamisku telpu [Lovink, 2005]. Interneta lietotāju skaits šodien, interneta laikmeta otrajā gadu desmitā, ir pārsniedzis pusotru miljardu – 1,802,330,457³⁶ pēc pēdējiem statistikas datiem –, un tas joprojām turpina augt, kļūstot par vislielāko “sociālo telpu” sabiedrības vēsturē.

Kādēļ internets 90. gadu vidū izplatījās tik neparedzēti strauji, kādēļ cilvēki tik ļoti vēlējās nokļūt internetā? Vispirms jau gluži vienkārši tādēļ, ka 90. gadu sākumā tas asociējās ar brīvību. *“Internets ir ārkārtīgi rets piemērs patiesai, mūsdienīgai, darboties spējīgai anarhijai,”* 1993. gadā atzinis amerikāņu futurologs Brūss Sterlings (*Bruce Sterling*). Specifiskie tīkla principi – atvērtība un decentralizēta pieeja – ir galvenie faktori, kas nodrošina iespēju ikvienam, kas to vēlas, pieslēgties tīklam. *“Principā katrs savienojuma punkts var brīvi sazināties ar citu punktu, tik ilgi, kamēr tie ievēro TCP/IP protokola likumus, kas ir stingri tehnisks, nevis sociāls vai politisks noteikums”* [Sterling]. Turklāt ikviens, kurš pievienojas tīklam, ir atbildīgs par sava datora tehnisko kārtību un pieslēgšanos internetam. Nedz interneta tīklu, nedz tā saturu neviens neliek veidot un nenosaka, kā to izdarīt –, tas ir brīvi katra paša rokās. “Brīvība” internetā nav jāsaprot ne metafiziskā nozīmē, nedz arī politiskās filozofijas kontekstā, bet pavisam pragmatiski – kā *“hakeru stila brīvība, proti, brīvība piekļūt komunikāciju tīkliem un izmantot tos ar minimāliem ierobežojumiem, dodot iespēju*

36 Pēc *Internet Usage and World Population Statistics* <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> (skat. 02.06.2010)

indivīdiem un kopienām lietot šos tīklus tādā veidā, kāds viņiem šķiet vispiemērotākais” [Medosch].

Kad hakeru kultūra vēl nebija ieguvusi savu negatīvo asociāciju, tā bija progresīva intelektuāla kustība, kas radās 70. gados ASV un darbojās paralēli Pentagona un lielās zinātnes centieniem attīstīt universālo datortīklu ar publisko pieejamību. Tā kā topošais datortīkls jau bija pieejams “akceptējamās izmantošanas” normas robežās, viens no ievērojamākajiem hakeru sasniegumiem bija modema izgudrošana, lai pārraidītu datus caur telefonu [Castells, 49]. 90. gados hakeri bija gan tehniski vizinošākā, gan sociāli aktīvākā “tīkla sabiedrības” daļa, tādēļ tie bieži vien veidoja interešu kopienas un sadarbības tīklus kopā ar jauno mediju māksliniekiem, mediju teorētiķiem un interneta aktīvistiem. Īpašs hakeru kultūras ieguldījums interneta brīvības vārdā un sabiedrības labā ir brīvā operētājsistēma *Linux*³⁷, kā arī citas brīvās un atvērtā koda programmatūras³⁸.

Brīvības idejas no agrīnās interneta fāzes 21. gs. sākumā tika pārnestas arī uz bezvadu tīkliem, kad aktīvistu sāka interpretēt jaunās bezvadu *wifi* komunikāciju iespējas, veidojot jau iepriekšminēto “brīvo tīklu” konfigurācijas.

“Brīvie tīkli ir inženieru utopija, kurā ietilpst idejas, kuras var aprakstīt kā interneta egalitārismu (vērtības un ideāli, kas aizgūti no agrīnajām pirmsprivatizācijas interneta idilliskajām versijām) un informācijas ētiku (jēdziens balstās uz “hakeru ētiku”, kur hakeris ir pozitīvs apzīmējums – kāds, kurš aktīvi strādā ar digitālajām tehnoloģijām pēc DIY (dari pats) filozofijas principa)” [Medosh].

Tādējādi tīkla kontrakultūrām gan vēsturiski, gan mūsdienās ir sava būtiska nozīme līdzās abiem pārējiem dominējošajiem interneta attīstības un ietekmes modeļiem – izbijušajam valstu īpašumtiesību modelim un privāti korporatīvajam modelim, kas vēl joprojām turpina attīstīties.

Šodien ir skaidrs, ka kibertelpa nav neatkarīga, un par brīvību varam runāt vairs tikai agrīnā kiberutopisma kontekstā. Viens no pārliecinātākajiem agrīnajiem

37 *Linux* ir brīvā operētājsistēma PC datoriem.

38 Atvērtā koda programmatūras (*Open Source Software*).

kiberutopistiem Dž. P. Barlovs (*J. P. Barlow*) kibertelpu salīdzina ar tradicionālajām tikšanās vietām – laukumiem, teātri, kafejnīcu. Vienkārša “socializēšanās” kā savstarpējas komunikācijas forma patiešām ir bieži sastopama digitālo tīklu vidēs. Kluitenbergs šādas komunikāciju formas ir nosaucis par “*phatic*” jeb “sarunu medijiem” [Kluitenberg 2000, 11]. Piemērs varētu būt vienkārši *Skype* čata programmatūras ieslēgšana paralēli citiem darbiem, kas tiek veikti ar datora palīdzību. Un kaut arī visas dienas garumā varbūt tikai reizi ieskatāmies, vai kāds nav mūs pasveicinājis, lai atbildētu ar to pašu, tomēr šāds paradums norāda, cik svarīga mums ir *sociālā klātbūtne* arī digitālo tīklu vidēs.

Biežāk sastopamā komunikācija tīklā ir saistīta ar informācijas apmaiņu. Kaut arī tīklam sākotnēji, vēl ARPANET laikos, galvenā paredzētā funkcija bija apmainīties ar pētījumiem zinātnieku starpā no liela attāluma, tomēr vēlme komunicēt ātri vien pārvērta datortīklu par “īpašu, liela ātruma, valsts subsidētu elektroniskā pasta ofisu”. Drīz galvenā datu pārraide ARPANET tīklā vairs nebija datoru lietošana no attāluma, bet gan ziņu apmaiņa un personiskā sarakste. Cilvēkus aizrāva tieši savstarpējās komunikācijas iespēja, nevis datu apmaiņa no attāluma. Pavisam drīz uz ARPANET serveriem tika izveidoti arī pirmie vēstkopas (*mailinglist*) servisi, kas identisku ziņu izsūta automātiski lielam skaitam abonentu. “*Interesanti, ka viena no lielākajām vēstkopām bija “SF-LOVERS” – zinātniskās fantastikas faniem, kas nebija nekādā veidā saistīta ar tiešo darbu un par ko servera administratori bija sašutuši, bet nekas nevarēja to apstādināt*” [Sterling].

Brīva komunikācija 90. gadu vidū Latvijā tāpat kā citur Austrumeiropā šķita kā sapnis. Šeit nebija nekādas Rietumu 60. gadu brīvības kustību pieredzes, nedz arī kāda cita veida brīvības pieredzes attiecībā uz sabiedrisko īpašumu, sabiedrisko telpu, sabiedriskajiem (kas citās valstīs nozīmē – “kopienu”) medijiem. Tādēļ internets, kad pirmo reizi ar to iepazinās 1995. gadā (*Interstanding* konferencē³⁹) – visagrīnākajā tīkla kultūras fāzē –, patiešām šķita kā utopija. Jau līdz ar pirmajām e-pasta sarakstēm, kad pašiem vēl nebija sava datora un kontaktiem izmantojām LU komunikācijas katedras pasniedzējas personisko e-pasta adresi, lai sazinātos ar jauniepažītajiem domubiedriem (mediju teorētiķiem, jauno mediju māksliniekiem) citās valstīs, apzinājāmies, ko nozīmē “būt savienotam”. Pirmo reizi pieslēdzoties internetam 1996.

39 *Interstanding* konference “Understanding Interactivity” notika 1995. gada novembrī Tallinā, tā bija pirmā lielākā šāda veida konference Baltijā. <http://www.interstanding.ee/i1/i1.html> (skat. 02.06.2010)

gadā, kad *E-Lab* laboratorijā Rīgā katram tās biedram tika izveidota sava e-pasta adrese, *brīvība komunicēt* translokālā / starptautiskā līmenī šķita kā unikāla iespēja. Protams, ka pēc padomju laika informācijas vakuuma jutāmiem kā no cietuma brīvībā tikuši, tādēļ ar vienkāršu klātbūtni vien bija par maz, un likumsakarīgi, ka sociālā aktivitāte *E-Lab* gadījumā bija tik milzīga, ka pavisam neilgā laikā tika iniciēti un realizēti neskaitāmi komunikācijas, sociāli, sadarbības un mākslas projekti un aktivitātes internetā un saistībā ar to; šīs aktivitātes notika vienlaikus lokālā un globālā līmenī, reizē kļūstot par daļiņu no jaunās topošās tīklu kultūras⁴⁰.

Internets kā jauna neapgūta teritorija vispirms ieinteresēja hakerus, nākamie bija radošie cilvēki. Literāti un žurnālisti varēja darboties ar hipertekstiem, lai izmēģinātu jaunas rakstīšanas formas, atvērti un kritiski domājošiem teorētiķiem un rakstniekiem internets bija vieta, kur varēja brīvi publicēties. Taču vēl daudzveidīgāk interneta iespējas izmantoja mākslinieki. No vienas puses, tīkls bija kā alternatīva vide oficiālajai mākslas sistēmai, kuras apriti ietekmē dažādi politiski motīvi, institūciju organizētā mākslas vide vai kuratoru priekšstati par mākslu un māksliniekiem. Tā bija motivācija pat profesionāliem māksliniekiem sākt kaut ko jaunu. Maskavietis Aleksejs Šulgins⁴¹, viens no tīkla mākslas pionieriem, savulaik bija fotogrāfs. Pirmo mājaslapu internetā viņš izveidoja 1994. gadā. Tā bija Krievijas mākslas foto galerija internetā; tajā tika iekļauti jaunu un progresīvu mākslinieku darbi. Šulginam šīs rīcības motivācija bija izteikti politiska –, tādējādi viņš vērsās “pret eksistējošo mākslas kūrešanas praksi, kura ir neobjektīva jautājumos par mākslinieka iekļaušanu apritē vai izslēgšanu no tās” [Baumgērtels]. Arī Rīgas mākslinieku grupas *E-Lab* motivācija bija līdzīga, tomēr internetā māksliniekus vairāk par politiskām cīņām interesēja spēlēšanās ar pašu datoru un tīkla tehnoloģiju izejmateriālu – bitiem, baitiem, kodu, programmēšanas kļūdām un citām iespējamām “informācijas estetizācijas” formām. Tādi mākslinieki kā JODI⁴², *Vuk Cosic*⁴³, *Heath Bunting*⁴⁴ un citi bija tie, kas 90. gadu 2. pusē, daudz neatpaliekot no hakeriem, ļoti dziļi izpētīja jaunā medija iespējas un limitus.

Taču aktīvi bija ne tikai mākslinieki. Katrs, kas vēlējās eksperimentēt ar

40 Vairāk par lokālās kultūras tīklojumiem skat. III. daļā – Pētījums.

41 <http://easylife.org> – krievu tīkla mākslinieka Alekseja Šulgina mājas lapa. (skat. 02.06.2010)

42 <http://jodi.org> – holandiešu tīkla mākslinieku pāra Jodi mājaslapa. (skat. 02.06.2010)

43 <http://www.ljudmila.org/~vuk/> – slovēņu tīkla mākslinieka Vuk Cosoc mājas lapa. (skat. 02.06.2010)

44 <http://irrational.org/cgi-bin/cv2/temp.pl> – britu tīklu mākslinieka Heath Bunting mājas lapa. (skat. 02.06.2010)

datiem un mākslinieciski izpausties (*ASCII*⁴⁵ grafikas, *.gif* animācijas, vēlāk *Flash*, spēles utt.), varēja to brīvi darīt internetā, līdzīgi kā tas notika kopienu mākslā. Interneta anonimitātes un vienlīdzības dēļ reizēm pat nevarēja atšķirt amatieru tīkla mākslas lapas no profesionālo mākslinieku eksperimentiem.

Neskatoties uz to, ka daudziem (piemēram, mācībspēkiem, studentiem, žurnālistiem) internets parasti ir asociējies ar papildu iespējām publicēties, iziet ārpus grāmatu un žurnālu pasaules, tomēr nevajadzētu internetu tik ļoti vienkāršot – norāda Lovinks. Ir svarīgi atcerēties, ka “aiz katras mājas lapas un bloga atrodas Tīkls”. Un ka tīkls nepastāv bez sabiedrības, un neviens tīkls nav simtprocentīgi virtuāls – tas tāpat ir atkarīgs no monetārās ekonomikas. Un ka aiz tīkla savukārt atrodas indivīdi, kas visbiežāk savā starpā ir saistīti ar visai vājām saitēm, kas nepieciešamības gadījumā spējīgas aktivizēties [Lovink 2005, 11].

Internets savā sākotnējā dizainā nodrošināja četras galvenās funkcijas: elektroniskā pasta saziņu, diskusiju grupas, datoru lietošanu no attāluma un failu pārsūtīšanu. Vēlāk katra no šīm funkcijām attīstījās gan jaunu tehnisku risinājumu, gan sociālas komunikācijas, gan abu faktoru mijiedarbības rezultātā. Interneta iespējas var izmantot dažādi: komunikācijai un informācijas apmaiņai (e-pasts un vēstkopas, kas balstās elektroniskā pasta sakaros); IRC čats, *Skype* u.tml., kas izmanto reāllaika komunicēšanas iespējas; internetu izmanto arī kā pieeju informācijas resursiem un publikācijām (mājaslapas, tīkla vietnes, failu serveri utt.); reāllaika audio un video raidīšanai, telekonferencēm, tālmācībai; un līdz ar *Web 2.0* ienākšanu (kopš 2004. gada) – *blogu* rakstīšanai, kopdarbībai *wiki* vidē, kā arī sociālo tīklu medijiem, kas piedāvā tehnisku platformu, kur cilvēkiem pašiem tiešsaistē veidot savas interešu kopienas (*Facebook*, *MySpace*, *draugiem.lv* utt.).

Kombinējot dažādās interneta iespējas un funkcijas, katrai tīkla kopienai ir iespēja izvēlēties sev piemērotāko komunikācijas līdzekļu kopumu.

Iespēja brīvi publicēties internetā, kas vēl jo vairāk pastiprinājās pēc *Web 2.0* blogu sistēmas ienākšanas, nodrošināja iespēju brīvi paust savu viedokli arī sociālajiem aktīvistiem, veidot un attīstīt to.

45 ASCII – Amerikas informācijas apmaiņas standartkods jeb ASCII (angļu: American Standard Code for Information Interchange) ir rakstzīmju kopa un kodējums, kas balstīts uz modernajā angļu valodā un citās Rietumeiropas valodās lietoto latīņu alfabētu. Visplašāk to izmanto datoros un citās komunikāciju ierīces lai attēlotu tekstu un kontrolētu ierīces, kas strādā ar tekstu. ASCII definē 7 bitu kodējumu un tur ir 95 attēlojami simboli (32 – 126). <http://lv.wikipedia.org/wiki/ASCII> (skat. 02.06.2010)

“Kibertelpa, varbūt tas skan ironiski, ir daudz konkrētāka telpa sociālajām cīņām nekā nacionālā politiskā sistēma” [Sassen 2002, 18].

Kā norāda Sasena, elektronisko mediju telpā *“neformāli politiski aktori var kļūt par politiskās skatuves daļu”*, turpretī uz vēlēšanām balstītajās nacionālajās politiskajās sistēmās, kur jāievēro daudz formālu un juridisku nosacījumu, neformāli politiskie aktori parasti ir neredzami. Kibertelpā var notikt un tikt izvērsta plašas un daudzveidīgas politiskās aktivitātes un cīņas, kā arī var rasties jauni politiski subjekti, kas nav pakļauti formālajām procedūrām.

Internets vēl joprojām ir brīvs medijs, kurā iespējams paust gan individuālu politisko domu, (kā, piemēram, <http://freedom.lv> – tas ir individuāli veidots ziņu blogs par brīvības jautājumiem Latvijā, un tā vēsture stiepjas jau vairāku gadu garumā), kur izteikt kā grupu, tā interešu kopienu viedokli; tā ir vieta, kur izvērst neformālas politiskās kampaņas, kas agrāk nebūtu bijis iespējams ne tehniski, ne arī ideoloģiski. Kā vienu no jaunākajiem precedentiem var minēt akciju *“Glāb valsti!”*⁴⁶, – tā bija privāta iniciatīva alternatīvai balsošanas kampaņai, kur var ieteikt savu kandidatūru un balsot par to (*“Ko tu vēlētos redzēt Latvijas Republikas 10. Saeimā un valdībā?”*). Brīdī, kad tika rakstīta šī vieta⁴⁷ sarakstā bija 900 kandidatūru, kas savākušas 5 līdz 9448 balsis.

Kāds cits globālās elektroniskās aktivitātes piemērs ir *Indymedia (Independent Media Center)*⁴⁸ – neatkarīgo mediju organizāciju un simtiem individuālo žurnālistu kolektīvs, kas piedāvā *grassroots*, nekorporatīvās ziņas un sevi dēvē par *“demokrātisku mediju radikālākam, precīzākam un ātrākām veidam teikt patiesību”*. *Indymedia* tika izveidots 1999. gadā, lai atspoguļotu notikumus saistībā ar protestiem pret WTO⁴⁹ Sietlā. Šobrīd *Indymedia* lokālie centri darbojas daudzās valstīs un visos kontinentos; Eiropā ir 64 lokālie centri, Latvijā gan to nav.

Minētie piemēri parāda, ka:

“individīdiem un grupām, kas vēsturiski ir tikuši izslēgti no politiskās sistēmas, digitālie tīkli nodrošina telpu, kurā kļūst par neformāliem politiskajiem aktoriem un izvērst cīņas.” [Sassen 2002, 18].

46 <http://glabvalsti.lv> – akcijas *“Glāb valsti”* tīkla vietne (skat. 02.06.2010 – nav pieejams).

47 2009. gada 8. martā.

48 <http://www.indymedia.org/en/index.shtml> – *Indymedia* galvenā tīkla vietne (skat. 02.06.2010)

49 WTO (*World Trade Organization*) – Pasauls Tirdzniecības organizācija.

Secinājumi (1.3. nodaļai)

Šīs nodaļas nobeigumā var secināt, ka *tīkli* mūsdienās ir komplicētas sociāli tehniskas sistēmas, kuras attīstījušās tehniskajam medijam saduroties ar lietotāju sociālo rīcību tajos. Tādējādi, lai izprastu digitālo tīklu sociālo fenomenu, ir nepietiekami analizēt, piemēram, interneta lietotāju sociālās attiecības kādā sociālo tīklu platformā (*Facebook, draugiem.lv*). Tā vietā tīklu socioloģijas uzdevums ir aptvert dziļāku pētījuma lauku, aplūkojot sociālās attiecības dažādu tīkla struktūras līmeņu kontekstā, jo visi šie līmeņi – tehniskais, ekonomiski politiskais un sociālais – kopumā rada to specifisko nosacījumu kopumu, kura rezultātā digitālo tīklu vidēs norisinās tieši tādi un ne citādāki sociālie procesi.

1.4. Tīklu “sociālā loģika”

Mūsdienu sociologi (piemēram, Kastelss, Sasena) saistībā ar digitālajiem tīkliem bieži lieto terminu “tīkla loģika”, nereti saistībā un kā pretmetu otram terminam “sociālā loģika”. Kaut arī šāda terminoloģija socioloģijā netiek lietota, tomēr tā – vairāk metaforiskā līmenī – raksturo tīkla būtību. Ja loģika ir zinātne par spriedumiem, un tā savā ziņā ir viens no kritiskās domāšanas veidiem, tad “tīkla loģika” attiecas uz tiem priekšstatiem, jēdzieniem, procesiem un ietekmēm, kas tiešā veidā izriet no tehnisko tīklu struktūras (tīkla arhitektūras un inženieru paredzētā pielietojuma), savukārt “sociālā loģika” attiecas uz priekšstatu kopumu, kas izriet no sociālas rīcības procesa un ietekmēm (kā rezultātā digitālo tīklu vidēs, piemēram, var tikt izmainīts datorinženieru paredzētais pielietojums). Šajā nodaļā ir aplūkots, kā šīs abas “loģikas” mijiedarbojas. Šāda kontekstā tiek sniegts arī ieskats digitālo tīklu konceptuālajā dimensijā jeb kā sociālajiem un tehniskajiem nosacījumiem satiekoties, rodas izpratne par *kibertelpu*.

1.4.1. Tehnoloģiskā determinisma jautājums

Šodien ir skaidrs, ka daudzas 90. gadu tehnoloģiskā determinisma idejas un utopijas nav sevi attaisnojušas. Decentralizētā digitālo tīklu struktūra automātiski nepadarīja sabiedrības modeli mazāk hierarhisku, nedz arī sabiedrība interneta lietošanas rezultātā kļuva demokrātiskāka. Acīmredzot “sociālā loģika” ne vienmēr saskan ar “tīkla (tehnisko) loģiku”, “sociālajai loģikai” ir savas iespējas un ierobežojumi, ko nevar izmainīt tehniski nodrošinātās struktūras atvērtība, decentralizācija u.c. iespējas.

Kaut arī, no vienas puses, “*informācijas tehnoloģiju revolūcija, – tādēļ, ka tā sastopama pilnīgi visās cilvēku aktivitātes sfērās, – var būt izejas punkts jaunās ekonomikas, sabiedrības un kultūras kompleksitātes analīzē.*” No otras puses, tas nebūt “*nenozīmē, ka jaunas sociālās formas un procesi rodas kā tehnoloģisku pārmaiņu rezultāts.*” Kaut arī sabiedrība šodien nav aplūkojama bez tehnoloģijām, kuras tā pati radījusi, tomēr ir jāapzinās, ka “tīkla loģikas” mijiedarbība ar “sociālo loģiku” ne vienmēr rada paredzamu rezultātu. Tas nozīmē, ka tehnoloģijas nedeterminē sabiedrību, tās “ietver sevī” sabiedrību. Bet arī sabiedrība nedeterminē tehnoloģiju inovāciju, taču šo inovāciju tā izmanto. [Castells, 5]

“Sabiedrība nenosaka scenāriju tehnoloģisko pārmaiņu norisēs, jo daudzi faktori (tostarp individuālais novatorisms un uzņēmīgums, uzņēmēja gars), iejaucas zinātnisko atklājumu, tehnoloģiju inovāciju un sociālo lietojumu procesos, tādējādi gala iznākums ir atkarīgs no komplicētas mijiedarbību sistēmas”. [Castells, 5]

Šādu dialektisku sabiedrību un tehnoloģiju mijiedarbību aplūkojuši daudzi ievērojami autori, piemēram, franču vēsturnieks Fernāns Brodēls (*Fernand Braudel*) un citi.

1.4.2. Digitālo tīklu konceptuālā telpa

“Sociālās loģikas” un digitālo tīklu mijiedarbības rezultātu var aplūkot arī no citas perspektīvas – kā virtuālo kibertelpu. Tātad, globalizācija un digitālie tīkli ne vien nodrošina jaunas iespējas, bet rada arī nosacījumus jaunas telpas veidošanai. Elektronisko mediju telpu var uzskatīt par jaunatklātu teritoriju, par virtuālu utopisku kibertelpu, bet tā nekādā ziņā nav vienīgi tehnoloģisks fenomens. Kibertelpas robežas visvairāk ir izpētījuši hakeri (datort speciālisti un programmētāji) un tūlīt pēc tiem – mākslinieki. Savukārt mākslinieki ir tie, kas visos laikos visradošāk ir konceptualizējuši iztēles jeb domu telpu, un ne tikai elektronisko mediju telpu gadījumā.

20. gadsimta mākslā virtuālas pasaules vīzija ne vienu reizi vien ir iedvesmojusi māksliniekus jaunu izteiksmes formu meklējumiem. Līdzīga ir Maļēviča un citu 20. gadsimta sākuma mākslinieku avangardistu iztēlotā supremātiskā bezobjektu telpa, kurā top māksla, kas ir tikai un vienīgi radoša – brīva no praktiskuma un pielietojuma. 20. gadsimta 60. un 70. gadu konceptuālā māksla turpina uzdot jautājumus par mākslas jēgu, radikāli pārskata definīcijas attiecībā uz mākslas objektu, materiālu un tehnikām. 80. gados ienākošās datorizācijas rezultātā, kad “redzamā īstenība uzsāk savu pazušānu abstraktajā, komunikāciju tehnoloģiju un mediju radītajā telpā” [Baumgērtels, 18], notiek vēl pilnīgāka “mākslas objektu dematerializācija” [Lipard]. Postmodernisma filozofs Žans Fransuā Liotārs šādu virtuālo telpu un procesus, kas tajā norisinās, apzīmē kā imateriālus [Lyotard]. Savukārt viens no telekomunikāciju mākslas pionieriem Roberts Adrians X skaidro, ka, viņaprāt, “elektronisko telpu iedomāties ir viegli, ja reiz ir saprasta konceptuālās

telpas ideja". Viņš arī piebilst, ka, veicot mākslinieciskus eksperimentus ar agrīnajiem datoriem 70. gadu beigās, visvairāk viņu sajūsmināja *"pieskaršanās grandiozajai telpai, ko šodien sauc par kibertelpu"*, kā arī klātesamības sajūta un asociācija ar ielaušanos jaunā teritorijā [Baumgērtels, 27].

Jēdziens "elektronisko mediju telpa" nenozīmē tikai un vienīgi internetu. Tas attiecas uz daudz plašāku darbības spektru – no mākslas darbu radīšanas internetā līdz eksperimentiem citos elektronisko sakaru tīklos (bezvadu *wifi*, mobilā telefonija, GPS, satelīti, digitālais radio, kabeļtelevīzija utt.) un hibrīdajai telpai (kur virtuālo mediju telpa pārklājas ar fizisko realitāti dabā vai urbānajā vidē). Jauno mediju mākslinieki tīklā darbojas arī *"kā analītiķi un kritiķi. Izmantojot taktisku darbību, sadarbības tīklus un pašradītus kontekstus, tie rada plūstošu nozari"*, – skaidro slovēņu mākslas zinātniece un kuratore Nataša Petrešina, uzsverot, ka *"jauno mediju mākslinieki gan konceptuālā, gan [satura] izplatīšanas ziņā vēl aizvien būtiski atšķiras no laikmetīgās (vizuālās) mākslas pasaules"* [Petresin, 152].

Jauno mediju mākslinieku kolektīvā darbošanās, kas savā ziņā pārmantota no 20. gadsimta sākuma avangardistiem, sevī ietver arī starpdisciplināras sadarbības potenciālu. Vairākums projektu tiek realizēti sadarbībā ar citiem māksliniekiem vai citu jomu pārstāvjiem – zinātniekiem, tehnoloģiju speciālistiem, programmētājiem u.tml. Šāda starpnozaru sadarbība ir raksturīga ne tikai kreatīvajām tīkla kopienām, bet visai digitālajai kultūrai. Piemēram, kreatīvās tīkla kopienas bieži veido mākslinieki sadarbībā ar hakeriem un programmētājiem, tādējādi:

"aktīvi atbalstot atvērtā koda programmatūras kustību, lai konfrontētu "apsēstību ar īpašumtiesībām". Pašizveidotu datubāzu datu brīva pieejamība un brīvo programmatūru kopīga lietošana sacenšas ar joprojām valdošajiem uzskatiem par mākslas radīšanu kā indivīda iedvesmas procesu" [Petresin, 152].

Kibertelpas konceptuālais redzējums, padziļināta izpratne par jauno tīkla mediju tehnoloģiskajiem jautājumiem, kā arī īpašā sociālā dinamika, kas rodas sociālās komunikācijas un radošas pašizpaušmes mijiedarbības procesā, ir apstākļu kopums, kas nosaka, kādēļ veids, kā jauno mediju mākslinieki un elektronisko mediju aktīvisti (hakeri, blogeri, interneta žurnālisti u.c.) traktē *tīklu*, lieto to un darbojas tajā,

atšķiras no lielākās daļas ikdienas interneta lietotāju. Iepazīstot tīkla konceptuālo telpu, tiek iegūts arī priekšstats par elektronisko pasauli, kādu to uztver mākslinieki un citi radošie prāti. Iespējams, ka konceptuālās dimensijas ignorēšana ir iemesls, kādēļ mediju un sociālo teoriju diskursiem nav tik viegli kontekstualizēt tīkla mākslinieku radīto sociālo dinamiku.

1.4.3. Digitālo tīklu un sociālās loģikas mijiedarbība

Mūsdienu socioloģe Saskija Sasena “sociālā loģikas” mijiedarbību ar informācijas tehnoloģijām aplūko socioloģiskā skatījumā. Kopā ar Robertu Latamu Sasena konstatē, ka “*digitālo tehnoloģiju un sociālās loģikas mijiedarbība var radīt trešo stāvokli, kas ir abu iepriekšējo sajaukums.*” Kad šī jauktā sfēra “darbojas” elektronisko mediju virtuālajā telpā, to var dēvēt par “digitālajām formācijām” [Latham, Sassen 2005]. Rodas jautājums –, kā šādās jauktās *sociāli tehniskajās formācijās* darbojas “sociālā loģika”, kā tā ietekmē tehnoloģijas, un otrādi, kādu ietekmi tehnoloģijas atstāj uz sociālo attīstību.

Sociāli tehniskās formācijas ir kompleksas attiecības, kas veidojas sociālajai rīcībai mijiedarbojoties ar informācijas tehnoloģijām, tās var būt un var nebūt saistītas ar digitālajiem tīkliem. Tā rezultātā veidojas jaunas struktūras un sociālās darbības formas (piemēram, tīkla kopienas, elektroniskais aktīvisms) ar specifiskām, tikai šādā kombinācijā iespējamām, rakstura īpašībām⁵⁰. Ja sociāli tehniskās formācijas ir saistītas ar digitālajiem tīkliem – Sasena un Latams ierosina tās dēvēt par *digitālajām formācijām*. Pie tādām pieder ne vien elektronisko aktīvistu kopienas, kreatīvie tīkli, mūsdienu sociālie tīkli, bet arī, piemēram, globālā kapitāla tirgus.

Lai noskaidrotu jautājumu par tehnoloģiju un sociālās loģikas mijiedarbību, Sasena ir salīdzinājusi divas krasi atšķirīgas *digitālās formācijas* – globālo kapitāla tirgu⁵¹ un globālos elektronisko aktīvistu tīklus⁵². Tādā veidā Sasena tiecas apzināt jauno datortehnoloģiju transformatīvo kapacitāti un robežas, un parādīt veidus, kā šāda sociāli tehniska interakcija atšķirīgos gadījumos var radīt pavisam atšķirīgu

50 Šādu termina skaidrojumu piedāvāju atsaucoties uz Marksa “sociālās formācijas” konceptu, kas lielā mērā asociēta kā sinonīmu “sabiedrībai” institucionālā ražošanas kontekstā, un Altuseru (Althusser), kam “sociālās formācijas” bija konkrētāks apzīmējums kompleksajām ekonomikas, politikas un ideoloģijas attiecībām [Marshall].

51 ... kas lielā mērā un ļoti efektīvi izmanto informācijas tīklu tehnoloģijas

52 Sociāli politiskie aktīvistu, kas par savu primāro cīņas līdzekli un platformu izmanto digitālos tīklus.

iznākumu. Sasena secina, ka notiek, lūk, kas: salīdzinot dažādus iznākumus finanšu tirgus gadījumā (piemēram, 60., 70., 80., gados, 2000. un 2005. gadā), var konstatēt, ka mainījušies ir tikai cipari un mērogs, bet tirgus nav kļuvis demokrātiskāks. Savukārt elektronisko aktīvistu gadījumā, kur iznākumu nevar izmērīt salīdzināmos skaitļos, ir grūti noteikt, vai iznākums ir vairāk vai mazāk demokrātisks.

Sasenas pētījums pierāda, ka tehnoloģijas vienas pašas nespēj paredzēt gala iznākumu –, kaut arī tehniskie nosacījumi un digitālo tīklu pamatprincipi abos gadījumos ir vieni un tie paši, gala rezultātu konstituē atšķirīgu sfēru nolūki un atšķirīgi tehnisko un sociālo loģiku savienojumi. *“Šī atšķirība apstiprina faktu, ka vienas un tās pašas tehniskās īpašības rada lielāku varas koncentrāciju kapitāla tirgus gadījumā un lielāku varas izplatību otrā gadījumā.”* Sasenas interpretācijā šī atšķirība signalizē, ka katru gadījumu ietekmē cita specifiska sociālā loģika [Sassen 2005, 2006].

Šāda pieeja precizē arī Kastelsa un citu autoru – tehnoloģijas vēsturnieku (piemēram, Melvina Kranzberga) domu, ka *“tehnoloģijas ir sabiedrība, un sabiedrība nevar tikt izprasta vai reprezentēta bez tās tehnoloģiskajiem instrumentiem”* [Castels, 5]. Sasenas piemērā pats būtiskākais ir tas, ka netiek atbalstīts ne tehnoloģiskais determinisms, ne sociālais determinisms, kas savukārt noliedz tehnoloģiju ietekmi. Bet tā nav arī neitrāla pieeja – ka sabiedrība un tehnoloģijas ir savstarpēji neitrālas. Uzsverot ne vien mijiedarbības procesa (starp sociālo loģiku un tehnoloģijām) nozīmi, bet arī to, ka sociāli tehniskās transformācijas rezultātā rodas jaunas *digitālās formācijas*, un katras formācijas darbībai var būt *atšķirīgi* rezultāti, Sasenai ir izdevies spert nozīmīgu soli informācijas tehnoloģiju un digitālo tīklu socioloģijas attīstības virzienā. Virkne ietekmīgu mūsdienu sociologu un mediju kritiķu (Latūrs, Lovinks u.c.), kā noformulējusi Sasena, to skaidro šādi:

“digitālie tīkli ir ietverti gan datoru un programmatūru tehniskajās īpašībās un standartos, gan arī faktiskajās sociālajās struktūras un varas dinamikā” [Sassen 2002; Latour 1991; Lovink, Riemens 2002; MacKenzie, Wajcman 1999].

Secinājumi (1.4. nodaļai)

Aplūkojot “sociālās loģikas” un digitālo tīklu mijiedarbību, var secināt, ka procesi un ietekmes nav vienādi vai otrādi determinētas – nedz sociālā rīcība nosaka tehnoloģiju attīstību, nedz tehnoloģijas nosaka sabiedrības attīstību. To savā veidā pierāda Sassenas pētījums – ka divos atšķirīgos *digitālo formāciju* gadījumos, var būt atšķirīgi rezultāti. No tā savukārt izriet, ka ir būtiski meklēt vēl kādu dimensiju, kas labāk izskaidrotu to jaukto sfēru jeb “trešo stāvokli”, kurā darbojas jaunās *sociāli tehniskās* jeb *digitālās formācijas*. Aplūkojot ideju par digitālo tīklu konceptuālo telpu jeb virtuālo kibertelpu, var secināt, ka šāda elektronisko mediju telpas izpratne var palīdzēt labāk izskaidrot ne tikai tīkla kopienu sociālās rīcības jēgu un motivācijas, bet arī digitālo tīklu sociālo dinamiku un citus sociālus fenomenus.

No šādas perspektīvas raugoties nozīmīgs šķiet Sassenas mēģinājums – kā viņa pati to raksturo – “ievietot jaunu objektu” sociālajās zinātnēs un socioloģiskajos pētījumos, kas it kā novieto pētnieku pētāmā objekta iekšienē. Burdjē to apraksta nedaudz savādāk, uzsverot, ka indivīdus un grupas definē arī to *uztveramā būtība*. Tādēļ “*socioloģijai ir atkal jāiekļauj sava objekta pilnīgajā definīcijā sākotnējie priekšstati par to, kuri vispirms tai bija jāiznīcina, lai iegūtu “objektīvu” definīciju*” [Burdjē, 183].

Šāda refleksīva pieeja, kad vispirms pētāmais objekts tiek aplūkots it kā no iekšienes (piemēram, kopienas dalībnieku subjektīvā skatupunkta), un pēc tam – it kā attālinoties un salīdzinot to ar sākotnējiem priekšstatiem un pētnieka refleksijām, varētu kļūt par vienu no pamatveidiem, kā pētīt digitālo tīklu sociālo dimensiju un tās jaunās sociālās struktūras, kas transformējas (vai formējas no jauna) digitālo tehnoloģiju un sociālās komunikācijas mijiedarbības procesā.

1.5. Tīklu kopienas – terminoloģijas jautājums

“Kopienas bez tīkla neeksistē” [Kluitenberg 2008, 306].

Tradicionālajā izpratnē “kopienas” tiek definētas kā grupas, kurās indivīdi ir savstarpēji saistīti vai arī tie organizējas ap kopīgām vērtībām parasti vienā ģeogrāfiskajā vietā. Līdz ar interneta attīstību kopienas konceptam vairs nav tik svarīgi ģeogrāfiskie nosacījumi, jo cilvēkiem ir iespēja veidot “virtuālas kopienas” digitālo bezrobežu telpā.

To, kā globālo digitālo tīklu tehnoloģiju iespējas rada jaunus nosacījumus kopienu veidošanai, ir analizējis amerikāņu rakstnieks Hovards Reingolds (*Howard Rheingold*), darbā “Virtuālās kopienas” [1993] – līdz ar to viņš arī pirmo reizi ieviesa šo agrīno kiberutopisma laika terminu – “virtuālās kopienas”. Reingolds apraksta *translokālās kopienas (translocal communities)*, kas veidojas, balstoties uz kopīgām interesēm, tematiku vai tēmu, ir absolūti decentralizētas un izkaisītas pa visu pasauli. Tā kā tās visbiežāk ir “debatējošās sabiedrības” un izmanto vienkāršākās elektronisko sakaru iespējas, to dalībnieki var atrasties gandrīz jebkurā vietā uz pasaules (kur tiek nodrošināts interneta savienojums). Ja digitālo tīklu tehnoloģijas tiek izmantotas ģeogrāfiski lokalizētu kopienu kontekstā, šādu fenomenu Reingolds dēvē par *kopienu tīklojumiem (community networking)*. [Kluitenberg 2008, 307]

Cits būtisks kopienu iedalījums – pēc to sociālo attiecību rakstura – ir sastopams 19. / 20. gs. mijas sociologu, piemēram, Tennīsa, Dirkema un Vēbera darbos. Vācu sociologs Ferdinands Tennīss pretnostata divas atšķirīgas sociālās attiecības – *Gemeinschaft* (kam vairāk raksturīgas emocionālās saites, piemēram, ģimene) un *Gesellschaft* (uz racionālākiem un mērķtiecīgākiem pamatiem balstītas kopienas noteiktu sociālo interešu īstenošanai, piemēram, urbānajā kultūrā). *Gemeinschaft*, pēc Tennīsa domām dominēja lielākoties tradicionālajās sabiedrībās, savukārt *Gesellschaft* – modernajās sabiedrībās.

Arī Emīls Dirkems izšķir divus sabiedrības grupu veidus: tradicionālās sabiedrības “mehānisko solidaritāti” un modernās sabiedrības “organisko solidaritāti” [Ritzer 2008, 83]. Savukārt Makss Vēbers aprakstot divus galvenos sociālo attiecību veidus, tos nosauc par “kopīgošanu” (kas balstās uz subjektīvi izjustu vienotību) un “sabiedriskošanu” (kas balstās uz racionāli motivētu interešu saistībām) sociālajām

attiecībām [Vēbers 2004, 271-272].

Socioloģijas klasiku iedalījumus tiešā veidā nevar attiecināt uz šodienas situāciju, vēl jo vairāk virtuālo kopienu gadījumā – kā jau tas tika aplūkots iepriekš, jo ir jāņem vērā vairāki citi specifiskie aspekti, piemēram, informācijas tehnoloģiju ietekme. Tomēr uzskatot, ka šāds iedalījums (pēc rakstura) ir ļoti būtisks, savā pētījumā par kreatīvo tīklu kopienām lietoju šādus terminus:

1. *translokālo tīklu kopienas* un
2. *lokālo kopienu tīklojumi* –
kas vairāk raksturo kopienas pēc to ģeogrāfiskās izplatības;
3. *kreatīvo tīklu kopienas* un
4. *sociālie tīkli (sociālo tīklu kopienas)*,
kas tiek nodalīti pēc sociālo attiecību rakstura, specifikas un nolūka ap kuru organizējas attiecīgās kopienas.

1.5.1 Translokālo tīklu kopienas

90. gadu vidū, kad globālā jaunā medija – interneta iespējas nodrošināja līdz tam nebijuši vienkāršu translokālu komunikāciju, ir tikai likumsakarīgi, ka agrīnās virtuālās kopienas galvenokārt radās ar nolūku izmantot tieši šīs priekšrocības – attīstīt sociālās attiecības translokālā līmenī. Translokālie sakari 90. gados bija īpaši nozīmīgi Austrumeiropā, tai skaitā Latvijā, kas vēl tolaik nebija atguvusies pēc padomju sistēmas sabrukuma. Tajā laikā translokālie sadarbības tīkli bija galvenais veids kā radošiem un sociāli aktīviem cilvēkiem pašizpausties un pārvarēt lokālo ekonomiskās un politiskās sistēmas disfunkciju izraisītās grūtības. Turklāt translokālo tīklu kopienas savā darbībā pierādīja, ka tas nebūt nenozīmē globalizācijas triumfu pār lokālo, bet gluži pretēji – translokālie tīkli tika izmantoti arī kā atbalsts lokālās kultūras un sociālās dzīves atveseļošanā.

1.5.2 Lokālo kopienu tīklojumi

Kā uzsver Saskija Sasena, ir īpaši svarīgi novērtēt jauno digitālo tehnoloģiju iespējas lokālo kopienu un alianšu atbalstam konkrētā lokālā vietā laikā, kad jēdziens “lokāls” sāk zaudēt savu pamatu globālās dinamikas un globālo aktoru telpā. Šādas sociāli tehniskās formācijas jeb “alternatīvos tīklus”, kas dziļi iesaistīti globalizācijas konstituētajā vadošajā dinamikā un tomēr nav daļa no formālā aparāta (kā globālais

tirgus), Sasena konceptualizē kā “globalizācijas kontraģeogrāfijas”. Ir svarīgi izprast atšķirību, ka šāda pieceja nenozīmē kosmopolītisma ceļu uz globālo, bet gan “globālo” kā telpu, kurā izplatīt, komunicēt un multiplicēt “lokālo” [Sassen 2002, 380].

No šāda aspekta raugoties, digitālie tīkli ne vien piedāvā jaunas iespējas translokālā līmenī, bet tie satur arī potenciālu lokālo kopienu tīklojumu veidošanā un stiprināšanā, kā arī lokālās komunikācijas vai sociālās cīņas lauka paplašināšanas iespējas lokālā, translokālā un globālā līmenī.

1.5.3. *Kreatīvo tīklu kopienas*

Interneta sākumperiodā 90. gadu vidū internetu lietoja vairāk vai mazāk specifiskas cilvēku grupas, jo bija jāpieliek zināmas pūles, gan lai tam pievienotos, gan lai aktīvi darbotos tajā – izpētītu jaunā globāla medija iespējas sociālai komunikācijai, veidotu un publicētu savas mājas lapas, dibinātu un piedalītos virtuālo interešu kopienu veidošanā. Tādēļ raksturīgi, ka agrīnos tīklus veidoja tā laika sabiedrības aktīvākā un radošākā daļa – jauno mediju mākslinieki, mediju teorētiķi, domātāji elektroniskie aktīvisti, neatkarīgie žurnālisti, dīdžeji, elektroniskie mūziķi, programmētāji, hakeri, alternatīvā jaunatne u.tml. Šī iemesla dēļ, kā arī lai precizētu šī darba pētījuma objektu (agrīnās tīkla kopienas) un nodalītu to no mūsdienu sociālajiem tīkliem, šo kopienu veidu nodēvēju par *kreatīvo tīklu kopienām*.

Šīm kopienu veidam ir raksturīgi jaunu ceļu meklējumi un uzņēmība – interneta pirmsākumos tie “pašorganizējās” digitālo tīklu mediētājā telpā, veidojot, piepildot un “kulturalizējot” šo jaunatklāto teritoriju, līdz to varēja sākt *atpazīt* kā sociālu koptelpu. Tādējādi šīm kopienu veidam ir raksturīgi, ka to interešu sfēra ir saistīta ar *pašaktualizētu* problēmjautājumu loku attiecībā uz jaunajām tehnoloģijām un digitālajiem tīkliem, to attīstību un ietekmi uz sabiedrību un kultūru, politiku un ekonomiku, mākslu un sociālo sfēru.

Tā kā kreatīvo tīklu kopienas, īpaši to sākotnējā periodā, bija galvenokārt translokālas, tad tās var tikt dēvētas arī par *translokālajām kreatīvo tīklu kopienām*. Taču šāda veida tīkli var būt arī lokāli vai reģionāli – attiecīgi tie tad ir lokālie vai reģionālie (kreatīvie) tīkli.

Ņemot vērā, ka kreatīvo kopienu rašanās lielā mērā saistīta ar interneta agrīno periodu, tad tām ir raksturīgi, ka tās par sava darbības lauka un sociālas organizācijas platformu galvenokārt izmanto web 1.0 produktu – *vēstkopas*. Taču kreatīvajām kopienām piemīt arī augsta līmeņa pašiniciatīva, to dalībnieki jūtas motivēti

eksperimentēt un veidot arī dažādas citas sadarbības un komunikācijas formas. Kreatīvo tīklu mezglpunkti, piemēram, ir tādas lokālas organizācijas kā mediju mākslas un kultūras centri. Nozīmīgākās translokālo kopienu dalībnieku tikšanās vietas ir jauno tehnoloģiju kultūras un mākslas festivāli. Par to virtuālajām mājvietām var dēvēt tādas neatkarīgas tehniskās infrastruktūras kā mākslas un kultūras serverus. (Tuvāk šis jautājums aplūkots nodaļā "3.2. Kreatīvo tīklu sociālās organizācijas formas").

Saites starp dalībniekiem kreatīvajos tīklos, īpaši tāpēc, ka tie visbiežāk ir translokāli, var būt ļoti vērtīgas, taču tā kā šos tīkla dalībniekus vieno kopīga interešu sfēra un kopīgs mērķis (digitālo tīklu kultūras attīstība), kā arī kopīga darbības vēsture, nepieciešamības gadījumā tās ir spējīgas aktivizēties.

1.5.4. Sociālo tīklu kopienas

Šodien, kad internets ir kļuvis par masu parādību un to lieto lielākā daļa cilvēku, un īpaši, kopš *Web 2.0* sociālo mediju platformu ienākšanas (kas notika ap 2004. gadu), jēdziens "sociālie tīkli" ir ieguvis specifisku nozīmi, kļūstot par nenoliedzami vienu no 21. gadsimta populārākajām jaunajām sociālajām parādībām.

Sociālo tīklu kopienām raksturīgākais ir, ka tās rodas galvenokārt jau *atpazīstamā* vidē – tas ir *web 2.0* jeb *sociālo mediju* platformās. *Web 2.0* nav nekāds tehnoloģisks jauninājums internetā, par *web 2.0* dēvē interneta programmatūras, kas nodrošina interakciju globālajā tīmeklī *World Wide Web*, t.i. pasīvas informācijas aplūkošanas vietā lietotājiem tie piedāvātas iespējas kā vienkāršākā veidā (izmantojot tīmekli, nevis citas speciālas programmatūras) ievietot tīmeklī fotogrāfijas, video, tekstu un komunicēt, veidojot savus sociālos tīklus un kopienas. *Web 2.0* iespēju nodrošinātās platformas var dēvēt arī par *sociālajiem medijiem*, kas pretstatā raidošo mediju monologam piedāvā sociālo dialogu⁵³. Sociālo mediju gadījumā internetā ar terminu "mediji" tiek saprasta tekstuāla, skaņas un attēlu apmaiņa un komunikācija internetā. Pazīstamākās sociālo mediju platformas ir blogi (publicēšanas platforma), sociālo tīklu vietnes (*Facebook*, *draugiem.lv*, *Twitter*, uc.), *wiki* (vide mājaslapu izveidei, sadarbības tekstu rakstīšanai u.tml.), video un foto publicēšanas un apmaiņas vietnes (*Flickr*, *Youtube*, uc.).

Sociālo tīklu platformas ir padarījušas ātrāku un vienkāršāku komunikāciju starp cilvēkiem internetā. Lai darbotos šajās vidēs ir nepieciešams minimāls tehnisko

53 http://en.wikipedia.org/wiki/Social_media

zināšanu līmenis salīdzinoši avancētu funkciju veikšanai, piemēram, video failu ievietošanai internetā, arī savu mājas lapu vai profilu veidošanai. Tādā veidā no vienas puses, ļoti plaša sabiedrības daļa var kļūt par virtuālo kopienu aktīviem dalībniekiem. No otras puses, tā kā vairs nav nepieciešams ieguldīt lielākas pūles kā tas bija agrīnajā interneta periodā, un faktiski, pieejamo funkciju klāsts savā ziņā determinē to pielietojumu, tad arī sociālo tīklu dalībnieku motivācijas vairs nav tik specifiski orientētas (kā agrīno kreatīvo tīklu gadījumā). Arī kritiskā domāšana, kā piemēram, diskutēt par tiešsaistes sociālo mediju nākotni vai sociāli ekonomisko kontekstu, kaut arī nebūtu zaudējusi savu aktualitāti, tomēr šajās vidēs nedarbojas. Tā kā tiešsaistes sociālajos tīklos iesaistīta ļoti plaša sabiedrības daļa, tad arī to sociālās rīcības motivācija vispārīgāka. Kaut arī šajās vidēs ir iespējams veidot specifiskas interešu kopienas, tomēr tajos dominējošā motivācija ir “sociālā klātbūtne” un galvenais vēstījums ir “es esmu šeit”. Taču tiešsaistes sociālo mediju svarīgākais potenciāls, kas slēpjas tieši iespējā ātri un viegli komunicēt, ir tas, ka ar to palīdzību ir iespējams rīkot dažādas sociāli politikās akcijas un sociālās palīdzības kampaņas, īpaši ja tiešsaistes mediji tiek apvienoti ar mobilās komunikācijas platformām.

Arī sociālo tīklu ietekme uz interneta kultūru ir ievērojama, šodien *web 2.0* laikmetā *tīkla kultūru* jau vairs nevar aplūkot kā inovatīvu, specifisku vai alternatīvu parādību (kā tas bija agrīnajā interneta periodā), tīkla kultūra šodien jau ir kļuvusi par masu parādību – to var dēvēt jau par populāro kultūru.

Kaut arī sociālo tīklu kopienas izmanto globālo digitālo tīklu tehnoloģijas, tomēr tām ir raksturīgi, ka tās visbiežāk ir lokālas. Lokālo aspektu vēl vairāk pastiprina jaunās tendences tiešsaistes sociālo mediju platformas transformēt un apvienot ar mobilo komunikāciju ierīcēm.

Saites starp sociālo tīklu dalībniekiem visbiežāk mēdz būt diezgan ciešas – tā kā šos tīklus bieži veido draugi, paziņas, radi, kolēģi, klasesbiedri, tad tās ir balstītas emocionālā piederības izjūtā. Taču tās var būt arī pavisam vājas vai īslaicīgas, ja tās tiek veidotas vienkārši ar nolūku navigēt internetā, patērzējot vai “sekojot” kādam (piemēram, *Twitter*).

Secinājumi (1.5. nodaļai)

Teorētiskā konteksta daļas noslēguma nodaļā nonācu pie šādas terminoloģijas ar nolūku, lai, no vienas puses, precīzāk raksturotu savu pētījuma objektu – kreatīvās tīkla kopienas, no otras puses, sāktu pierādīt hipotēzi – ka kreatīvās tīkla kopienas ir

tīkla kultūras pirmavots. Kopumā ieskats tīkla teorētiskajos konceptos un jēdzieniskajās nozīmēs, kā arī virtuālo kopienu terminoloģijas jautājumos, veido teorētisko pamatojumu pētījumam, kas atspoguļots III. daļā “Tīkla kopienas”. Pētījumu metodes – kā tika veikts šis pētījums, aprakstītas II. daļā “Tīklu kartēšana”.

II. TĪKLU KARTĒŠANA. Pētījuma metodoloģija

II. TĪKLU KARTĒŠANA. Pētījuma metodoloģija

Līdzās teorētiskā konteksta izstrādei I. daļā, tika veikts empīrisks pētījums par kreatīvajām tīkla kopienām kā digitālo tīklu sociālo fenomenu, kas ir atspoguļots III. daļā. Šajā daļā tiek izklāstīta pētījuma metodoloģija – kāds metožu kopums (un kādēļ) tika izvēlēts un izmantots, un kā noritēja pētījuma process.

Gadījumu studijas jeb gadījumu izpēte (case study) šajā darbā tika izmantota kā galvenā pētījumu stratēģija. “*Gadījumu studijas ir pētnieciska pieeja, kas atrodas starp konkrētu datu izmantošanas tehniku un metodoloģiskām paradigmām.*” [Lamnek 2005]. Gadījumu studijas sistemātiskā veidā aplūko notikumus, vāc datus, analizē informāciju un apraksta rezultātus [Flyvbjerg 2006]. Tādā veidā šajā pētījumā tika iegūta padziļinātāka izpratne par sociālās rīcības jēgu un motīviem, procesiem un ietekmi, vienlaikus arī ieskicējot nākotnes pētījumu lauku. Kopumā tika veiktas 2 lokālo, un 5 translokālo tīklu gadījumu studijas.

Gadījumu studijās pamatā tika izmantotas kvalitatīvās metodes – intervijas ar kreatīvo kopienu dibinātājiem, dalībniekiem, ekspertiem. Tās tika kombinētas ar kvantitatīvo datu analīzi (tīkla kopienu vēstokopas dinamikas analīze) un dokumentu analīzi. Atsevišķos gadījumos izmantota literārās socioloģijas pieeja, apraksti un personīgās refleksijas.

Pētījumā inovatīvais elements ir tādas analītiskas pieejas izmantošana kā *tīklu kartēšana* jeb *sociālo tīklu analīze* (kas ir saistīta ar tīkla teoriju) – kas vairāk pievēršas sociālo saišu struktūras izpētei tīklā, tās ietekmei uz indivīdu un to savstarpējām attiecībām.

2.1. Kartēšana kā socioloģisku pētījumu metode

Tīklu kartēšana šajā darbā tiek izmantota gan kā metafora, gan kā analītiska pieeja ar nolūku padarīt redzamākus tos sociālās komunikācijas procesus, kas norisinās digitālo tīklu vidēs un kuru pašorganizācijas rezultātā veidojas tīkla kopienas. Šo jauno sociāli tehnisko formāciju “neredzamība” vēl joprojām ir aktuāla problēma to sociālās ietekmes pētīšanā un analizēšanā. Gan kreatīvo, gan sociālo tīklu gadījumos tā absolūti nav nepieciešama, vēl jo vairāk – kā elektronisko aktīvistu vai kopienu sociālo cīņu gadījumā –, tā pat šķiet kā nepārvarams šķērslis. Tīklu kartēšana un analīze šajā darbā tiek izmantota galvenokārt, lai padarītu vizuāli redzamu kreatīvo tīklu struktūru, varētu analizēt centrālos mezglpunktus un tos savienojumus, kas,

piemēram, tabulu veidā nevar tikt atpazīti vai nav nolasāmi.

Kaut arī šis darbs (gan teorētiskais konteksts, gan empīriskais pētījums) balstās konceptos par tīklu kā struktūru, kurā cilvēkus vieno un motivē sadarboties kopīgu interešu kopums, nonāk pretrunā ar tīklu analītiķu un teorētiķu skaidrojumu, ka tīklu pētījumos ir jāorientējas uz objektīvām saišu sistēmām, kas savieno sabiedrības locekļus [Mizruchi, 1994; Ritzer, 2008], tomēr uzskatīju, ka integrēt pētījumā arī šādu pieeju ir būtiski vairāku aspektu dēļ. Pirmkārt, sociālo tīklu analīze atsevišķos gadījumos parādīja vājās vietas kreatīvo tīklu struktūrā – tās bieži balstījās uz vienu individu, iniciatoru un dibinātāju, kā dēļ pastāv draudi, ka šāda struktūra nav ilgtspējīga. Otrkārt, citos gadījumos, tādā veidā analizējot tieši nevis rīcības motīvus, bet sociālās saites, tika izcelta citu dalībnieku loma tīkla struktūras uzturēšanā, nekā varbūt tas izskatās no “iekšpusēs”. Vienkāršāk izsakoties, bieži vien tie, uz kuriem balstās tīkls, nebūt nav tie aktīvākie un “redzamākie” diskusiju dalībnieki. Treškārt, sociālo tīklu karte ir vizuāli uzskatāms veids, kā šīs maz redzamās translokālās (vai lokālās) struktūras padarīt redzamākas un tās varētu tikt uztvertas plašākā sabiedrības kontekstā kā references objekts, caur kur izprast mūsdienu informācijas tehnoloģiju un tīklu sabiedrības jaunās sociālās morfoloģijas.

2.1.1. “Tīkla teorija” un sociālo tīklu analīzes īsa vēsture

“Tīklu analītiķi sāk ar vienkāršu, bet spēcīgu, priekšstatu, ka sociologu primārais uzdevums ir studēt sociālās struktūras.” [Wellman 1983, 156-157]

Būtiska tīklu teorijas iezīme ir, ka tai ir plaša orientācija – no mikro līdz makro struktūrām. Tīklu teorijas aktori var būt cilvēki [Wellman and Wortley, 1990], bet tie var arī būt grupas, korporācijas un sabiedrības. Tomēr šīs teorijas stūrakmens ir tas, ka tā tiecās virzīt sociologus prom no sociālo grupu un sociālu kategoriju studijām uz saišu starp aktoriem studijām [Ritzer 2008, 434]. Tīklu teorija šobrīd vēl ir jauna un mazattīstīta nozare, tomēr tā šobrīd aug – arvien vairāk pētnieku pievēršas tīklu analīzei.

Sociālo tīklu analīze, kas ir tieši saistīta ar tīkla teoriju, ir šobrīd viens no modernajiem socioloģisko pētījumu virzieniem. Kaut gan, sociālo tīklu analīzes pirmsākumi rodami jau 19. / 20. gs. mijas sociologu, piemēram, Tennīsa, Dirkema un Vēbera darbos. 20. gadsimta sākumā Zimmels bija viens no pirmajiem sociologiem,

kas sociālās attiecības / sociālo interakciju sāka aplūkot kā tīklus ne vairs kā vienkārši grupas. Sociālos tīklus kvantitatīvām metodēm pētīt sāk Moreno, kļūstot par sociālo tīklu analīzes un sociometrijas pionieri.

Taču tikai 50.–60. gados Lielbritānijā aizsākās sistemātiska pievēršanās tīklu analīzei. Ap 60.–70. gadiem pieauga pētnieku interese par šo metodi un sociālo tīklu analīzes metode tika attīstīta ASV, Kanādas un citu valstu universitātēs. Viena no lielākajām pētnieku grupām veidojās ap Harisonu Vaitu (*Harrison White*) un viņa studentiem Hārvardas Universitātē ASV, tai skaitā Marku Grenoveteru (*Mark Granovetter*) un Beriju Vilmanu (*Barry Wellman*), kas attīstīja un popularizēja sociālo tīklu analīzi [Freeman 2006; Granovetter 2007, 1-8; Wellman 1988, 19-61].

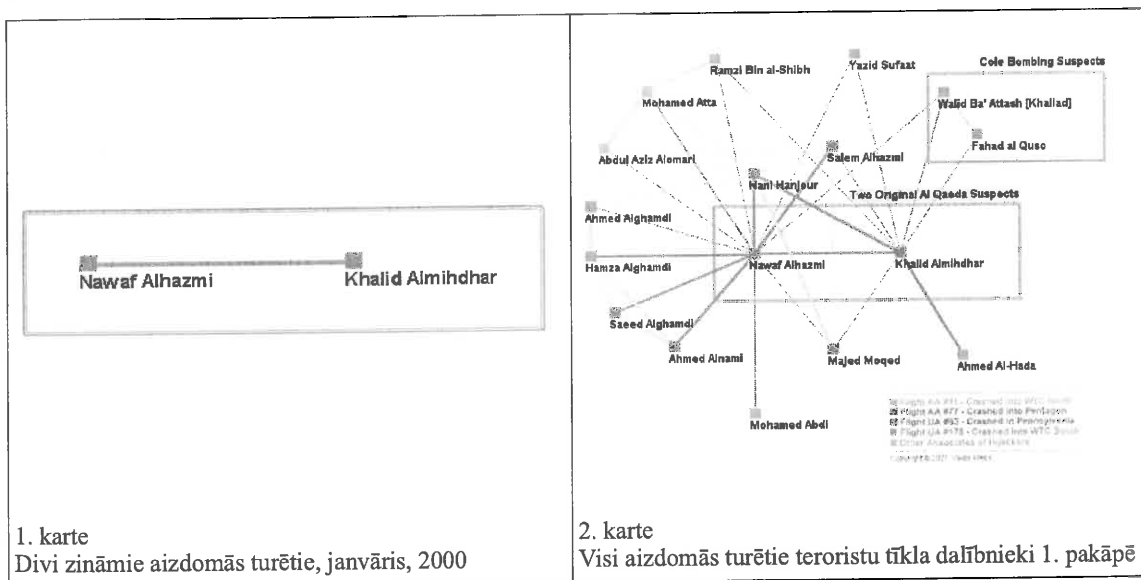
Sociālie tīkli ir sociālas struktūras, kuras veido mezglpunkti (individīdi vai organizācijas), kas ir savstarpēji savienoti pēc kāda noteikta savstarpējas saistības veida (kopīgas vērtības, uzskati, idejas, draudzības utt.). Sociālo tīklu analīze aplūko sociālās attiecības kā mezglpunktu un saites. Reizēm šādas tīklu struktūras, kas vizualizējas grafu zīmējumos, ir komplicētas. Taču daudzi akadēmiski pētījumi šajā jomā ir pierādījuši, ka sociālie tīkli var darboties daudzos līmeņos un var būt izšķiroši individam kāda mērķa sasniegšanā. Sociālo tīklu analīzei ir tendence fokusēties lielākoties nevis uz atsevišķajiem mezglpunktiem tīklā, bet gan uz saišu struktūru, uz to, kā šī struktūra ietekmē indivīdus un to savstarpējās attiecības.

Pēc vienkāršākās definīcijas, sociālais tīkls jau ir *karte* – tā ir karte, kurā tiek aprādīti un pētīti visi savienojumi starp mezglpunktiem. Pētnieks Ričards Rodžerss (*Richard Rogers*) pat apgalvo, ka “kartes organizē tīklus”. Proti, “tīkls ir tikai tad, kad pastāv tā reprezentācija kartes formā (vai, tehniski runājot, grafa formā)”. Tā kā sociālajiem tīkliem vēsturiski ir saistība ar organizēto noziedzību, mūsdienās – ar teroristiem, tāpat ar “vecajiem zēniem” biznesā vai “pelēkajiem kardināliem” politikā, kurus ar akcionāru valdes pārstāvjiem vai valstu valdības līderiem vieno citiem neredzamas saites, tad vizualizējot šos sakarus tiek radīts tīkls, kura pirms tam tur nebija, jeb tas nebija atpazīts vai nolasāms. Tādējādi, sociālo tīklu kartēšana var būt pat provokatīva – izsekojot saistības, kuras iesaistītie mezglpunkti nevēlētos redzēt kopējā kartē. Rodžerss sociālo tīklu kartēšanu dēvē par tehnopistemoloģiju, kas nozīmē, ka nokļūt pie redzamā zināšanām iespējams tikai ar kādas konkrētas tehnikas vai tehnoloģijas palīdzību [Rodžerss, 52].

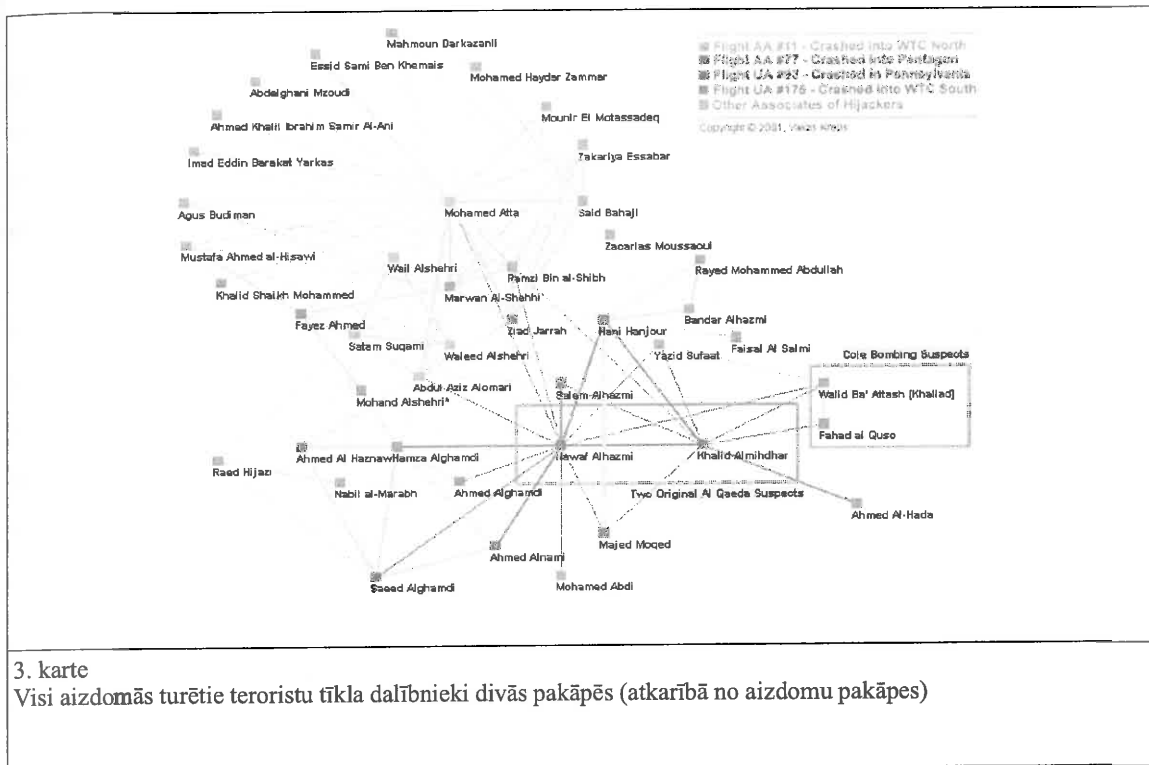
2.1.2. Izmantotā STA⁵⁴ programmatūra un tīklu kartēšanas veidi

Lai attēlotu mezglpunktus (aģentus, aktorus) un šķautnes (attiecības, saistības, savienojumu ceļus) tiek izmantoti tīklu analizēšanas instrumenti – speciālas datorprogrammatūras. Tīklu analizēšanas instrumenti ļauj veikt pētījumus par apjomīga izmēra tīkliem – tādiem kā internets, slimību epidemioloģiskā izplatība, multinacionālās korporācijas utt. [Krebs]

ASV dzīvojošais latviešu izcelsmes tīklu pētnieks Valdis Krebs ir viens no šīs jomas speciālistiem. Viņš izstrādājis arī tīklu analizēšanas programmatūru *InFlow*. Viens no Kreba ievērojamākiem pētījumiem ir “Teroristu šūnu kartēšana”, kurā izmantoti dati no publiski pieejamiem resursiem, kā rezultātā radīta *Al Queda* tīkla konspiratīvā karte. Šobrīd (2010) Krebs strādā pie ASV valdības korupcijas sociālo tīklu kartes veidošanas. Tādējādi no vienas puses, sociālo tīklu kartēšana var būt pat provokatīva – izsekojot saistības, kuras iesaistītie mezglpunkti nevēlētos redzēt kopējā kartē.

54 STA – Sociālo tīklu analīze, saīsin. (angliski – SNA, Social Network Analyses)

8B. attēls. Valdis Krebs. Teroristu šūnu tīkla kartēšana. 2001

Kopā ar LU Matemātikas un informātikas institūtu Valdis Krebs izstrādājis jaunu programmatūru VNA, kas līdzinās *InFlow*⁵⁵, tikai ir vēl dinamiskāka. Ar VNA programmatūru un Kreba konsultāciju palīdzību esmu veidojusi sava pētījuma objekta – kreatīvo tīkla kopienu sociālo attiecību kartes.

2.1.3. Datu vākšana un kreatīvo tīklu analīze

Kreatīvo kopienu sociālo tīklu kartēšanu uzsākot, svarīgi bija izvēlēties datu vākšanas metodes. Tā kā pētījumā iekļauto translokālo kreatīvo kopienu gadījumi ir specifiski saistīti arī ar pašu interneta kultūras attīstību, tad tas nozīmē, ka pilnīgi visu notikumu ieraksti, arhīvi, dokumentācijas, īsāk sakot – visas pēdas, sākot no visagrīnākā perioda, ir atrodamas internetā. Tas, no vienas puses ir izņēmuma gadījums (attiecībā uz interneta agrīno periodu, kad internetu vēl lietoja vairāk vai mazāk specifiskas grupas), no otras puses – šodien sociālo mediju platformās cilvēki no jebkuras jomas un interešu sfēras labprātīgi atstāj pēdas – publicējot gan profesionālu, gan personīgu informāciju.

55 <http://orgnet.com/inflow3.html>

Sākotnēji par izejas datiem izmantoju konkrētās kopienas visaktīvākā perioda kāda visnozīmīgākā notikuma (klātienē tikšanās – festivāla, konferences, izstādes, utml.) dalībnieku sarakstu, kas bija pieejams internetā. Taču saskāros ar problēmu – savienojot vienkārši cilvēkus vienu ar otru pēc tā kuršu kuru pazīst (vai pazina sākotnēji, vai iepazīstināja, vai uzaicināja). Rezultātā veidojās samērā centralizēta karte, pēc kuras varēja secināt, ka kreatīvie tīkli ļoti izteikti balstās uz to dibinātāju un iniciatoru personībām, kas ir visai bīstami šo tīklu ilgtspējīgai pastāvēšanai. Tas, protams, palīdz izprast arī tos tīklu gadījumus, kuri tika slēgti (piemēram, *Syndicate*) vai pārstāja aktīvi funkcionēt (*Xchange*). Tomēr šāds rezultāts neizskaidroja savstarpējās saistības un sociālās attiecības starp pārējiem dalībniekiem, tādēļ sāku vākt internetā pieejamos datus pēc šādiem principiem:

- 1) kuros notikumos (festivālos, izstādēs, pasākumos) kurš ir bijis kopā ar kuru
 - 2) kādos rakstos, kurš ar kuru ir bijis pieminēts kopā
 - 3) kādus rakstus kurš ar kuru rakstījis un publicējis kopā
 - 4) kādus projektus kurš ar kuru ir realizējis kopā
 - 5) kādās vēstkopās, forumos, diskusijās, kurš ar kuru ir diskutējis
- utt.

Papildus šie iegūtie dati tika salīdzināti ar informāciju ko ieguvu no intervijām, dažādām publikācijām un grāmatām, kuras bija sarakstījuši daži no kreatīvo kopienu dalībniekiem. Vēlreiz jāpiemin, ka šī metode specifiski bija piemērota translokālo kreatīvo tīklu gadījumos, jo šo tīklu dalībnieki ir radošas personības – mākslinieki, teorētiķi, pasākumu organizētāji, aktīvisti, utt., kas nozīmē, ka viņu vārdi ir vieglāk atrodamī gan internetā, gan dažādās publikācijās. Citos gadījumos, jāpiemēro nedaudz citi principi – ar to saskāros veidojot lokālo kopienu gadījumu kartes, šajos gadījumos (īpaši attiecībā uz šo kopienu agrīno periodu 90. gados) svarīgāk bija izmantot:

- 1) informāciju no intervijām;
- 2) informāciju no 90. gadu publikācijām (avīzēm, rakstiem, grāmatām)
- 3) informāciju no interneta (bet mazākā mērā – galvenokārt no mākas lapām un publikācijām).

Šī metode tika izvēlēta pēc tīklu pētnieka Valda Kreba ieteikuma, balstoties uz Lintona Frīmana (*Linton C. Freeman*) pazīstamo pētījumu “Dienviņu sievietes datu meta-analīze” (*Finding Social Groups: A Meta-Analysis of the Southern Women Data*), kurā Frīmans bija veicis pētījumu par sievietes sociālajiem tīkliem (izmantojot

intervijas, avīžu informāciju, personīgas sarunas u.tml.), kā arī meta-pētījumu par to kā citi sociologi ar dažādām citām metodēm veikuši līdzīgu pētījumu [Freeman 2003, 39-97]. Frīmans bija secinājis, ka rezultāti ir ārkārtīgi līdzīgi un ka šāda metode (informācijas iegūšana no publiski pieejamiem avotiem plus informācijas) ir drošticama.

2.2. Kvalitatīvās pētījumu metodes

Ja tīklu kartēšana palīdz izprast kreatīvo tīklu kopienu struktūru un sociālo attiecību saites, tad kvalitatīvo pētījumu metodes – intervijas, tika izvēlētas par galveno metodi, lai noskaidrotu kopienas dalībnieku sociālās rīcības jēgu un motivācijas, kā arī citus aktuālus jautājumus.

2.2.1. Intervijas ar translokālo kreatīvo tīkla kopienu dibinātājiem un ekspertiem

Izpētāmajos gadījumos pamatā izmantotas strukturētā dziļā intervija un ekspertu intervija. Gadījumu izlase veidota tā, 1) lai aptvertu galvenās translokālo kreatīvo tīklu kopienas, kas radušās agrīnajā interneta periodā 90. gadu vidū un otrā pusē, un kurām ir bijusi ievērojama loma tīkla kultūras attīstībā; un 2) lai atspoguļotu kreatīvo kopienu dažādos darbības laukus.

Pētījumā tika ietvertas 5 translokālās tīklu kopienas:

1. *Nettime* – kas radīja un attīstīja interneta kultūras kritisko diskursu,
2. *Faces* – kas veltīta kibernetiskuma jautājumiem,
3. *Syndicate* (vēlāk – *Spectre*) – kas tiecās radīt kopīgu platformu mediju mākslai Austrumu un Rietumu Eiropā,
4. *7-11* – tīkla mākslas (net.art) kopiena
5. *Xchange* – globālā interneta radio tīkls.

Laikā no 2009. gada janvāra līdz 2010. gada martam tika veiktas daļēji strukturētas 6 dziļās intervijas ar minēto tīkla kopienu dibinātājiem un 2 ekspertu intervijas. Intervijas ar kopienu dibinātājiem balstījās uz izstrādāto dziļo interviju vadlīnijām (skat. Pielikumā), kas aptvēra tādu jautājumu blokus kā:

- 1) motivācija – personīgā, arējie (ekonomiskie, politiskie, utt.) apstākļi u.tml.;
- 2) terminoloģija – kā paši dibinātāji definē attiecīgo sociāli tehnisko formācija – vai tā ir kopiena, tīkls vai vēstkopa;
- 3) ilgtspējība – kādi ir galvenie aspekti, kas nodrošina tīklu ilgtspējību;
- 4) agrīno kreatīvo un mūsdienu sociālo tīklu salīdzinājums – līdzības un atšķirības.

Intervijas ar ekspertiem orientējās galvenokārt uz tīklu ilgtspējības jautājumiem.

Tā kā visi respondenti bija no citām valstīm, tad intervijas tika veiktas angļu valodā. 2 bija audiointervijas (20-45 min. gara), pārējās – notika e-pastu sarakstē un caur *Skype*. Intervijām, kurām bija nepieciešams, tika veikti transkripti, visām tika veikti arī tulkojumi uz latviešu valodu. Visas intervijas – īsinātākā, koncentrētākā versijā ir pievienotas pielikumā.

2.2.2. E-aptauja / īsās intervijas ar tīkla kopienu dalībniekiem

E-aptauja kā īsā strukturētā intervija tika veikta vienā translokālo kopienu gadījumā – kiberfeministu tīkla vēstkopā FACES. Šī e-aptauja tika veikta, lai uzzinātu viedokli no “iekšienes”, ko kopienas dalībnieki, kas šajā gadījumā ir dalībnieces, pašas domā par konkrēto kopienu.

Izvēle par konkrēto kopienu tika veikta pamatojoties uz to, ka šajā vēstkopā dalībnieču vidū pastāv lielāka atsaucība, nekā citās vēstkopās. Respondentu izlase bija gadījuma – no tām, kas labprātīgi atsaucās atbildēt, tikai dažas pazinu personīgi.

Īsā intervija ietvēra 4 jautājumus: 1) par personīgo motivāciju (atrsties šajā kopienā); 2) par kopienas nozīmīgumu; 3) par terminoloģiju; 4) par aspektiem, kas sniedz kopienas sajūtu.

Kopumā laikā no 2010. gada 26. februāra (kad FACES vēstkopā tika iesūtīta ziņa ar jautājumiem un lūgumu atbildēt) līdz 2010. gada 3. martam tika saņemtas 13 atbildes. Tā kā e-pasta aptauja tika veikta angļu valodā, tad saņemtās atbildes tika tulkotas un ir pieejamas pielikumā.

2.2.3. Intervijas ar lokālo kopienu tīklojumu dalībniekiem

Intervijās, kas tika veiktas ar lokālo kopienu tīklojumu dalībniekiem, arī tika izmantota daļēji strukturētā dziļā intervija. Izpētāmo gadījumu atlase tika veidota tā, lai aptvertu galvenās tendences alternatīvās un digitālās kultūras rašanās pirmsākumos Latvijā 90. gadu vidū un otrajā pusē. Pētījumā tika analizēti 2 lokālo kopienu gadījumi:

1. Open – alternatīvās kultūras tīklojums Rīgā 90. gadu vidū,
2. E-Lab – digitālās kultūras lokālais tīklojums Rīgā 90. gadu 2. pusē.

Pētījuma respondenti tika izvēlēti aktīvākie un kreatīvākie tā laika jaunās paaudzes cilvēki, kas ne vien sniedza ieguldījumu sociālās dzīves atveseļošanā pilsētas kultūrā (Rīgā, attiecīgajā laikā), bet arī paši bija kādu jaunas struktūras (organizācijas, radošās grupas u.c.) dibinātāji vai aktīvākie dalībnieki. Intervijas aptvēra 12 lokālo kopienu tīklojumu dalībniekus:

- 1) *Open* – laikmetīgās kultūras, alternatīvās modes un tehnomūzikas hibrīdo pasākumu organizētājs;
- 2) *E-Lab* – pirmā elektroniskās mākslas laboratorija Rīgā;
- 3) *Ozone* – kreatīvais interneta radio projekts;
- 4) *Orbīta* – jauno krievu dzejnieku un literātu projekts;
- 5) *Baltijas centrs "Sadarbība mieram"* – viena no pirmajām sociālā aktīvisma NVO Latvijā;
- 6) *Tornis* – neatkarīgās un nekomerciālās mūzikas grupu apvienība;
- 7) *NEKAC* – neatkarīgs jauniešu kultūras projekts Kuldīgā;
- 8) *Locomotive* – SIA, neatkarīgo filmu un TV raidījumu producentu grupa;
- 9) *K@2* (Kultūras un informācijas centrs Liepājas Karostā) – neatkarīgs kreatīvs integrācijas projekts;
- 10) *Varka Crew* – krievu un latviešu dīdžeju grupa un multimediju projekts;
- 11) *SSS (Sloka Sounds System) / Elast* – neatkarīgo elektronisko mūziķu grupa un leibls;
- 12) *Casablanca 2000* – jaunās klubu mūzikas projekts.

Laikā no 2010. gada janvāra līdz 2010. gada aprīlim tika veiktas daļēji strukturētas 8 dziļās intervijas. Intervijas balstījās uz izstrādāto dziļo interviju vadlīnijām, kas aptvēra nedaudz līdzīgus jautājumu blokus kā translokālo kopienu dibinātāju intervijas:

1) motivācija – personīgā, arējie (ekonomiskie, politiskie, utt.) apstākļi, mērķi un idejas u.tml.;

2) 90. gadu lokālās kultūras vides raksturojums un salīdzinājums ar mūsdienām;

3) kā veidojās 90. gadu alternatīvās kultūras sociālais tīkls

4) agrīno un mūsdienu sociālo tīklu salīdzinājums – līdzības un atšķirības.

Katra intervija – tā kā tās atspoguļoja dažādus gadījumus – tika papildinātas ar specifiskiem jautājumiem.

Intervijas galvenokārt tika veiktas audioierakstu formātā (20-45 min. garas), izņemot 1, kas tika veikta tiešsaistē caur *Skype*, un 1 caur e-pasta saraksti. Intervijām tika veikti transkripti. Visas intervijas – īsinātākā, koncentrētākā versijā ir pievienotas pielikumā.

2.3. Citas izmantotās pētījumu metodes

Tīklu kartēšanu, kas analizē saišu struktūru, un kvalitatīvās metodes, kas orientējas uz sociālās rīcības jēgas un motivācijas izskaidrošanu, šajā pētījumā papildināja arī citas metodes.

2.3.1. Vēstkopu dinamikas analīze

Pētījumā tika izmantota arī kvantitatīvo datu analīze. Tika savākti dati no gadījumos analizēto kreatīvo tīklu vēstkopām laika periodā no attiecīgo kopienu dibināšanas (90. gadu vidū) līdz mūsdienām (2009. gada beigām). Dati tika iegūti no internetā publiski pieejamo vēstkopu arhīviem.

No iegūtajiem datiem tika izveidotas tabulas, kas parāda tīkla dinamiku. Šādā veidā tika pētīta:

1. aktivitāte vēstkopā pēc publicēto ziņu skaita gadā/mēnesī, kas tika salīdzināta ar
2. vēstkopas dalībnieku skaita pieaugumu un/vai kritumu tajā pašā laikposmā.

Kvantitatīvie dati tika salīdzināti arī ar kvalitatīvajā pētījumā (intervijās) iegūto informāciju, lai varētu izanalizēt, cik lielā mērā objektīvie dati sakrīt ar pašu dalībnieku subjektīvajiem uzskatiem par tīkla dinamiskāko periodu.

2.3.2. Literārās socioloģijas valodas elementi

Literārās socioloģijas valodas elementi izmantoti, lai papildinātu gadījuma studijas ar spilgtākiem pieredzējumiem – autores personīgajām refleksijām, nozīmīgāko notikumu aprakstiem, izteiksmīgākiem citātiem no intervijām u.tml.

“Literārā socioloģija izgaismo spilgtus pieredzējumus, kuri vienlaikus ir arī sociālas zīmes, kas liecina par konkrētai sabiedrībai un laikmetam raksturīgo.”
[Tīsenkopfs, 178]

Šajā pētījumā vietām izmantojot literārus socioloģiskus aprakstus [Sennett], tika paspilgtinātas tās tendences, kas bija kreatīvo tīkla kopienu rašanās un tīkla kultūras attīstības procesa pamatā.

III. TĪKLU KOPIENAS. Pētījums

III. TĪKLA KOPIENAS. Pētījums

Kad 20. gs. 90. gadu pirmajā pusē internets beidzot kļuva publiski pieejams un uzsāka savu straujo attīstību, tas, kaut tikko iznācis ārā no universitāšu laboratoriju slēgtajām sienām, jau bija nonācis pretrunīgā situācijā. No vienas puses, tas saskārās ar paradoksālu reakciju no “veco mediju” puses –, tie nesaudzīgi kritizēja internetu, it kā tā mērķis būtu stratēģisks apvērsums. No otras puses, daļā interneta lietotāju valdīja utopiska eiforija, it kā internets būtu īstās brīvības apsolījums. Kamēr biznesa pasaule jau apsvēra iespējas, kā padarīt internetu par jaunu globālā tirgus telpu, intelektuāļi, kultūras un mākslas elite to uzskatīja vienkārši par miskasti, kas rodas nekontrolētas visatļautības rezultātā. Īsi sakot, “neskatoties uz faktu, ka universāla pieejamība tīklam tikko kā ar grūtībām bija realizējusies, mēs jau bijām piezemējušies neapmierinātības, cinisma un dekadences pasaulē. Interneta zelta laikmets jau bija beidzies, pat vēl nesācies” [Schultz, Lovink].

Šādā kontekstā Eiropā izkristalizējās interneta konstruktīvas attīstības virziens, ko tā dibinātāji Gerts Lovinks un Pits Šulcs (*Pit Schultz*) nosauca par *tīkla kritisko diskursu*. Tādējādi šī jaunā kustība, kas ieguva nosaukumu Nettime (“tīkla laiks”), ielika konceptuālus pamatus, uz kā turpmākajos gados radās, izauga un attīstījās *tīkla kultūra* ar tās daudzveidīgajām *kreatīvajām kopienām*.

Tomēr ne jau pesimistiskais scenārijs bija kreatīvo tīkla kopienu rašanās priekšnoteikums. 90. gadu sākums un vidus bija laiks, kad jauno globālo komunikāciju tehnoloģiju attīstība sakrita ar iepriekšējās politiskās sistēmas sabrukumu Austrumeiropā un iepriekš slēgto robežu atvēršanos Rietumu virzienā. Tā kā iepriekšējā sistēma vairs nedarbojās, tad tās sabrukuma izraisītais “tukšums” kopā ar digitālo tīklu tehnoloģiju *atvērtību* radīja labvēlīgus apstākļus jaunu formu meklējumiem praktiski visās jomās: gan sociālajā komunikācijā – veidojot translokālus sadarbības tīklus un lokālas kopienas, sociālajā aktīvismā – dibinot jaunās nevalstiskās organizācijas (NVO), gan mākslā un kultūrā – meklējot jaunas izteiksmes formas digitālajos medijos, gan ekonomikā – iesaistoties globālajā tirgū un ienākot e-komercijas iespējām. Digitālo tīklu decentralizētā pieejamība sekmēja aktivizēšanos no “apakšām”, un beidzot arī Austrumeiropā bija iespēja rasties daudzveidīgām, ārpus valsts un institucionālajām struktūrām pastāvošām, tīklotas sociālās organizācijas formām – sadarbības tīkliem, lokālām un translokālām kopienām. Savukārt tieši digitālo tīklu specifiskā īpašība – simultānisms un klātbūtnes

efekts padarīja šīs jaunās *tīkla sabiedrības* [Castell] struktūras īpaši dinamiskas. Tā kā šo agrīno tīkla kopienu iniciatori, dibinātāji un dalībnieki bija galvenokārt kreatīvi indivīdi – mākslinieki, programmētāji, teorētiķi, aktīvisti, kā arī citi radoši novatori, tad, lai nošķirtu agrīnos tīklus no mūsdienu sociālajiem tīkliem, nodēvēju tos par *kreatīvajiem tīkliem*.

Kaut arī šobrīd internets jau ir publiski pieejams vairāk kā 15 gadus un mūsdienās sociālie tīkli jau ir kļuvuši par masu parādību, jaunās sociālās komunikācijas un organizācijas formas, kas radušās digitālo tīklu vidēs, vēl joprojām ir maz pamanāmas – gan savas virtualitātes, gan neinstitutionalizēto formu, gan translokālā rakstura dēļ. Lai gūtu padziļinātu priekšstatu un padarītu redzamāku kreatīvo tīkla kopienu nozīmi jaunu mūsdienu sabiedrības sociālo morfoloģiju veidošanā, sava socioloģiskā pētījumā ietvaros veicu gan kvalitatīvo pētījumu (intervijas ar ekspertiem un kopienu dalībniekiem), gan lokālo, gan translokālo kreatīvo tīklu kopienu gadījumu studijas, gan aplūkoto gadījumu sociālo tīklu analīzi, uc. ar nolūku noskaidrot:

1) **sociālās rīcības jēgu un motivāciju** – kādas idejas, apstākļi, priekšnosacījumi (kultūras, tehniskie, sociālie, politiskie, ekonomiskie), personiskās motivācijas ir veidojušu to nosacījumu kopumu, kādēļ 90. gados radās un attīstījās kreatīvās tīklu kopienas;

2) **kas ir tīkls un kas ir kopiena** (un kas ir lokāls un kas – translokāls) globālo komunikācijas tīklu laikmetā – jeb kur beidzas tīkls un sākas kopiena un kāda ir atšķirība starp šiem jēdzieniem no aplūkoto gadījumu dalībnieku personiskās pieredzes;

3) **kādas ir būtiskākās kreatīvo tīklu kopienu komunikāciju formas un darbības lauks**, un kādas ir **līdzības un atšķirības starp kreatīvajiem tīkliem**, kas radušās interneta pirmsākumos, **un mūsdienu sociālajiem tīkliem**.

3.1. Kreatīvo kopienu rašanās – digitālo tīklu globālā telpā.

“*Jauno mediju kultūra ir kā savstarpēji savienotu salu arhipelāgs*” [Kozlovs].

Vienas no pirmajām tīkla kopienu sociālās organizācijas formām ir *vēstkopas*, kas bija sastopamas jau visagrīnākajā interneta periodā – 70.–80. gados. Tās izveidojās uz elektroniskā pasta sakaru tehnoloģijas pamata, apvienojot cilvēkus ar kopējām interesēm, tādējādi kalpojot par agrīno virtuālo kopienu galveno sociālās komunikācijas platformu.

Vēstkopa (mailinglist) ir vienkārša elektroniskā pasta programmatūra, kurā dalībnieki ziņas ne tikai saņem savā personiskajā elektroniskajā pastā, bet arī ir tiesīgi brīvi paši publicēties vēstkopā, nosūtot savu e-pasta ziņu uz attiecīgo adresi, kas automātiski to nogādā pārējiem abonentiem.

90. gadu vidū, kad internets kļuva brīvi pieejams, bet tajā vēl nebija pietiekami daudz citu komunikācijas iespēju datu vājās caurlaidības dēļ, kreatīvo tīklu kopienas izmantoja vēstkopas par savu galveno līdzekli ne vien informācijas apmaiņai, komunikācijai un diskusijām, bet arī sava darbības lauka un notikumu organizēšanai.

Šajā nodaļā tiek atspoguļots pētījums par *translokālajām* kreatīvo tīklu kopienām, kurām ir bijusi īpaša nozīme agrīnajā 90. gadu tīkla kultūras attīstībā: *Nettime* – kas radīja un attīstīja interneta kultūras kritisko diskursu, *Faces* – kas veļīta kiberfeminisma jautājumiem, *Syndicate* (vēlāk – *Spectre*) – kas tiecās radīt kopīgu platformu mediju mākslai Austrumu un Rietumu Eiropā, *7-11* – tīkla mākslas (*net.art*) kopiena un *Xchange* – globālā interneta radio tīkls. Šiem aplūkotajiem gadījumiem ir raksturīgi, ka, neskatoties uz šo kopienu dažādajiem uzplaukuma un norieta periodiem, vēstkopa vienmēr ir bijusi to centrālā darbības lauka organizācijas forma.

3.1.1. Tīkla laiks – *Nettime* vēstkopa un tīkla kritiskais diskurss

1995. gada vēlā pavasarī Venēcijas biennāles laikā notika viena pirmā lielākā tikšanās, ko organizēja ZK⁵⁶, ielūdzot starptautiskus aktīvistus, māksliniekus, organizētājus, teorētiķus un rakstniekus, kam bija interese par tīklu un kas bija ar to saistīti. Šajā tikšanās reizē, kurai tika dots nosaukums *Nettime*, tika diskutēts par urbānās pilsētas un dzīves pretstatu metaforām, reālās un virtuālās pasaules

56 ZK jeb MZK – Medien Zentralkomitee, grupa, kuras dibinātāji ir Gerts Lovinks un Pits Šulcs, un kas ar šādu nosaukumu darbojās pirms *Nettime*.

labirintiem, tīklā kļīstošām *WWW* lapām, lielpilsētām-valstīm un to statusu, politiskās attīstības kritisko diskursu, kas kļuva pazīstams kā “Kalifornijas ideoloģija”, un mūžīgiem jautājumiem par mākslu. “*Nettime* (tīkla laiks) kļuva par šīs tikšanās realitāti” [Schultz, Lovink].

Turpmākajos pāris gados notika vēl vesela virkne pasākumu “par tīkla kultūru un politiku” Budapeštā, Madridē, Ņujorkā, Ļubļanā, kā arī neskaitāmās dzelzceļa stacijās starp dažādām pilsētām, jebkur, kur *Nettime* dalībniekiem bija izdevība satikties. *Nettime* rašanās vēsture detalizētāk ir aprakstīta tā dibinātāja Gerta Lovinka grāmatā “*Dark Fiber*” [MIT Press, 2002]. Savā pētījumā par *Nettime* tīkla kopienu, esmu pievērsusies atsevišķu notikumu refleksijām, lai dziļāk atklātu *Nettime* dibinātāju un dalībnieku rīcības jēgu un nozīmi.

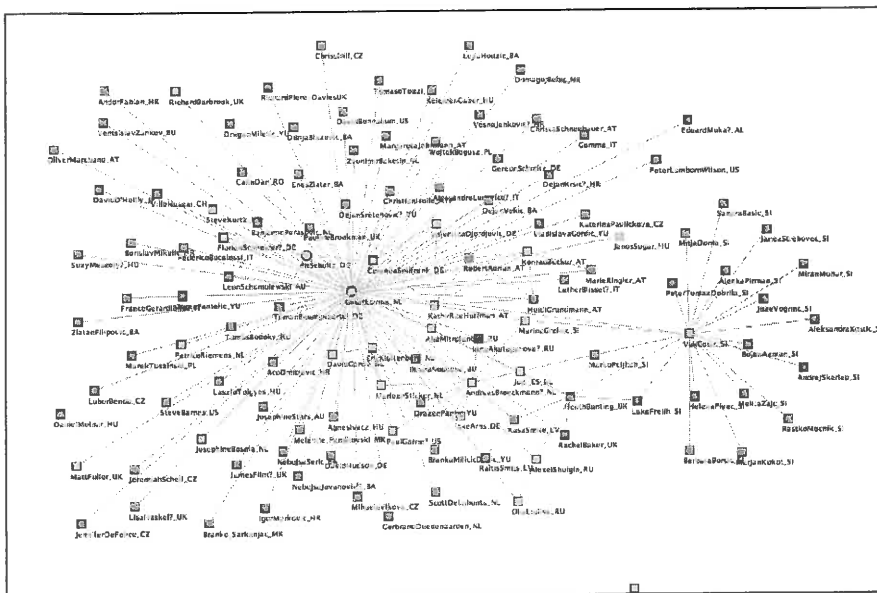
“Nettime laika gaitā ir mainījies. Sākumā tā bija vairāk kā kustība – vēlāk tā kļuva par aktīvu diskusiju vietu. Ap 1997. gada maiju to varēja pat nosaukt par grupu, taču tas bija īss brīdis...” [intervija ar Lovink, 2010]

Šis īsais brīdis bija Ļubļanas konference “*Beauty and the East*”, kurā piedalījās ap 120 *Nettime* dalībnieku (no tolaik 400 vēstkopas abonentiem), kas 1997. gada maijā tikās konferencē vecā skolas ēkā, kurā nesen darbu bija sākusi Sorosa sponsorētā mediju laboratorija “Ljudmila” [Lovink 2002, 92]. Šajā tikšanās reizē, *Nettime* grupa diskutēja par tādām tēmām kā net.art, Austrumeiropa, tīkla politiskā ekonomika – iezīmējot diskusiju lauku *Nettime* vēstkopā, kas turpinājās vēl dažus gadus pēc tam. Kaut arī dalībnieku skaits bija vairāk par simtu, tomēr tas bija laiks, kad valdīja tāda kā kopības sajūta, uzskatu un domu apmaiņa, un *Nettime* kopienu varēja dēvēt pat par “grupu”, kaut arī izteikti heterogēnu.

To cik tikšanās Ļubļanā bija īpaši nozīmīga mums, māksliniekiem no Austrumeiropas, raksturo arī mana personīgā pieredze. Tas bija milzīgs dzinulis – nokļūt jaunās kustības epicentrā, kas beidzot pēc Berlīnes mūra krišanas kā jauna globāla kultūra un sociālie tīkli sāka pašorganizēties “no apakšas” tieši ap informācijas apmaiņu un komunikāciju, tātad ap to, kas mums bijušajā Padomju Savienībā iztrūka visvairāk. Ar līdzīgu moto “māksla plus komunikācijas” jau tolaik bija sācis darboties kolēģu Raita Šmita, Jāņa Garanča un manis izveidotā elektroniskās mākslas laboratorija *E-Lab* Rīgā. Taču vēl joprojām gan aktuāli, gan problemātiski bija nokļūt topošās tīklu kultūras “degpunktos” un piedalīties visos

neskaitāmajos, taču interesantajos un svarīgajos pasākumos un tikšanās reizēs. Bija tikai dažas valstis uz kurām nevajadzēja vīzas, Polija, Ungārija kā viena no pirmajām un Čehija, nedaudz vēlāk.

Bija nepieciešama liela uzņēmība un pamatīga motivācija, lai nokļūtu uz *Nettime* tikšanos Ļubļanā. Pases bija jāšūta uz Stokholmu, kur Slovēnijas vīzas izgatavošanai bija nepieciešamas 2 nedēļas. Lidmašīnu biļetes bija neiespējami dārgas. Pa zemes ceļiem nokļūt Ļubļanā bija īsta *puzzle*. Uz Prāgu gāja autobuss, kaut arī vairāk kā 30 h garš ceļojums, tomēr tur varēja nokļūt bez vīzas cauri Lietuvai un Polijai. Pie viena paviesojusies kādas pāris dienas pie draugiem, devos uz Prāgas vilciena staciju, kur zīlēju kā nokļūt Ļubļanā. Caur Vīni, īsākais ceļš nederēja, jo Austrijas vīzas man nebija. Otrs variants bija caur Ungāriju un Zagrebu, kaut arī aizdomīgi likās, nopirku to. Diemžēl Zagreba izrādījās Horvātijā, un tur mani iekšā nelaida, pusnaktī tiku izsēdināta uz perona Ungārijas-Horvātijas robežstacijā, kur vairākas stundas bija jāpavada uz soliņa, atgaiņājoties no laipniem ungāru vīriešu piedāvājumiem iedzert kādu glāzīti stacijas bufetē. Tālākajā ceļojumā bija svarīga orientēšanās kartē. Ar vilcienu, kas gāja atpakaļ uz Budapeštu, pabraucu dažas pieturas atpakaļ, kur dzelzceļš atradās vistuvāk Slovēnijas robežai. No tā mazā ciematīņa, kuram vairs neatceros nosaukumu, par laimi gāja vietējais autobuss, gandrīz līdz pašam Ungārijas-Slovēnijas robežpunktam. Izkāpusi agrā rītā skaistā kukurūzas laukā, uzsāku gājienu uz robežpunktu. Tomēr tā kā tur ko iet bija kādi 6 km, tad kāds vientuļš krievu tirgotājs ar savu sarkano “Žiguli”, kuram nebija Slovēnijas vīza, un kas riņķodams pa apkārtni, gaidīja atgriežamies no Slovēnijas savus kolēģus, aizveda mani līdz pašai robežai. Robežsargi ar nelielu izbrīnu nolūkojās man pakaļ, kad es ar kājām devos tālāk uz Mariboru, lai tur sagaidītu autobusu uz Ļubļanu. Dažas dienas vēlāk, Raitis Šmits arī veica līdzīgu ceļojumu, tikai caur Poliju – Varšavu un Krakovu līdz Budapeštai ar vilcieniem. Un tālāk no Budapeštas līdz mazajam kukurūzas lauka robežciematīņam ar autobusu, kur gan viņš nokļuva tikai vakarpusē, kā dēļ viņam nācās uz tā paša soliņa Mariboras autoostā, kur es sagaidīju autobusu, pārļaut nakti, lai no rīta ar vi9. attēlssagrāko Ļubļanas autobusu beidzot tur nokļūtu. Kā nokļuvām atpakaļ, pat neatceros, jo tas vairs nebija svarīgi, svarīgi bija nokļūt TUR – kur beidzot sākas kaut kas jauns un nozīmīgs.

9. attēls. (pielikumā 2. karte): Nettime sociālā tīklojuma karte (1997). Izmantoti dati no Nettime tikšanās Ļubjanā, konferencē "Beauty and the East" 1997. gada maijā, 119 dalībnieki. Izejas dati no: <http://www.ljudmila.org/nettime/all.htm> (skat. 7. martā, 2010).

Šis personiskās pieredzes gadījums šeit izmantots, lai reflektētu arī būtiskāko atšķirību, kas pastāv starp to kā veidojās sociālie tīkli toreiz un tagad. Šodien sociālie tīkli veidojas jau gatavā vidē, internets jau ir pieejams vairāk kā 15 gadus, savus profilus var izveidot ikkatrs jau gatavo sociālo programmatūru (draugiem.lv, Facebook u.c.) iespēju piedāvājumu ietvaros. Taču toreiz 90. gadu vidū, interneta pirmsākumos, kad viss vēl bija jauns un neapgūts, bija jāiegulda milzīga enerģija un piepūle, lai piedalītos jauno globālo kopienu veidošanās procesos un lai izveidotu jaunus sadarbības tīklus – gan tehniskajā ziņā, gan fiziskās pārvietošanās ziņā, gan dažādu citu "robežu" šķērsošanas ziņā.

Tehniskajā ziņā bija nepieciešams ne tikai dators un pieeja internetam, bet arī pavisam jaunas zināšanas, lai izveidotu kaut vai savu mājas lapu, un vēl jo vairāk – uzinstalētu savu serveri vai tiešraides programmatūras. Turklāt tā kā internets bija globāli jauna parādība, tad apgūt jaunās lietošanas prasmes bija vienlīdz aktuāls jautājums gan Rietumu, gan Austrumu Eiropas māksliniekiem un aktīvistiem. Mobilitātes problēma gan vairāk attiecās uz Austrumeiropas un jo īpaši postpadomju valstīm – vēl joprojām pastāvošā vīzu režīma un dārgo lidmašīnas biļešu dēļ. Tāpat robežu pārvarēšana attiecas ne tikai uz ģeogrāfisko izkārtojumu, bet arī uz tādām barjerām kā valoda (angļu valoda daudziem no Austrumeiropas bija vēl ļoti zemā līmenī), sociālo komunikāciju (mums kā postpadomju māksliniekiem sākotnēji bija milzīgas psiholoģiskas grūtības uzsākt sarunu ar tīkla kultūras jaunajiem "guru"), un,

protams, 20. gs. kultūras pieredzes atšķirības, kas pastāvēja starp Austrumu un Rietumu radošajiem profesionāļiem un aktīvistiem. Taču šīs robežas nebija šķērslis, lai Austrumeiropas aktīvākie mākslinieki būtu vieni no aktīvākajiem jauno sadarbības tīklu dalībniekiem.

Lai cik decentralizēta būtu *Nettime* struktūra, kā uzskata paši dibinātāji, *Nettime* tīklā vēl joprojām pastāv centrs un perifērija. *Nettime* nav atrisinājis nevienlīdzīgo globālās informācijas plūsmas struktūru, nedz arī varējis to kādā veidā izdarīt. Lielākā daļa *Nettime* vēstkopas abonentu ir no Eiropas. Amerikā *Nettime* spēcīgāks ir Ņujorkā, ne Rietumu krastā. Ir arī daudz aktīvu interesentu no Austrālijas, arī Āzija sākusi izrādīt interesi – tīkla aktīvistu un mākslinieku no Japānas, Taivānas, Indijas un pat Ķīnas ir sākuši pierakstīties *Nettime* vēstkopā. Tādēļ *Nettime* dibinātāji uzskata, ka tā ir vieta, kas, praktiski darbojoties, mēģina pārvarēt “globālo mediju vektoru arhitektūras imperiālistisko pagātni” [Schultz, Lovink].

Lai topošo tīkla kultūru padarītu pieejamu arī tiem, kas nav tīklā vai arī dod priekšroku iespīestu izdevumu lasīšanai, *Nettime* pirmssākumos publicēja vairākus izdevumus. Laikā no 1995. līdz 1997. gadam ZK aktīvistu un *Nettime* izdeva trīs ZKP (*ZK Proceedings*) izdevumus, kas ar *Xerox* kopētāja palīdzību bija pavairoti 150 eksemplāros. ZKP4 – avīzes formātā 10000 eksemplāros tika izdota 1997. gadā sakarā ar *Nettime* konferenci un tikšanos Ļubļanā.

1999. gadā *Nettime* izdeva ZKP5 – grāmatu 550 lappušu apjomā ar nosaukumu “README!” (Lasi mani), dēvētu arī par “*Nettime* bībeli”, kurā atrodami raksti, apkopotas interesantākās tekstu plūsmas no *Nettime* vēstkopas un *Nettime* kaimiņiem – draudzīgajām vēstkopām, kā arī citi tīkla kultūras procesi un parādības laika posmā no 1995. līdz 1998. gadam.

Nettime tikšanās Ļubļanā bija arī viens no retajiem centieniem mēģināt *Nettime* padarīt par kaut ko vairāk kā tikai vēstkopu. Kaut gan tūlīt pēc Ļubļanas tikšanās notika vēl vērienīgāks *Nettime* pasākums Kaselē visas vasaras (100 dienu) garumā *Documenta X* laikā ar nosaukumu “*Hybrid Workspace*”, tomēr kaut ko tik līdzīgu kopienai radīt vairs tā arī neizdevās. Ļubļanas tikšanās vēl joprojām uzskatāma par *Nettime* augstāko virsotni kopības sajūtas radīšanā, kā dēļ iespējams, šim pasākumam bija tik ilgstoša rezonanse:

“Ļubšanas pasākumam bija ilgstošas atskaņas vēstkopā. Satura un jaunu sakaru ziņā, šī tikšanās izrādījās sekmīga”. [Lovink 2002, 97]

Par to kas ir *kopiena*, *Nettime* dibinātājiem ir atšķirīgi viedokļi. Gerts Lovinks intervijā uz jautājumu vai *Nettime* ir tikai vēstkopa vai tīkls un vai kādreiz arī bijusi kopiena, atbild:

“Personīgi man nepatīk vārds kopiena reliģiskās blakus nozīmes dēļ. Kopiena liek domāt par vienotību un harmoniju, kas tolaik nebija mērķis. Pamazām Nettime pārveidojās par vēstkopu kolekciju. Es šaubos, vai Nettime jebkad ir bijis tīkls šī vārda pašreizējā nozīmē. Bet pavisam noteikti tam izdevās radīt ‘vaļīgus’ savienojumus starp cilvēkiem ar kopīgu pagātņi”. [intervija ar Lovink]

Arī Pitam Šulcam par šo jēdzienu ir savs priekšstats. Šulcs viennozīmīgi uzskata, ka par kopienu var runāt tikai gadījumos, kad pastāv reāla komunikācija klātienē:

“Es uzskatu, ka kopiena var pastāvēt tur, kur pastāv nepastarpināta cilvēku mijiedarbība.” [intervija ar Schultz]

Šulcs uzskata, ka internets nav vieta, kur cilvēki dzīvo kopā, dzīvošanai ir nepieciešama reāla telpa kā dzīvoklis, satikšanās uz ielas. Pēc Šulca domām, kopiena sākas tad, kad satiekas cilvēki:

“Cilvēku mijiedarbībā ir iesaistīts ķermenis un valoda, kas ir pārāk bagātīgi, lai tos spētu aizstāt dators vai internets. Mēs joprojām neesam atteikušies no restorāniem vai citām sabiedrisko aktivitāšu telpām, mēs joprojām apmeklējam koncertus, uz ielām sastopam cilvēkus.” [intervija ar Schultz]

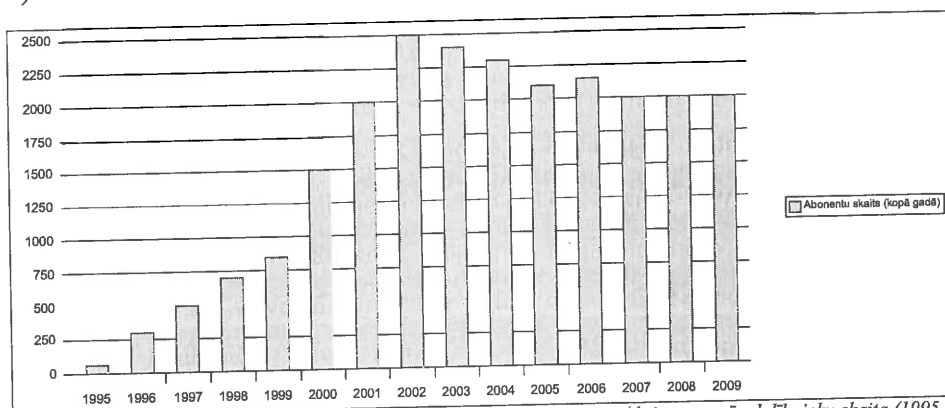
Pēc Šulca domām, kopiena sākas tad, kad satiekas cilvēki. Arī mūzikas grupām un dīdžejiem ir nepieciešama uzstāšanās publikas priekšā, lai mijiedarbotos ar cilvēkiem – un tas ir iemesls viņu panākumiem. Katrā ziņā ne grāmatas, ne televīzija, ne internets, pēc Šulca domām, nevar aizstāt nepastarpināto pieredzi⁵⁷.

57 Iespējams šādu savu uzskatu dēļ jau 90. gadu beigās Šulcs no *Nettime* tīkla globālajām diskusijām

“Kopiena, es teiktu, ir saistīta ar to, ko mūsdienās dēvējam par satikšanās vietām. Tā ir saistīta ar laiku un telpu un nepieciešamību sazināties ar citiem reālajā telpā. Nevēlos kļūt pārāk ezotērisks, taču pastāv zināma atšķirība tam, ko cilvēki jūt, kad atrodas kopā fiziskajā telpā. Varbūt nākotnē būs pieejamas tehnoloģijas, kas to varēs aizstāt, taču pagaidām vēl noteikti nē.” [intervija ar Schultz]

Pēc tikšanās Ļubļanā un Hybrid Workspace Kaselē 1997. gadā, *Nettime* soli pa solim sāka sadalīties, un kaut arī notika vēl daudzi svarīgi notikumi vēlākos gados kā *Temporary Media Lab (TEMP)* projekts Kiasmā Helsinkos (1999), ko organizēja Gerts Lovinks, tomēr tie jau vairāk nebija tiešā veidā saistīti ar *Nettime*. Pits Šulcs 90. gadu otrajā pusē turpinot risināt savu ideju par nepastarpināto komunikāciju, no vēstkopu komunikācijas pievērsās interneta radio, organizējot *Berlin Net.radio days* (1998), iniciējot *Klubradio* projektu (1999) un vēlāk – turpinot attīstīt lokālo producentu kopienu ap FM radio, kas ar dažādiem pārtraukumiem turpina raidīt Berlīnes radio viļņos vēl šodien.

Kopš gadsimtu mijas *Nettime* kļūst vairs vienīgi par vēstkopu. Tās dalībnieku skaits bija pat dubultojies un trupināja augt. Ja *Nettime* vēstkopā pašā sākumā bija daži desmiti cilvēku (1995), pēc neilga laika jau 500 cilvēku (1997), strauji izauga līdz 850 dalībniekiem (1998), un tā turpināja augt līdz pārsniedza 2500 (2002). (skat. 1. tabulu).

10. attēls. (Pielikumā 3. tabula). *nettime*-I vēstkopas aktivitātes pieaugums / kritums – pēc dalībnieku skaita (1995 – 2009).⁵⁸

vairāk pievērsās lokālo kopienu aktivitātēm Berlīnē un lokālo kopienu medijam – radio, raidot gan internetā, gan ar dažādiem pārtraukumiem arī FM ēterā.

58 Dati no: Lovink, Geert. *Dark Fiber*, MIT, 2002. 70 lpp; <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/viewArticle/961/882>; <http://aleph-arts.org/epm/eng/webs.html> (skat. 7. martā, 2010)

Ja arī *Nettime* nav izdevies radīt kopienu, un tas arī nekad nav bijis primārais mērķis, tomēr nav noliedzams, ka *Nettime* izdevās radīt jaunu kustību ar savu nozīmi un jēgu. Turklāt šo jēgu veidoja paši vēstkopas dalībnieki, kas jutās motivēti un atbildīgi, sniedzot ieguldījumu tīkla kultūras veidošanā ar savām zināšanām, domu apmaiņu, diskusijām, radot jauna veida diskursu, kas iedziļinātos jauno elektronisko mediju tīklu telpā un meklētu veidus, kā tajā dzīvot un radoši darboties.

“Nettime ir kolektīva subjektivitāte, ko veido cilvēki, kas nāk un iet prom no vēstkopas, un kuri sniedz savu ieguldījumu ideju un izpausmju veidā”
[*Nettime*, 17].

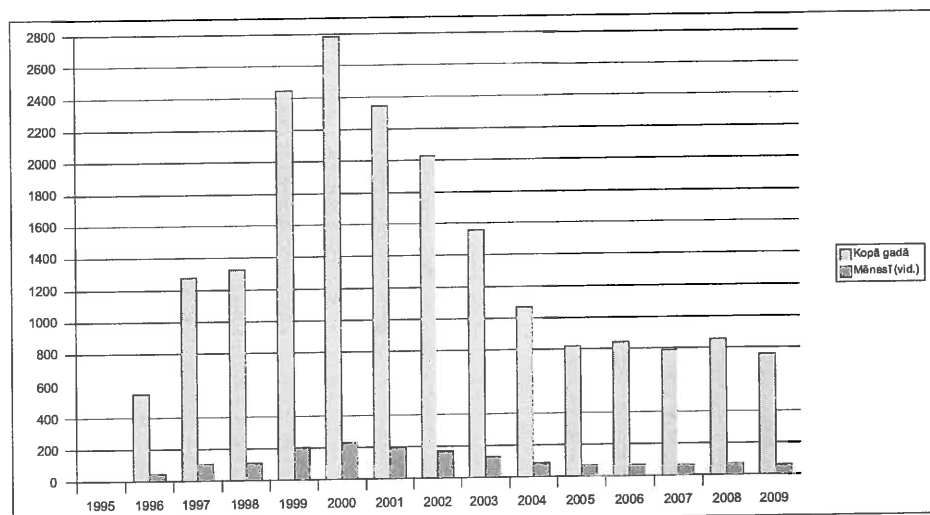
Izpausmes un domas *Nettime* vēstkopā ir atšķirīgas, dialektiskas, bieži vien savstarpēji pretrunīgs, bet kopā tās veido jauno tīkla kritisko diskursu un jaunas mediju teorijas. Galu galā tā ir atvērta telpa domu apmaiņai un virzībai. [Schultz, Lovink]. Satura ziņā *Nettime* vēstkopa vienmēr ir devusi priekšroku diskusijām, cenšoties pēc iespējas samazināt paziņojumu skaitu, kamēr citas vēstkopas vairāk vai mazāk veiksmīgi tomēr mēģina sabalansēt diskusijas un paziņojumus. 2005. gadā pat tika izveidota atsevišķa vēstkopa *nettime-ann* (*Nettime Announcements*), kura var iesūtīt vienīgi paziņojumus.

“Daudzi uzskata, ka vēstkopās, kur tiek publicēts daudz paziņojumu, pati kopiena ir mirusi. Nevienam nav pierādījis, ka tas tā nav, taču ja cilvēkiem tā šķiet, tad tā varētu būt. Tas viss ir ļoti subjektīvi, jo ir cilvēki, kuriem paziņojumi šķiet noderīgi.” [intervija ar Lovink]

Tomēr tā kā aktivitāte 90. gados turpināja strauji pieaugt (skat. 2. tabulu), tad, lai organizētu plūsmu daudzumu, *Nettime* izvēlējās ierobežot “atvērto telpu domu apmaiņai”, pielietojot moderēšanas taktiku. *Nettime* izdevās ierobežot ziņu daudzumu dienā un nekļūt par *spam* listu, tādējādi saglabājot savus abonentus. Bet tā zaudēja publicētāju daudzveidību – daudzi (īpaši sievietes) vairs neiedrošinājās iesūtīt ne savas domas, ne paziņojumus, zinot, kas ziņas tiek filtrētas un var netikt pārpublicētas vēstkopā. Mākslinieki tika izslēgti no šīs vēstkopas, jo viņi traucēja nopietnajam tīkla diskursam ar saviem subversīvajām mākslinieciskajām ASCII⁵⁹ ziņām. Viņi izveidoja

59 ASCII – Amerikas informācijas apmaiņas standartkods jeb ASCII (angļu: *American Standard Code for Information Interchange*) ir rakstzīmju kopa un kodējums, kas balstīts uz latīņu alfabētu. ASCII definē 7 bitu kodējumu, tajā ir 95 attēlojami simboli (32 – 126).

paši savu vēstkopu 7-11, citi novirzīja savu aktīvāko dalību uz citām vēstkopām, kurās saturs netika filtrēts – paralēli darbojās jau arī *Xchange* – interneta radio eksperimentiem, *Faces* – sievietēm, *Syndicate* – mediju mākslai u.c.

11. attēls. (Pielikumā 2. tabula). nettime-I (Nettime galvenā vēstkopa angļu valodā) vēstkopas dinamika – pēc ziņu publicēšanas daudzuma mēnesī / gadā (1995 – 2009). Dati no vēstkopas tiešsaistes arhīva: <http://www.nettime.org/archives.php>

1999. un 2000. gada notika vienošanās, ka vēstkopu administrēs moderatoru grupa, kas regulāri mainīsies, tomēr tas nenotika:

“.. vēstkopas moderatoriem vajadzēja nomainīt vienu otru, lai novērstu to, kas notiek tagad – viens vai divi cilvēki ir pārņēmuši savās rokās iniciatīvu, kas reiz bija kolektīva.” [intervija ar Lovink]

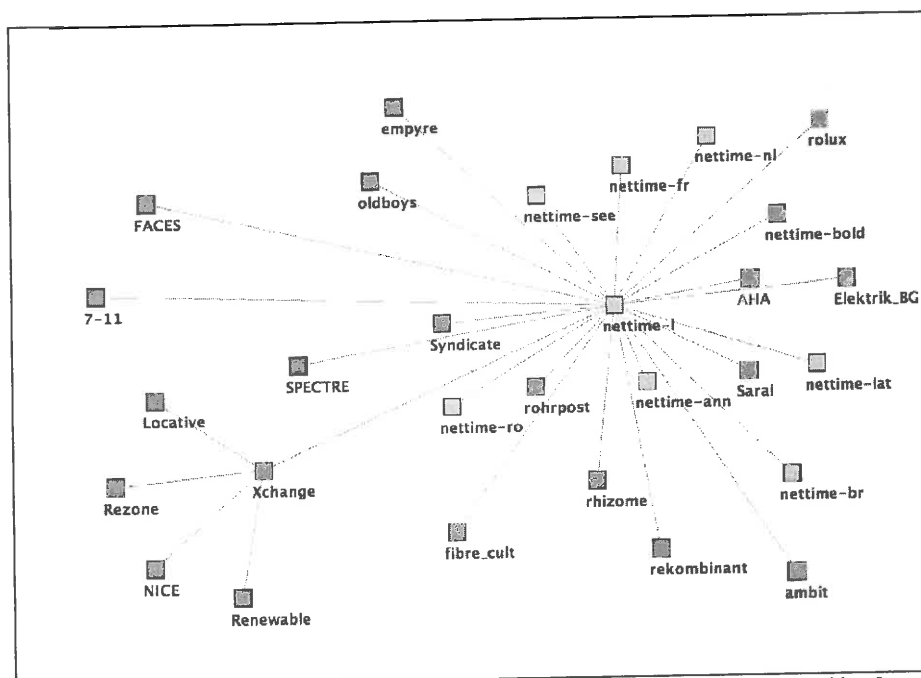
Kaut arī dalībnieku skaits arī šodien vēl ir ļoti liels, īpaši priekš diskusiju vēstkopas – vairāk kā 2000 (skat. 1. tabulu), un vēstkopas aktivitāte (pēc ziņu publicēšanas daudzuma) kopš 2004., 2005. gada vairs nav mazinājusies, tomēr, kā uzskata Gerts Lovinks, kaut arī *Nettime* potenciāls vēl joprojām ir daudz lielāks, vēstkopu šobrīd vairs nevar uzskatīt par dzīvu forumu:

“*Nettime* ir vairāk vai mazāk miris jau ilgu laiku atpakaļ. Salīdziniet to ar līdzās pastāvošo iDC vēstkopu, kas faktiski ir pārņēmusi *Nettime* funkciju ar tiem pašiem lietotājiem un tēmām.” [intervija ar Lovink]

Un tomēr šī kritika, kas vairāk attiecas uz *Nettime* moderatoriem, neattiecas uz

[<http://lv.wikipedia.org/wiki/ASCII>]

Nettime kopējo ieguldījumu tīkla sabiedrības un tīkla kultūras attīstībā. Nettime viennozīmīgi savulaik bija (un vēl joprojām zināmā mērā ir) savveida tīkla kultūras kodols, ap to kopš 90. gadiem turpina augt un formēties citas vēstkopas, kopienas, sociālie un sadarbības tīkli, kuru uzmanības centrā ir specifiskas sociāli aktuālas, kultūras vai mākslas tēmas, idejas, to realizēšana praksē un eksperimentēšana ar tām digitālo tīklu telpā (skat. 2. karti un 3. tabulu).

12. attēls. (Pielikumā 1. kartē). Nettime kaimiņvēstkopu tīkls (1997-2010). Dati no: <http://nettime.org> (skat. 9. martā, 2010)

Nosaukums	Funkcijas	Kategorija	Izveid. gads	Dalīb. skaits	Ģeogr. izplatība
Nettime	Vēstkopa tīkla kultūrai, politikai un taktikai	Moderēta, tikai diskusijām	1995	>2500	Eiropa, ASV u.c.
Xchange	Vēstkopa interneta radio un skaņu mākslas iniciatīvām	Paziņojumiem (informācijas apmaiņai), diskusijām	1997	~360	Eiropa, ASV, Kanāda, Austrālija, u.c.
empyre	Vēstkopa jauno mediju un tīkla mākslai	Diskusijām	2002	>1000	Austrālija, Brazīlija, ASV u.c.
SPECTRE	Vēstkopa mediju mākslai un kultūrai "dziļajā" Eiropā	Paziņojumiem, diskusijām	2001	<1000	Eiropas valstis u.c.
Syndicate	Vēstkopa mediju mākslai un mediju kultūrai	Informācijai, diskusijām	1996, 2001	442	Eiropas valstis u.c.
rhizome	Vēstkopa mākslai un māksliniekiem, kas strādā ar jaunajām tehnoloģijām	Informācijai, diskusijām	1996	>1000	ASV, Eiropa u.c.
7-11	Vēstkopa tīkla mākslai un tīkla māksliniekiem	ASCII mākslai, diskusijām	1998	~200	Eiropa
rolux	Vēstkopa nelielam kriticismam	Moderēta, diskusijām	2000	~300	Eiropa
[rohrpost]	Vēstkopa digitālo mediju un tīkla kultūrai (vācu valodā)	Diskusijām	2000	>800	Vācija, Eiropa

rekombinant	Vēstkopa radikālai filozofijai, sociāliem konfliktiem, tīkla mākslai, deviantam avangardam u.c.	Diskusijām	2000	~1700	Itālija, Eiropa u.c.
oldboysnetwork	Vēstkopa kiberfeminismam	Paziņojumiem, diskusijām	1997	~400	Vācija, Eiropa, Austrālija, uc.
Internodiu m	Vēstkopa elektroniskajai kultūrai Serbijā	Paziņojumiem	2009?	~300	Serbija un Balkānu valstis
cinematik	Vēstkopa kiberkultūrai Latīņamerikā (spāņu valodā)	Paziņojumiem, diskusijām	1998	371	Latīņamerika u.c.
fibre culture	Vēstkopa par Austrālāzijas interneta kultūru un pētniecību	Diskusijām	2001	~800	Austrālija, Āzija
Sarai-Reader-List	Vēstkopa par medijiem un pilsētu, informācijas politiku un mūsdienu kultūru (no Indijas)	Paziņojumiem, diskusijām	2001	>1000	Indija, Āzija, uc.
Elektrik_B G	Vēstkopa kultūrai, komunikācijai u.c. Bulgārijā	Paziņojumiem, diskusijām	1999	664	Bulgārija, Eiropa
ambit	Vēstkopa tīkla mediju mākslai Skotijā	Paziņojumiem, diskusijām	2001	~300	Skotija, Lielbritānija u.c. Eiropas valstis
AHA	Vēstkopa mākslinieciskam aktīvismam (no Itālijas)	Paziņojumiem, diskusijām	2002	~500	Itālija, Eiropa
NICE	Vēstkopa mediju mākslai Baltijas un Ziemeļvalstu reģionā	Paziņojumiem	1999	~300	Baltijas jūras valstis un Ziemeļvalstis, ZA Eiropa

1. tabula. Netime un kaimiņvēstkopu funkcijas. 1996-2010

Šodien vairs nenotiek diskusijas par to vai *Nettime* ir kopiena. Vairs nav aktuāli atgriezties pie 1996., 1997. gada pasākumu organizēšanas veida un agrīnajām publikāciju formām. Un tomēr *Nettime*, kaut arī vairs tikai kā vēstkopa, arī šodien vēl turpina aktīvi darboties, ziņu skaits ir aptuveni līdzīgs – vidēji 60 – 70 ziņu mēnesī.

“Nettime ir plaši atzīts kā vadošais forums diskusijām un praksei saistībā inovatīvo interneta kultūru un tīkla mākslu. Tā mērķis ir bijis pulcēt kopā dažādas nozares un prakses kā elektronisko mākslu, datorzinātņi, IT žurnālismu un mediju aktīvismu.” [Lovink 2002, 68]

Arī situācija ir mainījusies, komunikācija internetā ir kļuvusi par masu parādību. Šodien līdzās vēstkopām, pastāv vēl daudzi citi sociālās komunikācijas veidi, kā blogi, *wiki*, vai kā sociālās programmatūru vides – *Facebook*, *Myspace*, *draugiem.lv*, *Twitter* uc. Tomēr tehnoloģiski vienkāršo vēstkopu – tie nav aizstājuši, vēstkopas, arī *Nettime*, turpina funkcionēt, jo kā uzskata Gerts Lovinks:

“Tīkli kā Facebook noder savu sociālo apvāršņu paplašināšanai, bet ne paša lauka organizēšanai. Tie ir labas reklāmas (un vīrusu) kampaņas, taču nav piemēroti kā starpnieki starp reālo un virtuālo. Tam vislabāk ir paredzētas vēstkopas: tās ir tilti, kas savieno notikumus un tīklu.” [Lovink, intervija]

3.1.2. Kiberfeministu kopiena – Faces

Lai gan *Nettime* atvērtā struktūra tiecās veicināt dažādu dalībnieku iesaistīšanos, tomēr “vīriešu kultūra, kas ir pamatā zinātnes, biznesa un militārajā jomā bāzētām struktūrām, kas realizējušās kā komunikāciju tehnoloģijas, šķiet biedējoša un sveša daudziem cilvēkiem no citiem kultūras, rases un šķiras sektoriem”. Pat sievietēm, kurām ir nodrošināta pilna interneta pieeja, ir laba izglītība, lieliskas prasmes angļu valodas rakstībā, *Nettime* var šķist pārāk grūts forums, lai tajā piedalītos. Neskatoties uz to, *Nettime* bieži mēģina iekļaut savā vēstkopā kiberfeministu tekstus un skartos jautājumus [Nettime, 21].

Kā norāda Sasena, rakstot par “sieviešu kiberklātbūtni un kiberiespējām”, ka neskatoties uz faktu, ka arvien vairāk sieviešu lieto internetu, gan advancētā veidā (programmēšana), gan savā biznesā, gan politiskās cīņās, tomēr vēl joprojām sieviešu pārstāvības trūkums internetā ir ievērojams. Lai sieviešu kiberklātbūtnē un sociālpolitiskā redzamība internetā kļūtu par realitāti, ir jāizmanto kibertelpas potenciāls transformēt lokālos apstākļus un institūcijas, kuros sievietēm ir galvenā loma (mājsaimniecība, skola, vietējā kopiena utt.), pievienojot tām globālo dimensiju. Proti, tehniskā savienojamība var tikt izmantota, lai radītu jaunas saites, kas nodrošinātu sievietēm iespēju izpausties un realizēt savus “projektus, kurus ir grūti realizēt lokālā situācijā, kas bieži vien ir ierobežota un apspiesta” [Sasena 2002, 379].

Lai padarītu sieviešu *kiberklātbūtni* jūtamāku, vairākām aktīvistēm radās doma veidot savu forumu, kurā varētu izteikties daudz brīvāk, personiskāk, nefokusētāk nekā to var darīt *Nettime*. 1997. gada sākumā Berlīnē apvienojās aktīvākās sievietes, kas darbojas jauno tehnoloģiju un mākslas jomā, izveidojot sadarbības platformu un vēstkopu OBN – *Old Boys Network*⁶⁰ (kas vairs nepastāv). Paralēli tajā pašā gadā radās arī otrs kiberfeministu projekts Faces:

“Tas aizsākās sarunas laikā kādās mājas viesībās. Eva Volgemūta un es (viņas dzīvoklī Vīnē) aizsākām projektu Faces. Mēs organizējām sanāksšanu vakarus, kuros diskutējām par internetu un tehnoloģijām kopā ar sievietēm kuratorēm, māksliniecēm, u.c. dažādās pilsētās.” [intervija ar Huffman]

60 http://www.obn.org/inhalt_index.html

Nedaudz vēlāk tajā pašā gadā Katija Rī Hufmane (*Kathy Rae Huffman*) kopā ar jauno mediju māksliniecēm un aktīvistēm Valiju Džordeviču (*Vali Djordjevic*), un Diānu Makartiju (*Diana McCarty*) izveidoja starptautiskā “kiberfeminisma” vēstkopu *Faces*.

“Pirmā grupa, kurā bija 12 sievietes, izveidojās mūsu organizētajos vakaros. Mēs izmantojām majordomo programmatūru, tā bija bezmaksas un diezgan vienkārša. Sāka izplatīties ziņas, ka ir izveidota vēstkopa sievietēm, un mēs sākām saņemt arvien vairāk lūgumus apstiprināt dalībnieču pievienošanos. Eva un es rīkojām dažus speciālus pasākumus starptautiski, lai iepazīstinātu šo konceptu plašāk”. [intervija ar Huffman]

Terminu *kiberfeminisms* pirmo reizi lietoja Austrālijas mākslinieču grupa *VNS Matrix* (kas arī bija iesaistīta *Faces* vēstkopā) savā “Kiberfeminisma manifestā 21. gadsimtam” [1991]. Kaut arī kiberfeminisms var attiekties uz visdažādāko feminisma teoriju un prakses lietojumiem – no politiskas tehnomākslas, zinātniskās fantastikas līdz spēļu dizainam un aktīvismam⁶¹, tomēr OBN un *Faces* gadījumā tas mazāk asociējās ar tradicionālo feminisma diskursu. OBN un *Faces* bija drīzāk platforma, kas kiberfeminisma idejas izmantoja par konceptuālu pamatu, lai apvienotu dažādas sievietes, kas strādā jaunajos medijos – gan tādas, kas neinteresējas par feminismu, gan tādas, kuras ir pārliecinātas feministes. Tika izlemts, ka vīrieši šajā vēstkopā nedrīkst pierakstīties. Tādā veidā digitālie tīkli sekmēja jaunu sociālo saišu veidošanos starp dažādu radošu profesiju sievietēm, kam citādos apstākļos nebūtu motivācijas izpausties kopīgas sadarbības tīklā.

“Mēs nolēmām, ka vēstkopa būs paredzēta vienīgi sievietēm, pretējā gadījumā būtu izveidojies vēl viena nettime vēstkopa (ar deklamējošiem vīriešiem; gudriem, tomēr deklamējošiem). Mēs vēlējamies atrast to, kas vienotu sievietes, nevis veidot platformu, kurā citi baidītos piedalīties.” [intervija ar Huffman]

Tabulā (zemāk) ir apkopotas dažas kiberfeministu tēzes, jeb, pareizāk sakot,

61 http://www.communicationencyclopedia.com/public/tocnode?id=g9781405131995_chunk_g97814051319958_ss179-1

antitēzes par to, kas “nav” kiberfeminisms.

74.	Kiberfeminisms nav <i>Nettime</i> .
79.	Kiberfeminisms nav zinātniskā fantastika.
81.	Kiberfeminisms nav tukša vieta.
83.	Kiberfeminisms nav par garlaicīgām rotaļlietām garlaikotiem puisiem.
90.	Kiberfeminisms nav jauks.
92.	Kiberfeminisms nav tas, kas patīk lēdijām.
95.	Kiberfeminisms nav mīts.
96.	Kiberfeminisms nav no citas planētas.

2. tabula. Daži piemēri no kiberfeminisma manifestā "100 anti-tēzes: kas nav kiberfeminisms". *Old Boys Network*⁶²

Arī klātienes tikšanās reizes fiziskajā telpā – konferences, simpozijus, radošās darbnīcas – kiberfeministes padarīja vairāk par socializēšanās, mazāk par diskusijās centrētiem pasākumiem. Viena no pirmajām lielākajām kiberfeministu tikšanās reizēm bija simpozijš "Pirmais starptautiskais kiberfeminisms"⁶³ 1997. gadā Kaselē, kas notika Gerta Lovinka organizētajā *Hybrid Workspace* pasākumā mūsdienu mākslas izstādes – kvadrinnāles *Documenta X*⁶⁴ ietvaros. Vakariņu gatavošana un kopīga zupas ēšana bija līdzvērtīga video montāžas vai skaņu materiāla apstrādes aktivitātēm. Iespējams, ka tieši sieviešu redzamāka iesaistīšanās digitālo tehnoloģiju izmantošanā, veidošanā un referencēšanā varētu padarīt tehnoloģiju lietojumu daudzveidīgāku un humānāku.

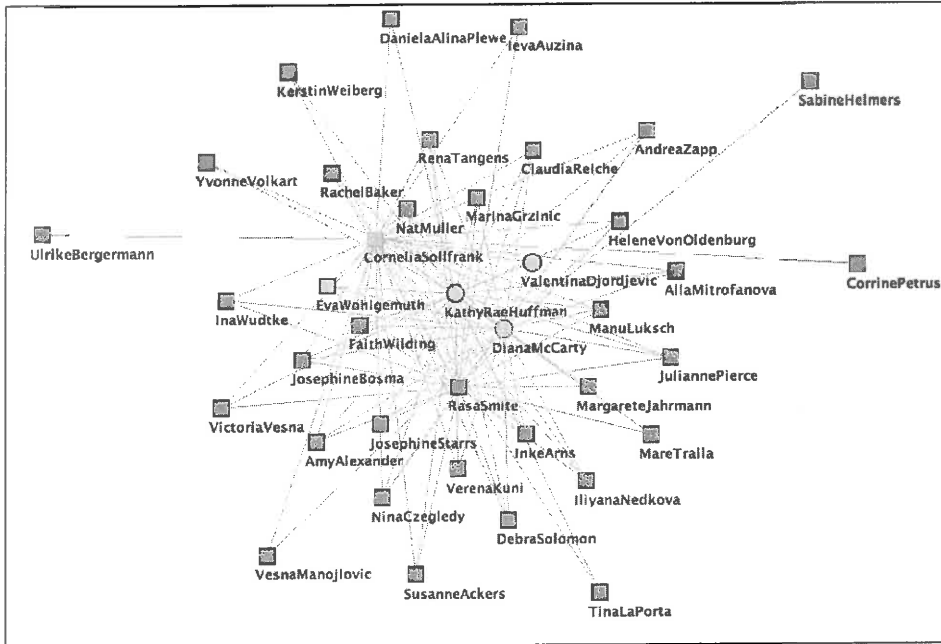
Šo simpoziju organizēja Kornēlija Zollfranka (*Cornelia Sollfrank*) no OBN, un tajā piedalījās ap 40 dalībniecēm – jauno mediju aktīvistēm un māksliniecēm, tai skaitā arī no *Faces*.

"Līdz ar šo pasākumu mēs atklājām arī Faces vēstkopu, tā bija tikko izveidota un darbojās... Tas noteica vēstkopai raksturīgo atmosfēru, kas tad attīstījās arī turpmāk." [intervija ar Huffman, 2010]

62 <http://www.obn.org/cfundef/100antitheses.html> (skat. 02.06.2010)

63 <http://www.obn.org/kassel/index.html>

64 <http://www.documenta12.de/archiv/dx/>

13. attēls. (Pielikumā 3. karte). FACES kiberfeminisma kopienas dalībnieču sociālo tīklu karte (1997). Par izejas datiem izmantota pirmās lielākās FACES dalībnieču tikšanās Kaselē, "1st Cyberfeminist International", 20. – 28. septembris, 1997. (38 dalībnieces).
<http://www.obn.org/kassel/participants.html> (skat. 7. martā, 2010).

Kiberfeminisma kopiena *Faces*⁶⁵ ir viens no mēģinājumiem veidot jaunas saites, izmantojot jaunās komunikāciju tehnoloģijas, lai paplašinātu sieviešu radošās darbības un komunikāciju telpu digitālo tīklu transllokālajā vidē.

Šodien *Faces* ir izveidojies par translokālu sieviešu tīklu, kuras strādā jaunajos medijos, – tajā ietilpst mākslinieces, programmētājas, dīdžejas, kuratores, aktīvistes, teorētiķes, pētnieces u.tml. Ja 1997. gadā *Faces* vēstkopā bija 30 sievietes, nākamajos gados tā strauji izauga par 50 un 100 abonentu lielu vēstkopu, līdz 2002. gadā tajā bija iesaistījušās vairāk nekā 400 sievietes. 2009. gadā *Faces* vēstkopā ir vidēji ap 300 sievietes no daudzām valstīm Eiropā, no ASV, Kanādas, Austrālijas u.c.

Neskatoties uz to, ka šodien sociālo tīklu visuresamības rezultātā, komunikācija internetā ir kļuvusi vienkāršāka, tomēr *Facebook* nav aizstājis *Faces*, jo lai pastāvētu tīkls, kā uzskata Katija Rī Hufmane, ir jāzina, kas ir tā dalībnieki:

“Pirmkārt, Faces joprojām ir pietiekami neliela, lai es zinātu visas dalībnieces. To nevarētu teikt par Facebook, lai arī manu Facebook draugu skaits ir lielāks, nekā vēstkopas dalībnieču skaits. Es uzskatu, ka Facebook ir viegli pielietot, taču tas ir kļuvis ļoti kaitinošs ar daudzajām izmaiņām un

65 <http://Faces-l.net> – vēstkopa “sievietēm jaunajos medijos” par “dzimuma, tehnoloģijas un mākslas” jautājumiem.

pastāvīgajiem paziņojumiem un reklāmām.

Faces nav nekā no tā, tā ir pieejama gluži kā ikdienas e-pasta ziņojumi, vai pat ziņojumu var nebūt (ja tiek apmeklēts arhīvs). Es uzskatu, ka Faces ir daudz personiskāka vide. Pat ja dalībniece nepublicē ziņojumus, viņa var būt lojāla pašai idejai un tradīcijai un tās potenciālam izplatīt jaunu informāciju un idejas starp sievietēm.” [intervija ar Huffman]

Varu tikai piekrist, ka *Faces* patiešām ir daudz personiskāka vide. Turklāt tā kā *Faces* ir organizējušas arī vēl citas un ļoti daudzas tikšanās reālā telpā, tās vienmēr laipni uzņem jaunpienācējas, to vairāk nekā citas *Nettime* kaimiņvēstkopas var dēvēt par *kopienu*. Atmosfēra šajā vēstkopā vienmēr ir ļoti atsaucīga un draudzīga. Tā kā piedalījās arī kiberfeminisma simpozijā Kaselē 1997. gadā, biju šīs vēstkopas abonente no pašiem tās pirmsākumiem. Tad kādā brīdī biju atrakstījusies, taču tagad veicot šo pētījumu, pierakstījos atkal. Un jāatzīst, ka vēstkopas noskaņa nav mainījusies šo vairāk kā 10 gadu laikā. Domājot par iemesliem, kādēļ šī vēstkopa spēj pārdzīvot laiku un būt *ilgtspējīga*, šķiet, ka tas tomēr ir pašu vēstkopas dibinātāju nopelns. Pat ja viņas nav tās redzamākās un aktīvākās šīs vēstkopas diskusijās, tomēr viņu māka rūpēties par savu kopienu, turklāt darīt to tikpat kā neredzami, ir salīdzināma ar viesmīlīgas namamātes rūpēm par saviem viesiem.

Pēc Ketijas Rī Hufmanes ieteikuma uz šo vēstkopu nosūtīju dažus aptaujas jautājumus, lai uzzinātu viedokli no “iekšienes” – ko pašas *Faces* dalībnieces domā par šo vēstkopu, vai *Faces* ir kopiena, un kas ir tie aspekti, kas nosaka kopienas izjūtu. Atsaucība izrādījās patiešām liela – jāsaka gan, ka arī uz to cerēju. Dažu dienu laikā saņēmu 13 atbildes (no vairāk kā 300 kopienas dalībniecēm) – un kas bija interesanti, no tām tikai 3-4 bija man pazīstamas sievietes, pārējās – vai nu bija ieinteresētas manā pētījumā vai vienkārši *gribēja palīdzēt*. Tādējādi apstiprinot, ka:

“Faces help Faces”. [Marlena Corcoran, aptauja]

Pirmais, noskaidroju, ka respondentes ir pierakstījušās *Faces* vēstkopā ļoti dažādos laikos – gan pašos pirmsākumos (1997), gan tikai pirms dažiem gadiem (2005), un kāda ir bijusi viņu motivācija. Tā kā lielākā daļa kiberfeministu ir jauno mediju mākslinieces vai pētnieces – jautāju arī cik liela nozīme ir *Faces* vēstkopai viņu personiskajā dzīvē un radošajā darbā, un kāds ieguldījums, viņuprāt, ir *Faces*

vēstkopai jauno mediju mākslas lauka attīstībai.

Respondentēm tikpat kā neradās domstarpības par *Faces* nozīmību. Taču gandrīz visas respondentes atbildēja, ka tieši personiski viņām šī vēstkopa un kopiena ir svarīga, kamēr par ieguldījumu lauka attīstībā, par galveno tika uzskatīta sieviešu redzamākas klātbūtnes nodrošināšana jauno mediju mākslā. Vēstkopas dibinātāja Ketija Rī Hufmane tomēr uzskata, ka nozīmīgums dažādām *Faces* dalībniecēm ir dažāds, jo dažāda ir viņu aktivitāte:

“Daudz sievietes seko līdzī informācijai, taču pašas to nepublicē (kā piemēram es). Citas tajā pat laikā uzskata informāciju par ļoti svarīgu savas dzīves daļu.” [intervija ar Huffman]

Aleksandra Velca vēstkopā ir kopš 2005. gada:

“Man ir svarīgi, ka ir tik daudz lieliskas sievietes, kuras aizraujas ar to, ko dara un kuras vieno zināmi uzskati estētikā un politikā.” [Alexandra Weltz, aptauja]

Marlēna Korkorāna no Vācijas, pievienojusies pirms 10 gadiem:

“Es jūtu, ka neesmu viena. Sievietēm ir ļoti svarīgi turēties kopā kā grupai, lai būtu iespējams publiskot savus sasniegumus.” [Marlena Corcoran, aptauja]

Tomēr par nozīmību ir arī atšķirīgi viedokļi. Anna Karvalho, pievienojusies 2005. gadā, tā kā pati veic pētījumus par radošajiem tīkliem, vienīgi no mākslas perspektīvas, tad viņa iesaistījies ar nolūku “uzzināt vairāk par citām sievietēm, kas veido jauno mediju mākslas darbus”:

“Citi, iespējams, domā savādāk, bet man tā nav bijusi pārāk svarīga. Varbūt tas ir tāpēc, ka pati esmu maz iesaistījies.” [Ana Carvalho, aptauja]

Brigitte Noifelde no Vācijas pievienojusies vēstkopai vairāk kā pirms 10 gadiem:

“Tā ir svarīga man personīgi, kā arī manā mākslas jomā!” [Brigitte Neufeldt, aptauja]

Manu Lukša no Austrijas, dzīvo un strādā Londonā, ir vēstkopā pierakstījusies no pašiem tās sākumiem:

“Sākumā es domāju, ka mana pieredze Faces vēstkopā neatšķirsies no pieredzētā jebkurā citā vēstkopā, kur biju pierakstījusies, piemēram, Nettime, Syndicate. Turklāt priekš manis uzstādījums „tikai priekš sievietēm” pavisam noteikti nebija galvenā motivācija. Tomēr es uzreiz sajutu, ka šajā vēstkopā ir pavisam cita gaisotne atšķirībā no citām vēstkopām. Bija mazāk sāncensības, mazāk steigas, kopumā tajā valdīja draudzīgums un atbalsts. Es atceros, ka iesaistījos Faces diskusijās, taču citās vēstkopās to nedarīju.” [Manu Luksch, aptauja]

Maria ptqk no Spānijas ir vēstkopā pierakstījusies pirms 5 gadiem, arī interesējas par radošo kopienu pētījumiem:

“Es domāju, ka lielākā vērtība ir personiskajā līmenī tajā nozīmē, ka [Faces] nodrošina mani ar sajūtu būt par šīs kopienas daļu, pat ja mēs nepazīstam viena otru”. [maria ptqk, aptauja]

Alla Mitrofanova no Pēterburgas, vēstkopā ir no tās dibināšanas laikiem:

“[Faces] ir ļoti svarīgas agrīnās tīkla kultūras epizode. Es diskutēju par to ar jauniem māksliniekiem, lai parādītu, ka kultūra un tehnoloģija aktīvos cilvēkos izraisa pozitīvas vēlmes, nevis agresīvu svešas Varas invāziju” [Alla Mitrofanova, aptauja]

Eva Uršrpunga no Austrijas vēstkopā ir no 1997. gada:

“Absolūti svarīga [vēstkopa]: sakari, informācija, atbalsts” [Eva Ursrpung, aptauja]

Anja Vasterfrulke no Austrijas vēstkopā ir no pašiem pirmsākumiem:

“[Nozīme]: ///a) personīgā: kā pierādījums sieviešu klātbūtnei šajā

tehnoloģiju pasaulē //b) laukam [jauno mediju mākslā]: reprezentē, ka sievietes arī IR [Anja Westerfrölke, aptauja]

Anonīma Faces dalībniece, pievienojusies tīklam pirms 5 gadiem:

“Ļoti svarīga kopiena, vitālas domu apmaiņas un sadarbība tiešsaistē un arī reāla komunikācija un tikšanās.” [Anonymous Face, aptauja]

Nina Žagledija, kas dzīvo un strādā Ungārijā un Kanādā, pievienojusies *Faces* no pašiem pirmssākumiem un piedalījies dažādās agrīnajās tikšanās un diskusiju formās, uzskata *Faces* par ļoti nozīmīgu forumu:

“Faces priekš manis nozīmē vērtīgu informācijas avotu par sieviešu aktivitātēm mākslā un tehnoloģijās. Ir grūti izmērīt cik nozīmīgs tas priekš mediju mākslas lauka” [Nina Czegledy, aptauja]

Melinda Rakhema no Austrālijas ir bijusi iesaistīta vēstkopu kultūrā kopš 1995. gada, sākumā citā vēstkopā, tad *Faces*, bet viņai kā feministei patika, ka šī vēstkopa ir vienīgi sievietēm:

“Man patīk, ka tas promotē sieviešu redzamību globālajā kopienā, ka es varu viegli redzēt, ko dara citas sievietes, .. un ka ir tāda kā drošības tīkla izjūta kopā ar citām sievietēm, ja man piemēram vajag informāciju vai kādus personīgus kontaktus” [Melinda Rackham, aptauja]

Helēna Vārleja Jamisone no Jaunzēlandes pievienojusies vēstkopā ap 2001., 2002. gadu ar nolūku sakontaktēties ar māksliniecēm-sievietēm, kas strādā internetā:

“Tā ir diezgan svarīga priekš manis personīgi, kaut gan pusi no ziņām es vienkārši izdzēšu bez izlasīšanas. .. Es domāju, ka tas ir arī ļoti svarīgs laukam, tā kā tas piedāvā alternatīvu meinstrīma jauno mediju mākslas vēsturei; bieži tiek aplūkoti jautājumi un diskutēts par lietām, kurām nerunā jauktajās vēstkopās. .. Šeit arī tiek dots daudz atzinības sieviešu sasniegumiem.” [Helen Varley Jamieson]

Tā kā *Faces* tīklam dalībnieces ir pievienojušās tik dažādos laikos ar samērā dažādām motivācijām un interesēm – sākot ar jauno mediju māksliniecēm, kas sevi nekādi ar feminismu neasociē, līdz māksliniecēm – pārliecinātām feministēm un citām radošo profesiju pārstāvēm, kas darbojas internetā, tad nedaudz atšķīrās arī viņu priekšstati par **kopienas jautājumiem** un to kādi aspekti nosaka vai *Faces* ir vai vairs nav kopiena.

“Priekš manis tā ir vēstkopa, kas nodrošina arī kopienu un apziņu, ka joprojām ir sievietes, kuras interesējas par feminisma jautājumiem un mākslu. Faces ir vieta, kur sievietes izsaka savas domas, radot telpu, kurā rodas iespēja citiem viņas sadzirdēt. Man citādi nebūtu bijusi iespēja dzirdēt šīs balsis, jo tās neatspoguļojas populārajā kultūrā, medijos un vēstkopās.”
[Alexandra Weltz, aptauja]

“Kopiena. Un kā jebkurā kopienā arī te ir cilvēki, kurus pazīstat un kuriem uzticiaties un ir arī tie, kas atrodas ārpus tuvākā loka.” [Marlena Corcoran, aptauja]

“Es to uzskatu par vēstkopu” [Ana Carvalho, aptauja]

“Tā ir tīkls – kopiena. Es varu uzdot būtiskus jautājumus – un katru reizi es saņemu labas atbildes. Faces ir ļoti atsaucīga kopiena!” [Brigitte Neufeldt, aptauja]

“Es teiktu, ka vēstkopa turpina attīstīties un mainīties, arī attiecībā uz manu personīgo dzīvi. Sākumā, kad tā bija varbūt nedaudz mazāka un jaunāka, tā noteikti bija kopiena. Mūsdienās .. kopienas aspekts vairs principā neeksistē. Es uzskatu, ka cilvēku apvienošana ārpus interneta bija ļoti svarīgs [kopienas] aspekts. Kopīga interese un vēlme zināmā mērā dalīties vērtībās.” [Manu Luksch, aptauja]

“Drīzāk tīkls, es domāju. Bet ar kopienas izjūtu (vai tam ir kāda nozīme?)”
[maria ptqk, aptauja]

“Katija (kā viņa vienmēr dara) izveidoja pionierisma kopienas formu, kas

tūlītēji kļuva par daļu no jaunās sociālās un kultūras realitātes” [Alla Mitrofanova, aptauja]

“Tīkls UN kopiena. Kurp vien tu ej, vienmēr būs kāda Faces dalībniece, kas priecāsies tevi redzēt.” [Eva Ursprung, aptauja]

“[Faces ir:] ///Vēstkopa un kopiena

[Kas to nosaka:] ///Personīgas tikšanās: ar dažādām Faces dalībniecēm dažādos mediju festivālos (Ars Electronica, Transmediale)

///atsaucība, kad es par kaut ko runāju” [Anja Westerfrölke, aptauja]

“Tas ir visi trīs [vēstkopa, tīkls, kopiena]. Vienīgi sievietes – ir viens no lieliskākajiem aspektiem, tāpat apmaiņa starp sievietēm māksliniecēm, kuratorēm un teorētiķēm, un pāri visam – feministu domāšana.” [anonymous Face, aptauja]

“Tīklota kopiena. Līdzās vēstkopai, daudz neformālu face to face tikšanās, pusdienas, utt. tikušas organizētas dažādās konferencēs. Apmaiņa un atmosfēra ir patiešām lieliska šajos pasākumos un tas pastiprina komunikāciju vēstkopā. Tāpat bieži var redzēt paziņojumus no cilvēkiem, kas ceļo uz kādu nezināmāku vietu un meklē kontaktus. Es personīgi pirms vairākiem gadiem piedzīvoju tik sirsnīgu uzņemšanu no kāda, ko es pirms tam nekad nebiju satikusi. Pēc maniem uzskatiem, šādas lietas sniedz ieguldījumu “kopienas” vidē”. [Nina Czegledy, aptauja]

“Kopienas tīkls. [To nodrošina] tikšanās un pusdienas festivālu pasākumos, mediju mākslas, teorētisku diskusiju un mājīgu paziņojumu mikslis.” [Melinda Rackham, aptauja]

“Tīkls / kopiena. Tā ir līdzīgi domājošu cilvēku tikšanās vieta, lai dalītos & apmainītos & atbalstītu viena otru.” [Helen Varley Jamieson]

Pēc šīs aptaujas atbildēm, var secināt, ka, pirmkārt, uz *Faces* var pilnībā attiecināt visus trīs terminus – *Faces* ir gan *vēstkopa*, gan *tīkls*, gan *kopiena*. Otrkārt, ir pierādījies tas, ko Pits Šulcs apgalvo, ka par kopienu var runāt tikai gadījumos, kad

pastāv tikšanās reālā telpā, un *Faces*, kas pastāv jau vairāk kā 10 gadus, šādas tikšanās (kaut arī visbiežāk neformālas) turpina organizēt, kā rezultātā atgriezeniskas pozitīvas sekas ir atkal no jauna motivēta un stiprināta komunikācija vēstkopā. Par vēl vienu būtisku aspektu kopienas veidošanā uzskatu dalībnieču atsaucību, kas nosaka vēstkopas atmosfēru un rada piederības izjūtu, un tādu kā solidaritāti sevis reprezentācijas un konkurences vietā, kā tas ir citās vēstkopās. Treškārt, *Faces* vēstkopā izdodas sabalansēt saturu, kas, kā tika minēts aptaujā iepriekš, ir “*mediju mākslas, teorētisku diskusiju un mājīgu paziņojumu mikslis*” [Melinda Rackham], tas ir, šeit nevalda duālisms starp diskusijām un paziņojumiem.

Uzskatu, ka tieši visi šeit minētie aspekti kopā, plus vēl *Faces* dibinātāju un vēstkopas administratoru Diānas Makartijas, Valijas Dzordevičas un īpaši – Ketijas Rī Hufmanes ārkārtīgi veiksmīgi izpildītie “namamātes” pienākumi – it kā neredzamās rūpes par viesiem (t.i. *Faces* dalībniecēm) ir tās, kas nodrošinājušas *Faces* tīkla ilgtspējību, kā rezultātā *Faces* – salīdzinot ar praktiski visiem citiem kreatīvajiem tīkliem – arī šodien, pat pēc 13 gadiem, ir vismazāk mainījušās.

“Domāju, ka Faces ir tāda pati kā agrāk – vide, kurā dalīties, rūpēties un sadarboties gluži kā agrāk. Lieta tāda, ka pašlaik ir ļoti daudz savstarpēji konkurējošas sociālo tīklu vietnes, un patiesībā tas ir pat pārsteidzoši, ka šī vēstkopa ir izdzīvojusi un spējusi saglabāt savu kopienu bez īpašas reklāmas. Pāris gadus atpakaļ tika izveidota mājas lapa, bet nedomāju, ka tā tiek apmeklēta tik lielā mērā, cik būtu iespējams. Tomēr tā ir Faces publiskā seja, un arī vēstkopa turpina darboties.” [intervija ar Huffman]

3.1.3. Austrumu un Rietumu Eiropas mediju mākslas sadarbības tīkls – *Syndicate (Spectre)*

Vēl viens nozīmīgs *Nettime* “kaimiņš” bija *Syndicate* tīkls un vēstkopa, kas pirmo reizi pēc Berlīnes mūra krišanas mēģināja sekmēt Austrumeiropas un Rietumeiropas sadarbību mākslas un kultūras jomā.

Tā kā *Nettime* vēstkopa vairāk veidoja tīkla teorētisko diskursu, tad praktizējošiem mediju māksliniekiem, jo īpaši no Austrumeiropas, un arī tiem no Rietumeiropas, kas vēlējās nodibināt jaunus kontaktus un veidot sadarbību ar Rietumeiropu, *Syndicate* bija nenovērtējams informācijas avots, logs uz jaunu iespēju pasauli. Šāda sadarbība mākslas praksē bija jauna ne vien Austrumeiropā, bet arī

Rietumeiropā, kur 80. gados laikmetīgās mākslas dzīvi galvenokārt organizēja kuratori un galerijas, un māksliniekiem savā starpā veidojās vairāk sāncensības, nevis partnerības attiecības. Situācija 90. gadu vidū bija nobriedusi, – abas puses, ne tikai Austrumeiropa, izjuta nepieciešamību pēc informācijas apmaiņas un bija gatavas komunikācijai.

Institucionālā līmenī Austrumeiropā tīklošanās praksi pirms tam jau 90. gadu sākumā bija ieviesušas Sorosa “Atvērtās sabiedrības” institūcijas. Kaut arī Džordžs Soross pats uzskata tīklu praksi par “nestrādāšanas” darbību (*networking* = *notworking*) [Lovink 2005], tomēr tieši Sorosa institūciju izveidotie tīkli, piemēram, Sorosa mūsdienu mākslas centru tīkls, bija pirmie starptautiskie kultūras apmaiņas un sadarbības tīkli Austrumeiropā. Taču šie tīkli veidojās Sorosa politikas ietekmē, ar stingri noteiktām interešu zonām, un tos organizēja elitāras institūcijas, kurpretī *Syndicate* bija “pašorganizēts” tīkls. Turklāt *Syndicate* tīklā darbojās ne vien Austrumeiropas mākslinieki, bet uz vienlīdzīgiem principiem sadarbojās gan Austrumeiropas, gan Rietumeiropas mākslinieki, mākslinieku grupas un organizācijas – visi, kas bija ieinteresēti jauno medija mākslas un sociālās komunikācijas potenciāla izpētē.

90. gadu vidū Soross līdzās laikmetīgās mākslas programmām un centriem atvēra interneta atbalsta programmu, kas daudzās Austrumeiropas valstīs atbalstīja arī jauno mediju kultūras un elektroniskās mākslas laboratoriju izveidi. Ar Sorosa atbalstu tika nodibināts C3⁶⁶ mediju centrs Budapeštā, *Ljudmila*⁶⁷ mediju laboratorija Ļubļanā – kur 1997. gadā notika iepriekšējā nodaļā minētā *Nettime* tikšanās u.c. Dažās citās valstīs Sorosa mūsdienu mākslas centri – kā Skopjē, Maķedonijā, savā darbības spektrā iekļāva jauno mediju mākslu, un bija ļoti aktīvi *Syndicate* dalībnieki. Vēl citās – kā E-mediju centrs Igaunijā, izveidojās vairāk pie universitātēm, savukārt Latvijā elektroniskās mākslas centrs – *E-Lab* bija pašiniciatīva, un viena no pirmajām nevalstiskajām mākslinieku organizācijām. Taču pat neatkarīgajām iniciatīvām un individuālajiem māksliniekiem 1996., 1997. gadā Sorosa projektu konkursu atbalsts bija vienīgais pieejamais finansējums – gan ceļa izdevumu segšanai, gan projektu realizācijai. Tā kā, tieši vai netieši, bet Sorosa ietekme 90. gados bija jūtama pat tāda pašorganizētā tīkla izveidē kā *Syndicate*.

66 <http://www.c3.hu> – Kultūras un komunikācijas centrs (Center for Culture and Communication) Budapeštā, dibināts 1996. gadā

67 <http://ljudmila.org> – *Ljudmila* mediju mākslas centrs Ļubļanā, dibināts 1997. gadā.

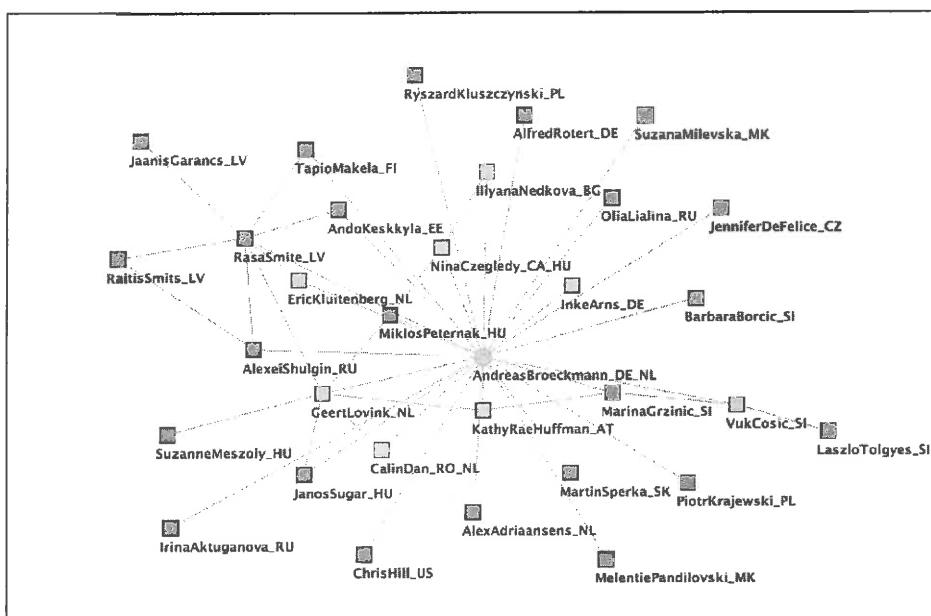
Pirmā nozīmīgākā *Syndicate* ("V2_East Syndicate")⁶⁸ klātienes tikšanās bija simpozījs ar nosaukumu *"The Electronic Alternative" – Media Art in Eastern Europe*, kas notika Roterdamā 1996. gada septembrī. Tajā piedalījās ap 30 mediju mākslinieku, kuratoru un tīkla aktīvistu no 13 dažādām Austrumeiropas un Rietumeiropas valstīm. Šo tikšanos organizēja V2_ Roterdamā – pirmā Rietumeiropas mākslas organizācija, kas, pateicoties tajā laikā tur strādājošā Andreasa Brukmena (*Andreas Broeckmann*) interesei, uzaicināja Austrumeiropas mākslniekus piedalīties V2_ organizētajā elektroniskās mākslas festivālā DEAF'96.

".. Kad tika nojaukts Berlīnes mūris, man bija nojauta, ka ir noticis kaut kas ļoti nozīmīgs. Es biju pārlicināts, ka turpmāk pavērsies daudz jaunu iespēju, taču Rietumos cilvēki īpaši tam nepievērsa uzmanību ..

Kontaktu dibināšanu ar Austrumeiropu es varēju uzsākt tikai vēlāk. 1995. gada jūnijā es sāku strādāt V2_, kur mans pirmais uzdevums bija organizēt simpoziju nīderlandiešu elektroniskās mākslas festivāla DEAF ietvaros. V2_East iniciatīva aizsākās ar ideju, ka ir nepieciešams tīkls, kas apvieno Austrumu un Rietumu Eiropu." [intervija ar Broeckmann]

Šajā simpozijā pirmo reizi tikās pārstāvji no mediju mākslas lauka no tik dažādām Austrumeiropas valstīm. Slovēņu videomāksliniece un kuratore Marina Grzinic, kas iepazīstināja ar mediju mākslas situāciju Slovēnijā. Neatkarīgās Galerijas 21 kuratore Irina Aktuganova sniedza ilustratīvu ieskatu Pēterburgas mediju mākslas dzīvē iepriekšējo 10 gadu laikā. Video un mediju mākslinieks Ando Keskyļa, arī Tallinas mākslas akadēmijas rektors un E-medija centra dibinātājs, stāstīja par jaunākajiem mediju mākslas projektiem Igaunijā. Mediju mākslas kurators un MUU Mediju festivāla direktors Tapio Makela no Helsinkiem gan aplūkoja sadarbības projektu praksi, gan sniedza teorētisku ieskatu mediju mākslas vēsturē. Ryszard W. Kluszczynski, mediju mākslas kurators no Mūsdienu mākslas centra *Ujazdowski Castle*, savā lekcijā aprakstīja mediju mākslas attīstību Polijā – no eksperimentālā kino, caur video mākslu līdz interaktīviem un multimediju projektiem. Tāpat ieskatu lokālajā mediju mākslā sniedza arī Malentie Pandilovski no Skopjes mūsdienu mākslas centra Maķedonijā, Martin Sperka no Bratislavas Mākslas akadēmijas Slovākijā, mākslinieki Raitis Šmits, Jānis Garančs un es no E-Lab Rīgā, un vēl vairāki citi. (skat. karti).

⁶⁸ <http://framework.v2.nl/archive/archive/node/text/.xslt/nodenr-152798>

14. attēls. (Pielikumā 4. kartē). Syndicate vēstkopas dalībnieku sociālo tīklu karte (1996). Izmantoti dati no vienas no pirmajām Syndicate dalībnieku tikšanās reizēm – DEAF festivālā, Roterdamā, septembris, 2010. (32 dalībnieki). Izejas dati no: <http://framework.v2.nl/archive/archive/node/event/.xslt/nodenr-1993>; <http://framework.v2.nl/archive/archive/node/text/.xslt/nodenr-131941> (skat. 7.martā, 2010.).

Šīs tikšanās rezultātā radās *Syndicate* tīkls un tika izveidota vēstkopa (uz Ars Electronica centra Lincā servera). *Syndicate* tīkla iniciators un vēstkopas moderators Andreass Brukmens, jauno tīklu (tā pirmsākumos) raksturoja vienkārši un skaidri:

“Syndicate iniciatīvu nosaka trīs galvenie darbības veidi – informācijas apmaiņa, sadarbības tīkla organizēšana un projektu iniciēšana.”
[Broeckmann, 1996]

Informācijas apmaiņa faktiski bija pamatfunkcija. *Syndicate* vēstkopa sākotnēji bija galvenais Eiropas mediju mākslas informācijas avots, kas regulāri publicēja gan ikdienas ziņas, gan reizi mēnesī izdeva speciālu ziņu izlaidumu *Syndicate Newsletter*, ko sagatavoja vēstkopas administrators Andreass Brukmens. Tajā tika apkopoti visi iesūtītie paziņojumi, jaunumi un notikumu kalendārs par mediju mākslas notikumiem, festivāliem, projektiem, iespējām pieteikties mākslinieku rezidencēm, konkursiem, darbu iesniegšanai festivālos u.tml. Eiropā un citur pasaulē.

Kaut arī diskusijas cenošie dalībnieki pārmeta, ka *Syndicate* ir tikai paziņojumu izsūtīšanas vēstkopa, tomēr lielākajai daļai mākslinieku, teorētiķu,

festivālu organizētāju tas bija tik svarīgs kā “maize ar sviestu”⁶⁹.

Tādas lokālās mākslinieku pašiniciatīvas kā *E-Lab Rīgā*, *Galerija 21* Pēterburgā, un citas, izmantojot *Syndicate* vēstkopu, starptautiskā līmenī daudz vieglāk varēja atrast domubiedrus, ar kuriem kopā īstenot sadarbības projektus un attīstīt jauno mediju mākslas un kultūras lauku.

“Tomēr cilvēki, kas tolaik (1996. gadā) varēja piedalīties tiešsaistē, veidoja specifisku grupu. .. Līdz ar to tie bija cilvēki, kuri vēlējās atklāt, kā šīs tehnoloģijas ļautu mums savstarpēji komunicēt.” [intervija ar Broeckmann]

Sadarbības tīkla organizēšanai un projektu iniciēšanai sākotnēji bija tikpat līdzvērtīga loma kā informācijas apmaiņai. Kā uzskata tīkla dibinātājs Andreass Brukmans:

“pirmkārt, tīklu veido cilvēku savstarpējā satikšanās. Kā esmu vienmēr teicis – tīkls ir nevis vēstkopa, bet gan paši cilvēki. Un tieši tāpēc mēs sākam organizēt tikšanās.” [intervija ar Broeckmann]

Pēc 1996. gada septembra tikšanās Roterdamā, tika izdots arī pirmais *Syndicate* publikāciju krājums⁷⁰. 1997. gada pavasarī notika tikšanās Liverpoolē festivāla *Videopositive* ietvaros, ko organizēja Iliana Nedkova. 1997. gada vasarā – tikšanās *Deep Europe Meeting* Kaselē, *Hybrid Workspace* laikā, kur ideju par “dziļo Eiropu” piedāvāja Lučezārs (Bojaģievs). Tai sekoja vēl daudzas citas tikšanās, tai skaitā Tirānā 1998. gadā. Kā intervijā atceras Brukmans, šādas tikšanās notika līdz 1999. gada aprīlim:

“Budapeštas pasākumam vajadzēja notikt Belgradā, bet tur sākās karš. Taču uz Budapeštu bija ieradušies vairāki cilvēki no Belgradas: Gordana Nobakoviča un Katerina – pēc sanāksmes beigām viņa devās atpakaļ uz Belgradu, kas vēstkopā Syndicate izraisīja ļoti smagu diskusiju, jo cilvēki tajā pazina viens otru. Komunikācijā nebija nekādas neuzticēšanās. Atmosfēra vēstkopā bija draudzīgāka un kā kāds izteicās: varbūt tieši tāpēc ir vajadzīga

69 No *Annick Bureau* ziņas *Spectre* vēstkopā, sk. <http://coredump.buug.de/pipermail/spectre/2001-August/000005.html>

70 *V2_East, Syndicate, Deep_Europe: The 1996 - 1997 edition.*
<http://framework.v2.nl/archive/archive/node/text/all.xslt/nodenr-152798?domain=1997>

šāda vēstkopa – šādai komunikācijai.” [intervija ar Broeckmann]

Pēc tam rīkot tikšanās vairs neesot šķitis svarīgi, ko pierādīja 2001. gada vasara, kurā Brukmens izceļ trīs būtiskus notikumus, kas iezīmēja pagrieziena *Syndicate* vēsturē. Pirmais bija tikšanās Bulgārijā, kas bija paredzēta kā *Syndicate* pasākums, taču daudzi neieradās – cilvēki sāka uzskatīt, ka tīklu veido vēstkopa, nevis tikšanās reizes. Otrais bija agresīvas mākslinieces Netočkas Nezvanovas mēstules, ar kurām viņa spamoja vēstkopu. Ap to laiku vēstkopu kultūrā bija ienākušas automatiskās filtrēšanas tehnoloģijas. Līdz ko ziņojumus aizturēja filtri, cilvēku starpā sāka zust kontakts – viņi vairs nepieredzēja to, kas norisinājās vēstkopā un neprotēja par šīm mēstulēm. Trešo notikumu iezīmēja profesionāla jauno albāņu mākslinieku izstāde, kas bija kā liecība, ka vairs nav aktuāli nošķirt Austrumu Eiropu no Rietumu Eiropas:

"Jau 1996. gadā Syndicate simpozija laikā Roterdamā Ričards Kluščinskis teica, ka mums nevajadzētu veidot nošķirumu starp austrumiem un rietumiem. Arī es uzskatīju, ka tikmēr, kamēr pastāv kādas noteiktas atšķirības, austrumiem tiek pievērsta īpaša uzmanība. 2001. gada vasarā Edi Muka izveidoja jauno albāņu mākslinieku izstādi IFA galerijā. Mēs diskutējām par to, ka Syndicate vēstkopā ir sākusies krīze, un es sapratu, ja albāņu jaunie mākslinieki var noorganizēt šādu izstādi, starp austrumiem un rietumiem vairs nepastāv nekādu atšķirību." [intervija ar Broeckmann]

Visi šie trīs iemesli *Syndicate* tīkla dibinātājiem kopā ļāva nonākt pie lēmuma pārtraukt *Syndicate* darbību. Tās vietā tika izveidota jauna vēstkopa *Spectre* – atkal no sākuma. Taču *Spectre* gadījumā tā vairs ir tikai vēstkopa. Kāda ir atšķirība, skaidro Brukmans:

"Laikā, kad pastāvēja Syndicate, cilvēkiem bija skaidrs priekšstats par to, kādi cilvēki bija iesaistīti vēstkopā. Tie bija 50 – 60 cilvēki, no kuriem katrs pazina personīgi vismaz citus piecus, daži no viņiem pazina pat 30 citus lietotājus personīgi. Jaunpienācējiem bija sajūta, it kā vēstkopai būtu pašai sava dvēsele." [intervija ar Broeckmann]

Syndicate vēstkopa, kas auga strauji, 1999. gadā tajā bija pierakstījušies ap

700 interesentu, un to skaits turpināja augt, tomēr nespēja pārvarēt tolaik anonīmās mākslinieces (Netočkas) spama provokācijas un vēstkopa pārvērtās par cīņas forumu, līdz tika nolemts par tās slēgšanu.

“Manuprāt, tīkls attiecas uz struktūru. Tīkls var būt jebkas. Kopiena savukārt ir vienība, kuru veido personīgās attiecības un kurās tā balstās.” [intervija ar Broeckmann]

Syndicate slēgšana ir viens no gadījumiem, kas norāda, cik trausli var būt sadarbības tīkli, ka tie nav imūni pret iekšējām nesaskaņām un uzbrukumiem un ka šādas personīgo attiecību nesaskaņas tīklā, var izjaukt arī tā struktūru.

2001. gada augustā darbu uzsākušajā jaunajā vēstkopā *Spectre*, saglabājās līdzīgs pierakstīto cilvēku loks saglabājās līdzīgs tam, kāds bija iepriekšējā *Syndicate* vēstkopā. Arī tēma palika līdzīga – par mediju mākslu un kultūru tikai šoreiz – “dziļajā” Eiropā (uzskatot, ka Austrumeiropas konteksts vairs nav specifiski jāizceļ kā tas bija 1996. gadā).

Iepriekšējā *Syndicate* vēstkopa tika pārceļta uz Oslo Mediju mākslas centra *Atelier Nord* serveri⁷¹ un paralēli turpināja darboties.

No mediju mākslas vēstkopām, kas nav Eiropā, vēl īpaša nozīme ir vēstkopai un mākslas serverim⁷² – *Rhizome*⁷³, ko 1996. gadā izveidoja Ņujorkas mediju mākslinieku grupa. *Rhizome* ir šobrīd plaša jauno mediju mākslinieku kopiena, kas kopš tās izveidošanas ir krietni izaugusi. Šobrīd tajā darbojas mākslinieki, kuratori, rakstnieki, programmētāji, studenti, izglītības darbinieki un jauno mediju profesionāļi no 75 valstīm un 5 kontinentiem. Kopš 2003. gada *Rhizome* iniciatīva pārvietojusies uz Ņujorkas Jauno mūsdienu mākslas muzeju.

Nedaudz jaunāka ir 2002. gadā dibinātā *Empyre* vēstkopa Austrālijā, kuras uzmanības centrā ir jauno mediju mākslas prakse no speciālistu – kuratoru, kritiķu, filozofu u.c. skatupunkta. Pastāv arī vairākas citas lokālās vēstkopas citās valodās, piemēram, *Rezone* latviešu valodā, kas bieži pārpublicē nozīmīgākos paziņojumus no *Spectre* vēstkopas.

Tomēr *Spectre* šodien, kaut arī vairs ir tikai “vēstkopa”, tomēr vēl joprojām ir

71 <http://anart.no>

72 *Art server* – mākslas serveris; interneta serveris, kurā ir jauno mediju, tīkla u.c. mākslas un kultūras saturs.

73 <http://www.rhizome.org>

Eiropas mediju mākslas virtuālais centrs, kurā ne vien tiek publicētas gandrīz visas jaunākās ziņas attiecībā uz lauku, bet kas ir arī kā mediju mākslas avots, no kura informācija “aiztek” arī uz citiem tīkliem un kopienām.

3.1.4. Tīkla mākslas kopiena 7-11

7-11 bija tīkla mākslas (*net.art*) vēstkopa, kas pastāvēja īsu laiku (1998. gadā) un galvenais bija nevis publicēt paziņojumus vai diskutēt par mākslu, bet radīt un izplatīt to. 7-11, kā piekrita viens no tās dibinātājiem Hiss Bantings (*Heath Bunting*) – bija “viss no [intervijas jautājumā] minētā” – gan interneta mākslinieku tīkls, gan *net.art* kopiena, gan subversīva akcija.

“7-11 nozīmēja dažādas lietas dažādiem cilvēkiem. Kopīga vieta, kur cilvēki varēja brīvi eksperimentēt” [intervija ar Bunting]

Svarīga loma gan tīkla kritiskā diskursa attīstībā un sadarbības tīklu veidošanā, bija tiem aktīvajiem māksliniekiem, kas izvēlējās internetu un datorus, bitus un baitus, jaunos mediju un komunikāciju par savu materiālu radošu ideju izpaušmei estētiskā, tas ir, mākslinieciskā formā. “Tas, kas atšķir mākslu internetā no vienkāršām mākslinieku darbu prezentācijām (publicitātes) tīklā, ir tās pašreferencialitāte, fakts, ka tā strādā tieši ar interneta specifiskajām īpašībām” [Baumgertels, 14]. Tā dēvētie tīkla mākslinieki (*net.artists*) pēta internetu kā savas darbības mediju un materiālu. Viņu darbība neizpaužas tikai un vienīgi Webā, tā var būt arī desktopa, interneta pārlūkprogrammas vai programmatūras māksla, tā bieži var būt arī subversīva, var būt hakeru māksla vai māksla ar atsauci uz hakeru ētiku. Tīkla mākslinieki bieži izmantoja arī ASCII⁷⁴ grafikas zīmējumus, ko var ievietot pat e-pasta ziņu tekstā.

1998. gadā radās vēstkopa 7-11, kas tika izveidota kā pretmets tīkla kritiskā diskursa platformai *Nettime*, kas priekšroku dod nopietnām diskusijām. *Nettime* vēstkopas moderatoriem nebija pieņemami tīkla mākslinieku izlēcieni, kas nopietnu diskusiju vietā iesūtīja nesakarīgas dekoratīvas vai konceptuālas tekstu virknes, vai pašpropagandu, piemēram, paziņojumus par saviem jaunākajiem tīkla mākslas darbiem. Tā kā diskutētājiem nereti ir grūti saprast, ka mākslinieku “maize ar sviestu” ir mākslas darbs vai mākslas radīšanas process, nevis rakstiski noformulētas domas

74 ASCII

izteikšana, tad šādu akciju rezultātā *Nettime* moderētāji sāka “filtrēt” ziņas, t.i., nepārpublicēja tīkla mākslinieku iesūtītās ziņas vēstkopā.

Intervijā ar *7-11* vēstkopas vienu no dibinātājiem Hīsu Bantingu, uz jautājumu, kāda bija motivācija uzsākt šo projektu, Bantings tā arī atbildēja:

*“izslēgšana no vēstkopas Nettime, kas bija iemesls, lai dibinātu 7’11 kopā ar Jodi un Vuku (Kosiču)
7’11 izjukšana bija iemesls, lai sāktu American Express
sākumā bija iecerēts, ka 7’11 būs īslaicīga vēstkopa, kuru drīz vien bija paredzēts aizstāt
tas tāpēc, lai cilvēki neveidotu mazas karaļvalstis kā Nettime”* [intervija ar Bunting]

7-11 vēstkopa tika izveidota kā tīkla mākslas (*net.art*) akcija vienīgi tīkla mākslai, lai mākslinieki varētu brīvi izpausties, mazāk – izteikties, iesūtot dažāda veida brīvā formā rakstītas ziņas, zīmju jeb ASCII grafikas, informāciju par saviem personiskajiem tīkla mākslas projektiem, vai citiem tīkla mākslas darbiem vai notikumiem.

```
> > > *****44444[[*****[[[[[.~*****
> > > *****44444[[[*****[[[[[.~*****
> > > *****44444*[[[*****[[.~*****!***
> > > *****444~*****[[*****[[.~*****!***
> > > *****~4444[[*****[[[.~*****!***
> > > **~*****.*[[[[[[[[[[[[[[[.~.....
> > > **222~*****.....**~*****
> > > **222~*****.....**~*****
> > > !!!!!*****~*****
```

15. attēls. ASCII grafika, kas iesūtīta *7-11* vēstkopā. (no vēstkopas *7-11* arhīva)

7-11 vēstkopa kaut nepastāvēja ilgi, un tai arī nebija cita nolūka kā vienīgi būt tīkla mākslas akcijai⁷⁵, tomēr ir atstājusi paliekošas pēdas tīkla mākslas vēsturē.

*“es domāju, ka brīvas telpas ir nozīmīgas, bet vispār tām jābūt īslaicīgām
lai tēmas būtu „svaigas” un lai neveidotos kontrole”* [intervija ar Bunting]

Salīdzinot ar mūsdienu sociālajiem tīkliem, grūti būtu iedomāties, ka tik tīri radošs, mākslinieciski eksperimentāls, avangardisks sadarbības projekts kā *7-11*

⁷⁵ <http://www.irational.org/7-11/>

varētu būt iespējams šodien *Facebook* vai kādā citā līdzīgā platformā, kurā izpausmes iespējas tomēr ir determinētas no šo platformu radītāju puses, kamēr agrīnajos tīkla kopienu laikos, platformas radīja paši mākslinieki vai kopienu dalībnieki.

*“90. gados platformas piederēja cilvēkiem, kuri tās lietoja. piemēri ir platformas kā *Irrational*⁷⁶, *Ljudmila*⁷⁷, *Nettime*⁷⁸*

tagad šīs platformas pieder drošības dienestiem vai kapitālistiem

90. gados sabiedriskā telpa bija galvenais produkts, tagad galvenais produkts ir personīgā telpa

*cilvēki uzturas *Facebook*, galvenokārt, lai promotētu paši sevi*

90. gados cilvēki promotēja grupu” [intervija ar Bunting]

7-11 bija nozīmīgs precedents, ka māksla, kas bieži tiek uzskatīta par autonomu jomu, tīklā kļūst komunicējama, meklējot jaunas sociālās izpausmes un mijiedarbības formas.

3.1.5. Kreatīvās interneta radio kopienas *Xchange* rašanās

Savā ziņā vēl radikālāks bija interneta mākslas projekts *Xchange* – interneta radio tīkls, ko 1997. gadā iniciēja *E-Lab* no Rīgas 1997. gadā. *Xchange* neizmantoja ne tekstus un teorētiskas diskusijas, pat ne vizuālo valodu. Tā vietā *Xchange* mākslinieki meklēja iespējas, kā atklāt un paplašināt kibertelpas robežas, kā komunicēt un sadarboties, izmantojot skaņu – audiālo valodu un tiešraides komunikāciju tīklā.

Viena no motivācijām mums veidot šo tīklu, bija “elektroniskās pasaules virtualitāte un imateriālisms, kas 20. gadsimta 90. gadu vidū iedvesmoja un apvienoja galvenokārt tādus māksliniekus, kuriem būtiski ir nevis radīt lietas, bet gan veidot savienojumus. Turklāt interneta pirmsākumos mākslinieki tīklu vispār uzskata par pilnīgi jaunu, neapgūtu teritoriju – par anarhistiski brīvu telpu bez vēsturiski un ģeogrāfiski noteiktām robežām vai politiskiem ierobežojumiem. Globālā tīmekļa iespējas informācijas apmaiņai un komunikācijai bija jauni apstākļi, kas sekmēja

76 <http://irrational.org> – tīkla mākslas serveris, ko izveidoja Heath Bunting 1997. gadā

77 <http://ljudmila.org> – tīkla mākslas serveris, ko izveidoja un uztur *Ljudmila* – mediju mākslas centrs Ļubļanā

78 <http://nettime.org> – tīkla kultūras serveris, tīkla vietne un vēstkopa.

mākslinieku kolektīvās darbošanās formu attīstību, sadarbības tīklu un kopienu veidošanos, kā arī mākslinieku sociāli aktīvu līdzdalību tīkla sabiedrības veidošanā. Tieši mākslinieku radošā pieeja un novatorisms jaunatklātās teritorijas (elektronisko mediju telpas) apgūšanā (pionierisms) bija nozīmīgs ieguldījums kibertelpas robežu paplašināšanā un sociālas dinamikas radīšanā tajā.” [Šmite, Šmits, 2009]

Ar ideju par “brīvi plūstošām koncepcijām, brīvi topošu saturu, brīvi klaiņojošu atrašanās vietu”⁷⁹ 1997. gada jūlijā *E-Lab* mākslinieku grupa⁸⁰ no Rīgas uzsāka *Xchange* – internetā raidīto iniciatīvu – interneta radio, skaņu māksla, andergrounda elektroniskā mūzika un dīdžeju mūzika, alternatīvās radio programmas u.c. pašizpaušmes, kas manifestējās audioformātā – sadarbības projektu. 1996. un 1997. gadā *E-Lab* mākslinieki piedalījās vairākās topošā starptautiskā tīkla kritiskā diskursa un jaunās mediju kultūras konferencēs un festivālos gan kā dalībnieki, gan radošo darbnīcu organizētāji, kā rezultātā *Xchange* projekts izveidojās par globālās interneta radio eksperimentālās kultūras tīklu. 1997. gada 2. decembrī kā vēl viens no *Nettime* kaimiņiem darbību uzsāka *Xchange* vēstkopa – kļūstot par tiešsaistes tikšanās vietu un kopraidīšanas eksperimentu platformu visiem tiem radošajiem prātiem, kas tiecās izziņāt elektroakustiskās kibertelpas plašumus, potenciālu un robežas.

Šī darba ietvaros veiktais pētījums par *Xchange* tīkla kopienu detalizētāk tiek aplūkots šīs daļas 3.4. nodaļā.

Secinājumi (3.1. nodaļai)

Šajā nodaļā atspoguļotajā pētījumā par kreatīvo kopienu dalībnieku **sociālās rīcības jēgu** rezultātā, izdarīju vairākus secinājumus.

1. Attiecībā uz **motivāciju** pēc intervijām ar pētījumā aplūkoto kreatīvo tīklu dibinātājiem, tika noskaidrots, ka to pamatā nosaka divi galvenie nosacījumi:

1) ir **jābūt nobriedušai situācijai** (ārējiem apstākļiem), uz ko kreatīvo tīklu kopienu rašanās gadījumā 90. gadu vidū norāda tādi faktori kā: a) politiskā situācija – laiks pēc Berlīnes mūra krišanas, kad pirmo reizi māksliniekiem un aktīvistiem no Austrumu un Rietumu Eiropas rodas iespēja sadarboties; b) jaunās komunikāciju tehnoloģijas – kas šo sadarbību padara iespējamu; c) ekonomiskās situācijas lēna

⁷⁹ No *Xchange Radio Links Compilations* (1997, jūlijs – oktobris) projekta koncepcijas.

⁸⁰ *E-Lab* un *Xchange* dibinātāji: Rasa Šmite, Raitis Šmits, Jānis Garančs.

uzlabošanās Austrumeiropā – lai iesaistītos sadarbības tīklos, ir vajadzīgi līdzekļi ceļošanai un tehniskajai infrastruktūrai (kaut vai tikai pieeja internetam); 90. gadu vidū kā pirmais pieejamais finansējuma avots – Sorosa fonds, kā arī Rietumeiropas sadarbības institūcijas, kas ieinteresētas veidot sadarbības tīklus.

2) **ir jābūt iniciatoram** (ar personīgu motivāciju) un dažiem tuvākajiem domubiedriem, ka veido tīkla kodolu un kam ir motivācija dibināt šādu tīklu, jo viņiem: a) piemīt spēja izprast un aktualizēt tā brīža situāciju un attiecīgi darboties tajā kopīga mērķa sasniegšanas vārdā, b) ir konkrēts mērķis un globāli aktuāla ideja, kas spēj atrast un uzrunāt domubiedrus vienlīdz lokālā, translokālā un globālā līmenī; c) jūtas atbildīgs uzņemties “konektora” (savienotāja) lomu.

Abi šie nosacījumi darbojoties kopā rada sociāli dinamisku un atsaucīgu vidi, kura veicina ātru un vienkāršu praktiski visu interesentu (kuriem rūp kopīgais mērķis un ir līdzīga motivācija) iekļaušanos topošajā tīklā.

2. Attiecībā uz to, kā paši tīkla dalībnieki interpretē *tīkla* un *kopienas* jēdzienus, balstoties savā personiskajā pieredzē, domas kaut arī reizēm bija ļoti dažādas, tomēr kopumā iezīmējas šādi galvenie uzskati: a) ka **tīkls** ir vispārīgs apzīmējums domubiedru kopumam, kas darbojas kādā vienotā interešu laukā (tīkla kultūras attīstība, interneta radio, tīkla māksla, kiberfeminisms u.tml.); saites starp tīkla dalībniekiem ir brīvākas, tās var būt mainīgas, gan ciešākas, gan pavisam vājas, tomēr nepieciešamības gadījumā spējīgas aktivizēties; b) kamēr **kopiena** attiecas uz daudz ciešāku personīgo attiecību līmeni starp tīkla dalībniekiem; visbiežāk par kopienas var runāt tajos tīklos vai tīkla periodos, kad notiek biežākas tikšanās reālā telpā un vēstkopās līdzās paziņojumiem un diskusijām parādās arī personiskāka rakstura ziņu apmaiņa, saistībā ar tikšanās reizēm reālajā telpā.

3. Kas attiecas uz **darbības lauku un komunikācijas formām, kā arī atšķirību no mūsdienu sociālajiem tīkliem:**

1) Kreatīvo tīklu gadījumā darbības lauks ir skaidri definēts un tam ir konkrēti mērķi. Tas visbiežāk ir tādas radošās darbības lauks, kas sniedz ieguldījumu inovatīvās digitālo tīklu kultūras attīstībā. Piemēram, *Nettime* – veltīts digitālo tīklu kultūras un tīkla kritiskā diskursa veicināšanai, *Faces* – tiecas padarīt sieviešu, kas radoši strādā ar jaunajām tehnoloģijām, “kiberklātbūtni” redzamāku globālajā komunikāciju telpā, *Xchange* – izpētīt, kā kibertelpas akustiskā dimensija spēj paplašināt elektronisko mediju un mūsu iztēles telpu, 7-11 – kādas jaunas mākslas

formas ir iespējams radīt digitālajos tīklos un pat vēstkopā.

2) Kreatīvie tīkli savas darbības organizēšanai un komunikācijai galvenokārt izmanto vēstkopas, kas viennozīmīgi ir arī agrīnā interneta (*web1.0*) produkts. No vienas puses, tādēļ ka vēstkopa kā viena no vecākajām un vienkāršākajām tehnoloģijām (kas nodrošina visiem dalībniekiem vienādu iespēju publicēties), bija viena no nedaudzajām pieejamajām platformām 90. gados, kad radās lielākā daļa kreatīvo tīklu. No otras puses, tādēļ ka neskatoties uz tik izplatītajām mūsdienu sociālajām platformām (kas ir *web2.0* produkts), vēstkopas vēl joprojām – kā atzīst arī eksperti – piemēram, Gerts Lovinks uzskata, ka tās ir “tilti, kas savieno tīklus ar notikumiem” [intervija ar *Lovink*] – ir vispiemērotākās tieši kreatīvajiem tīkliem, jo tās vienlīdz nodrošina šīm kopienām nepieciešamās funkcijas – gan lauka organizēšanu, gan sociālo komunikāciju, gan diskusiju platformu un informācijas apmaiņu.

3) Salīdzinājumā, sociālie tīkli (*Facebook, draugiem.lv* utt.) ir īpaši piemērotas vides sociālai komunikācijai personiskā līmenī, kā arī sevis promotēšanai visplašākajā nozīmē – no savu ceļojumu, suņu, kaķu, automašīnu, radniecisku fotogrāfiju publicēšanai, līdz savu jaunāko rakstu, māksliniecisku projektu, pat akadēmisku pētījumu publicēšanai. Tomēr, tās nav tik piemērotas kopīga lauka organizēšanai – jo komunikācija ir iespējama tikai caur personīgajiem profiliem vai sekojot tajos iesūtītajiem paziņojumiem (*Twitter*). Protams, tas nav tik viennozīmīgi – jo ir radušās atkal jaunas iespējas. Tā, piemēram, blogi, ir platformas, uz kuru bāzes var attīstīt kopīgu pētniecību (piemēram, *The Next Layer*⁸¹). Sociālie tīkli var palīdzēt dažādu sociālās palīdzības kampaņu organizēšanā. Mobilo ierīču lietotāji var izmantot ātrās un vienkāršās komunikācijas iespējas, lai organizētu dažādas sociāli politiskas akcijas.

4) Arī mūsdienās kreatīvo tīklu dalībnieki papildus vēstkopām bieži izmanto sociālo tīklu platformas. Tomēr tie tiek izmantoti šīm divām galvenajām funkcijām – sociālai komunikācijai personiskākā līmenī (un ātrākiem sakariem), individuālos dalībnieku un tīkla pasākumu vai notikumu promotēšanai. Tomēr, tādas funkcijas kā kopīgā lauka organizēšanu un dalībnieku vienlīdzīgas iesaistīšanās iespējas (diskusijās un informāciju apmaiņā), labāk nodrošina vēstkopas, tādēļ tās vēl joprojām pastāv kā kreatīvo tīklu galvenās platformas un sociālās organizācijas formas.

81 <http://thenextlayer.org/> - The Next Layer ir sadarbības vide, kas apvieno atvērtā koda, eksperimentālās un mākslinieciskās pētniecības metodoloģijas. Izveidojis Armin Medosch, 2007. gadā, izmanto *Drupal* satura menedžmenta sistēmu tiešsaistes publicēšanai.

3.2. Kreatīvo tīklu sociālās organizāciju formas

Tāpat vēstkopas ir gan tā platforma, kas nodrošina un uztur kreatīvo tīklu ikdienas dzīvi un sociālo komunikāciju starp tās dalībniekiem virtuālajā telpā, gan "tilts, kas savieno tīklu un notikumus" [intervija ar Lovink]. Taču tīkla kultūras attīstība un jo īpaši kreatīvo kopienu veidošanās – kā tika secināts iepriekšējā nodaļā – nebūtu bijusi iespējama bez regulārām tikšanās reizēm reālajā telpā. Šādas tikšanās bija iespējams organizēt salīdzinoši vienkārši, jo līdzās komunikācijai digitālo tīklu globālajā telpā, 90. gados tika dibinātas arvien vairāk tādas jaunas lokālās organizācijas – kā mediju centri un laboratorijas. Šiem mediju centriem bija nozīmīga loma sadarbības tīklu un kopienu komunikācijas uzturēšanā, sniedzot atbalstu gan ar savu infrastruktūru – serveriem, internetu, laboratorijām jauno mediju mākslas un kultūras projektu producēšanā, gan ar pasākumu organizēšanu – lielāka vai mazāka mēroga festivāliem, radošajām darbnīcām, simpozijiem, izstādēm u.tml., gan ar dažādu kopīgu kultūras un mākslas projektu realizēšanu, gan ar dažādu sociālu aktivitāšu iniciēšanu.

3.2.1. Festivāli – kreatīvo tīkla kopienu tikšanās vietas

90. gadu otrajā pusē jaunās tīkla kultūras kopienu tikšanās notika katrā laikmetīgās kultūras un mediju mākslas pasākumu laikā visdažādākajās pilsētās gan Austrumeiropā, gan Rietumeiropā, ASV, Kanādā, Austrālijā un citviet pasaulē. Līdzās jau pastāvošajiem (80. – 90. gados izveidotajiem) mūsdienu un mediju mākslas regulārajiem forumiem – festivāli *Ars Electronica*⁸² Lincā, *Transmediale*⁸³ Berlīnē, mūsdienu mākslas izstāde *Documenta* Kaselē, taktisko konferenču sērija *Next 5 Minutes* Amsterdamā un citiem) 90. gados radās arvien jauni – ISEA⁸⁴ (*International Symposium for Electronic Arts*), Māksla+Komunikācijas⁸⁵ Rīgā, *Interstanding*⁸⁶ konferenču sērija Tallinā, WRO⁸⁷ festivāls Vroclavā, jauno mākslinieku biennāle *Manifesta*, un vairāki citi gan regulāri, gan īslaicīgi pasākumi un projekti, un katrā no tiem notika jaunās kopienas dalībnieku tikšanās, diskusijas, prezentācijas, radošās darbnīcas, domu apmaiņa un nākamo projektu un aktivitāšu plānošana.

82 <http://www.aec.at>

83 <http://www.transmediale.de/>

84 <http://www.isea-web.org/>

85 <http://rixc.lv/info/festival.html>

86 <http://www.interstanding.ee>

87 <http://wro09.wrocenter.pl/entry/index.php>

3.2.2. Mediju centri – tīkla kultūras mezgļpunkti

Svarīgas translokālās tīkla kultūras mezgļpunkti fiziskajā telpā ir arī lokālie mediju kultūras centri un mediju mākslas laboratorijas –, tās kā NVO (nevalstisko organizāciju) jaunais vilnis 90. gadu vidū cita pēc citas sāka rasties gan Austrumeiropā, gan Rietumeiropā. No vienas puses, sadarbības tīkliem, jo tie lielākoties ir virtuāli, šādas organizācijas, to resursi un infrastruktūras ir nepieciešamas tīkla atbalstam – piemēram, vēstkopu uzturēšanai, tīkla kopienas tikšanās organizēšanai savos festivālos u.tml. No otras puses, “kibertelpa padara iespējamu pat mazām un resursiem nabadzīgākām NVO savienoties ar citām līdzīgām (vai resursiem bagātākām) NVO un iesaistīties globālās sociālās aktivitātēs” [Sassen 2002, 380]. Šāds aspekts ļoti svarīgs bija Austrumeiropā, kur mediju centru izveidošanā (un vēl jo vairāk pastāvēšanā) liela nozīme bija translokālajiem sakariem un partnerorganizācijām bagātākās Rietumeiropas valstīs. Nozīmīgākais atbalsts, ko savstarpēji varēja sniegt mediju centri un indivīdi šādā tīklā, protams, nebija finansiāls, bet tas varēja būt tehnisku resursu līmenī.

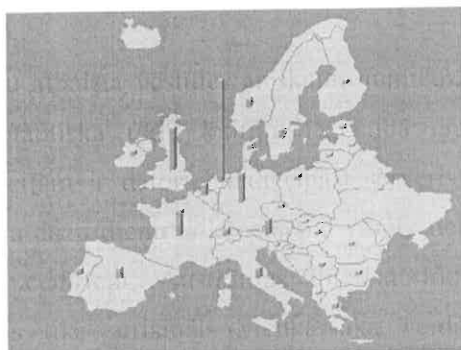
E-Lab pirmās audio pārraides internetā 1997. gadā tika publicētas uz neatkarīgā ISP servera XS4ALL.nl Amsterdamā un RIS (*Radio International Stadt*) servera Berlīnē, kas nodrošināja *Real Audio*⁸⁸ failu klausīšanās iespējas. Tomēr nenovērtējamu atbalstu šāda veida sociālie tīkli spēj sniegt steidzamas nepieciešamības gadījumā, darbojoties kā “taktiskie mediji”⁸⁹, proti, atsaucoties uz kāda kopienas dalībnieka lūgumu pēc palīdzības sociālās cīņās. 2002. gadā bija gadījums, kad Latvijas Kultūras ministrija nolēma atņemt Jauno mediju kultūras centram RIXC datortehniku, kas bija iegādāta par ministrijas piešķirto finansējumu Eiropas kultūras mēneša mākslas projektu konkursā iepriekšējā gadā. Ministrijā, veicot inventarizāciju, tika konstatēts, ka tā šādu pirkumu laikam tomēr nav drīkstējusi veikt, kaut gan īstas skaidrības par to nevienam tur nebija. RIXC centram, kas darbojās kā radoša mākslas projektu laboratorija nekomerciāliem nolūkiem, viens interneta serveris (uz kura vēl joprojām atradās izveidotais tīkla projekts un mājaslapa) un viens dators (no trijiem, kas vispār bija pieejams centrā), iegādāts par ministrijas līdzekļiem, nozīmēja to pašu ko “maize ar sviestu” izsalkušajiem. Izsūtot vēstkopās *Nettime*, *Syndicate*, *Xchange* lūgumu atbalstīt RIXC centru, nosūtot uz

88 Real Audio – pirmā interneta audio arhivēšanas un publicēšanas, vēlāk arī tiešraides tehnoloģija (kopš 1995).

89 Taktiskie mediji – attiecas uz sociāli vai politiski aktīvu taktisku rīcību, izmantojot medijus.

ministriju atbalsta vēstules ar skaidrojumiem, cik nozīmīga ir RIXC darbība lokālās un starptautiskā tīklu kultūras attīstībā un cik svarīga šādām mediju kultūras organizācijām ir datortehnika (īpaši serveris), nekavējoties tika saņemta palīdzība. Ministrija dažu dienu laikā saņēma vairāk nekā 40 faksa vēstules no Eiropas mediju mākslas centriem, Austrālijas un pat Indonēzijas māksliniekiem, kā rezultātā jautājums tika atrisināts vienkāršākā veidā. RIXC datoriem uzlīmēja Kultūras ministrijas inventarizācijas numurus, un tehnika tika atstāta RIXC laboratorijā.

Šāds taktisko mediju piemērs parāda, kā sociālās saites, kas mēdz būt ļoti vājas šādos tīklos – “līdz pat punktam, kad tās gandrīz pārtrūkst” [Lovink 2005] –, spēj strauji aktivizēties un mobilizēties sociālai cīņai. Austrumeiropā, un īpaši tādā mazā valstī kā Latvija, kuru tikpat kā nav skārusi demokrātijas pieredze, šāds translokālais kopienas atbalsts spēj pat uzvarēt politiskā cīņā ar valsts institūcijām gadījumos, kas bez šāda atbalsta, visticamāk, būtu zaudēti.

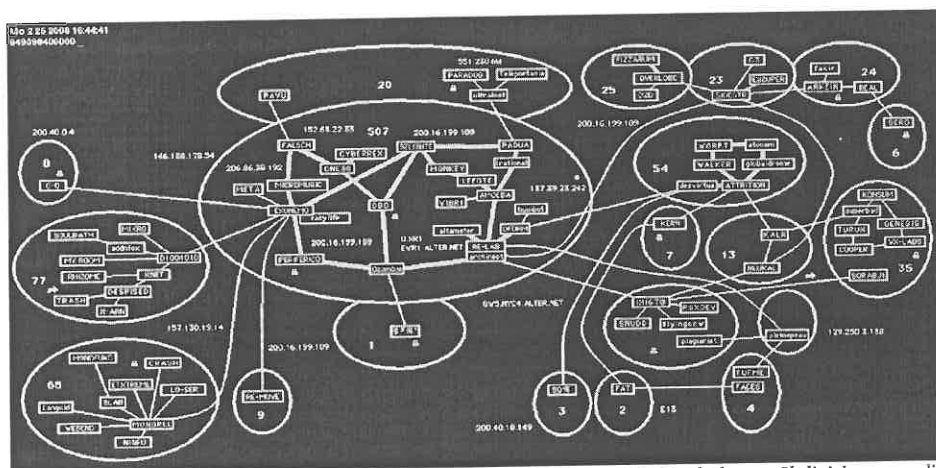
16. attēls. Mediju mākslas un kultūras centru, laboratoriju un iniciatīvu tīkla karte un datubāze tiešsaistē “Medialounge1”. Tā kā to izveidojusi nīderlandiešu “Virtuālā platforma” (otra datubāzes versija ir holandiešu valodā), tad tajā visvairāk tiek publicētas iniciatīvas no Nīderlandes (14.marts, 2009)

3.2.3. Mākslas serveri – tīkla kopienu virtuālās mājvietas

Lai kreatīvie tīkli varētu būt ilgtspējīgi, un lai tie varētu kļūt par organizētiem tīkliem⁹⁰[Rossiter], tiem ir nepieciešama arī sava tehniskā infrastruktūra. Lovinks norāda, ka tā ir tīkla kopienu stratēģiska nepieciešamība – “turēt savas virtuālās mājvietas kārtībā”[Lovink 2005, 23], iespēju robežās izmantojot nekomerciālos ISP (interneta servisa piegādātājus), uzturot savus serverus u.tml. Taču kreatīvie tīkli infrastruktūras ziņā (īpaši to sākumperiodā) reizēm mēdz būt arī “parazīti” – tā kā tie ir gan virtuāli, gan pašorganizēti, un tie parasti vēl nemēdz būt institucionalizēti –

90 “Organizētos tīklus” Neds Rositers (*Ned Rossiter*) uzskata par potenciāli jaunām institūcijām, kas ir pretstatā “tīklotajām organizācijām” (kā universitātes, korporācijas, valdības, pat laikmetīgās mākslas organizācijas), bet kas ir pašorganizējošas iniciatīvas (tīkli, tīklu kopienas) un kurām piemīt potenciāls attīstīties un kļūt par jauna veida organizētām struktūrām.

tiem bieži pašiem nav pat sava servera, ja nav, kas to uztur. Reizēm tomēr atrodas kāds brīvprātīgais mākslinieks vai programmētājs, kas vēstkopas servisu apņemas nodrošināt uz sava personīgā “mākslas” vai eksperimentālā servera. Taču tā kā tīkla kopienas ir diezgan “pieticīgas” un bieži vien vienīgais, kas tiem vajadzīgs, ir vēstkopas serviss un tīkla vietne, tad reizēm mājvietu tiem labprāt piešķir resursiem bagātāki mediju centri vai tie centri, kuros darbojas aktīvākie konkrētās vēstkopas vai tīkla dalībnieki. Kaut gan mūsdienās kopienas var rīkoties vēl vienkāršāk – izmantot dažādus par brīvu pieejamus blogu un vēstkopu servissus internetā. Protams, mūsdienās dažādas interešu kopienas savu tīklu organizēšanai var izmantot tādas eksistējošās sociālās platformas kā *Facebook* un *draugiem.lv*, un tas arī tiek darīts, tomēr šīs platformas – kā apgalvo Gerts Lovinks – vairāk ir piemērotas “savu sociālo apvāršņu paplašināšanai, bet ne paša lauka organizēšanai” [intervija ar Lovink].

17. attēls. “%20Network [4.10.2000 17:04:36]” tīkla mākslinieku JODI mākslas darbs – mākslinieku un mediju centru serveru un tīkla vietņu karte, 2000 (pieejams: <http://map.jodi.org>)

90. gadu beigās, kad komerciālo interneta servisu piedāvājums vēl nebija tik plašs, mākslinieki kopā ar hakeriem – programmētājiem un aktīvistiem, kā arī neatkarīgajām institūcijām (mediju mākslas centriem) bieži veidoja savus serverus – gan lai atbalstītu neatkarīga un radoša satura veidošanos tīklā, gan lai atbalstītu brīvo programmatūru un *Linux* operētājsistēmas attīstību un izplatību. Šādus kreatīvo tīklu un interneta mākslas projektu atbalsta serverus dēvē par “mākslas serveriem” (*art servers*). Pastāv vairāki iemesli, kādēļ šādi neatkarīgie serveri kreatīvo tīklu infrastruktūrai ir ļoti svarīgi. Kā skaidro Armīns Medošs (*Armin Medosch*), mediju mākslinieks, kurators un rakstnieks no Londonas, – tie, pirmkārt, nodrošina noteikta līmeņa neatkarību:

"Virs tiem [mākslas serveriem] vienmēr pastāvēs lielāki serveri, kas var atslēgt mazo serveru darbību, ja rodas kāda problēma. Tomēr lokālo serveru līmenī vienmēr ir lielāka atbildība un ir sagaidāms, ka neviens tūlīt neatslēgs to, ja, piemēram, kāda liela korporācija sūdzēsies par kāda mākslinieka mājas lapu." [intervija ar Medosch]

Otrkārt, neatkarīgie serveri atļauj veidot savas resursu bāzes, kas nodrošina ekonomiku noteiktā (mazā) mērogā.

"Tas padara lietu norisi lētāku, pieļauj darbu un atbildības sadalīšanu un tam nepiemīt politiskie faktori, cilvēki iemācās diskutēt par savstarpēji svarīgiem jautājumiem un kā pieņemt kopīgus lēmumus." [intervija ar Medosch]

Un vēl viens svarīgs aspekts – šādu "saliņu tīklā" esamība var novest līdz zināšanu apmaiņai un apziņas veicināšanai par dažādiem svarīgiem problēmjautājumiem.

1998. gadā Londonā Armīns Medosch kopā ar mediju mākslinieci Manu Lukšu (*Manu Luksch*) organizēja pirmo starptautisko simpoziju "*Art Servers Unlimited (ASU)*", kurā piedalījās 50 dalībnieki no 9 Eiropas valstīm, lai kontekstualizētu mākslas serveru jautājumu un risinātu to uzturēšanas problēmas.

Tīkla mākslas un tīkla kultūras pirmsākumos – un kā Medošs uzsver, kas tās ir divas dažādas lietas, cieši saistītas, bet atšķirīgas – bija daudz vietu, kur mākslinieki varēja iegūt par brīvu vai par lētu samaksu servera vietu un atbalstu saviem projektiem. Dažas no šīm vietām darbojās kā atvērtās laboratorijas, kur cilvēki varēja tikties, mācīties, prezentēt un diskutēt. Tādējādi, pirmais solis mākslas serveru tīkšanās reizē ASU simpozijā bija veikt šo vietu – ko varētu uzskatīt par tīkla mākslas kultūras "siltumnīcām" – novērošanu, lai "*padarītu šīs vietas un prakses redzamākas*". [intervija ar Medosch].

Īsi sakot, bija pienācis "postteorijas prakses" laiks, kā *Nettime* dibinātājs Pits Šulcs 1998. gadā "*Art Servers Unlimited*" konferences laikā novērtēja situāciju – "šis ir brīdis, kad jūs dzirdat ļoti skeptiskus izteikumus par teorētiskiem un optimistiskiem komentārus par praktiskiem, pirms neilga laika viss bija drīzāk otrādi".⁹¹

91 No: Art Servers Unlimited Synopsis: <http://asu.sil.at>

Otra svarīgākā motivācija organizēt šo konferenci bija iemesls, ka jau vairāki mākslas serveri un to struktūras sāka saskarties ar dažādām problēmām. 1998. gadā "jaunās ekonomikas" burbulis jau bija uzpūsts un turpināja augt. Gan medijos, gan plašākas sabiedrības diskusijās dominēja jaunā ekonomika. Visai pamatoti draudēja briesmas, ka nepareizā veida lietas iegūs visu uzmanību, kamēr tīkla mākslas un kultūras "siltumnīcas" netika ievērotas un cieta no resursu izsīkuma. Tādēļ otrs iemesls, kas motivēja organizēt mākslas serveru simpoziju, bija nepieciešamība pulcēt cilvēkus un *"diskutēt par stratēģijām, kā padarīt šos projektus ilgtspējīgus, varbūt pat neatkarīgus no ierastajiem finansējumu avotiem, balstoties pašmotivētās iniciatīvās un savstarpējā atbalstā"*. [intervija ar Medosch]

Tomēr, kaut arī "jaunās ekonomikas" burbulis strauji pārplīsa jau 2000. gadā, tomēr tā kā tam bija tik liela dominante sabiedrībā un plašsaziņas medijos, tas kaut netieši, bet spēcīgi ietekmēja tīkla kultūras attīstību. Pirmkārt, tā tika nobīdīta gandrīz vai pilnībā no sabiedrības redzesloka, un, otrkārt, kā norāda Medošs, tika pielaista kļūda, "jaunās ekonomikas" izgāšanos asociējot ar "tīkla kultūru". [Medosch, 2009]

Tomēr, neskatoties uz ASU konferences mērķiem un diskusijām, kā padarīt šos projektus ilgtspējīgus, liela daļa mākslas serveru nespēja tik vienkārši atrisināt savas problēmas, un šobrīd no ASU konferences dalībniekiem kā tīkla kultūras serveri aktīvi darbojas vairs tikai 50 procenti (skat. 3. tabula).

Nosaukums	Servera / tīkla vietnes adrese	Vieta	Statuss (14.03.2009)
E-Lab /Xchange /Ozone	http://re-lab.net	Rīga	<u>Darbojas</u> kā rixc.lv, kā neatkarīgs mākslas un kultūras serveris, administrē komerciāla ISP (OS) kopā ar RIXC (satus)
C3 Center	http://www.c3.hu	Budepešta	<u>Darbojas</u> kā mākslas centrs un mākslas serveris, dibināts ar Sorosa fonda atbalstu
irational.org	http://www.irational.org	Londona, Bristole	<u>Darbojas</u> kā neatkarīgs mākslas serveris
Ljubljana Digital Media Lab	http://www.ljudmila.org	Ļubļana	<u>Darbojas</u> kā mediju laboratorija un serveris, dibināts ar Sorosa fonda atbalstu
Media Research Foundation	http://www.mrf.hu	Budepešta	Pieejama kā tīkla vietne ar 90. gadu beigu projektu arhīvu
ministry:of-x- periment	http://www.radiostudent.si/mzx	Ļubļana	Pieejama kā tīkla vietne ar 90. gadu beigu projektu arhīvu

Pararadio	http://www.c3.hu/para	Budapešta	Slēgts 2007. gada septembrī
Redundant Technology Initiative	http://www.lowtech.org	Šefīlda, Lielbritānija	<u>Darbojas</u> , tīkla vietne pieejama, aktīvs kā http://access-space.org/
Silverserver	http://www.silverserver.co.at	Vīne	<u>Darbojas</u> kā ISP
t0 Public Netbase	http://www.t0.or.at	Vīne	Slēgts 2006. gadā, turpina darboties aktīvi kā <i>world-information.org</i> projekts
dBONANZAh	http://www.dbonanzah.org/	Beļģija	Nedarbojas
yourserver	http://www.yourserver.co.uk	Lielbritānija	Nedarbojas
backspace	http://www.backspace.org	Londona	Slēgts 1999. gadā, tīkla vietne pieejama kā tīkla mākslas arhīvs, transformējusies citos projektos
Ellipsis.Net, ellipsis	http://www.ellipsis.net	Lielbritānija	Darbojas kā tīkla mākslas projektu arhīvs
proteinTV	http://www.proteinTV.com	Lielbritānija	Nedarbojas
Kirklees Media Centre / Test channel.uk	http://www.test.org.uk/	Lielbritānija	<u>Darbojas</u>
Lovebytes	http://www.lovebytes.org.uk	Lielbritānija	<u>Darbojas</u> kā jauno mediju mākslas un dizaina centrs un serveris
Pleine Peau	http://pleine-peau.com	Francija	<u>Darbojas</u> kā tīkla mākslas projekts
Kulturserver/ Ponton	http://www.kulturserver.de/	Vācija	<u>Darbojas</u> kā kultūras portāls
European Media Lab			
The Stefan Batory Foundation / SCCA Net	http://www.batory.org.pl/	Varšava	<u>Darbojas</u> kā Sorosa dibināts fonds
Hypermedia Research Centre	http://www.hrc.wmin.ac.uk	Vestminstere, Lielbritānija	<u>Darbojas</u> kā universitātes pētniecības centrs

3. tabula. Art Servers Unlimited konferences dalībnieku pārstāvētie mākslas serveri 1998. gadā un to statuss 2009. gadā.

Šodien situācija ir nedaudz mainījies. Kaut arī tīkla eksperti kā Gerts Lovinks un Armīns Medošs uzskata, ka vēl joprojām svarīga ir savas infrastruktūras uzturēšana, praksē bieži vien izdevīgāk ir ne vairs uzturēt savu serveri, bet izmantot profesionālus mājaslapas, blogu, vēstkopu u. tml. servīsus:

“jo tie spēj nodrošināt gan kopiju (backup) veidošanu, gan nepārtrauktās serveru programmatūras atjaunošanu, lai neļautu hakeriem tur rakņāties, izmantojot kaut kādas programmatūru kļūdas. To tagad visu dara automatizēta sistēma...” [intervija ar Garanču]

Piemēram, mums Jauno mediju kultūras centrā RIXC, vēl joprojām ir daži savi serveri (eksperimentiem), galvenais serveris stāv pie komerciālā servisa kompānijas DEAC, atsevišķi starptautiski projekti un e-pasta (@rixc.lv) servisi atrodas uz *servage.net* virtuālajiem serveriem ārzemēs, iespējams, ka uz turieni tuvākajā laikā tiks pārvietotas turpat vai viss RIXC.LV servera saturs – jo tas būtu izdevīgāk, uzskata multimediju mākslinieks Jānis Garančs, kas kopš RIXC (toreiz – E-Lab) pirmsākumiem ir administrējis mūsu serverus:

“... viņiem ir tādi lieli klasteru serveri, kas viens otru aizstāj, ja viens izkrīt, tad otrs, teiksim, sāk darboties. Mums tur ir nodrošināta pieeja un .. faktiski mēs šajā serverī varam rīkoties patstāvīgi, konfigurēt kā mums vajadzīgs, taču tās pamatlietas tur ir nokārtotas. Man tur vispār nav īpaši jā rūpējas ne par kaut kādām drošības lietām, ne arī ja viņiem kaut kas noplīst – parasti ātri arī paši salabo. Vienā organizācijā šodien to visu ir grūti uzturēt, tas maksā ļoti daudz, tā kā ir arī izdevīgāk iepirkt šos serveru pakalpojumus no kādas profesionālas firmas.” [intervija ar Garanču]

Tas protams nenozīmē, ka visi mākslas serveri un to administratori tā domā. Atkarībā no iespējām, resursiem un finanšu līdzekļiem, vēl joprojām vairākums mediju centru tomēr mēģina veidot un uzturēt savas infrastruktūras – savas virtuālās mājvietas pašu spēkiem.

Secinājumi (3.2. nodaļai):

Šajā nodaļā attiecībā uz kreatīvo tīklu sociālajām organizācijas formām tika izdarīti vairāki secinājumi:

1) ka translokālo tīklu un kreatīvo kopienu pastāvēšanā liela nozīme ir tieši lokālajiem mediju centriem, jo tie funkcionē kā translokālās tīkla kultūras mezglpunkti un reizē bāze – ar saviem resursiem atbalstot kreatīvos tīklus un to kopienu aktivitātes;

2) ka festivāli kalpo par kreatīvo tīkla kopienu galvenajām tikšanās vietām reālā telpā, kas tādējādi nodrošina iespēju kreatīvajiem tīkliem stiprināt savas kopienas;

3) ka uzturēt savu tehnisko infrastruktūru (serverus un vēstkopu servisus) – ir īpaši svarīgi, jo tā ir kreatīvo tīklu virtuālā mājvieta.

Visi šie trīs aspekti kreatīvo tīklu gadījumā ir galvenie stūrakmeņi, uz kā balstījās, veidojās un attīstījās agrīnā tīkla kultūra ar tās daudzveidīgajām kreatīvajām kopienām. Šīs trīs lietas arī vēl šodien ir kreatīvo tīklu galvenās sociālās organizācijas formas, kas atšķir tos no mūsdienu sociālajiem tīkliem un satur ilgtspējības potenciālu – kreatīvos tīklus no pašorganizētām struktūrām transformēt par *organizētajiem tīkliem*.

3.3. Lokālo kopienu tīklojumi interneta pirmsākumos Latvijā

Iepriekšējie gadījumi tika aplūkoti ar nolūku izpētīt, kā globālo informācijas un komunikācijas tehnoloģiju publiskā pieejamība 90. gados radīja priekšnoteikumus translokālo tīklu kopienu attīstībai, kā un kādēļ tās pašorganizējās un attīstījās. Taču digitālajiem tīkliem ir tikpat nozīmīga loma lokālo kopienu tīklojumu stiprināšanā – jaunu savienojumu veidošanā, dinamiskākas komunikācijas nodrošināšanā un aktivitāšu organizēšanā lokālā līmenī savas pilsētas, valsts vai reģiona ietvaros. Tādējādi globalizācija un digitālie tīkli nenozīmē lokālā izzušanu [Sassen, 2001], bet gan paplašinātas iespējas lokālajiem kopienu tīklojumiem veidoties un darboties dažādos mērogos – gan globālā, gan translokālā, gan lokālā.

Latvijā 20. gs. 90. gadu vidū sāka parādīties arī pirmās jaunās laikmetīgās mākslas tendences un subkultūru formas, kas, radušās globalizācijas ietekmē, tika pārnestas uz dažādiem lokāliem kontekstiem. Jauno mākslinieku, mūziķu, dīdžeju, klubu pasākumu organizētāju, modes dizaineru, dzejnieku un citu radošu jaunu cilvēku “dzīvās” formācijas manifestējās kā tehno mūzikas kultūras un eksperimentālās mākslas hibrīds. Viens no pirmajiem šādas modernās alternatīvās kultūras projektiem bija *Open*⁹², kas ne tikai rīkoja vērienīgus pasākumus Rīgā, bet arī aktīvi veicināja jaunas iepazīšanās starp šo pasākumu dalībniekiem, žurnālistiem, kas tos atspoguļoja presē un medijos, un auditoriju. Tomēr šos pasākumus tik vienkārši nevarēja nosaukt par “subkultūrām” vai “tehno pārtijām”, – tie iesaistīja lielu skaitu dalībnieku un apmeklētāju, bet tie vēl nebija arī komerciālie “reivi”; šīs izpausmes, kas kopumā manifestēja “alternatīvu realitāti”, drīzāk liecināja par jaunu uztveri, par “fundamentālām pārmaiņām sabiedrībā” [Kluitenberg 1999].

No vienas puses, šīs jaunās alternatīvās kultūras aktivitātes bija viens no impulsiem, kas sekmēja sociālās dzīves atveseļošanos un jaunu lokālo kopienu rašanos postpadomju Rīgā, no otras puses – tās strauji aizpildīja to “tukšumu” kultūrā, kas bija radies sabrūkot padomju laika kultūras sistēmai un institūcijām, kas nespēja tik ātri un elastīgi pārmainīties. Šajā pašā laikā 90. gadu vidū arī Latvijā sāka parādīties internets, kas vairs neatradās tikai universitāšu sienās, bet bija kļuvis pieejams arī individuāliem lietotājiem un dažādu privāto struktūru darbiniekiem. Neapšaubāmi, ka tieši kreatīvā jaunatne bija viena no pirmajām, kas tam pievērsās.

⁹² Open projekta autori ir Kaspars Vanags un Ilze Strazdiņa, pirmie lielākie pasākumi notika 1995. gadā (ar nosaukumu Open) un 1996. gadā (ar nosaukumu Biosports).

Interneta iespēju aizrauti, 1996. gadā grupa jaunu mākslinieku un žurnālistu izveidoja pirmo elektroniskās mākslas laboratoriju Rīgā ar nosaukumu *E-Lab*, kas radoši darbojoties interneta virtuālajā telpā, neilgā laikā kļuva arī par vienu no aktīvākajiem translokālo tīklu dalībniekiem. Interneta tīklošanās ideju iedvesmoti, *E-Lab* mākslinieki tiecās pārnest tās arī uz lokālo vidi – turpinot *Open* iesākto savienojumu veidošanu starp dažādiem gan latviešu, gan krievu radošo profesiju pārstāvjiem un alternatīvo jaunatni, *E-Lab* kļuva par kodolu digitālās un alternatīvās kultūras lokālajam kopienu tīklojumam, kas 90. gadu beigās strauji sāka augt un izplesties ne vien Rīgā, bet arī daļā Latvijas.

Šajā nodaļā kopumā tiek kartēta un analizēta Latvijas digitālās un alternatīvās kultūras sociālā tīkla veidošanās, atsevišķi aplūkojot nozīmīgāko *E-Lab* lokālā kopienu tīklojuma dalībniekus, skaidrojot un analizējot viņu sociālās rīcības jēgu un motivācijas, kā arī tiek salīdzinātas kreatīvās kopienas Latvijā interneta pirmsākumos ar mūsdienu sociālajiem tīkliem.

3.3.1. *Open un alternatīvās kultūras tīkla rašanās Rīgā 90. gadu vidū*

90. gadu vidū Rīgā, pirms vēl bija nodibināts *E-Lab*, *Open* projekts un viņu organizētie liela mēroga tehnomūzikas un laikmetīgās mākslas pasākumi pamestās fabriku vai noliktavu telpās, bija pirmie jaunie globālās kultūras ietekmes strāvojumi, kas parādījās Latvijā. *Open* dibinātājs Kaspars Vanags bija ne tikai jaunās tehno kultūras ieviesējs Latvijā, bet arī viens no pirmajiem “konektoriem”, kas, propogandējot “atvērtības” idejas, izveidoja jaunus savienojumus starp tā laika aktīvākajiem radošajiem cilvēkiem.

“No 1990. līdz 1995. gadam biju projām un kad atbraucu šeit, man vienkārši bija interesanti. Es it kā, man liekas, pats meklēju to savu loku vai to vidi, kurā es varētu iejukt un justies kā zivs ūdenī. Meklējot to vidi, laikam es vienkārši sakūļāju to visu kopā, nu tā tīri pat negribot varbūt.” [intervija ar Vanagu”]

Open projektu Vanags veidoja kopā mākslas zinātnieci Ilzi Strazdiņu (Black), kura, kā apgalvo Vanags, esot tāds īsts “konektors” – viņai piemītot tik reti sastopamā īpašība –

“Ilzei interesē cilvēki, viņa spēj jūsmot un uzdot jautājumus ar tādu patiesu

interesi". [intervija ar Vanagu]

Kaut arī 90. gadu sākumu pēc Padomju sistēmas sabrukuma raksturo tāda kā tukšuma sajūta, kas bija ienākusi gan kultūrā, gan sociālajā dzīvē, tomēr *Open* projekts arī neradās gluži tukšā vietā. Jau kopš 90. gadu sākuma Rīgā pamazām sāka organizēties dažas andergraunda kustības, kā piemēram, *Torņa*⁹³ mūzikas scēna. Sāka parādīties arī pirmās sociāli politiskā aktīvisma kustības, viena no tādām – Zviedrijas valdības finansētā organizācija bija *Peace Quest*, kurai bija arī filiāle Latvijā, kas saucās "Baltijas centrs – Sadarbība mieram"⁹⁴. Tajā kā viens no aktīvākajiem dalībniekiem darbojās jaunais sociologs un filozofs Normunds Kozlovs:

"Sākumā tur iesaistījies, tāpēc, ka sastapu cilvēkus no Zviedrijas, kas šeit strādāja kā voluntieri, un man teica: "Nāc"... Tur bija tāda specifika – vides aizsardzība, cilvēktiesības un atbrūošānās, tādas miera kustības." [intervija ar Kozlovu]

Zviedrija finansēja *Peace Quest* organizācijas veidoto tīklu – nevalstiskās organizācijas un viņu tīklojumus Baltijas jūras reģionā, iekļaujot arī Krieviju. Organizācijas tur bija visdažādākās, kā stāsta Kozlovs, sākot ar tādām, kas monitorēja valdības ieroču iepirkumu, līdz zaļajām organizācijām, un alternatīvai (tolstojiskajai) pedagogijai.

"Bet mani jau uzrunāja tas anarhistiskais spārns, kas arī tur bija, piemēram tāda radikāla organizācija kā Eco-Defence, kas bija Kaļiņingradā, kas tur taisīja tādas direktās akcijas, pievērsa uzmanību radioaktīvo atkritumu tranzītam, rāpās uz kuģiem, utt. Tomēr sākotnējā interese man radās, kad es šeit sadarbojos ar andergraunda scēnu, kas bija mūzika, tās Torņa grupas." [intervija ar Kozlovu]

Normunds Kozlovs ar Baltijas centru, kas nepavisam nebija uz tehnokultūru orientēts, tomēr aktīvi sadarbojās gan ar *Open*, gan *E-Lab*, stiprinot un padarot

⁹³ "Tornis" radās 1991. gadā Rīgā, kā pagrīdes mūzikas grupas mēģinājumu telpa, kas ātri vien izvērtās par tādu kā centru andergraunda jeb pagrīdes mūzikai, "tusovku" un ierakstu telpu. "Tornis" rīkoja arī koncertus, festivālus un izdeva savu presi. 1998. gadā tika dibināta kā sabiedriska organizācija. Darbojas vēl joprojām. (<http://tornis.lv>)

⁹⁴ Pilns nosaukums – Baltijas Starptautiskais Humānās Izglītības Centrs "SADARBĪBA-MIERAM", dibināts 1991. gadā, aktīvi darbojās līdz 90. gadu beigām, šobrīd vairs nepastāv.

daudzpusīgāku 90. gadu lokālo kopienu tīklojumu. Tādējādi Latvijā šis “jaunās kultūras” tīklojums organizējās ne vien ap jaunajām tehnoloģijām vai globālajām subkultūrām (VJu, DJu, tehnoklubu), bet ar savu atvērtību tas piesaistīja un iekļāva sevī arī citas sociālās un kultūras jomas – kur gandrīz visās bija iestājies jau minētais tukšums. Tā bija arī viena no tā laika jauno radošo cilvēku un aktīvistu galvenajām sociālās rīcības motivācijām – aizpildīt šo tukšumu ar jaunām sociālās komunikācijas, mākslas un kultūras organizācijas formām, kas tiešā vai netiešā veidā tomēr atīstījās uz digitālo tīklu ideju un principu pamata – kā savstarpēja savienojamība (tīklojumu veidošana), atvērtība (starpdisciplināritāte un sociāli dinamiska komunikācija), decentralizēta struktūra.

“90. gadu kultūras vide bija visai dedzīga un spraiga – tā kā grūva visādi veci, iesakņoti pamati un sistēmas (un ne jau tikai kultūrā), tad bija jūtamas ļoti skaistas un dzīvības sulu pilnas svaiguma vēsmas, kas mudināja darboties, atklāt, radīt. Entuziasms, jaunas izteiksmes iespējas, formas un iedvesmas plūda no visiem stūriem. Iespējams, ka katras desmitgades uzlēcošai paaudzei tā šķiet, tomēr uzdrošināšos apgalvot, ka mēs bijām ļoti “izsalkuši” un 90. gadi bija īpaši mūsu platuma grādos gan vēsturiskā, gan ģeopolitiskā, gan sociālā un kultūras nozīmē.” [intervija ar Briedi]

Piemēram, 90. gados pārstāja darboties arī vērienīgā padomju kinoindustrija, tās tehnoloģijas bija gan novecojušas, gan pārāk dārgas individuāliem kinoveidotājiem. Arī šis tukšums sekmēja jaunu darbības lauku un organizācijas formu meklējumus – 1995. gadā zviedru kinomākslinieks *Carl Bjrosmark* (Kalle Bjoršmarks) kopā ar Kristīni Briedi nodibināja pirmo *Locomotive* studiju ar nosaukumu “*Locomotive Film & Television*”, kas tika izveidota kā filmu studija ar nolūku taisīt dokumentālo kino un televīzijas raidījumus. Savu motivāciju dibināt *Locomotive* studiju, Kristīne Briede skaidro šādi:

“Par jaunām tehnoloģijām un gadžetiem interese radās tāpēc, ka, pirmkārt, tādas sāka parādīties un ar vecajām netikām nekur tālu uz priekšu – vecā kino industrija bija sagrūvusi, jauniem bija grūti ienākt kaut kādās vēl pastāvošās struktūrās, jo nebija jau īsti kur ienākt. Naudas kino nebija .. tāpēc vajadzēja meklēt citus, lētākus izteiksmes veidus – video, internets, digitālais foto, sadarbība, barteris.” [intervija ar Briedi]

Galvenā ideja, ap ko tolaik norisinājās *Locomotive* darbība, bija tā saucamā “mazā cilvēka” un mūsdienu dokumentēšana. Jo, kaut arī es te minu “tukšumu”, tas attiecas galvenokārt uz oficiālās sistēmas un institūciju disfunkcionālismu. No otras puses, tas bija “pārmaiņu laiks”, kas nodrošināja labvēlīgus apstākļus “mazā cilvēka” pamanāmību.

“Mēs dikti gribējām dokumentēt toreizējās mūsdienas, jo bija ārkārtīgi interesants un neatkārtojams tas pārmaiņu laiks. Tajā laikā jau vairs neuzņēma arī kinohroniku, vispār maz kas filmēja.” [intervija ar Briedi]

90. gadu vidū *Locomotive* ar Zviedru institūta un TV3 atbalstu producēja televīzijas raidījumu sēriju (kopumā 17 raidījumus), kuru caurvijošā tēma bija šis “mazais cilvēks”. Zviedri finansēja šo projektu ar mērķi, lai veicinātu sabiedrības intergrāciju, kas tolaik, kā Kristīne Briede intervijā stāsta, nemaz neesot apmierinājis jaunizveidoto dažādo ministriju (piemēram, Izglītības ministrijas) darbiniekus. Tomēr tieši šie raidījumi palīdzēja Kristīnei un Kallem iepazīties ar daudziem interesantiem, kreatīviem un aktīviem cilvēkiem, tādējādi dodot ieguldījumu no savas puses lokālās kopienas tīklojumu attīstībā. Piemēram, mūziķis Uģis Vītiņš (kas vēlāk sadarbojās ar *E-Lab* interneta radio) viņus iepazīstināja gan ar Sergeju Timofejevu – tādā veidā arī vēlāk ar citiem no *Orbītas*, gan Edgaru un Ivetu Svētiņiem – tādiem latvju “šamaņiem”. Šo pašu televīzijas raidījumu dēļ Ķeipenes biezoknī tika atrasts Havjērs – Latvijā dzīvojošs pavārs un mākslinieks, vēlāk arī *Locomotive* un *K@2*⁹⁵ dalībnieks, pie VEFA – (vācu) dzejnieks Matiass Knolls un caur viņu Jūrmalas radošais nams “Undīne”. Tad vēl viens nozīmīgs “sociālais tīklotājs” tolaik ir bijis Zviedrijas vēstniecības kultūras atašejs Matss Silvāns (*Mats Sylwan*) – kurš gan atzina arī “augsto mākslu”, bet viņam patika arī šādi jaunie, meklējošie un “nepieradinātie”. Viņš labprāt ar viņiem tikās, pat ielūdza pie sevis uz mājām, iesaistījās un reizēm arī iniciēja interesantus kultūras sadarbības projektus. Iespējams, tieši pēc Matsa Silvāna ieteikuma Kristīne iepazīnās arī ar Normundu Kozlovu, un vēlāk arī ar viņa sievu Ilvu Skulti. Un tieši ar zviedriem kopā veidotā dokumentālā kino semināra sakarā 1997. gadā, *Locomotive* pirmo reizi nokļuva Karostā. Kristīne min vēl vienu ļoti nozīmīgu viņas sociālā tīklojuma atzaru – tā bija tā dēvēta Granta⁹⁶ grupa – jaunie fotogrāfi. Tas savukārt darbojās vienā no Rīgas Tehniskās jaunrades namiem, kas bija palikuši tādi

95 *K@2* – Kultūras un informācijas centrs Liepājas Karostā, ko Kristīne Briede un Carl Bjorsmark dibināja 2000. gadā un kas pastāvēja līdz 2007. gadam.

96 Andrejs Grants, latviešu fotogrāfs.

vēl no padomju laikiem, piemēram, Kristīne savā skolas laikā tur bija gājusi kino pulciņā. [intervija ar Briedi]

Kaut arī Kristīne un Kalle no *Locomotive* vairāk tiecās darboties kino un televīzijas jomā, un klubu kultūra (Djisms, Vjisms) viņus tiešā veidā nesaistīja, tomēr māksla un radošie procesi viņus vienmēr ir īpaši interesējuši. Ar Kasparu Vanagu, kas bija Kristīnes bērnības draugs, viņa atkal bija atsākusi pazīšanos 90. gadu sākumā neilgi pirms pirmajiem Open pasākumiem.

“Mēs ar Kalli viņu (Kasparu) satikām īsi pirms Open pasākuma Vecrīgā, Miesnieku ielā un viņš pukojās, ka LNT prasot 800 latus par to, lai uztaisītu video par šito Open un mēs teicām (Kalle, faktiski, ierosināja), ka mēs gribētu uztaisīt to par brīvu.” [intervija ar Briedi]

Sadarbībā ar toreizējo TV3, kas *Locomotive* deva kameru un montāžas iespējas, un viņi pretīm – gatavus raidījumus, *Locomotive* uztaisīja raidījumu par *Open*, kas saucās “Tussofka”. Nākamajā *Open* pasākumā “Biosports” Vanags uzaicināja Kristīni un Kalli arī pašiem piedalīties un izstādīt savu fotomākslas darbu sēriju.

Tā kā Kasparš Vanags bija patiešām labs “konektors”, tad viņš līdzīgi tuvāk iepazīnās ar daudziem arī tā laika jauniešiem žurnālistiem, un *Open* pasākumu norise tika atspoguļota turpat vai visos galvenajos mediju kanālos un presē, kas kaut cik interesējās par kultūru. Tādējādi *Open* pirmie pasākumi ar nosaukumiem “Open” (1995. gadā), kas notika Vecrīgā, Miesnieku ielas tukšā trīsstāvīgā noliktavā, un “Biosports” (1996. gadā), kas notika Lāčplēša ielas bijušajās “Dzintara” fabrikas telpu piecos stāvos – ne tikai ar saturu (kas bija kvalitatīvi un inovatīvi jauno mākslinieku darbi – instalācijas, kombinācijā ar alternatīvās modes šovu, video, dīdžejiem un tehnomūziku), bet arī ar savu vērienīgumu (katrā no tiem apmeklētāju skaits bija vairāki tūkstoši jauniešu) iezīmēja jaunu virzienu Latvijas kultūrā, ko vairs pat grūti būtu dēvēt par “subkultūru” īpaši no šodienas skatupunkta.

“Man liekas, to pat grūti būtu teikt, ka tā būtu bijusi tāda kā subkultūra, jo tas jau izvērtās par tādu jaunu, foršu un stilīgu lietu. Tas notika strauji, jo nebija jau nekā cita pretī, kas būtu kā reakcionārais spēks, nu, tā īstā kultūra. Diezgan ātri aizgāja arī tas, ka visas tās E-LAB lietas un projekti tika atzīti no

visām valsts institūcijām. Par Open rakstīja pat mūsu galvenajā mākslas žurnālā "Studija", un tas jau it kā vairs nav nekāda subkultūra, tas drīzāk aizpildīja tukšo vietu." [intervija ar Tifentāli]

Jaunā žurnāliste Alise Tifentāle, kas tolaik vēl studēja žurnālistiku Latvijas Universitātē, bet vēlāk piedalījās arī pie E-Lab izveides, tolaik producēja tādas televīzijas raidījums jaunizveidotajā RBS televīzijā, kas saucās "Rāda Alise". Šie raidījumi bija īss mākslas apskats par alternatīvo mūsdienu mākslu. Arī RBS televīzijā parādījās reportāžas par *Open* pasākumiem un arī vēlāk Alise ir vairākkārt rakstījusi presē gan par *E-Lab*, gan par Kaspara Vanaga un Ilzes Strazdiņas pasākumiem. Taču regulāras reportāžas "Alise rāda" RBS televīzijā veidoja sadarbībā ar vēl vienu tā laika alternatīvās mākslas notikumu centru – klubu "Slepeno eksperimentu"; tā idejas autoriem bija arhitekts Aigars Sparāns. Tas nebija tikai naktsklubs, kur vienkārši dzer alu, bet tam vienmēr paralēli notika arī mākslas izstādes. Tolaik kā mākslas izstāžu kuratore tur vairākus gadus darbojās Inga Šteimane, veidojot jauno mākslinieku izstāžu sērijas. Tā bija vieta, līdzīgi kā tagad "Spīķeri", kur notika dažādi pasākumi un bija iespējams viegli un ātri nodibināt jaunas iepazīšanās. [intervija ar Alisi]

Taisot par šīm izstādēm raidījumus, veidojās Alises sociālais tīkls, kas palīdzēja arī Alisei vēlāk darbojoties *E-Lab* iesaistīt un savstarpēji iepazīstināt kreatīvos cilvēkus no dažādām jomām. "Slepenajā eksperimentā" Alise iepazīnās arī ar multimediju mākslinieku Jāni Garanču, kam bija tehniskās zināšanas par internetu. Alisei palīdzot "savienot" Jāni ar mums – Raiti Šmitu un mani, kam bija ideja, – radās *E-Lab*. "Slepenajā eksperimentā" Alise iepazīnās arī ar E-Lab 90. gadu aktīvākajiem biedriem – mākslinieku Arvīdu Alksni, fotogrāfu Arni Balčus un daudziem citiem.

Vēl no citas puses aplūkojot alternatīvās kultūras tīkla veidošanos Latvijā 90. gados, noteikti jāpiemin jauna iezīme – tas bija viens no pirmajiem precedentiem Latvijas kultūrā un sabiedrībā, kad jaunie radošie krievu un latviešu kultūras pārstāvji darbojās kopā vienā vidē, vienā tīklā. Piemēram, viens no tādiem gadījumiem bija dīdžeju un multimediju mākslas projekts *Varka Crew*, kas spēlēja *drum'n'bass* mūziku un realizēja radošus multimediju projektus internetā, cieši sadarbojās arī ar *E-Lab*. Tajā darbojās divi krievu tautības pārstāvji – dīdžejs *Kone* (kas pirms tam kā mūziķis bija darbojies andergraunda mūzikā Torņa grupās), grupas tāds kā vadītājs Viktors jeb *dr. Ups*, un divi latvieši – dīdžejs Gints un dīdžejs un sportists (kamanīņu braucējs) Mārtiņš Rubenis.

Būtiska loma alternatīvās kultūras tīkla veidošanā un krievu kultūras integrācijā piederēja jaunajam krievu dzejniekam un žurnālistam Sergejam Timofejevam. Ar Kasparu Vanagu Sergejs iepazinās pirmajā *Open* pasākumā, kas notika Vecrīgā, kur Sergejs bija ieradies kā žurnālists, jo tolaik viņš strādāja krievu presē un rakstīja par kultūru. Taču tā kā viņi ar Kasparu ļoti ātri sadraudzējās, tad Sergejs jau pirmajos *Open* palīdzēja ar informācijas sagatavošanu un izplatīšanu. Tajā laikā Sergejs un vairāki citi jaunie Latvijā dzīvojošie krievu literāti, saskārās ar grūtībām kā publicēt un izplatīt savus darbus – dzeju, rakstus, un īpaši – kā izdot savus preses izdevumus Latvijā, kas interesētu gan krievu, gan latviešu publiku. Nedaudz vēlāk, 90. gadu otrajā pusē Sergejs Timofejevs kopā ar domubiedriem nodibināja krievu jauno literātu grupu *Orbīta*. Taču sākotnēji viņiem bija interese arī par jaunajām elektroniskās un dīdžeju mūzikas tendencēm, internetu un multimediju mākslu – un kā pasniegt dzeju šādā citā, alternatīvā kontekstā, tādēļ *Open* pasākumiem un jo īpaši tehnomūzikai bija sava nozīme:

“Open bija tāda vieta, īpaši tie lielie pasākumi, kur cilvēki iepazinās diezgan aktīvi. Tur tiešām gan latviešu, gan krievu izcelsmes cilvēki bija apvienoti ar jaunu mūziku un tas diezgan stipri atšķīrās no situācijas ar rokmūziku tāpēc, ka rokmūzika ir saistīta ar valodu.” [Intervija ar Timofejevu]

Pat ja arī andergraunda rokmūziku varētu savā ziņā dēvēt par globalizācijas ietekmētu subkultūru, un, piemēram, *Torņa* grupās 90. gadu sākumā arī darbojās krievu mūziķi, tomēr, kā Sergejs norāda, pamatā latvieši gāja klausīties latviešu rokmūziķus un krievi gāja klausīties krievu rokmūziķus. Abas vides bija diezgan izolētas pat, ja cilvēki orientējās uz vienām vērtībām – uz rokmūziku kā tādu.

“Taču jaunā elektroniskā mūzika bija nesaistīta ne ar kādu valodu, pat ne ar angļu valodu, tur vairāk bija skaņa un skaņas ietekme uz cilvēku un cilvēku apziņu. Tāpēc varbūt daudz vienkāršāk cilvēkiem bija sajūst kaut kādu vienotību interesē par jauno kultūru, par jauno mūziku, par jauniem tīkliem un jaunām dzīves iespējām”. [intervija ar Timofejevu]

Visas šīs “jaunās” lietas, ap kurām pašorganizējās 90. gadu alternatīvās kultūras dzīve, bija iespējamās galvenokārt tādēļ, ka pilsētas sociālajā un kultūras dzīvē pastāvēja jau minētais “tukšums”, turklāt tas bija tik liels arī tāpēc, ka pastāvēja

vispārēja valsts sistēmas nestabilitāte. Tas bija laiks, kad, piemēram, lai organizētu liela mēroga pasākumu, kā bija *Open*, kādās vecās noliktavu vai fabrikas telpās, nebija vajadzīga nekāda saskaņošana, ne ar domi, ne ar policiju vai ugunsdzēsējiem. Vienkārši, tika dabūtas telpas, un jau mēnesi vēlāk pasākums ar vairākiem desmitiem dalībnieku (māksliniekiem, mūziķiem, modes dizaineriem) un tūkstošiem apmeklētāju varēja notikt, – stāsta Vanags.

“Un tikai tad, pāris nedēļas vēlāk, kad tas viss ir cauri, policisti vai ugunsdzēsēji pēkšņi atpapas – kaut kas ir bijis, kaut ko tur iet un meklē, un skatās – bet tur jau viss ir beidzies.” [intervija ar Vanagu]

Šodien nekas tāds īsti vairs nav iespējams, kad jaunām alternatīvām izpausmēm, kas pašorganizējas no “apakšām”, un kas nedarbojas institucionālos ietvaros, ir iespēja nojaukt robežu starp oficiālo kultūru un subkultūrām, alternatīvo un meinstrīma mākslu. Šodien, kā vērtē Vanags, pašorganizācijas formas, jeb tie “zemūdens sociālie strāvojumi”, kas šobrīd darbojas Latvijā, vairs nav tik viegli pamanāmi. *Open* toreiz, sevi nepieskaitot pie meinstrīma, tomēr mēģināja komunicēt ar ļoti plašu un daudzveidīgu, galvenokārt jauniešu, auditoriju – šāda veida komunikācijas formas (kā lielie *Open* pasākumi) šobrīd vairs Latvijā nenotiek. Tas bija mēģinājums pasniegt progresīvo nekomerciālo kultūru plašākām masām, uzrunāt lielu daudzumu cilvēku:

“Mums bija mērķis piepildīt tos četrus, piecus fabrikas vai noliktavas stāvus pilnus ar cilvēkiem”. [intervija ar Vanagu]

Uz jautājumu, kāda bija personiskā motivācija organizēt šādus vērienīgus projektus, Kaspars Vanags atbild:

“Man liekas, ka drīzāk tas bija vienkārši tāds dzenulis nevis motivācija. Tas ko sauc par laikam to divdesmitgadnieka vēlmi darboties un tolaik bija tā iespēja to darīt pat arī pamanāmās formās.” [intervija ar Vanagu]

Kristīne Briede no *Locomotive*, šo “dzinuli” asociē ar brīvības izjūtu, un robežu (politisko, ģeogrāfisko, mentālo) atvēršanos:

“Motivācija bija ...nu, tikšana vaļā no ķēdes, interese un iespējama (arī reāla) saikne ar ārpasauli, ar pasauli, ar lielo katlu!” [intervija ar Briedi]

Līdzās personīgajai motivācijai, Vanags un Briede intervijās min arī “labvēlīgos” ārējos apstākļus, ko radīja “tukšums” kultūrā un pilsētas sociālajā dzīvē, un pēcpadomju valsts sistēmas disfunkcionalitāte:

“Pašorganizēšanās jau kā likums rodas tur, kur valda zināms haoss un stiepjas plaši, neapgūti lauki. Kad nepieciešams kāds darba un sadarbības veids, bet gatavas un sekmīgi darbojošās struktūras nav.” [intervija ar Briedi]

“Visa valsts sistēma vēl bija tādā veidošanās stadijā un to varēja izmantot. Tādēļ tās autonomās zonas tolaik varēja radīt, un tās utopijas bija vēl iespējamas, jo sistēma nebija pārņēmusi visu teritoriju”. [intervija ar Vanagu]

“Manā gadījumā arī tā neaptverami sajūsminošā apjēga par savu valsti un par to, ka atbildība (arī par brīvību) tagad arī uz maniem pleciem!” [intervija ar Briedi]

Tādējādi 90. gadu vidū jaunajai radošajai paaudzei ļoti strauji izdevās ne vien izveidot savu kreatīvo kopienu tīklojumu lokālajā vidē, bet arī izveidot jaunu sociāli dinamisku darbības lauku, kurā radoši darboties, pašizpausties un kuru attīstīt pašorganizācijas procesā:

“Tā kā ne institucionālā vide, ne arī meinstrīma patērētājsabiedrības piedāvājums neatbilda mūsu kā maksimālistu gaidām par dzīvi; tad rezultātā mēs veidojām tādu kā savu alternatīvo zonu.” [intervija ar Vanagu]

Kad vairāku ārējo apstākļu kopumam: vietējās valsts sistēmas disfunkcionalitātes izraisītajam “tukšumam”, robežu atvēršanās Rietumu virzienā, globālo subkultūru transformācija lokālajā kultūrā u.tml. – vēl pievienojās internets ar savu neapgūto virtuālo kibertelpu un brīvības idejām, utopija par alternatīvajām zonām un autonomajām telpām 90. gadu otrajā pusē varēja realizēties vēl straujākā tempā. Šādā kontekstā savu darbību uzsāka jauno Rīgas mākslinieku dibinātais Elektroniskās mākslas un mediju centrs *E-Lab*.

3.3.2. *E-Lab* digitālās kultūras lokālās kopienas tīklojums, tā darbības lauks un sociālās organizācijas formas

E-Lab bija viena no pirmajām neatkarīgajām mākslinieku organizācijām⁹⁷, ko 1996. gada sākumā dibināja mākslinieki Raitis Šmits, Jānis Garančs, Rasa Šmite, žurnāliste Alise Tīfentāle kopā ar citiem radošiem jauniešiem. Atšķirībā no iepriekšējām tradicionālās mākslas un kultūras struktūrām, kas balstījās vai nu institucionālismā (kā muzeji) vai individuālismā (kā mākslinieki – gleznotāji), *E-Lab* savā darbībā par savu galveno darbības lauku un organizācijas formu izvēlējās *tīklu*, un par savu aktivitāšu un izpausmes formu – *komunikāciju* visplašākajā šī vārda nozīmē. Jaunās informācijas un komunikācijas tīklu tehnoloģijas (internets) tika izmantotas gan kā līdzeklis (instruments) informācijas iegūšanai un apmaiņai, gan sociālai komunikācijai, gan kā jauna telpa radošai pašizpaušmei un virtuālu mākslas projektu realizēšanai. *E-Lab* dibinātāju un tīkla dalībnieku sociālās rīcības jēgas saturu vislabāk izskaidro ideju kopums, kas atspoguļots *E-Lab* agrīnajā manifestā:

E-L@b = māksla+komunikācijas,

lai:

vairotu izpratni par jauniem (interaktīviem) komunikācijas veidiem un informācijas apmaiņu; sekmētu brīvu radošu individuālu un daudzpusīgu interneta izmantošanu; radītu "sociālo mediju + mākslas telpu": sekmētu atvērtas sabiedrības veidošanos.

E-L@b = savienojamība (konektivitāte)

starp:

dažādām jauno mediju, mākslas un jauniešu kultūras organizācijām un institūcijām lokālā un starptautiskā mērogā.

E-L@b = brīva telpa,

kurā:

realizēt elektroniskās un interaktīvās mākslas projektus, izstādes un konferences saistībā ar digitālajiem medijiem; nodrošināt māksliniekus ar iespēju piekļūt internetam un realizēt radošu e-projektus.

E-L@b = atvērta domāšana,

kas palīdz:

klīdināt neskaidrību un pārvarēt maldinošo piesardzību cilvēku saskarsmē ar tehnoloģijām un informācijas sabiedrības "realitātēm" - internetu, interaktivitāti, virtuālo realitāti, uc.;

⁹⁷ Līdz tam, padomju un pēcpadomju laikos vienīgā mākslinieku organizācija bija Mākslinieku Savienība. Tajā laikā nekomerciālu organizāciju varēja nodibināt vai nu kā bezpeļņas SIA, vai kā sabiedrisku organizāciju, bet lai nodibinātu sabiedrisko organizāciju (SO) bija vajadzīgi vismaz 10 biedri. *E-Lab* tika nodibināta kā sabiedriska organizācija.

iegūt daudzpusīgu informāciju par jauno mediju pielietošanu – kā nākotnes tehnoloģijas var tikt izmantotas par līdzekli atvērtu kopienu veidošanā, kas balstās uz būtiskākajām cilvēciskajām vērtībām – individualitāti un radošumu.⁹⁸

18. attēls. E-LAB tīkla vietne. <http://www.parks.lv/home/E-LAB>, Interfeisa dizaina elementu autors: Toms Vītiņš, 1996.

Meklējot vēl dziļāk motīvus, kuru dēļ 90. gados bija tik aktuāla tendence veidot “alternatīvās zonas” un kādēļ radās tāda kreatīva un inovatīva tīklojuma struktūra kā *E-Lab*, jānoskaidro arī personīgās (iekšējās) motivācijas un kā tās sasaucās ar tā laika (ārējiem) apstākļiem. Mums – Raitim Šmitam un man, kas nesen⁹⁹ bijām beiguši Latvijas mākslas akadēmiju, pirmkārt, bija milzīga interese par laikmetīgās mākslas norisēm, bet pietrūka izglītība šajā jomā. Otrkārt, mūsu kā jaunās paaudzes ideāliem nekādi neatbilda arī tā laika progresīvākā struktūra – Sorosa Mūsdienu mākslas centru politika, kas balstījās uz kuratoriem, tas ir, kurš piedalīsies vai nepiedalīsies nozīmīgākajās izstādēs, tika noteikts “no augšas” vēl lielākā mērā, nekā pat Latvijas Mākslinieku savienības tradicionālajās “Rudens” izstādēs. Līdzīgi arī Kaspars Vanags raksturoja šo laiku attiecībā uz *Open*:

“Zināmā mērā mēs bijām maksimālisti, un mūsu maksimālismam neatbilda tā laika izglītības standarti, kaut vai pieejamās literatūras klāsts bibliotēkās. Mēs vienkārši ārkārtīgi jutāmies vilušies jebkādā saskarsmē ar oficiālajām kultūras institūcijām un viņu noformēto lietu kārtību. Un tā rezultātā mēs izjutām skepsi un cinismu pret tiem, kas bez kādām šaubām metās iekšā kapitālisma celtniecībā.” [intervija ar Vanagu]

Vēl viens E-Lab dibinātājs Jānis Garančs, ar kuru bijām iepazinušies caur e-pastu, jo viņš tolaik studēja mediju mākslu Stokholmas Karaliskajā Mākslas

98 E-Lab manifests, 1996. <http://www.parks.lv/home/e-lab/> (skatīts: 9.05.2010)

99 1993. gadā

augstskolā, savu motivāciju raksturo šādi:

“Es biju iesācis eksperimentēt ar videomākslu un kompjūteriem Latvijā. Tā kā Mākslas akadēmijā neviens neatbalstīja tādu nodarbošanos un tas vai nu sanāca pilnīgā pašdarbībā vai arī bija atsevišķi vieslektori, kas te atbrauca. .. Tā kā zināju, ka notiek visādi festivāli citās valstīs domāju, ka Latvijā arī vajadzētu veidot tādu kopienu, un tad iznāca, ka caur e-pastu arī sapazināties, laikam Alise (Tīfentāle) mūs sapazīstināja.” [intervija ar Garanču]

Tā kā savā ziņā var teikt, ka *E-Lab* rašanās motivāciju noteica gan neapmierinātība pret tā laika valdošajām kultūras institūcijām, gan izglītības un zināšanu trūkums par laikmetīgo un vispār visu 20. gadsimta Rietumu kultūru, mākslu, filozofiju, uc. No otras puses, noslēgtajā padomju sistēmā mums arī nekad nebija bijusi neatkarīgo mediju pieredze (piemēram, brīvais radio), izņemot vienīgi presi. Tas kopumā bija pietiekams dzinulis, lai ar milzīgu enerģiju un entuziasmu mestos iekšā interneta kiberplašumos – tik liela izpausmes brīvība, ko nodrošināja internets 90. gadu vidū, bija iespējama pirmo reizi pēc padomju valsts sabrukuma. Izmantojot internetu, *E-Lab* varēja veidot savas “alternatīvās zonas” lokāli un sadarbības platformas translokāli. Translokālie sadarbības tīkli tolaik bija galvenais savienojuma veids, ar kura starpniecību “varēja tikt pāri pēcpadomju gadu izolētībai, ko radīja vīzu režīms, dārgās lidmašīnu biļetes, ilgie autobusu braucieni un lēno vilcienu satiksme”. Rezultātā, radoši un aktīvi darbojoties tīklā, tikai nepilnu gadu vēlāk pēc *E-Lab* dibināšanas –

“nelielajai E-Lab organizācijai, kurai praktiski nebija budžeta, kaut kā izdevās iekļūt starptautiskā sadarbības tīkla pašā sirdī, ko veidoja mākslinieki, teorētiķi un organizētāji, visi vienlīdz dedzīgi izpētīt jaunā digitālā medija robežas”. [Kluitenberg 1999, 52]

1996. gadā *E-Lab* uzsāka savu darbību kā pilnīgi neatkarīga, pašorganizēta struktūra – tika noīrēta telpa Mākslinieku savienības mājā un ar Sorosa fonda Interneta programmas konkursa piešķirumu iegādāta pirmā datortehnika. Un tā jaunie mākslinieki varēja strādāt 24 stundas dienā septiņas dienas nedēļā. Mums, kas bijām kā izslāpuši pēc brīvas komunikācijas ar starptautiskajā apritē līdzīgi domājošiem –,

internets nozīmēja ko vairāk par jaunu mediju, platformu vai materiālu mākslas darbu radīšanai. Internets vispār bija jauna, neapgūta telpa, kurā varēja īstenot tos ideālus un utopijas, ko nebija iespējams realizēt dzīvē un 90. gadu sākumā pastāvošajā sabiedriskajā un mākslas sistēmā. Tā arī tas tika uztverts – *E-Lab* darbība bija virzīta ļoti mērķtiecīgi, tās nolūks bija – atklāt, izpētīt un radīt atvērtas un autonomas telpas jaunajā medijā – internetā. Taču tas nebija ne pašmērķis, pat ne māksliniecisks koncepts. Internets tika lietots pirmām kārtām, lai to pieredzētu – lai apmainītos ar informāciju, komunicētu un kopā ar domubiedriem globālajā tīklā pētītu jauno teritoriju un pašradītu telpu, ko piepildīt ar saturu – mākslu, skaņām, radio, tekstiem... Šāda darbība tika attīstīta kā pretmets masu mediju dominējošajai un vardarbīgajai politikai.

Brīvības ideju aizrauti, *E-Lab* sākotnēji arī nevēlējās kļūt par kādu konkrēti asociējamu nozares vienību, ne arī kādu mākslas, sociālo vai politisko kustību. *E-Lab* darbība balstījās vienīgi *tīkla* idejās. Piemēram, jauno tehnoloģiju potenciāls tika izmantots, lai attīstītu ne vien starptautisku, bet arī starpnozaru komunikāciju, kopīgi projekti tika realizēti sadarbojoties ne tikai ar māksliniekiem, bet arī mūziķiem, žurnālistiem, literātiem, subkultūru aktīvistiem utt.

Kaut arī *E-Lab* daudz laika un uzmanības veltīja aktivitātēm virtuālajā telpā (internetā) un translokālajos sadarbības tīklos, tomēr savu misiju *E-Lab* saskatīja arī “tīklotās komunikācijas” ideju transformēšanā un adaptācijai lokālajā kontekstā. Ar laiku *E-Lab* kļuva par kodolu tam tīklam, uz kura bāzes 90. gadu beigās pašorganizācijas procesā izveidojās un attīstījās sociāli aktīva alternatīvās un digitālās kultūras vide Rīgā un Latvijā.

Jau nepilnu gadu vēlāk kopš *E-Lab* uzsāka savu kreatīvo darbību digitālajos tīklos, *E-Lab* organizēja pirmo Starptautisko jauno mediju kultūras festivālu “Māksla+Komunikācijas”¹⁰⁰ Rīgā. Taču tā kā festivāls vairāk orientējās uz starptautiskām aktualitātēm, kas vietējā situācijā nereti šķita svešas, tad turpmākajos gados *E-Lab* arvien vairāk pievērsās jaunās digitālās kultūras lokālajiem aspektiem.

¹⁰⁰Festivāls “Māksla+Komunikācijas” vēlāk kļuva par ikgadēju pasākumu, tas notiek vēl arī šodien, to organizē RIXC (kas tika izveidots uz *E-Lab* bāzes 2000. gadā).

aplūkoti arī citi aktuāli jautājumi, piemēram, pornogrāfija internetā – *Hardcore night* vakarā bez Alises un mūsu priekšlasījumiem par *kiberseksu* tika prezentēts mākslinieku Raida Kalniņa un Ginta Gabrāna ilustrētais *samizdata* pornožurnāls *PLOP*. Savukārt Latvijas krievu dzejnieks Sergejs Timofejevs lasīja *dzeju kontekstā* (*poetry in context*) un reportāžu “*Novije trajektoriji*”¹⁰² – par ceļojošiem izpletņlēcējiem no Maskavas, kas ieradušies Rīgā, lai lēktu no Rīgas TV un radio torņa 211 m augstumā...

Mūziķi Uģis Vītiņš un Toms Vītiņš rīkoja unikālas dzīvās elektroniskās mūzikas *jam* sesijas, kurās varēja piedalīties ikviens *E-Lab* dalībnieks vai *E-Lab* viesis. Dzīvo mūzikas sesiju ieraksti bija pamats, uz kura 1997. gada martā sāka darboties kopīgi izveidotais interneta radio *Ozone*. *Open Zone* semināros piedalījās arī *E-Lab* ārvalstu kolēģi: Aleksejs Šulgins no Maskavas (no viņa pirmo reizi dzirdējām ideju par interneta radio), un mediju teorētiķis Ēriks Kluitenbergs no Nīderlandes (viņš kā eksperts ir sniedzis nenovērtējamu ieguldījumu *E-Lab* konceptuālajā virzībā dažādos tā attīstības periodos).

Informācijas izplatīšanai par *Open Zone* semināriem un vēlāk arī citiem pasākumiem visbiežāk izmantojām paši savus jeb “jaunos” medijus – *E-Lab* izveidoto vēstkoņu *Rezone* (ar kuras palīdzību izsūtītos paziņojumus saņem vairāki simti “pierakstīto” interesentu), *E-Lab* tīkla vietni internetā, A4 izdrukas plakātiņus (ko piespraudām Latvijas Mākslinieku savienības mājā 11. Novembra krastmalā vai Mākslas akadēmijā), flaijerus (ko izplatījām klubu pasākumos) un – gluži vienkārši “no mutes mutē”, sazinoties ar līdzilvēkiem.

“Man liekas, to pat grūti būtu teikt, ka tā būtu bijusi tāda kā subkultūra, jo tas jau izvērtās par tādu jaunu, foršu un stilīgu lietu. Tas notika strauji, jo nebija jau nekā cita pretī, kas būtu kā reakcionārais spēks, nu, tā īstā kultūra. Diezgan ātri aizgāja arī tas, ka visas tās E-LAB lietas un projekti tika atzīti no visām valsts institūcijām, ka tas ir labi un veicināms”. [intervija ar Tīfentāli]

3.3.3. *E-Lab* tīkla serveris – sociāls medijs mākslai un komunikācijai

Lai “alternatīvās zonas” būtu ilgtspējīgas (kāda laika gaitā izrādījusies un sevi pierādījusi ir digitālo tīklu kultūra), kā jau tas tika apskatīts iepriekš (nodaļā “3.2.3. Mākslas serveri”), tām īpaši svarīgs ir infrastruktūras jautājums. Ja mediju centriem

¹⁰²http://www.parks.lv/home/e-lab/~tim/tim_text.html

un laboratorijām – tā ir datortehnika un jaudīgs interneta pieslēgums, arī serveris, tad virtuālajām kopienām un īpaši kreatīvajiem tīkliem (gan lokāliem, gan translokāliem) – tas ir serveris, kas nodrošina daudzveidīgus interneta servissus – vēstkopas, e-pastu servissus, mājas lapu uzturēšanu, interneta tiešraides iespējas, utt. Šodien, kad ir daudz vairāk servisu un sociālo platformu internetā, šis jautājums vairs nav tik aktuāls, kā tas bija 90. gadu beigās. Tomēr arī šodien pastāv atšķirība – vai kopiena lieto *Facebook* un citas sociālo tīklu platformas, kas ir ierobežoti tajā ziņā, ka kopienu dalībnieki nekad nav bijuši iesaistīti pie šo platformu konceptuālās un tehniskās izveidošanas – jeb vai kopiena lieto savus medijus. Serveris šādā ziņā ir ne tikai kreatīvo tīklu “virtuālā mājvieta” [Lovink, 2005], bet arī sociāls medijs, un ja tas ir neatkarīgs, tad kopienas dalībniekiem ir noteikšana un kontrole gan par saturu, gan dizainu, gan struktūru, gan funkcijām, gan servisiem, ko tā vēlas lietot.

Viena no nozīmīgākajām servera kā sociālā medija funkcijām ir vēstkopas. Līdzīgi tam, kā vēstkopas par galveno informācijas apmaiņas un komunikācijas kanālu izmanto translokālie sadarbības tīkli, tāpat vēstkopām ir liela nozīme lokālo tīkla kopienu veidošanā un uzturēšanā. 1997. gadā *E-Lab* izveidotā vēstkopa *Rezone*, pirmkārt, darbojās latviešu valodā, kas ir svarīgi lokālajām kopienām. Tajā pašā laikā vēstkopā *Rezone* līdzās vietējiem paziņojumiem par notikumiem mediju mākslā, laikmetīgajā kultūrā un urbānajās subkultūrās regulāri tiek pārpublicēta arī būtiska informācija (aktualitātes, iespējas pieteikties dalībai festivālos, konferencēs, mācībām universitātēs u.tml.) no citām vēstkopām – starptautiskajiem partneriem.

Šodien *Rezone* vēstkopa joprojām darbojas, tajā ir pierakstījušies apmēram 400 cilvēki, vēstkopas aktivitāte 11 gadu laikā ir bijusi diezgan līdzīga – vidēji 10 ziņas mēnesī.

“Rezone arī apvieno dažādus cilvēkus. Arī šodien, varbūt, ka lietotāju skaits ir nedaudz krities, bet tiešām uz turieni diezgan daudz ziņas pienāk, tādā ziņā Rezone ir viena no aktīvākajām vēstkopām Latvijā.” [intervija ar Garanču]

E-Lab gadījumā ar serveri laika gaitā ir bijusi mainīga situācija. Pašā sākumā tika izmantots ISP “Parka” serveris, uz kura aiz tādas garas adreses (<http://www.parks.lv/home>), beigās bija piekabināts */e-lab*, mūsu kā lietotāju konts – tur mēs izvietojām savu pirmo mājas lapu¹⁰³.

¹⁰³Šī mājas lapa tur atrodas un darbojas joprojām: <http://www.parks.lv/home/e-lab/> (skat. 12.05.2010)

“Taču tad mēs manījām, ka citiem ir tādas smukas mājaslapas ar tādu īsu domēna vārdu, savējo. Bet tas toreiz pie komercfirmām maksāja ļoti dārgi. Un tad mēs izdomājām, ka īstenībā mums daudz ekonomiskāk būtu pašiem tādu serveri izveidot un uzturēt”. [intervija ar Garanču]

Pirmo serveri uz pavisam parasta PC datora, kad *E-Lab* vispār piederēja tikai kādi divi datori – viens no tiem tika izmantots serverim, uzinstalēja Jānis Garančs 1997. gadā. To bija iespējams izdarīt arī tāpēc, ka *E-Lab* telpā bija ievilkts jauns internets, kas izmantoja nevis iezvanpieeju, bet radio savienojumu, kas bija jaudīgs pastāvīgs pieslēgums. Taču tas bija diezgan dārgi, īpaši ja tika lietoti serveri, jo bija jāmaksā par katru ienākošo megabaitu, kas bija īpaši problēma vēlāk, kad sākām nodarboties ar interneta tiešraides eksperimentiem. Turklāt Latvijai bija ļoti vājas datu caurlaidības savienojumi ar ārpusauli. Tā kā Garančs tolaik studēja Stokholmā, kur tajā augstskolā bija viens no jaudīgākajiem interneta pieslēgumiem tajā laikā Eiropā, tad viņš izveidoja arī tā dēvēto “mirror” jeb “spoguļ-serveri”, kura funkcijas bija sniegt atbalstu *E-Lab* serverim Rīgā, uz kura darbojās vēstkopu servisi, tiešraides funkcijas, mājaslapu uzturēšana u.tml. Tā kā tas bija neatkarīgs serveris, arī varēja uzturēt savu domēna vārdu sistēmu un vairs nebija vajadzīgas garās adreses, to vietā varēja lietot, piemēram: <http://re-lab.net>.

Bez vēstkopām un e-pasta, neatkarīgo serveru būtiska funkcija 90. gados bija sava satura veidošana un atbalsts individuāliem radošiem cilvēkiem un kolektīviem, viņu mājaslapu izvietojšanai un uzturēšanai. Ja uz Rīgas servera (<http://re-lab.net>) vairāk atradās lokālā kreatīvā tīkla dalībnieku un *E-Lab* mākslinieku mājaslapas, tad uz Jāņa Garanča servera Stokholmā (<http://x-i.net>) atradās arī citu translokālo tīklu mākslinieku mājas lapas un kreatīvie projekti:

*“Tur bija gan zviedru mākslinieki, gan arī daži latvieši, daži kaut kādi angļi. Tā kā serveris laiku pa laikam bija jāuzlabo, tas es biju apmēram sarēķinājis, cik man izmaksās tās dažas detaļas un tad no visiem avotiem, gan no *E-Lab*, gan no tiem dažiem māksliniekiem vienkārši tad tur piepirku vēl dažas vajadzīgās detaļas klāt – papildus disku, lielāku atmiņu, utt. Vienkārši visiem sametoties kopā bija izdevīgāk un lētāk, turklāt arī pašiem par savu saturu bija lielāka kontrole”. [intervija ar Garanču]*

Tādējādi Rīgas un Stokholmas serveri, savstarpēji viens otru atbalstot, arī veidoja tīklotu struktūru. Taču kreatīvo kopienu serveru tīklu – lokālās kopienas atbalstam – veidoja ne vien E-Lab paša serveri, bet arī translokālo partneru infrastruktūras. 1996. un 1997. gadā *E-Lab* centram vēl nebija sava servera, tam bija tikai vājš interneta pieslēgums caur telefona līniju. Turpretī bija milzīgi virtuālie resursi, ko nodrošināja starptautisko sadarbības tīklu dalībnieki – mākslinieki, programmētāji, mediju centri (*V2* Roterdamā, *C3* Budapeštā, *WWW Moscow Art Center*, *Ljudmila* Ļubļanā u.c.), progresīvākās ISP kompānijas (*Parks* Latvijā, *XS4ALL* Nīderlandē), visi bija gatavi dalīties ar sava servera vietu, piedāvājot brīvu pieeju un par brīvu, vienkārši idejas vārdā par jaunā brīvā medija – interneta attīstību.

Vēl viena būtiska sociālā medija funkcija, ko nodrošināja neatkarīgie serveri, bija interneta tiešraides un skaņu arhivēšanas iespējas. Lai 1997. gadā uzsāktu interneta radio, pietika ar datoru, interneta savienojumu, ieceri un vēlēšanos to izveidot. Ar ideju “dati var atrasties jebkur” 1997. gada pavasarī (26. martā) darbību uzsāka interneta radio *Ozone*. Tā struktūrai bija divas daļas: *web* lapas atradās uz *parks.lv* servera tepat Latvijā, bet visi skaņas faili – uz *RIS (Radio Internationale Stadt)*, vēlāk *orang.org* servera Berlīnē un *XS4ALL.nl (Access for All!)* servera Amsterdamā. *E-Lab* māksliniekiem tas deva būtisku iespēju finansējuma un tehnisko resursu trūkuma apstākļos izmantot internetam pievienotās esošās tehniskās iekārtas citās Eiropas vietās. Savukārt *E-Lab* piegādāja oriģinālu saturu *RIS* serverim Berlīnē – to programmētājs Tomakss Kaulmans (*Thomax Kaulmann*) tika speciāli izveidojis kā atbalsta platformu skaņas mākslas, neatkarīgo radio un *copyright* brīvās alternatīvās elektroniskās mūzikas veidotājiem¹⁰⁴.

Nākamajā dienā pēc interneta radio *Ozone* atklāšanas – visticamāk, tāpēc ka žurnālists un mūziķis Pēteris Pūrītis laikrakstā “Diena” bija publicējis rakstu par šo notikumu – *E-Lab* saņēma zvanu no kāda Nacionālās Televīzijas un radio padomes locekļa. Uz viņa jautājumu – cik klausītāju ir jūsu radio – priecīgi atbildējām: “Šobrīd, kad izmantojam *xs4all.nl* serveri Amsterdamā, tad vienlaicīgi var pieslēgties 25 cilvēki. Bet kad mums būs pieeja uz Berlīnes servera, tad, iespējams, tas atbilstīs vienlaicīgi pat 400 savienojumus.” Turpmākajā 40 minūšu telefona sarunā *E-Lab* mēģināju noraidīt apsūdzību par nelegālu raidīšanu. Izrādījās, ka, pēc Latvijas Radio

¹⁰⁴<http://organg.organg.org>

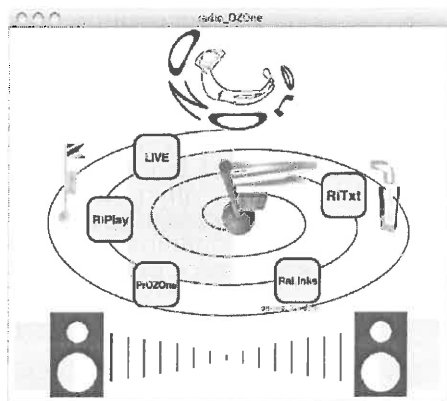
un TV likuma, apraides atļauja nav nepieciešama tikai gadījumā, “ja patērētāju (pieslēgumu) kopējais skaits nav lielāks par 25”. Tas nekas, ka raidīšanu nodrošina serveri Berlīnē un Amsterdamā –, ja mūsu fiziskie ķermeņi atrodas Latvijā, mēs esam pakļauti šim Latvijas apraides likumam. Protams, jēdziena “interneta radio” tolaik likumā nebija, bet to teorētiski varēja iekļaut norādē: “un citi elektroniskie sabiedrības saziņas līdzekļi”. Laimīgā kārtā, vairāk par šo jautājumu varas iestādes *E-Lab* radio *Ozone* netraucēja, un radio varēja turpināt tiešraides skaņu eksperimentus tīklā.

Šāds uzstādījums ar failu augšuplādēšanas pieeju serveriem Berlīnē un Amsterdamā bija liels atspaidis, taču tas nenodrošināja tiešraides iespējas, tādēļ sākotnēji tika publicēti tīklā ierakstu arhīvi no *live jam* sesijām, kuras kopā ar mūziķiem Uģi Vītiņu un Tomu Vītiņu tika rīkotas *E-Lab* studijā, pieaicinot līdzdarboties citus mūziķus, dziedātājus, perkusionistus, māksliniekus, dīdžejus. Ierakstu arhīvs bija viena no agrīno interneta radio raksturīgākajām īpatnībām. 90. gados publicēšanās internetā bija turpat vai vienīgā iespēja padarīt publiski pieejamu neatkarīgo radio producentu, elektroniskās mūzikas un skaņu mākslas saturu. Pirmajā *internet.radio Ozone* tīkla vietnē tika publicēta Vītiņu ambientā mūzika, *Locomotive* skaņu vides ieraksti “Cauri Indijai, 1996”, dīdžeju sesijas, Pētera Ķimeļa skaņu mākslas darbs “entrance01”, Rīgā viesojušās basku grupas *Fin de Siecle* eksperimentālā mūzika u.c.

Arhivēšana nezaudēja savu nozīmību arī vēlāk, kad *E-Lab* vairāk pievērsās tiešraidēm. Tā kā *Ozone* radio programmas notika reizi nedēļā, otrdienās, laikā līdz nākamajai tiešraidei ierakstītajam failam bieži bija vairāk klausītāju nekā reāllaika raidījumam. Otrdienas tīkla radio vakaros pārraidītais saturs bija ļoti daudzveidīgs: no dzejas un literārajiem lasījumiem (Latvijas krievu dzejnieku apvienība “Orbīta”, dīdžejs Dr. Ups no *Varka Crew*, Vlads Jakovļevs), intervijām (Kaspara Vanaga sarunas ar Sergeju Timofejevu, sociologu Normundu Kozlovu; *E-Lab* intervija ar Kristīni Briedi un Karlu Bjoršmarku no videostudijas *Locomotive*) līdz lekciju un konferenču ierakstiem (konference “Ventspils Tranzīts Termināls”, “Māksla+Komunikācijas” festivāli u.c.). Radio *Ozone* visai veiksmīgi izdevās nodrošināt arī tiešraides no klubiem (*Casablanca 2000* 1998. gada jaungada pārtija, Nīderlandes vīdžeju un *hardcore* tehno mūziķu kolektīva *D.U.M.B.* pasākums klubā “Pulkvedis”, *Sentimental Beat* – latviešu mūziķu *live jam* sesija festivāla “Māksla+Komunikācijas'98” atklāšanā, kas vēlāk tika izdota audiokasetē u.c.). Bieži viesi *Ozone* studijā bija mūziķi un dīdžeji no *Varka Crew*, *AG & Raitis*, *Casablanca 2000*, *Gosh*, *Zagga*, *dj Bongo*, *andrews.lv*, *Clausthorne*, Egons Upītis, *bio.codes* un

daudzi citi. Tomēr visbiežāk notika dzīvās mūzikas sesijas (ko organizēja mūziķi Toms Vītiņš, Uģis Vītiņš, Mārtiņš Tauriņš), skaņu un video tiešraides eksperimenti, piemēram, *web-tv* (Pēteris Ķimelis) un mikro-video (Mārtiņš Ratniks) raidījumi; arī *E-Lab* cilvēku – Mārtiņa Ratnika, reizēm arī mūsu pašu – frīstaila dīdžejošanas, vīdžejošanas un dažādu skaņu ierakstu (no apkārtnes, pilsētas, vecām platēm, pasākumiem utt.) miksi.

Interneta radio bija formāts un internacionāls medijs, kurā vislabāk transformējās arī komunikācija ar viesiem. Gerts Lovinks 1999. gadā pēc vieslekcijas Rīgā raidījumā *EuroWar mix'99* miksēja Centrāltirgus tunelī iegādātās audiokasetes ar nesenu no Balkāniem pārvestajiem *euro-trash* mūzikas ierakstiem. Interneta radio *Ozone* atkārtoti tika aicināts sagatavot speciālas tiešraides programmas retranslēšanai citos Eiropas interneta vai FM radio. Šāda sadarbība veidojās ar *Radio FRO* Lincā, *Radio 90* Banfā (Kanāda), *Kunstradio* Vīnē un citām radiostacijām. Speciāli tika veidotas programmas gan klātienēs, gan neklātienēs (tiešsaistē) dalībai dažādos festivālos (*Comm_X_change* Šveicē, Vīnes festivālā, *Ars Electronica* Lincā, *Next Five Minutes* Amsterdamā, u.c.). Ambienti skaņu vides ieraksti no pasākumiem, tika interpretēti kā audiokolāžiskas reportāžas, kas tika tiešraidītas radio *Ozone* sesijās.

20. attēls. Rīga.net.radio OZONE. E-LAB, 1997. Interfeisa dizaina autors: Toms Vītiņš, 1997.

Klausītāju skaitam nebija nozīmes – radio studijā varēja atrasties krietni vairāk cilvēku nekā tiešraides brīdī internetā. Nebija svarīgs arī saturs – kas tika raidīts. Nozīme tika piešķirta tikai un vienīgi pašam raidīšanas procesam:

“Tīklā viņi atrada brīvību, vienatni, lai varētu eksperimentēt ar jauno mediju, savienot to ar lokālo radio, vākt skaņas gan tehno klubos, gan nelielās ierakstu studijās, nosūtīt skaņuvides paraugus kiberplašumos” [Lovink 2002].

Skaņu māksla tīklā tiecās pastāvēt “ārpus reprezentācijas paradoksiem”. Viens no starptautiskās vēstkopas *Nettime* dibinātājiem Pits Šulcs (*Pit Schultz*), kas piedalījās pirmajā “Māksla+Komunikācijas” konferencē Rīgā (1996. gada novembrī) izvirzīja tēzi, ka “pašas galvenās, būtiskākās un nozīmīgākās lietas nav reprezentējamas, tās atrodamas vienīgi tapšanas procesā” [Schultz]. Radio *Ozone* tāpat kā *E-Lab* serveris mēģināja attaisnot šo tēzi pilnībā, par prioritāti kibertelpas izpētē izvēloties visneredzamāko mediju – skaņu – un par mākslinieciskās izteiksmes formu – procesu. Tomēr, pateicoties tādām tehniskajām īpatnībām kā tiešraižu arhivēšanas iespējas, kas ļauj veikt reāllaika procesa momentuzņēmumus, skaņu māksla uz *E-Lab* servera krājusies desmit gadu garumā, un šodien veido reprezentējama arhīva saturu.

Kaut arī daļa failu ir zudusi (kad 2001. gadā hakeri uzlauza un izdzēsa visu Berlīnes (RIS / orang.org) servera saturu, kurā atradās arī daļa Rīgas satura), internetā vēl joprojām ir pieejams apjomīgs *E-Lab* un RIXC interneta radio arhīvs ar ierakstiem un arhivētām *Ozone* sesijām un tiešraidēm no pasākumiem kopš 1997. gada. Arhīva apjoms ir ap 300 *Real Audio*, *Real Media* u.c. formāta failu, kopumā ap 500 stundu jeb 20 diennakšu ilga skaņu materiāla.

Līdzās iespējai publicēties internetā, *E-Lab* atbalstīja arī ideju par brīvo nekomerčiālo audio ierakstu izplatīšanu. 1997. gada vasarā mūziķi Toms Vītiņš un Uģis Vītiņš, pieaicinot Mārtiņu Tauriņu, nodibināja apvienību un leiblu *Sloka Sound System* (SSS), kas bija atvērts visiem muzicēt gribošajiem. SSS pirmais izdevums bija ar *E-Lab* atbalstu producētā elektroniskās ambientās mūzikas audiokasete “Digidambam”, kas tika izdota 200 eksemplāru metienā un izplatīta galvenokārt par brīvu – gan Latvijā, gan ārvalstu mediju mākslas festivālos. Lai vēl jo vairāk uzsvērtu ideju par *simtprocentīgi nekomerciālu darbību* un (paš)publicēšanās brīvību jaunajos medijos, tika izveidota mājas lapa internetā, kurā interneta apmeklētājiem ir iespēja pašiem veidot “Digidambam” audiokaseti – ierakstīt lejuplādējamos *Real Audio* mūzikas failus un izdrukāt JPEG bildi ar kasetes vāciņu¹⁰⁵. *E-Lab* turpmāk līdzproducēja arī citus izdevumus – audiokaseti “*Sentimental Beatz*” (ar otro “Māksla+Komunikācijas” 1997. gada festivāla atklāšanas dzīvās mūzikas sesijas ierakstu klubā “Pulkvedis”) un CD “Elast garša” (*ELAST* – nākamais Vītiņu dibinātais leibls), audiokasete “*Toxicity*” (Egona Upīša elektroniskā mūzika) u.c.

Alternatīvās izplatīšanas ideja tika realizēta arī saistībā ar *E-Lab* izdoto

¹⁰⁵<http://www.re-lab.net/sss/>

žurnālu "Akustiskā telpa" (*Acoustic Space*), kas iznāk angļu un latviešu valodā kopš 1997. gada. Tā otrajā numurā (1998. gadā) pirmā vāka iekšpusē tika izveidota "kabatiņa" CD diskam un ievietots reklāmas teksts:

"Audio satura CD un tiešsaistes izplatīšanas projekts – ir joprojām atvērts. Ja vēlaties izplatīt jūsu radīto skaņu un radio mākslu, noize un elektronisko mūziku, dīdžeju miksus kopā ar šo "Akustiskās telpas" izdevumu, lūdzu, iesniedziet jūsu "ražojumus" CD formātā 1 līdz 100 eksemplāru apjomā."

Neatkarīgo mūziķu un mākslinieku digitālajiem ražojumiem (CD, DVD, CD-ROM), tāpat kā alternatīvajiem kultūras izdevumiem, izplatīšana arvien ir bijis problemātisks jautājums. *E-Lab* piedāvāja šādu risinājumu: žurnāla 1000 eksemplāri tika izplatīti kopā ar dažādiem skaņu mākslas, dīdžeju un elektroniskās mūzikas diskam, ko iesniedza mākslinieki un mūziķi no *Xchange* tīkla un dažādām pasaules valstīm. Tā piemēram, skaņu māksliniece Zina Keja (*Zina Kaye*) no Austrālijas iesniedza trīs dažādus audio mākslas projektus (kopā 99 CD), tīkla mākslinieki JODI atsūtīja CD-ROM ar savu mākslas projektu "OSS" (100 gab.). No Latvijas "ražojumiem" tika pievienoti atlikušie "Elast garšas" diski, *Gosh* mūzikas CD "Gosh: Seaweed", *Alexandroid* "The Composition: When Your Girlfriend is Sick", *Varka Crew* dīdžeju mikss, Latvijas Gāzes mūzika un citi, katrs ne vairāk kā pārdesmit eksemplāros. Dažu gadu laikā tika izplatīti visi 1000 žurnāla eksemplāri un kopā ar katru eksemplāru kāds cits mākslinieku vai mūziķu oriģinālsaturs CD formātā.

"Ir diezgan apnicīgi visu laiku rīkot tiešraides no radio studijas, tas patiešām sāk atgādināt radio," drīz vien secinājām. Protams, bija arī interesanti raidījumi, kuros par saturu izmantojām ierakstus no karuseļu parka, rotaļlietu veikala vai izstāžu atklāšanām. Radās ideja, ka tiešraides jāriko no pasākumu norises vietām. Lai to realizētu, bija nepieciešama vienīgi telefona līnija un dators ar modemu. Ar *E-Lab* pirmo portatīvo datoru, uz kura vienlaikus instalēja gan serveri, gan progamatūras audio signālu tiešraidei tīklā, tika raidīts no klubiem, pasākumiem, koncertiem, konferencēm. Reizēm gadījās tehniskas kļūmes, pat kuriozi – reiz pēc vairāku stundu raidīšanas no kluba "Pulkvedis", tika konstatēts, ka mūzikas vietā bijusi dzirdama vienīgi šņākoņa. Tomēr pat tas nevarēja atturēt no turpmākajiem eksperimentiem, un *E-Lab* patiesā aizrautībā raidīja no visurienes. [Šmits, 2000]

Arī visi *E-Lab* organizētie pasākumi, sākot ar otro "Māksla+Komunikācijas"

festivālu 1997. gada novembrī, lai kur arī tie notiktu, vienmēr ir tikuši tiešraidīti internetā. Savukārt “Net.Radio dienās”¹⁰⁶ – pirmajā starptautiskajā interneta radio veidotāju tikšanās reizē Berlīnē (1998. gada jūnijā) –, *E-Lab* portatīvais dators ar mobilo serveri izglāba ne vienu vien pasākumu, no kura bija paredzēta tiešraide, bet dažādu tehnisku iemeslu dēļ to nevarēja veikt no šim nolūkam paredzētajiem datoriem.

Vēl kāds mobilās raidīšanas eksperiments, kurā tika izmantoti mobilo telefonu sakari, notika 1998. gadā SMMC gadskārtējā projekta “Ventspils Tranzīts Termināls” ietvaros mākslas aģitvilcienā, kas devās no Rīgas uz Ventspili. Par saturu tika izmantots Pētera Ķimeļa, Kaspara Vanaga un Sergeja Timofejeva vilciena lokālās translācijas projekta “Kit-Kat” audio materiāli, ko papildināja vides skaņas un sarunas ar izstādes māksliniekiem, kuras tika retranslētas caur mobilo telefonu, ejot cauri vagoniem [17]. Uz vilciena jumta bija uzstādīta mobilo telefonu antena (vienlaikus tika testēts arī mobilo telekomunikāciju pārklājums šajā maršrutā), tomēr brīžiem sakari pārtrūka. Lieki piebilst, ka skaņas kvalitāte bija ļoti slikta, taču tas bija mazsvarīgi, galvenais bija – raidīt.

Visu *E-Lab* darbību asociējot ar serveri kā sociālu suverēnu mediju 90. gadu beigās konceptualizēja mediju teorētiķis Ēriks Kluitenbergs:

“Suverenitātes mediju redzamākais piemērs ir E-Lab tīkla mākslas serveris. Šādu “bez nolūka” mediju augstākais mērķis ir izbēgt no determinisma. Tādēļ ir ļoti grūti (pat neiespējami) definēt tos. To darbība nekādā nozīmīgā veidā neattiecas ne uz ko citu, viņpus vai ārpus paša servera. Nedz arī tas pretendē būt nereprezentējami citādāks. Tas gluži vienkārši pastāv” [Kluitenberg 1999, 50].

Salīdzinot kreatīvo kopienu serveri kā sociālo mediju ar mūsdienu sociālajām platformām, kā jau minēju, galvenais mīnuss ir tas, ka lietotājam nav kontroles pār savu saturu. Tomēr pastāv arī vairāki plusi:

“Tā lielā atšķirība ir tā, ka cilvēks tur var veidot pats savu web lapu, viņam it kā vairs nav vajadzīgas tik daudz programmēšanas iemaņas. Viņš var, piemēram, ielipināt kaut kādu bildīti no kāda populāra portāla vai paņemt

106 <http://www.art-bag.org/convextv/pro/trimmdich/> (skat. 02.06.2010)

kaut kādus video no youtube un iekabināt iekšā savā lapā, vai paņemt citātu vai jaunākās ziņas no cita partnera portāla. Iepriekš bija jābūt programmētājam, lai to varētu izdarīt, tagad var veidot vēl labākas lietas, vai vismaz jaunā pakāpē jebkurš cilvēks". [intervija ar Garanču]

Tomēr situācija šodien ir mainījusies vēl būtiskāk, un šodien vairs nav izdevīgi arī uzturēt savus neatkarīgos serverus, jo piedāvātie interneta servisi šobrīd ir daudz lētāki, nekā izmaksas uzturot savus. Tāpat ir ļoti daudz brīvie servisi, ko nodrošina serveru klusteri, ar ko gandrīz nav iespējams sacensties individuāliem lietotājiem. Tie automātiski taīsa kopijas, nodrošina rezerves serveru darbību, ja pamatservers iziet no ierindas, un ir spējīgi nodrošināties pret hakeriem, spamu un tehniskiem bojājumiem.

"Īsi sakot, tās standarta lietas izdevīgāk ir turēt citur, ne vairs savā serverī. Kas attiecas uz vēstkopām, tagad arī vairāki brīvie servisi ir parādījušies, piemēram, Google groups. Tur gan nav sava domēna, bet, nu, tam īpaši vairs nav nozīmes". [intervija ar Garanču]

Vienīgi, kas nav daudz mainījies, ir situācija ar tiešraides medijiem, tie šobrīd lielākoties ir vai nu komerciāli (jo tie tiek izmantoti kā raidošo masu mediju kanāls internetā), vai ja tās ir nekomerciālās platformas, tad tām pietrūkst sociālo tīklu platformu vienkāršās un ērtās lietojamības. Tādējādi, par interneta radio kā sociālu mediju var runāt galvenokārt tā agrīnajā periodā, kreatīvo kopienu rašanās periodā, kamēr diemžēl mūsdienu sociālo tīklu laikmetā internets vēl joprojām piedāvā galvenokārt publicēšanās iespējas.

Secinājumi (3.3. nodaļai)

Kopumā aplūkojot situāciju 90. gadu otrajā pusē Latvijā un analizējot tādas jaunas pašorganizējošas tendences kā alternatīvās un digitālās kultūras vides un tīkla veidošanās, var secināt, ka internetam ir bijusi īpaša ietekme uz šiem procesiem. Taču tas nav domāts tehnoloģiskā determinisma ziņā, kaut arī šajā pētījuma daļā ir parādīts, kā tīkla struktūras atvērības un decentralizācijas principi ietekmēja sociālās organizācijas procesus lokālo kopienu gadījumā. Interneta atvērības idejām saduroties ar specifiskajiem pēcpadomju apstākļiem Latvijā (valsts sistēmas

disfunkciju, “tukšumu” kultūrā), un referencējoties ar jaunās paaudzes personīgajām motivācijām – neapmierinātību ar vecajām (Kultūras ministrija, Mākslas akadēmija, uc.) un jaunajām (Sorosa institūcijas) valdošajām lokālajām kultūras institūcijām un izglītību (zināšanu iztrūkums par 20. gs. Rietumu kultūru visplašākajā nozīmē), tika izraisīta situācija, kas sekmēja pašorganizēšanās procesus, noteica sociālās rīcības jēgu un kreatīvo kopienu veidošanās motīvus Latvijā 90. gadu vidū.

Attiecībā uz jēdzieniem “lokāls” un “kopiena”, ja tie tiek lietoti globālo digitālo tīklu laikmetā un vēl jo vairāk attiecībā uz kreatīvajiem vai sociālajiem tīkliem, var piekrist Saskijai Sasenai, ka globalizācija nenozīmē lokālā izzušanu, bet gan satur potenciālu lokālo kopienu darbības lauku paplašināšanai. Attiecībā uz aplūkoto *E-Lab* tīkla gadījumu, var secināt ka globālās komunikāciju tehnoloģijas un translokālie sadarbības tīkli 90. gados bija tas atbalsts, bez kura Latvijā jaunā paaudze nebūtu varējusi radīt tik spēcīgu “alternatīvo realitāti”, kas dažu gadu laikā no subkultūras pārtapa par oficiāli atzītu laikmetīgo kultūru, un kurai vēl šodien ir rezonanse lokālajā Latvijas kultūrā.

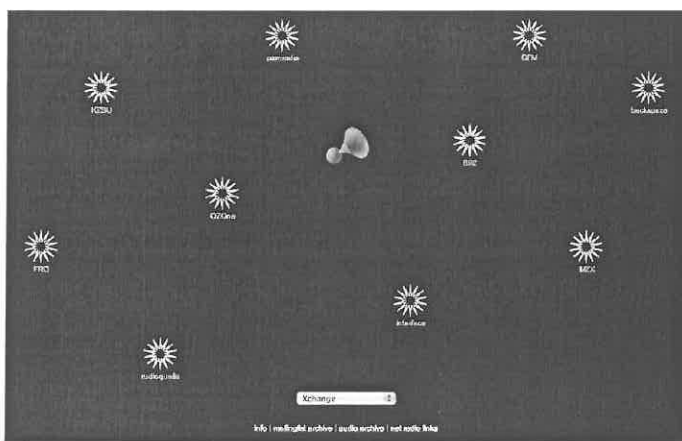
Kas attiecas uz kreatīvo kopienu lokālo tīklojumu sociālās organizācijas formām, var secināt, ka tās ir līdzīgas – vēstkopas, klātienē tikšanās (kas vienīgi notiek biežāk). Lielākas atšķirības pastāv starp lokālo un translokālo kreatīvo tīklu darbības laukiem – lokālajām kreatīvajām kopienām (vismaz Latvijas gadījumā) piemīt stardisciplinārāks raksturs, tās nav tik ļoti orientētas uz elektroniskajiem medijiem un digitālajiem tīkliem, bet gan uz dažādāku jomu sintēzi, piemēram, dzeja un multimediji, jaunais teātris, laikmetīgā māksla, klubu kultūra, un, protams, arī internets un digitālie mediji.

Salīdzinot *E-Lab* kreatīvos tīklus ar mūsdienu sociālajiem tīkliem, var secināt, ka iespēja vienkāršākā veidā darboties tīklā vien nav pietiekama motivācija jaunu kreatīvu kopienu rašanās un attīstības procesam, bet ir pietiekami, lai *socializētos* – lai parādītu sevi (“te es esmu”), vienkāršāk un ātrāk komunicētu, veidotu savus sociālos tīklus. Tomēr, kaut arī šodien sociālie tīkli Latvijā ir tik plaši sastopama parādība, ka draugiem.lv reģistrēto lietotāju skaits pārsniedz pat Latvijas iedzīvotāju skaitu, “alternatīvās zonas” šodien atrodas daudz lielākā pagrīdē, subkultūras ir daudz noslēgtākas, un jaunās paaudzes pašorganizējošās aktivitātes ir daudz mazāk pamanāmas nekā 90. gados.

3.4. Globālais tīkls kā lokālās kopienas paplašinājums – *Xchange* gadījums

DATI var būt noVIETOTI jebKUR. Raidīšana no Rīgas-(Parks.LV), Berlīnes-(Radio International Stadt servera), Amsterdamas-(XS4ALL.nl), drīzumā – no vēl kaut KURIENES. SAVIENOJUMS darbojas. Aicinām PIEvienoties – saSLĒGTIES internetradio TĪKLĀ.¹⁰⁷

Kaut arī *E-Lab* “bāze” atradās Rīgā, tās skaņu mākslas un interneta radio projekti nebija tikai lokāli. Tie visi faktiski bija tīkla projekti, kas ne vien iekļāvās translokālajā mediju mākslas un tīklu kultūras diskursā, bet paši tiecās radīt jaunu kontekstu un vidi. Jaunu izteiksmes formu meklējumos *E-Lab* uzsāka akustiskās kibertelpas izpēti projektu *Xchange*. Tajā īpaša nozīme bija virtuālās telpas kontraģeogrāfiskumam – tīkla decentralizācijas dēļ vairs netiek piešķirta nozīme mākslinieku lokācijai, metropoles netiek nodalītas no provincēm. Māksliniekiem no Austrumeiropas vairs nebija nepieciešams atdarināt Rietumu mākslinieku idejas, ko 90. gadu sākumā nereti varēja novērot Latvijas mūsdienu mākslā. Drīzāk otrādi, pēc Berlīnes mūra krišanas Austrumeiropas mākslinieki, izslāpuši pēc informācijas un komunikācijas – nereti paši to nezinot –, atradās tīkla mākslas kustības avangardā. Arī *E-Lab* nelielajai mākslinieku kopienai no Rīgas, organizējot radio *Ozone* raidījumus Rīgā, apzinot un iesaistot citas līdzīgas lokālas “maza mēroga” tīkla audio iniciatīvas no citām pasaules vietām, izdevās radīt tādu unikālu projektu kā *Xchange*, kas kļuva par tīkla mākslas avangarda projektu skaņu mākslas un eksperimentālā interneta radio jomā.

21. attēls. *Xchange* tīkla vietne. <http://xchange.re-lab.net> (dizains: Raiis Šmits, 1998)

¹⁰⁷No *Xchange* Kompilācijas projekta koncepcijas, jūlijs–oktobris, 1997.

3.4.1. E-Lab globālā interneta radio tīkla Xchange rašanās

Xchange – interneta radio kreatīvā tīkla idejas īstenošana tika iesākta ar “*Xchange Radio Links* kompilāciju” – projektu, kura mērķis bija radīt interneta radio iniciatīvu momentuzņēmumu tīklā. Izziņojot starptautiskās vēstkopās (*Nettime*, *Syndicate*) aicinājumu iesniegt skaņu failus *Real Audio* formātā, hipersaites uz tiem vai tiešraides tīkla adresi, ik mēnesi tika publicētas tīkla skaņu izlases internetā. Balstoties uz ideju par “brīvi plūstošu konceptu, brīvi veidojošos saturu, brīvi mainīgu atrašanās vietu”, 1997. gada vasarā tapa četras *Xchange* kompilācijas¹⁰⁸; katra no tām atradās uz cita servera (*parks.lv* Rīgā, *RIS.de* Berlīnē, *AEC.at* Lincā, *V2.nl* Roterdamā) un katra tika publicēta kāda cita jauno mediju notikuma vai pasākuma sakarā (*Ars Electronica 98* festivālā, *From Practice to Policy* konferencē).

Šo pasākumu laikā pamazām veidojās jauna tīkla kopiena, kuras interešu sfērā bija interneta radio un skaņu mākslas eksperimentālā komunikācija elektronisko mediju telpā. 1997. gada decembrī *E-Lab* izveidoja vēstkopu *Xchange*, kas bija paredzēta “alternatīvai, nekomerciālai raidīšanai internetā un individuāliem audio satura iesniedzējiem”, un tās mērķis bija izveidot “tīkla audio tīkla kopienu.”¹⁰⁹ Viens no mērķiem bija arī vēlme izziņot šī tīkla dalībniekiem jaunu radio saišu adreses un noteikt secību kopīgām tiešraidēm tīklā un rakstiem, kā arī nodrošināt platformu kopīgiem eksperimentiem ar skaņu pārraides tehnoloģijām internetā.

Tīkls savos pirmsākumos vizuālo iespēju ziņā bija ārkārtīgi minimāls – datu caurlaidības dēļ. Arī pats tā izejmateriāls – informācijas biti un baiti – ir daudz vairāk piemērots tekstuālai nekā vizuālai izteiksmei. Iespējams, tādēļ *E-Lab* interešu sfērā nonāca skaņa – kā mākslinieciski viena no abstraktākajām izpausmes formām un sociālajā ziņā viena no pašām vienkāršākajām komunikācijas formām. Skaņai piemītošo spēju konstruēt un definēt jaunus pasaules redzējumus *E-Lab* sava *Xchange* projekta gadījumā mēģināja izmantot digitālo tīklu akustiskās dimensijas izzināšanai.

Xchange konceptuālās vadlīnijas tika attīstītas, balstoties uz “akustiskās kibertelpas” ideju, ar ko *Xchange* veidotājus iepazīstināja amerikāņu rakstnieks Ēriks Deiviss (*Erik Davis*) *E-Lab* organizētajā otrā starptautiskā festivāla “Māksla+Komunikācijas: *Xchange on-air session*” konferencē, kas bija speciāli veltīta interneta raidīšanai – visi pasākumi un lekcijas no šī festivāla pirmo reizi tiešraidē tika raidīti internetā, iezīmējot *Xchange* tīkla ēras rītausmu. Šo ierakstu

¹⁰⁸ <http://ozone.re-lab.net/Xchange/> (skat. 02.06.2010)

¹⁰⁹ <http://xchange.re-lab.net> – *Xchange* projekta informācija (skat. 02.06.2010)

skaņu arhīvi vēl aizvien ir pieejami tīklā.

Lekcijā Deiviss izklāstīja “dažas abstraktas idejas, vīzijas, atvērtus konceptus par akustisko telpu”. Viņš tiecās “skart dziļākus jautājumus saistībā ar skaņu un veidu, kā tā konstruē apkārtesošo vidi (un subjektivitāti) un kā tā var darboties kā sava veida karte”. Deiviss iepazīstināja ar Māršala Maklūena teoriju, kas iezīmē atšķirību starp vizuālo telpu un akustisko telpu. Maklūens ir izmantojis jēdzienu “vizuālā telpa”, lai aprakstītu veidu, kā uz tehnikas attīstības pamatiem kopš Renesanses laikiem veidojusies Rietumu subjektivitāte. Vizuālās telpas konstrukciju un subjektivitātes veidu, kas ar to asociējas, Maklūens pretnostata tam, ko viņš dēvē par “akustisko telpu”. “Akustiskā telpa ir telpa, kuru mēs vairāk dzirdam nekā redzam. Elektroniskie mediji mūs it kā “iegremdē” šādā akustiskajā telpā ar savu afekta un subjektivitātes valodu” [Deiviss 1998]. Šāds priekšstats par konceptuālo telpu tik precīzi sasaucās ar mūsu idejām par mākslinieciskajiem procesiem kibertelpā, ka “akustiskā kibertelpa” kļūva par noteicošo vadlīniju ne vien *E-Lab* skaņu projektos, bet arī visā turpmākajā *E-Lab* un RIXC darbībā.

Taču ar ideju vien būtu par maz, ja nebūtu bijuši pateicīgi tehniskie apstākļi – pirmā interneta tiešraides tehnoloģija *Real Audio* piedāvāja brīvās programmatūras gan raidīšanas serveriem, gan translācijas programmām. Īpaši svarīgi tas bija Austrumeiropas jauniešiem māksliniekiem, jo 90. gadu vidū naudas nepietika pat viena paša datora iegādei un interneta pieslēgumam. Vienīgais finansējuma avots bija Sorosa Atvērtās sabiedrības fonds, kas *E-Lab* gadījumā – pēc vairākām nopietnām sarunām un cīņām –, piešķīra finansējumu mediju laboratorijas pirmā datora un interneta pieslēguma tehnikas iegādei. Un *E-Lab* bija *savienots!* 1997. gada pavasarī *E-Lab* varēja uzsākt savu pirmo interneta skaņu projektu – Rīgas *net.radio Ozone*. Redzot, ka šādas līdzīgas mikrolīmeņa raidīšanas iniciatīvas sāk strauji rasties dažādās pasaules vietās, radās ideja par lielāka starptautiska sadarbības tīkla izveidi. Tā paša gada nogalē *E-Lab* izveidoja vēstkopu un starptautisko interneta radio tīklu *Xchange* kā platformu kopīgiem akustiskās kibertelpas pētījumiem.

3.4.2. Kopraidīšanas sociālā dinamika – interaktīvu komunikācijas formu meklējumi “akustiskajā kibertelpā”

1997. gada 2. decembrī *Xchange* tīkls atver vēstkopu, izsūtot pirmo ziņu skaņu māksliniekiem un elektronisko mediju aktīvistiem, kas interesējas par interneta audio tiešraides iespējām, tīkla radio un skaņu mākslas eksperimentiem tīklā. *Xchange*

piezīmēšanas diena tika atzīmēta ar pirmo interneta radio Ozone tiešraidi no Rīgas. Turpmākajos *Ozone* iknedēļas raidījumos, izsūtot *Xchange* vēstkopā paziņojumus ar tiešraides adresi, aicinājām tikties IRC čātā, arī citus tīkla dalībniekus klausīties un pievienoties. Pirmais ierosinājums “pieslēgties” *Ozone* raidījumam (kurā nekas daudz vairāk kā dažādu skaņu un ierakstu visai savdabīgi miksi nebija dzirdami) nāca no mediju mākslinieku laboratorijas *Backspace* Londonā. Tā radās ideja par tiešraides cilpas izveidi: abi cilpas dalībnieki uztver viens otra signālu un raida to atpakaļ tīklā. Par skaņas avotu tika izmantots jebkas –, sākot ar parastu radio un kasešu magnetafonu līdz mikrofona skrāpēšanai. Drīz tika konstatēts, ka, pārtraucot pievienot arvien jaunu skaņu, cilpa nebeidz skanēt, tā nepārtrūkst. Cilpa turpināja skanēt sevī, darbojoties atgriezeniskās saites mehānismam. Cilpā riņķojošā skaņa kārtojās slāņos un atkārtojās pati sevī, paliekot arvien blīvāka un skaļāka. Vēl pēc neilga brīža vairs nevarēja atšķirt sākotnējās oriģinālās skaņas, tiešraides cilpa bija kļuvusi par vienu vienīgu troksni. *Real Audio* raidīšanas tehniskā īpatnība bija tā, ka, pat raidot reāllaikā, klausītājs signālu saņem ar vairāku sekunžu novēlošanos. Šī eksperimenta laikā *Ozone* raidītais signāls, kuru uztvēra *Backspace* tīkla radio mākslinieki un to daudz nemainot nosūtīja atpakaļ tīklā (izlaižot caur savu mikseri un serveri), atgriežoties pēc vairākām sekundēm, radīja tādu kā atbalss efektu. Turpinot sūtīt atkal un atkal atpakaļ šo pašu signālu, rodas skaņu slāņi, kas rada dziļas daudzdimensionālas telpas izjūtu. Tā bija pirmā reize, kad tik reāli un emocionāli pieredzējām Deivisa aprakstīto “akustiskā kibertelpa”.

Turpmākā gada laikā *Xchange* turpināja līdzīgus eksperimentus, iesaistot cilpā līdz pat septiņiem dalībniekiem no dažādiem pasaules punktiem (kas pat laika ziņā bija visai sarežģīti, jo piedalīties gribētāji bija gan no Eiropas, gan Kanādas, gan arī Austrālijas). Jo vairāk dalībnieku cilpā, jo grūtāk bija to izveidot. Kad cilpa beidzot ir izveidota, ir grūti saprast, kurš ko raida, un signāls ātri kļūst par troksni. Taču tas visus dalībniekus aizrāva vēl vairāk. Reizēm pat izdevās, vienam otru sajūtot, radīt kaut ko līdzīgu skaņdarbam. Bet arī tad, ja skaņa cilpā ne tuvu nelīdzinājās skaņdarbam, tā ar savu riņķošanu virtuāli fiziskajā līmenī, proti, ģeogrāfiski diezgan attāli izvietotajos serveros – un atpakaļatgriešanās radītā atbalss efekta dēļ vienmēr radīja ilūziju par saskarsmi ar citām pasaulēm, citu dimensiju, ko tiecamies šķērsot...

Xchange bija kļuvis par “globālu audionautu tīklu, kas izziņas prieka pilni pēta virtuālo pasauli” [Lovink 2002]. Kolektīvās tiešraides neaprobežojās tikai ar skaņu cilpām internetā. Tās pamazām transformējās reālās tīkla audioraidītāju (jauno

mediju mākslinieku, mūziķu, dīdžeju, kopienu radio un neatkarīgo mediju aktīvistu u.c.) tikšanās reizēs, kas manifestējās tā dēvētajos “tīkla radio vakaros”. Vairāku stundu garie tiešraides *jam* sesiju vakari, kuros piedalījās vairāki desmiti dalībnieku klātienē un vēl vairāk – neklātienē, caur tīklu –, 90. gadu beigās kļuva par daudzu jauno mediju mākslas festivālu un konferenču sastāvdaļu. *Xchange net.radio night* pasākumi ar savu ambiente *chill out* vidi šajos festivālos nodrošināja brīvu un atvērtu zonu audiāliem eksperimentiem, *Xchange* dalībnieku klātienē tikšanās reizēm un neformālām diskusijām, kas notika gan uz vietas, gan tiešraidē vai interneta IRC čatā. Tādējādi tika nodrošināta “virtuālā klātesamība” – iespēja caur internetu notikumā piedalīties tiem, kas fiziski nevarēja ierasties.

“Piedalīšanās bija kļuvusi par mērķi. Kopīga raidīšana bija daudzreiz aizraujošāka nekā vienlaicīga tās pašas tiešraides klausīšanās” [Hyde].

Saturam un kvalitātei nebija nozīmes, galvenais bija signāls. Tā varēja būt mūzika, ziņas, reportāžas, intervijas, radiolugas, performances, skaņu māksla, audio eksperimenti.

“Kvalitāte kļūst par nebūtisku kritēriju šādu mediju signālos. Signāli eksistē, taču tas, kā tie tiek interpretēti, kāda ir struktūra un prasības to projicēšanai, šādas producēšanas procesā netiek apsvērts. Signāli var būt skaisti un izcili skaidri, vai amatieriski un netieši.” [Kluitenberg 2000].

Vērtību noteica vien fakts, ka skaņu saturs šajos signālos, bija pašradīts. Tā kā galvenā nozīme tika piešķirta līdzdalībai, tad *Xchange* kopienai izdevās radīt īpašu sociālo dinamiku tīklā, kur “klātesamība” tiek uzskatīta par jauna veida kvalitāti. Kluitenbergs to raksturo kā “vienu no pašiem sarežģītākajiem sociālās interakcijas fenomeniem, kas radušies digitālo tīklu mediētājā vidē” [Kluitenberg 2000]. Andreass Brukmans, pretstatot jauno mediju potenciālu masu mediju “apstulbinošajai mašīnērijai” (Fēlikss Gvatari), min *Xchange* kā piemēru, kas iespējams vislielākajā mērā atspoguļo Gvatari priekšstatus “par daudzveidību un heterogēnismu, ko spēj radīt jauno mediju tehnoloģijas” [Broeckmann 1999].

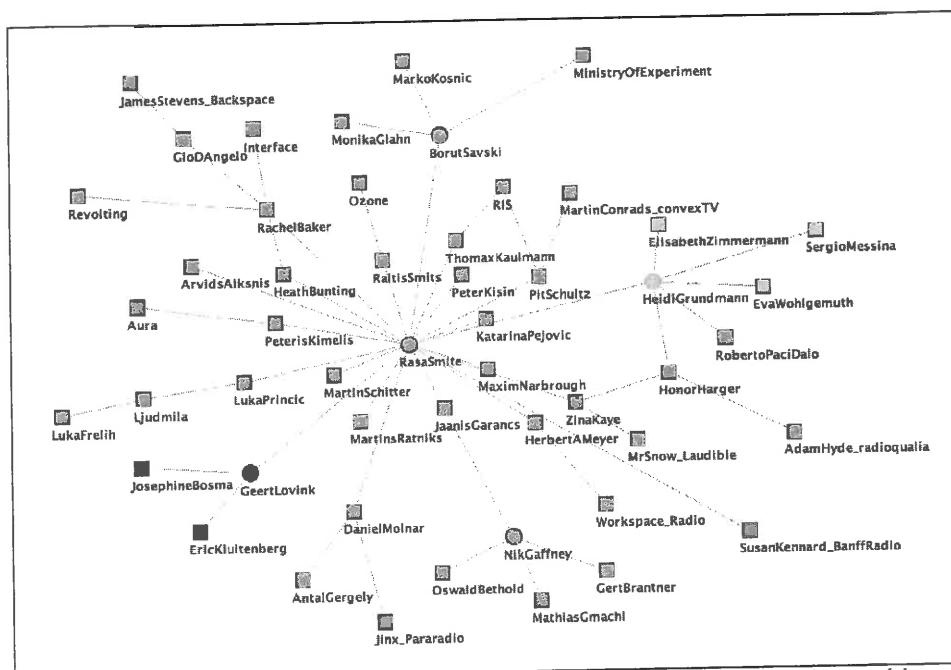
Iespējams, tieši daudzveidība, atvērtības ideja un sociāli dinamiskā komunikācija (ar mērķi kopīgi raidīt, lai izpētītu un paplašinātu akustiskās kibertelpas robežas) bija par iemeslu, lai *E-Lab* iniciētais tīkla projekts *Xchange* saņemtu

konkursa *PRIX Ars Electronica'98* balvu – 2. vietu kategorijā “Tīkls”. Šajā sakarā *E-Lab* tika aicināts piedalīties *Ars Electronica* festivālā 1998. gada septembrī. Tā bija arī viena no lielākām *Xchange* tīkla dalībnieku tikšanās reizēm klātienē (daudzus mēs pazinām tikai no komunikācijas internetā), kas manifestējās 56 stundu ilgā nepārtrauktā eksperimentālā audio tiešraides sesijā no Lincas Austrijā. Apmēram 25 klātienē un vēl vairāk neklātienē dalībnieku internetā – skaņu mākslinieki, mūziķi, dīdžeji, kopienu radio un tīkla aktīvistu no trīs dažādiem kontinentiem – atkal priekšroku deva praktiskai darbībai, vienojoties kopīgā skaņu plūsmā.

3.4.3. *Xchange* kopienas dalībnieku sociālā tīkla karte un vēstības analīze

90. gadu otrā puse bija laiks, kad akustiskās kibertelpas izziņāšanā prakse viennozīmīgi apsteidza teoriju (kas vēl joprojām atbilstoši nespēj to kontekstualizēt). Tas bija arī laiks, kad interneta māksla, piemēram, *Xchange* tiešraides eksperimenti – kaut arī pavisam neilgu laiku – bija soli priekšā internetā raidošajām industrijām. Tas nebūtu iespējams, ja mākslinieki kā darbošanās taktiku neizmantotu kolektīvās darbošanās pieeju. Tā kā tīkla kopienu darbībā pastāv arī nosacīta anonimitāte un vienlīdzība, tiek nodrošināta šādas struktūras atvērtība un pieejamība jaunu dalībnieku iesaistei. Kaut arī kreatīvajos tīklos tiek sekmētas kolektīvās darbošanās formas, tie tomēr tomēr sastāv no atsevišķiem mezglpunktiem – indivīdiem, vai *Xchange* gadījumā – atsevišķiem mazākiem kolektīviem. Pēc sociālo tīklu analīzes, tīklā vienmēr ir kāds galvenais punkts (piemēram, galvenais konektors), kuru ciešas saites savieno ar vēl dažiem nozīmīgiem punktiem pirmajā līmenī un jau ar daudz vairāk dalībniekiem un vājākām saitēm nākamajos līmeņos.

Analizējot *Xchange* tīklu laikā no 1998. līdz 2000. gadam (kas bija tā aktīvākais periods), šāds centrālais mezglpunkts ir tā iniciators – *E-Lab* un radio *Ozone* (ģeogrāfiski – Rīga). Aktīvākie tā dalībnieki bija mākslinieku kolektīvi – *Backspace* (Londona), radio iniciatīvas (*CCS*, *Radio 90*) Benfas mākslas centrā (Kanāda), *l'audible* (Sidneja, Austrālija), *radio qualia* (grupa no Jaunzēlandes, tobrīd raidīja no Adelaidas, Austrālija), *MZX* (Lubļana, Slovēnija), *XLR / Interflug* (Berlīne, Vācija), *RIS / Organg* (Berlīne, Vācija), *mur.at* (Grāca, Austrija), *Pararadio* (Budapešta, Ungārija), kuri ar savu tiešraides plūsmu visbiežāk piedalījās *Xchange* kopraidīšanas eksperimentos.

22. attēls. Xchange kopienas dalībnieku sociālo tīklu karte. Dati no Xchange tīkla vietnes. <http://xchange.re-lab.net> (skat. 02.06.2010)

Novilkt noteiktu robežu ar nākamā līmeņa tīkla dalībniekiem ir grūti, jo līdzvērtīgu ieguldījumu (varbūt mazāk tiešā veidā) gan *Xchange* kopienas, gan interneta radio kultūras attīstībai kopumā deva arī *Ljudmila* mākslinieki, radio amatieri un programmētāji (Lubļana, Slovēnija), *DFM* un citi pirātisko radio žurnālisti un alternatīvo mediju aktīvisti no Amsterdamas (Nīderlande), *Kunstradio* – unikāla radio mākslas programma, kas vairāk kā 20 gadus raida *ORF 1 FM* radio Vīnē (Austrija), Brīvais FM Radio no Kaseles (Vācija), *Farmersmanual* mākslinieki un *FirstFloor Radio* no Vīnes (Austrija), *FirstFloor Eastend* arī no Vankūveras un Monreālas (Kanāda), *Audiohyperspace* tiešsaistes programma, *convex.tv* starpnozaru grupa un *Klubradio* no Berlīnes, *countour.net* no Leipcigas, *Radio Lada* (Rimini, Itālija), *Polymorphous Radio* (Tokija, Japāna), arī vairāki individuāli mākslinieki un aktīvisti.

Specifisku līmeni *Xchange* tīkla kartē veido arī dažādi īstermiņa radio projekti un pasākumi – *Workspace Radio* Kaselē, *Net.radio Workshops* Tornio (Somijas Lapzeme), *Net.radio Days* Berlīnē, *Comm_X_change* Bāzelē, *Net.congestion* festivāls Amsterdamā.

Tāpat sava īpaša vieta ir *Xchange* lokālajam tīkla atzaram Latvijā, ko veido *andrews.lv*, *Varka Crew*, “Orbīta” un citas lokālās apvienības un vietējie leibli no Rīgas, “Daba” no Ventpils (Latvija). Nedaudz attālākos līmeņos novietojas agrīnie

portāli un tīkla vietnes ar alternatīvo ambiente, elektronisko un dīdžeju mūziku – *Interface* un *Gaialive* (Londona, Lielbritānija), *Basic* (Ženēva, Šveice), *Betalounge* (Sanfrancisko, ASV), *techomusic.com* (Parīze, Francija) un vairāki citi, kā arī tikpat kā nesaistīti – dažādi kopienu un brīvie radio kā *Community Radio (Radio Netherlands Worldwide)* no Eiropas un *KZSU ASV*, tepat varētu ierindot arī Latvijas Radio 1 – kuru ar *Xchange* saista vienīgi divi faktori: tie visagrāk ir sākuši savas tiešraides internetā un, visticamāk, kāds no to veidotājiem ir *Xchange* vēstkopas ziņu abonents.

Papildu līmeni jeb paralēlo *Xchange* kopienas dalībnieku karti veido indivīdi, kas darbojas katrā no minētajām grupām. Turklāt, katrā no tiem darbojošies indivīdi ir iesaistījušies dažādos *Xchange* procesos dažādās aktivitātes pakāpēs. Vieni ir vairāk nodarbojušies ar radošiem tehniskajiem risinājumiem *Xchange* cilpās un citos eksperimentos un bijuši klāt turpat vai visās kopraidēs, citi tikai reizēm atskaņojuši savu mūziku, miksējuši dažādus skaņu avotus vai veidojuši savdabīgas tīkla skaņu ainavas, bet citiem svarīgāk ir šķitis nevis piedalīties mākslinieciskos eksperimentos ar skaņu, bet rast šiem meklējumiem teorētisku pamatu, risinot diskusijas par interneta radio nākotnes attīstību gan tiešraidēs, gan vēstkopu komunikācijā.

Xchange tīkla eksperimenti nebūtu bijuši iespējami bez tādu individuālu personību aktīvas un tiešas līdzdalības kā *Rachel Baker*, *Borut Savski*, *Zina Kay*, *Adam Hyde*, *Honor Harger*, *Monika Glahn*, *Pit Schultz*, *Thomax Kaulmann*, *Eric Kluitenberg* un citi. Savu ieguldījumu *Xchange* arī ir devuši *Josephine Bosma*, *Luka Frelih*, *Heath Bunting*, *Geert Lovink*, *Jinx*, *B2men* un citi. Dalībnieku vidū, kas iesūtīja pārraidīšanai savus skaņu mākslas oriģināldarbus bija arī tādi mākslinieki kā *JODI*, *Pēteris Ķimelis*, *Mārtiņš Ratniks*, *Uģis Vītiņš*, *Toms Vītiņš* un citi, ar savu tiešraides plūsmu piedalījās *Mathew Smith* un citi.

Nosaukums	Fukcijas	Gads	Vieta	Tīkla vietne
THE A-INFOS RADIO PROJECT	Radio programmu arhīvs	Kopš 1996	ASV	http://www.radio4all.net/
ANDREWS.LV	Audio tīkla vietne	Kopš 1997	Latvija	http://www.andrews.lv
AUDIOHYPERSPAC E	Audio-hipersaišu tīkla vietne	Kopš 1998	Vācija	Nav pieejama
ART-BAG	Tīkla satura (arī audio) vietne	1999	Vācija	http://art-bag.org
FREE B92	24h FM radio tiešraides internetā	Kopš 1996	Dienvidslāvija	http://www.b92.net/eng
BACKSPACE RADIO	Eksperimentāls interneta radio	1996–1999	Lielbritānija	http://bak.spc.org/baksites.cgi
BASIC	Interneta radio, ikdienas	Kopš 1998	Šveice	http://www.basic.ch

	tiešraides un arhīvs			
BERLINER THEORIE	Interneta audio projekts	Kopš 1997	Vācija, Austrija	http://www.berlinertheorie.de/
BETA LOUNGE	Audio tīkla vietne, tiešraide reizi nedēļā	Kopš 1997	Vācija, ASV	http://www.betalounge.com
BOOMBOX	Audio tīkla vietne, tiešraides un arhīvs	Kopš 1997	Šveice	http://www.boombox.net
CAFE9	Tiešraides projekts	2000	Norvēģija, Beļģija, Somija, Francija, Itālija, Polija, Islande, Čehija	Nav pieejama
CCS	Interneta radio	1998	Kanāda	http://www.irational.org/ccs
CHANNEL RADIO / RESONANCE FM	Interneta radio projekts	1998	Lielbritānija	http://resonancefm.com
CONTOUR.NET	Interneta radio, tiešraides reizi nedēļā, arhīvs	1996–2003	Vācija	http://contour.net
CONVEX TV.	Interneta radio, tiešraides katrā mēneša pirmajā svētdienā (internetā un Berlīnes radioviļņos)	1997–1999	Vācija	http://www.art-bag.org/convextv
COMMUNITY RADIO / RADIO NETHERLANDS WORLDWIDE	24h FM radio tiešraides internetā no Nīderlandes un visas pasaules		Nīderlande	http://www.radionetherlands.nl/features/media
DFM	24h interneta radio televīzija	Kopš 1996	Nīderlande	http://dfm.nu
DREAM ESCAPE / TECHNOMUSIC.COM	24h tiešraides tīkla kanāls	Kopš 1996	Francija	http://www.technomusic.com
FALLOUT	Tiešsaistes audio projekts, tiešraide un arhīvs	1999-2000	Lielbritānija	Nav pieejama
FARMERS MANUAL		Kopš 1995/1998?	Austrija	http://web.fm
FIRSTFLOOR RADIO	Interneta radio, dažreiz pārraidīts FM viļņos (Radio FRO)	Kopš 1997	Austrija, Kanāda	http://www.firstfloor.org http://www.firstfloor.org/ae/index.html
FLEX	Kluba radio	Kopš 1990. gada (klubs)	Austrija	http://www.flex.at
RADIO FRO	Brīvais radio, 105,0 FM un tiešraides internetā	Kopš 1998	Austrija	http://www.fro.at
GAIALIVE	Tiešraides interneta radio	Kopš 1995	Lielbritānija	http://gialive.com
GOETHE HOUSE / RADIO HOME RUN	Ballīšu radio, no FM uz <i>Real Audio</i>	1983–1996	Japāna	http://www.translocal.jp/radio/homerun/historyrhr/index.html http://anarchy.k2.tku.ac.jp – <i>Polymorphous Space</i> , <i>Tetsuo Kogawa</i> mājas lapa
HOMESTUDIO	Tiešsaistes mūzikas platforma	Kopš 1995 (HOMESTUDIO atradās uz thing.net 1999-2007)	Francija	Nav pieejama

INTERFACE	Interneta radio	Kopš 1997	Lielbritānija	http://www.pirate-radio.org
JOMARADIO	Interneta audio projekts	1999–2001	Austrija	http://jomasounds.firstfloor.org/
KLUBRADIO	Tiešraides no klubiem	Kopš 1999	Vācija	http://klubradio.de
KOLKA-MUSIC	Leibls un tiešsaistes skaņu vide no Baltijas	Kopš 2000?	Latvija	http://www.kolka-music.lv/
KUNSTRADIO	Iknedēļas radio programmas	Kopš 1987 (<i>Radio Oesterreich 1</i> ēterā), tiešsaistē kopš 1995	Austrija	http://www.kunstradio.at
KZSU	Stenforda Universitātes radio	Kopš 1947 AM radio, kopš 1964 FM radio, kopš 1995 internetā	ASV	http://kzsu.stanford.edu
RADIO LADA	Tikla mākslas radio	Kopš 1995	Itālija	http://www.giardini.sm/radio http://www.giardini.sm/radio/old/index.htm – pirmā Radio Lada mājas lapa
L'AUDIBLE	Tiešsaistes audio vietne	Kopš 1997	Austrālija	http://laudible.net
LIVE VBS / KONSUM.NET	Mākslas serveris	Kopš 1995	Austrija	Nav pieejama
LUXUS CONT.	Skaņu projekts	1995–1997	Vācija	http://art-bag.org/contd http://www.art-bag.org/contd/issue2/index.htm – elektroniskais žurnāls, izdevums nr. 2
MZX – MINISTRY OF EXPERIMENT (MINISTRVO ZA XPERIMENT)	Pārraidis <i>Radio Student</i> ētera frekvencē 89,3 Mhz un tiešsaistē. Neinstitutionalizēts kolektīvs	Kopš 1997	Slovēnija	http://www.radiostudent.si/mzx/before2000/index.html
NET.CONGESTION	Raidošo mediju festivāls	2000	Nīderlande	http://net.congestion.org/
OZONE	Interneta radio	Kopš 1996	Latvija	http://ozone.re-lab.net/ http://ozone.re-lab.net/info.html http://ozone.re-lab.net/sessions.html http://ozone.re-lab.net/archive.html
PARARADIO	Interneta radio	1997–2007	Ungārija	http://www.c3.hu/para http://www.pararadio.hu
POLICE SCANNER	Tiešraides no policijas, ugunsdzēsēju un glābšanas dienestu skeneriem	90. gadu vidus	ASV	Nav pieejama
RADIO 90	Tiešraides radio ēterā un internetā	Kopš 1999	Kanāda	http://www.irational.org/radio/
RADIO 100		1985–2004	Nīderlande	http://www.desk.nl/~radio100
RADIO 3 VOOR 12	FM radio un tiešsaistes pārraidis		Nīderlande	http://3voor12.vpro.nl/
RADIO @ IRRATIONAL.ORG	Tikla vietne un raidīšanas serveris	Kopš 1997?	Lielbritānija	http://www.irational.org/radio/
RADIO HELSINKI	Brīvais radio tiešsaistē un radio ēterā	Tiešsaistē kopš 2001	Austrija	http://helsinki.at

RADIO JELENI	Tiešraides interneta radio	Kopš 2000	Čehija	Nav pieejama
RADIOLILLIPUT	Radio projekts		Itālija	Nav pieejama
RIS (RADIO INTERNATIONAL STADT) / ORGANG.ORANG.ORG	Tiešsaistes audio arhīvs	1998–2003	Vācija	http://orang.orang.org/
RADIO STUDENT	24h tiešraides 89,3 Mhz frekvencē un tiešsaistē	Kopš 1969	Slovēnija	http://www.radiostudent.si
RADIO TNC (TNC NETWORK)	Kiberradio	Kopš 1995	Francija	http://www.tnc.net/
radioqualia	Radio un skaņu mākslinieku kolektīvs	Kopš 1998	Dibināts Austrālijā	http://www.radioqualia.va.com.au
STEREOPUBLIC	Audio raidīšanas un arhivēšanas projekts		Austrālija	http://stereopublic.va.com.au
SUPERCHANNEL	Interaktīvs kopienu raidīšanas instruments		Dānija, Lielbritānija	http://www.superflex.net/tools/superchannel
TIGERSUSHI	Neatkarīgs ierakstu leibls		Francija	http://www.tigersushi.com/site
TECHNOLOGIX	Interneta radio, tiešraides un arhīvs	Kopš 1998	Kanāda	http://www.technologix.org
WMF	Tiešraides (no kluba)	90. gadi – 2005	Vācija	http://www.wmf-club.de/
WTV	Tīkla TV projekts	2000–2001	Latvija	http://wtv.re-lab.net/
WORKSPACE RADIO		1997	Vācija	
XLR	Eksperimentāls radio un interneta raidīšanas projekts	1997	Slovēnija, Vācija	http://www.radiostudent.si/mzx/before2000/xlr.html
TRIMM DICH	tīkla radio pasākums	1998. gada jūnijs	Vācija	http://www.art-bag.org/trimmdich/
TAFCOM MEDIA / INTERNET RADIO FREE KANSAS	Interneta radio			http://www.taocommedia.net

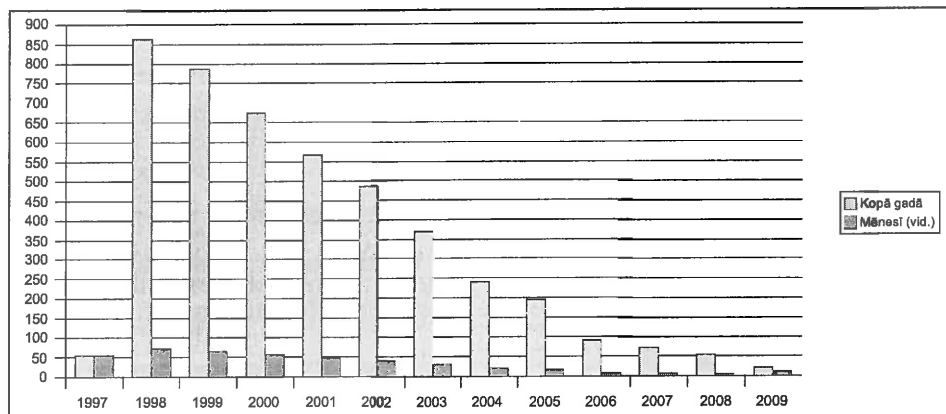
4. tabula. Xchange tīkla dalībnieki – neatkarīgās, alternatīvās, eksperimentālās, sociāli aktīvās, mākslinieciskās interneta radio un skaņu iniciatīvas 1996–2000.

Xchange vēstkopā visvairāk – ap 500 – dalībnieku bija pierakstījušies Xchange tīkla lielākās aktivitātes periodā laikā no 1998. līdz 2000. gadam. Lieki piebilst, ka tie nebija pasīvie ziņu lasītāji, tie visi bija aktīvi tīkla dalībnieki – interneta radio pionieri, kas ne vien tiecas atklāt kibertelpas plašumus, bet arī paši veidot to par sociāli dinamisku vidi un papildīt ar pašradītu (šajā gadījumā – skanisku) saturu.

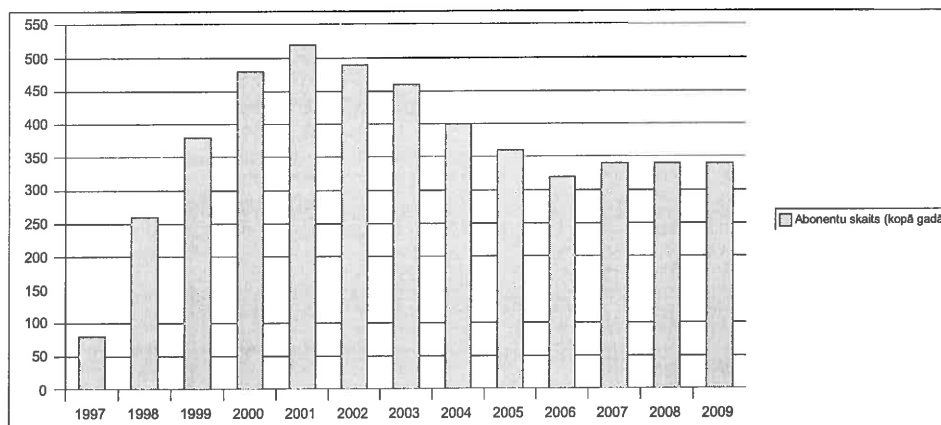
2001. gadā interese par kopīgiem interneta radio pasākumiem sāka mazināties. Galvenokārt tāpēc, ka tīkla galvenais iniciators E-Lab / RIXC nevēlējās ieslīgt jaunajā

interneta radio diskursā, kur sāka dominēt industriju diktētā komercializācija un dažādi tehniskie ierobežojumi. Tā vietā *E-Lab* pievērsās citiem tīklotās skaņas eksperimentiem, jauna centra – RIXC – dibināšanai Rīgai un jauno mobilo komunikāciju tehnoloģiju eksperimentiem bezvadu mikroviļņu radio tīklu “šūntelpā” (*cellspace*).

Tomēr arī šobrīd – 12 gadus vēlāk, kaut arī tīkla aktivitāte ir minimāla (piecas ziņas mēnesī), *Xchange* vēstkopā vēl joprojām ir 329 abonenti (2009. gada februāra dati).

23. attēls. *Xchange* vēstkopas aktivitātes intensitāte no 1997. gada 2. decembra līdz 2009. gada 14. martam

24. attēls. *Xchange* vēstkopas abonentu skaits no 1997. līdz 2009. gadam

Tīkla audio projektu radīšanu, no mākslas perspektīvas, varētu uzskatīt kā turpinājumu 70. gados aizsāktajai tradīcijai, kurā tēlotājas mākslas elements ir arī skaņa [Baumgērtels, 26]. Tomēr elektronisko tīkla mediju konteksts ar tās globālā līmeņa komunikācijas sociālo telpu un jauno mediju starpdisciplināro potenciālu piešķir mākslinieku kopienu darbošanās idejai jaunu, daudz lielākā mērā sociālu

dimensiju. Šodien mākslinieks un vēl vairāk mākslinieku kopiena, kas aktīvi darbojas, izmantojot jaunas tehnoloģijas, lai “izzinātu kibertelpas robežas”, vairs nevar pastāvēt izolēti no sabiedrības, pat esot tās autsaideris. Vēl vairāk, mākslinieki ir to vidū, kas dažādas jaunās tehnoloģijas, kurām bieži ir militāra izcelsme vai tās ir nedraudzīgas lietotājam u.tml., ar savu radošo pieeju, spēj padarīt pielietojamas pavisam citos kontekstos un veidos, nekā to paredzējis ražotājs, un “*padara tās pieejamas sabiedrības apziņā*” [Becker].

Mākslinieks un elektronisko mediju aktīvists Marko Peļhans (*Marko Peljhan*) ir precīzi formulējis atziņu, ka “*neliela cilvēku grupa ar precīzi definētu mērķi ir daudz efektīvāks sociālās attīstības virzītājspēks nekā lielas masu kustības kā Green Peace.*” Tādējādi jauno mediju mākslinieki sagrauj mītu par mākslu kā autonomu, ārpus sabiedrības attīstības pastāvošu sfēru. Marko Peļhans secina, ka:

“Mūsu [jauno] mediju kultūra pēdējos gados ir strauji attīstījusies. No mazas noslēgtas pasaules nenoliedzami šobrīd kļuvusi par starpkulturālu globālu kustību” [Auziņa, Šmite].

Tīkla raidīšanas ēras uzplaukumā (1998. gadā) Rīga un *E-Lab* ar saviem mobilajiem eksperimentiem un interneta radio tīkla projektu *Xchange*, no vienas puses, bija raksturīgs “*Austrumeiropas jauno mediju kultūras iniciatīvas piemērs*” [Hyde], no otras puses, – tas tika raksturots kā globālā tīkla radio “*epicentrs*” vai “*kaut kas līdzīgs pasaules interneta radio galvaspilsētai*” [Kluitenberg 1999, 52]

Secinājumi (3.4. nodaļai)

Aplūkojot *Xchange* – globālo interneta radio tīkla gadījumu kā lokālās kopienas (*E-Lab*) tīklojuma paplašinājumu, var secināt, ka:

1) globālie digitālie tīkli var kalpot par lokālo kopienu darbības lauka paplašinājumu translokālā līmenī. Tādā veidā nelielas, bieži marginālas lokālās vietas ar savām kreatīvajām idejām un darbības formām iegūst ievērojamu rezonansi globālā līmenī, kas citos apstākļos (bez interneta) praktiski nebūtu bijis iespējams. (Piemēram, *Xchange* gadījumā Rīga 90. gadu beigās tiek atzīta par globālā interneta radio galvaspilsētu).

2) digitālie tīkli paver arī paplašinātas iespējas sociālo attiecību organizēšanai savstarpēji starp dažādiem lokālo kopienu tīklojumiem atsevišķās pasaules vietās.

(Piemēram, *Xchange* gadījumā Rīgas un Latvijas alternatīvās mūzikas grupas un dīdžeji atrada kopīgas intereses un kļuva savstarpēji pazīstami ar Austrālijas skaņu māksliniekiem, un ar Kanādas vietējo indiāņu mūziķiem un radio kopienu).

3) galvenā motivācija *Xchange* gadījumā bija līdzīga kā citos kreatīvo tīklu gadījumos – izzināt digitālo tīklu iespējas sociālā komunikācijā un sociālo attiecību organizēšanā, kā arī izpētīt kibertelpas iespējas kreatīvām pašizpaušmēm. Taču šajā gadījumā atšķirīgais bija tas, ka kopienas darbība pamatā bija orientēta nevis uz diskusijām un informācijas apmaiņu, bet uz aktīvu, sociāli dinamisku, kreatīvu darbību pašos digitālajos tīklos, kas šajā gadījumā bija interneta radio kopraidīšanas mēģinājumi. Tādējādi *Xchange* bija arī novators jaunu sociālās komunikācijas un interakcijas formu meklējumos – kas balstīti nevis uz vizuāliem vai tekstuāliem, bet audiāliem saziņas līdzekļiem.

4) salīdzinājumā ar mūsdienu sociālajiem tīkliem, maz ticams, ka *Xchange* darbība būtu iespējams *Facebook* vidē, jo *Xchange* dalībniekiem bija svarīgi radīt savu vidi, eksperimentēt ar pilnīgi jaunām iespējām (kas tolaik bija interneta tiešraides tehnoloģijas), veidot savu autonomu telpu. Savukārt mūsdienu sociālo mediju vides piedāvā jau gatavas, ierobežotas iespējas. Tomēr, *Facebook* u.c., tādos gadījumos kā *Xchange* varētu labi nodrošināt to operatīvo komunikāciju, kas nepieciešama tiešradies un tiešsaistes pasākumu organizēšanai un koordinēšanai (kaut gan to tikpat labi varētu nodrošināt arī vienkāršs *Skype* čats.). Un iespējams, arī būtu vienkāršāk organizēt sociālās attiecības savstarpēji starp dažādiem lokālo kopienu tīklojumiem un marginālām vietām. Tomēr līdz šim izskatās, ka sociālie mediji labāk kalpo lokālo kopienu tīklojumu stiprināšanai, dažādām sociālām akcijām un kampaņām vietējām līmenī, mazāk – savienojumu veidošanā translokālā līmenī.

3.5. No virtuālajām līdz lokatīvo mediju kopienām

Kaut arī mobilās telekomunikāciju tehnoloģijas radās vienā laikā ar internetu jau 90. gadu sākumā, tomēr bija jāpienāk 90. gadu beigām, “līdz mobilais telefons kļuva par patērētājkapitālisma pasaules visiemīlotāko ikonu” [Medosch, 2004]. Pēc 2000. gada, kad ASV valdība noņēma civilās lietošanas liegumus GPS¹¹⁰ – globālās pozicionēšanas sistēmas satelītu tehnoloģijai, kas ļāva noteikt atrašanās vietu jau ar 10–20 m precizitāti (iepriekšējo 100 m vietā), iezīmējās nākamās informācijas tehnoloģijas paradigmas kontūras. 90. gados līdz ar interneta attīstību dominēja vīzija par virtuālu bezrobežu pasauli viņpus ģeogrāfiskajiem izkārtojumiem, turpretī jaunā mobilo tehnoloģiju paradigma aktualizē atkalatgriešanos reālajā telpā – uzsverot atrašanās vietas nozīmību. No vienas puses, GPS ir vēl viena militāras izcelsmes tehnoloģija, kas pirmām kārtām kā navigācijas instruments ir paredzēts izsekošanai ģeogrāfiskajā telpā un tātad izmantojams kontrolei un centralizētai novērošanai. GPS kontrolēta sabiedrība var izpausties dažādi – sākot no Vācijas automaģistrālēm, kur, izmantojot GPS, tiek sekots tam, vai kravas automašīnas maksā savus nodokļus [TCM, 92], līdz nākotnes vīzijām par mikroshēmu ar GPS implantēšanu cilvēkiem. Taču lai neieslīgtu kārtējā tehnoutopisma un panoptikona konspiratīvajās teorijās, radoši cilvēki jau atkal – līdzīgi kā tas bija interneta pirmsākumos – praksē izmēģina tādu militāro tehnoloģiju kā GPS izmantošanu mākslinieciskos un civilos nolūkos.

Tā kā šajā darbā galvenokārt tiek pētītas agrīnās interneta kopienas, šajā nodaļā tiks sniegts tikai neliels ieskats mobilo tīklu kopienu praksē. Šajā nodaļā neesmu iekļāvusi apskatu par bezvadu tīklu kopienām, kas ienākot *wi-fi* tīkliem un citām bezvadu mobilajām ierīcēm kļuva īpaši populāras daudzviet Eiropā, taču tas bija mazāk nozīmīgi Latvijā. Šī pētījuma daļa ir veikta galvenokārt ar nolūku izpētīt, kā mobilās tehnoloģijas, kas domātas pozicionēšanai, kartēšanai un navigēšanai reālā telpā, atkal no jauna radījušas interesi par lokalitāti, un, kas ir aktuāli arī šajā darbā – no jauna radījušas interesi par kartogrāfiju kā metodi sociālo tīklu analizēšanā.

GPS izmantošanas sakarā šajā darbā analizēšu dažus alternatīvās kartogrāfijas gadījumus, kas abi ir radušies Latvijā – Lokatīvo mediju kopienu un sadarbības projektu “Piens”.

¹¹⁰GPS, ASV Aizsardzības departamenta uzturētā satelītu sistēma, darbojas kopš 1993. gada.

3.5.1. Lokatīvo mediju tīkla kopiena

Kad 2000. gadā Rīgas *E-Lab* izveidoja jaunu lokālas sadarbības platformu – Jauno mediju kultūras centru RIXC, tas vēl joprojām turpināja darboties starptautiskā kontekstā, tomēr vairāk pievērsās vietējām aktivitātēm, veidojot sabiedrisku vietu digitālo kultūras pasākumu norisei Rīgā – RIXC Mediju telpu, kas atradās Latvijas Mākslinieku savienības ēkas piebūvē 11. Novembra krastmalā, kā arī lokālās sadarbības tīklu Latvijā. Interneta radio *Ozone* un *Xchange* vēstkopa turpināja darboties, un bijušā *E-Lab* – tagad RIXC – vadošā interese joprojām bija “akustiskā telpa”, taču nebija vēlēšanās to reducēt vienīgi uz plūsmas (*streaming*) medijiem – kā 90. gadu beigās sāka dēvēt interneta tiešraides tehnoloģijas.

2001. gada augustā RIXC organizēja starptautisku Akustiskās telpas simpoziju¹¹¹ bijušajā padomju militārajā centrā “Zvaigznīte” Irbenē, kur atrodas radioteleskops RT-32. Ap 30 mākslinieku, radiomatieru un kopienas radio aktīvistu no *Xchange* globālās kopienas tikās Latvijas mežos, lai izpētītu radioteleskopa, satelītu tehnoloģiju un radioamatieru tehnikas iespējas mākslinieciskām izpausmēm un sociālai komunikācijai.

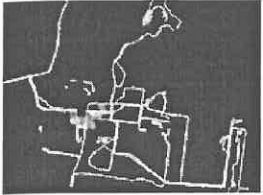

2003. gadā komunikāciju eksperimenti no akustiskās telpas novirzījās uz mobilo tehnoloģiju “šūntelpu” (*cellspace*), organizējot pirmo starptautisko Lokatīvo mediju simpoziju kādā citā bijušajā PSRS militārā novietnē – Liepājas Karostā, lai eksperimentētu ar jaunās paaudzes militārajām tehnoloģijām, konkrēti – ar GPS. Un atkal starptautiska pētnieku, jauno programmētāju un mākslinieku grupa tikās klātienē, lai izzinātu “mobilās ģeogrāfijas” iespējas un to, kā bezvadu tīklu ietekmē mainās mūsu priekšstats par telpu, laiku un sociālo organizāciju. No vienas puses, simpozija dalībnieki izmantoja GPS ierīces un pašu programmētas GPS datu vizualizācijas programmpielietojumus, lai izveidotu Karostas iedzīvotāju kopienas “sociālģeogrāfiskas” kartes (sk. 11. attēlā). Tika līdzī izstaigāti Karostas iemītnieku ikdienas maršruti – “tā dēvētās “ziloņtakas”, proti, krustu šķērsu iestaigāto ceļu tīklojumi bāzes stingri noteiktajā militāro tīklu struktūrā” [TCM, 94–95].

No otras puses, šīs tikšanās rezultātā izveidojusies translokālā “Lokatīvo mediju kopiena” iezīmēja jaunu interešu kopienas rašanās veidu, kas pašorganizējas ap jaunajām “lokatīvo mediju”¹¹² (piemēram, GPS) un citām mobilajām un bezvadu

111 <http://acoustic.space.re-lab.net>

112 *Lokatīvie mediji* ir termins, kas radās Karostas simpozija gatavošanas laikā, vēlāk izplatījās visā pasaulē, šobrīd lokatīvie mediji ir bieži sastopami mākslas, programmētāju, tīkla aktīvistu u.tml. kopienās.

tehnoloģijām. Lokatīvo mediju kopienas vēl joprojām lieto internetu, piemēram, saziņai (vēstkopām, e-pastam), taču citās izpausmēs (semantiskais tīmeklis, *Friends of Friends Network*, *Google Maps* u.c.) internets jau tiek kombinēts ar reāliem ģeogrāfiskajiem datiem. Tādā veidā digitālie tīkli kļūst arvien “lokālāki”, un līdz ar to lokatīvo mediju tīklos ir iespēja rasties arvien jaunām sociālās mijiedarbības formām.

			
1. karte Karostas centra topogrāfija	2. karte Karostas draudzes ceļi ap katedrāli.	3. karte Karostā dislocētās Latvijas Armijas rīta maršruts.	4. karte Karostas iedzīvotāju iecenītākie maršruti uz ezeru.

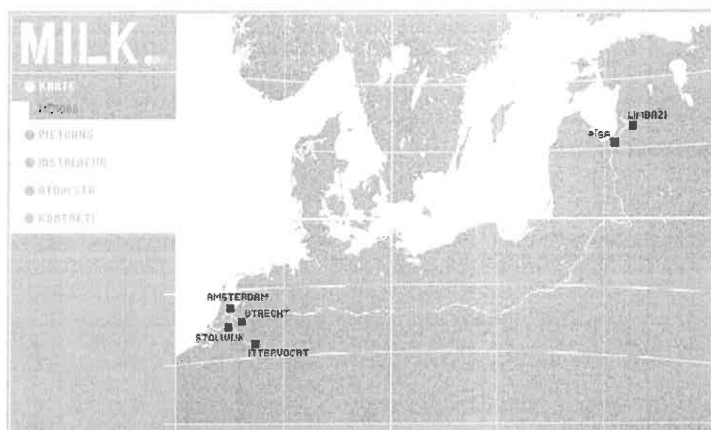
25. attēls. Karostas iedzīvotāju kopienas sociālģeogrāfiskās kartes. Biežāk staigātie ceļi iezīmējas baltāki, norādot intensitāti, kas, paliekot vēl lielāka, kļūst sarkana. Kartes veidotas, izmantojot GPS un KeyWorx – reāllaika datu vizualizācijas programmu, ko producējis Waag Society (Nīderlande). Kartes veidotāji: Lokatīvo mediju simpozija dalībnieki, 2003)

3.5.2. Kreatīvais sadarbības kartogrāfijas projekts “Piens”

Doma par to, ka GPS ir tikai vēl viena jauna tehnoloģija, kurai ir mazs sakars ar kaut ko cilvēcisku, motivēja Ievu Auziņu, vienu no RIXC Lokatīvo mediju dalībniecēm, meklēt tādas alternatīvas formas GPS kartēšanas tehnoloģiju lietojumam, kas padarītu šo militāro tehnoloģiju par humānu sociālās komunikācijas instrumentu. Sadarbībā ar holandiešu mākslinieci Esteri Polaku (*Esther Polak*) un RIXC tapa kartēšanas projekts “Piens”. Ideja par projektu “Piens” aizsākās Lokatīvo mediju simpozija laikā 2003. gadā, kad mākslinieces izlēma nebraukt uz Karostu, bet tā vietā doties uz Latgali. Dzīvojot lauku cilvēku ģimenēs, GPS ierīcēs tika ierakstīts lauku ikdienas dzīves ritums, kas vakarā tika demonstrēts datorā –, un paši cilvēki varēja aplūkot, kā pavadījuši savu dienu, kādus maršrutus izstaigājuši. Reizēm – “uz riņķi vien, uz riņķi vien”. Beigu beigās par galveno “izsekošanas” objektu tika izraudzīts piens – kā piena mašīna to savāc rīta agrumā no lauku sētām un aizgādā līdz piena kombinātam. Vēlāk, atrodot saikni Latvijas pienam ar holandiešu siera tirgotājiem, projekts tika turpināts Vidzemē. Projekta koncepcijā tika atzīmēts:

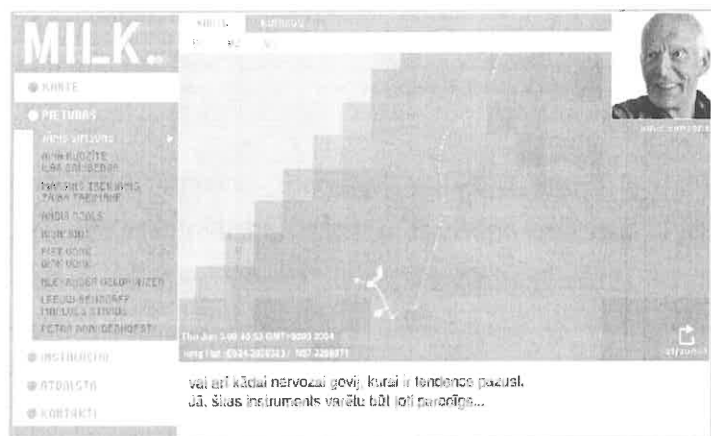
“Piena pēdas ir daļa no starptautiskās pārtikas tirdzniecības neskaitāmajiem maršrutiem, un tās šajā kartē iezīmē latviešu zemnieku ražots piens:

uzņēmumā “Limbažu piens” ar itāļu siera meistara palīdzību tas pārtop sierā, kas tālāk tiek transportēts uz Nīderlandi, nogatavināts nelielā siera pagrabā, pārdots Utrehtas tirgū un tad pazūd kārajās holandiešu mutēs.” [Auziņa, Polak]¹¹³

26. attēls. Piena ceļš no Latvijas uz Nīderlandi. Sadarbības kartogrāfijas projekts “Piens / Milk” (autore Ieva Auziņa, Esther Polak, RIXC 2004-2005) (<http://milkproject.net>).

Projekts “Piens” darbojas vairākos līmeņos vienlaicīgi – tas ir gan par lokālo ražotāju globālajā tirgū, gan “etnogrāfiskas studijas, kas izmanto karti, lai visā dziļumā atsegtu dalībnieku tēlus” [Tuters, 94], gan izdevusies tehnoloģiju humanizēšanas iecere.

27. attēls. Jānis Simons, zemnieks no Vidrižiem testē GPS ierīci. Sadarbības kartogrāfijas projekts “Piens / Milk” (autore Ieva Auziņa, Esther Polak, RIXC 2004-2005) (<http://milkproject.net>)

Tomēr projekta “Piens” lielākā vērtība atklājas sociālajā mijiedarbībā, kas notiek vairākos līmeņos vienlaikus starp pavisam atšķirīgām sociālajām grupām – latviešu zemniekiem un māksliniecēm, piena ražotājiem Latvijā un siera tirgotājiem

¹¹³<http://milkproject.net>

Holandē, starp izstādes “Piens” apmeklētājiem un Piena projekta “varoņiem” – zemniekiem, starp datu vizualizācijas programmatūras veidotāju un tās lietotājiem – zemniekiem, māksliniecēm, piena mašīnas šoferiem... Kopā šāda sociālo saišu struktūra viedo līdz šim neatpazītu daudzslāņainu tīklu. Tomēr, ja vēl šajā tīklā iekļautu tādus elementus kā piena kannas, kas tiek katru rītu ielietas piena mašīnā, govīs, kas katru rītu tiek slauktas, mašīnu, kas reizi nedēļā aizgādā sieru uz Holandi utt., tad, iespējams, ar Latūra aktoru tīkla teorijas metodi varētu atpazīt šādu tīklu, izsekot atšķirīgajiem, un tomēr sociālām saitēm savstarpēji saistītajiem ceļiem.

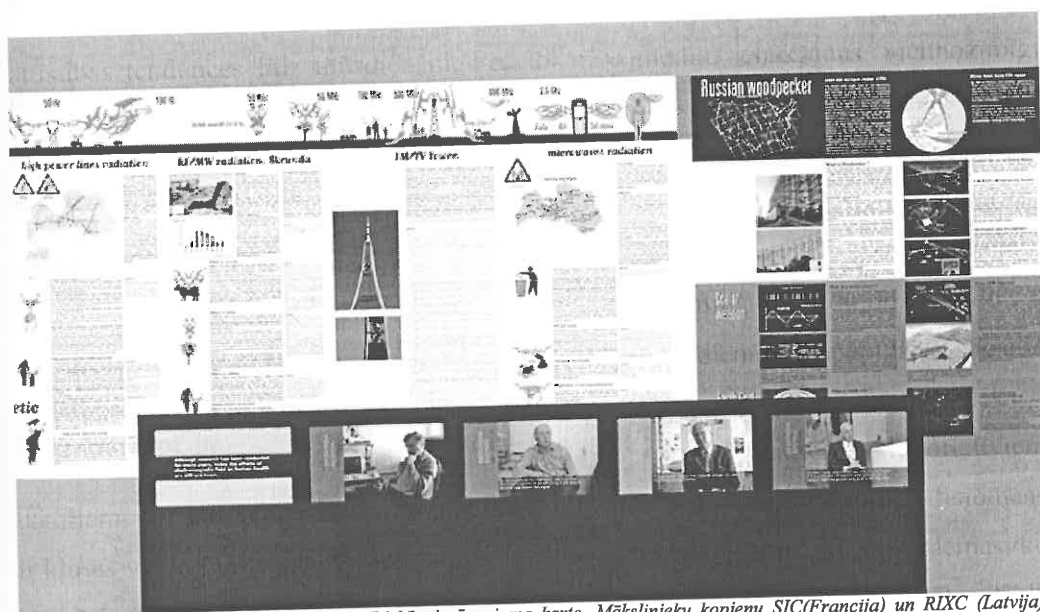
<p>1. karte Jānis Simsons, zemnieks no Vidrižiem, ikdienas gaitas: <i>"Katru rītu es izeju apgaitā aplūkot savu saimniecību. Šorīt es arī pārbaudīju bebru slazdus. GPS es labprāt izmantotu, lai pārbaudītu, ko dara mani strādnieki. Jo pie traktoristiem dažreiz ir tāda lieta ... ka viņi pazūd un tad paši nezina, kur ir bijuši, ko darījuši..."</i> (2004. gada 3. jūnijs)</p>	<p>2. karte Ilga Grīnberga un Aina Rudzīte, divas māšas, kas saimnieko Vidzemē, ikdienas gaitas: <i>"Mēs esam kustībā visu dienu... no virtuves uz kūti, no kūts uz šķūni, tad atkal atpakaļ uz virtuvi ..."; "Jā, un tad uz aku ūdeni pumpēt."; "Tās ir Ilgas pēdas. Viņa sāk agri no rīta un tad vēlāk nāk brokastīs. Viņa arī gatavo barību teļiem. Un nāk un iet, un tā visas dienas garumā."; "Beigās ir iznācis skaists zīmējums."</i> (2004. gada 9. jūnijs)</p>

28. attēls. Projekta “Piens” dalībnieku kartes. Datu vizualizācijas programmatūru “MilkMachine2004” veidojis Markus The (Nīderlande). Projekta “Piens” autori: Ieva Auziņa, Esther Polak, RIXC (2004).

Katrā ziņā, projekts “Piens” ne velti tika augstu novērtēts – 2005. gadā tas saņēma prestižo elektroniskās mākslas festivāla konkursa “PRIX Ars Electronica” galveno balvu – *Golden Nica*. Tādējādi atkal tika pierādīts, kā digitālo tīklu (šoreiz gan – mobilo) tehnoloģiju kreatīvā izmantošana no vienas puses spēj komunicēt lokālās vērtības globālā kontekstā, un no otras puses – veidot un organizēt daudzveidīgas sociālās attiecības dažādos līmeņos, starp dažādiem cilvēkiem.

3.5.3. Hibrīdo mediju tīkli – spektra ekoloģijas, alternatīvās enerģijas, vienādranga tīkla uc. jautājumiem veltītās kopienas

Pētījuma nobeigumā vēl īsi ieskicēšu turpmākās kreatīvo tīklu kopienu attīstības tendences līdz mūsdienām. Pēc lokatīvo mediju ienākšanas, viennozīmīgi ideja par virtualitāti zaudēja savu nozīmību, tās vietā sāka rasties arvien jaunas sociāli tehniskās formācijas – dažādu hibrīdu formu tīkli. Ja 21. gs. sākumā tās bija bezvadu un lokatīvo mediju tīkla kopienas, kas izmantoja internetu apvienojumā ar lokatīvajiem (vietrādes) medijiem, *wi-fi* – maza rādiusa bezvadu tīkliem, mobilo telefonu un citām portatīvajām tehnoloģijām, tad šīs desmitgades vidū līdz ar *web 2.0* sociālo mediju platformām internetā dominēt sāka mūsdienās tik populārie sociālie tīkli, kas atkal pamatā bāzējas internetā. Tomēr, šodien jau situācija ir savādāka – sociālo tīklu kopienas internetu izmanto ne vien pie stacionāriem vai portatīviem datoriem, bet arī savos mobilajos telefonos. Tādējādi digitālo tīklu sociālais fenomens ir kļuvis vēl komplicētāks, ir aktualizējušās arī jaunas sociālās un citas problēmas, ko kreatīvās kopienas šodien tiecas risināt un aktualizēt, izmantojot digitālos tīklu iespējas sociālo aktivitāšu organizēšanā.

29. attēls. Latvijas elektromagnētiskā piesārņojuma karte. Mākslinieku kopienu SIC(Francija) un RIXC (Latvija), kreatīvās sadarbības projekts. 2007-2008

Piemēram, ja RIXC centrs un sadarbības tīkls 2006. gadā rīkoja vērienīgu izstādi, kas izvirzīja priekšplānā jautājumu par elektromagnētiskajiem viļņiem kā

mediju un materiālu mākslā¹¹⁴, tad gadu vēlāk jau mākslinieki pievērsās sociāli tehniskajiem ekoloģijas jautājumiem saistībā ar arvien pieaugošo elektromagnētiskā spektra piesārņojumu. RIXC 2007. gadā veica pētījumu par elektromagnētiskā spektra ietekmi uz cilvēku, vidi un dabu, intervējot zinātniekus, kas bija pētījuši Skrundas radara ietekmi uz cilvēku – šis pētījums manifestējās mākslas izstādē, speciāli izdotā avīzē un videomateriālā¹¹⁵. Kopā ar franču mākslinieku kolektīvu *Bureau d'Etudes* un Latvijas zinātniekiem, kas pētī mobilo un citu elektromagnētisko ierīču starojuma ietekmi, tika izveidota Latvijas elektromagnētiskā piesārņojuma karte. 2008. gadā šis pētījums un mākslinieku un zinātnieku sadarbība paplašinājās, ka rezultātā tapa starptautiska izstāde un zinātnisks rakstu krājums “Spektropija – zinātniski un mākslinieciski pētījumi elektromagnētiskajā spektrā”¹¹⁶, un 2009. gadā – izstāde un spardisciplinārs pētījums “Energija” par informācijas un enerģijas kopsakarībām, vienādranga tīkliem, mākslinieku un zinātnieku kopienu pētījumiem attiecībā uz alternatīvās enerģijas iespējām, un citiem aktuāliem jautājumiem saistībā ar ilgtspējīgu attīstību.

Tā kā pēdējos gados ilgtspējības jautājums ir kļuvis vienlīdz aktuāls gandrīz visās sabiedrības dzīves jomās, tad attiecinot ilgtspējību uz kreatīvajiem un sociālajiem tīkliem, šo pētījumu nobeidzu ar pavisam ieskatu manā jaunajā pētījumā par tīklu ilgtspējības jautājumiem¹¹⁷. Jo lai kāds nebūtu kreatīvo un sociālo tīklu darbības lauks un mērķi, ilgtspējības jautājumi ir vienlīdz aktuāli. Kā intervijā uz jautājumu, kas padara tīklus ilgtspējīgus, eksperts Džons Takara atbildēja – tās ir trīs galvenās lietas:

- 1) Jēgpilns kopīgs (risināmais) jautājums
- 2) Persona, kas pilda “namatēva” pienākumus
- 3) Uzturēšanas un izaugsmes prasmes.

Īpaši uzsverot, ka:

“Tas nenozīmē, ka visi domā vai rīkojas vienādi. Svarīgi, ka pastāv kopīgs un jēgpilns mērķis, kura vārdā veidot sadarbību.” [intervija ar Thackara]

114 Liela mēroga starptautiska mediju mākslas kopienas izstāde “Viļņi” notika Rīgā, 2006. gadā un Dortmundē, 2008. gadā. <http://rixc.lv/06> (skat. 13.05.2010)

115 Projekts “Skrundas signāls”, kā izstāde no tika 2007. gadā Rīgā http://www.rixc.lv/projects/skrunda_signal/ (skat. 13.05.2009)

116 Projekts “Spektropija” (2008) <http://rixc.lv/08> (skat. 13.05.2009)

117 Šajā pētījuma sakarā tiku organizējusi fokusgrupu “Organizētie tīkli” sadarbībā ar RIXC, 2009. gada decembrī, kā arī šobrīd organizēju starptautisku konferenci “Tīkli un ilgtspējība”, kas notiks 2010. gada 17. jūnijā, starptautiskas akadēmiskas konferences “SLSA-EU 2010: Textures” ietvaros.

Secinājumi (3.5. nodaļai)

Šīs nodaļas beigās, ieskicējot tīkla kopienu attīstību post-kiberkultūras laikmetā, var secināt:

1) abi aplūkoti lokatīvo mediju gadījumi, kā arī ieskats aktuālākajās mūsdienu kreatīvo un sociālo tīklu tendencēs parāda, kā digitālie tīkli, kļūstot hibrīdi (apvienojumā ar mobilajām ierīcēm, GPS u.tml.) rada nosacījumus arvien jaunu sociālo morfoloģiju attīstībai, padarot sociālo fenomenu digitālo tīklu vidēs vēl komplicētāku.

2) arī motivācijas organizēt dažādas sociālās aktivitātes, izmantojot digitālos tīklus, kļūst arvien daudzveidīgākas – tās vairs nav tik saistītas ar paša medija sociālā un kreatīvā potenciālu izzināšanu (kā agrīnajā kiberkultūras periodā), bet gan jau attiecas uz daudz komplicētākiem jautājumiem saistībā ar sociāli tehnisko formāciju ietekmi un lomu sabiedrībā.

3) arī tehniski, kopienu sociālās komunikācijas instrumenti ir kļuvuši daudzveidīgāki, tas vairs nav tikai internets, bet ir dažādas mobilās ierīces, tādējādi no vienas puses paveras daudzveidīgākas iespējas kopienu komunikācijā, no otras puses, tehniskie nosacījumi ierobežo atvērtību un citu dalībnieku (kas lieto citas platformas un instrumentus) iesaistīšanos.

4) attiecībā uz struktūru, mobilās bezvadu tehnoloģijas satur potenciālu veidot vienārdanga tīklus (peer-to-peer), tas ir savienojumus, kuriem nav centrālā mezgla, bet kuriem visi mezglpunkti vienādi nozīmīgi dala atbildību par, piemēram, datu izsūtīšanu. Šādas vienādranga tīklu struktūras, piemēram, izmanto bezvadu tīklu kopienu aktīvistu, kā arī citas tīkla kopienas; uzskatot, ka šādai struktūrai piemīt potenciāls ietekmēt ekonomiskās un sociālas struktūras nākotnē.

Attiecībā uz ilgtspējību:

Ja tīklu ilgtspējību nodrošina 1) Jēgpilns kopīgs (risināmais) jautājums 2) Persona, kas pilda “namatēva” pienākumus 3) Uzturēšanas un izaugsmes prasmes. [intervija ar *Thackara*], tad:

1. Kreatīvo tīklu gadījumā, kur parasti ir jēgpilns mērķis, uzmanība vairāk būtu jāpievērš sociālo attiecību organizēšanai kopienas ietvaros,
2. Sociālo tīklu gadījumā: kreativitāte kā darbības lauks vien nav garants tīkla

kopienu ilgtspējīgā attīstībā, taču kreativitāte kā pieeja var palīdzēt sociālajiem tīkliem atrast jēgpilnu mērķi, kura vārdā notiek sadarbība.

NOBEIGUMA SECINĀJUMI

NOBEIGUMA SECINĀJUMI

Nobeigumā ir apkopoti secinājumi, kas izdarīti attiecībā uz teorētisko kontekstu – par *tīklu kā sabiedrības struktūras pamatelementu*, atspoguļo empīriskā pētījuma rezultātus – par *tīklu kopienām kā jaunām sociāli tehniskajām formācijām*, kā arī skaidro *sociālās rīcības jēgu* un iezīmē būtiskākās *tendences* tīklu kultūras attīstībā.

1. Attiecība uz **teorētisko kontekstu**, tika secināts: kaut arī tīkls kā sociālās organizācijas forma ir sastopams jau kopš seniem laikiem, tomēr līdz ar interneta ienākšanu 20. gadsimta beigās jēdziens *tīkls* lielā mērā tiek attiecināts uz globālajos datortīklos bāzētajām tehniskajām infrastruktūrām. Taču vienlaikus vēl joprojām pastāv sociālie tīkli, un, kas ir visbūtiskākais, ka abiem tīklu veidiem – tehniskajam un sociālajam – saplūstot, ir izveidojušās jaunas hibrīdas tīklu formas. Šādus kompleksos attiecību veidus, kas rodas, sociālajiem procesiem (“sociālajai loģikai”) mijiedarbojoties ar digitālo tīklu tehnoloģijām (“tīklu loģiku”), dēvē par *sociāli tehniskajām formācijām*. Šādu nozīmīgu sociāli tehnisku pārmaiņu ietekmē veidojas un attīstās Manuela Kastelsa “tīklu sabiedrība”. Kastelss pat iet tik tālu, ka viņš apgalvo, ka tīkls šodien ir kļuvis par mūsdienu sabiedrības pamatelementu, un paredz, ka tīklošanās formas, kas šobrīd izplatās visā sociālajā struktūrā, būs arī dominējošs faktors vēl tālā nākotnē. Ja līdz šim viena no efektīvāk operējošajām sociāli tehniskajām formācijām, iespējams, bija, piemēram, globālais finanšu tirgus, tad šodien, 21. gadsimta pirmās desmitgades beigās, tie visticamāk ir tik populāri kļuvušie sociālie tīkli, kas pašorganizējas *web 2.0* sociālo mediju platformās. Tā ir jauna un būtiska tendence, kas liecina, ka *tīklu* kā sociālās organizācijas formu šodien izmanto ne vien translokālās korporācijas vai nacionālās valdības, bet arī cilvēki masveidā pašiniciatīvu līmenī. Tas savā ziņā ir pierādījums Kastelsa paredzējumam, ka informācijas tehnoloģiju paradigma atstāj būtisku ietekmi uz mūsdienu sabiedrības sociālās struktūras *visiem* tās līmeņiem, un *tīkls* ir perspektīva, no kuras var aplūkot mūsdienu sabiedrību.

Aplūkojot tīkla galvenos principus, tika secināts, ka (1) *simultānisms* kopā ar (2) *savstarpējās savienojamības* principu, (3) *atvērtību, decentralizāciju un brīvo pieejamību* ir kombinācija, kas rada priekšnosacījumus tādu jaunu sociāli tehnisku formāciju kā *tīklu kopien*u rašanās un pašorganizācijas procesam.

Analizējot *tīklus* kā komplicētas sociāli tehniskas sistēmas, tika izdarīts secinājums, ka, lai analizētu un izskaidrotu jauno sociālo dinamiku un citas sociālās aktivitātes formas digitālajos tīklos, sociālo fenomenu nevar pētīt atrauti no tehnoloģijām, kurās tas ir “ieguldīts¹¹⁸”. Tā vietā tas ir jāaplūko kā visu būtiskāko tīkla līmeņu – tehniskā, ekonomiski politiskā un sociālā – mijattiecību rezultāts.

Šāda kompleksitāte pieprasa arī jaunu pieeju meklējumus pētniecībā un arī jaunu pētāmo teritoriju identificēšanu, lai izstrādātu analītiskas kategorijas socioloģiskajiem pētījumiem digitālo tīklu vidēs.

2. Noskaidrojot **terminoloģiju**, attiecībā uz jēdzienu *tīkls* tika izdarīts secinājums, ka ir svarīgi nodalīt divu terminu lietojumu. Ja termins *digitālie tīkli* attiecas pamatā uz tehnisko tīkla infrastruktūru, respektīvi – internetu (un citiem digitālo tīkliem, piemēram, mobilo komunikāciju), tad vispārīgais termins *tīkli* tiek attiecināts galvenokārt uz (jebkuriem) sociālajiem tīkliem, kā arī dažādām hibrīdām tīklu kombinācijām (piemēram, mobilais + internets + sociālais tīkls).

Vēl specifiskāk iedalot sociālo tīklu veidus attiecībā uz interneta vidi, ar terminu *kreatīvie tīkli* apzīmēju sociālās sadarbības tīklus, kas radās agrīnajā interneta periodā (90. gadu otrajā pusē, laikā, ko varētu dēvēt arī par *web 1.0*). To dibinātāji un dalībnieki tolaik bija drīzāk specifiskas sabiedrības grupas, galvenokārt radoši cilvēki, kas savās sociālajās aktivitātēs internetā primāri tiecās izmantot kreatīvu pieeju (piemēram, veidot atvērtā koda platformas, mākslas serverus, eksperimentēt ar interneta tiešraides iespējām, ASCII mākslas darbu apmaiņu, vēlāk – bezvadu tīklu kopienas u.tml.) un par galveno sava darbības lauka organizēšanas formu izmantoja elektroniskā pasta iespējas – vēstkopas. Šādu apzīmējumu lietoju, lai agrīno tīklus nodalītu no mūsdienu *sociālajiem tīkliem* – ar šo terminu saprotot tos tīklus, kas radušies līdz ar *web 2.0* ienākšanu (21. gadsimta pirmās desmitgades otrajā pusē). Šo tīklu dalībnieki jau ir visplašākās sabiedrības masas, kas savas sociālās aktivitātes primāri organizē digitālajos tīklos, izmantojot jau gatavo sociālo mediju nedefinētās funkcijas (blogus, sociālās tīklošanās platformas kā draugiem.lv vai *Facebook* u.c., *wiki* kopdarbības vides u.tml.).

Attiecībā uz tīklu *kopienām*, viens no agrīnākajiem terminiem “virtuālās kopienas” (pēc Hovarda Reingolda) radās vēl 90. gadu pirmajā pusē interneta pirmsākumos, kad valdīja kiberutopiska vīzija (galvenokārt ASV) par pilnībā virtuālu

¹¹⁸Tulk. vārdam “embedded” (angļu val.)

komunikāciju “globālajā ciematā” (Viljams Gibsons). Taču šajā darbā ir aplūkots interneta agrīnais periods 90. gadu otrajā pusē, kad tīklu kopienas vairāk attīstījās kā translokālie sadarbības tīkli (galvenokārt Austrumu un Rietumu Eiropā), tādēļ *virtuālās kopienas* vietā aktuālāk bija lietot terminus: *translokālo tīklu kopienas* un *lokālo kopienu tīklojumi* – lai raksturotu kopienas pēc to ģeogrāfiskās izplatības. Savukārt šādu terminu lietojums kā *kreatīvo tīklu kopienas* un *sociālo tīklu kopienas* tika izmantots, lai kopienas nodalītu pēc to sociālo attiecību rakstura, specifikas un nolūka ap kuru tās organizējas.

Tomēr būtiskākās interpretācijas attiecībā uz jēdzieniem, kas ir “tīkls” un kas – “kopiena”, ieguvu empīriskā pētījuma rezultātā, analizējot intervijās iegūto informāciju. Apkopojot un izanalizējot atbildes, kas bija balstītas respondentu personiskajā pieredzē vairāk kā desmit gadu aktīvi darbojoties un veidojot dažādas kreatīvās tīklu kopienas, varēju izdarīt sekojošus **secinājumus**:

1) **Jēdziens tīkls vairāk attiecas uz struktūru, tīkls principā var būt jebkas** – pēc vispārīgās tīklu definīcijas, tīkls ir savstarpēji savienotu mezglpunktu kopums, attiecīgi – kas tas ir par tīklu, ir atkarīgs no tā, kas ir konkrētie mezglpunkti, tie var būt un var nebūt cilvēki, ja tie ir cilvēki – svarīgi ar kādu nolūku attiecīgais tīkls tiek veidots.

2) **Termins kopienas attiecas uz daudz personiskāku attiecību līmeni starp tīkla dalībniekiem.** Tālāk respondentu atbildes svārstījās no tik radikāliem uzskatiem, kā – par kopienām var runāt tikai gadījumos, ja pastāv (tehnoloģiju) nepastarpināta komunikācija, līdz otrai galējībai – ka tīklu mērķis vispār var nebūt kopiena, un ka kopienas jēdziens atgādina pārāk nereālu harmoniju. Tomēr vairāk dominēja vidējais viedoklis, ka kopienu stiprināšanā (līdzās ikdienas komunikācijai elektroniskajās vēstkopās) svarīga loma ir tikšanās reizēm reālajā telpā.

Kreatīvo tīklu kopienu pētījums to arī pierādīja – tajos tīklos (vai atsevišķos to periodos), kur šādas tikšanās notika (formālas kā konferences, vai neformālas – kā kopīgas pusdienas), to dalībnieki uzskatīja, ka viņu “formācija” ir vairāk *kopiena* nekā tīkls, nekā gadījumos, vai periodos, kad reālās tikšanās vairs netika organizētas, tas šo “formāciju” dalībnieki atzina, ka viņu kopiena ir vairāk *tīkls* – ar to asociējot mazāk personisku attiecību līmeni jeb vājākas saites starp attiecīgā tīkla dalībniekiem.

4. Attiecībā uz veikto kvalitatīvo pētījumu (intervijām) par **sociālās rīcības jēgu** var secināt, ka kreatīvo tīklu kopienu pašorganizēšanās procesu nosaka divi

galvenie motīvi.

No vienas puses, **ir jābūt nobriedušai situācijai** (ārējiem apstākļiem), uz ko kreatīvo tīklu kopienu rašanās gadījumā 90. gadu vidū norāda tādi faktori kā: a) politiskā situācija – laiks pēc Berlīnes mūra krišanas, kad notiek robežu atvēršanās Rietumu virzienā, sāk veidoties translokāla sadarbība un ir iespējama globālo ideju transformācija lokālā vidē; b) jaunās komunikāciju tehnoloģijas (internets) – kas šo sadarbību padara iespējamu; c) ekonomiskās situācijas lēna uzlabošanās – lai darbotos sadarbības tīklos, ir vajadzīgi līdzekļi ceļošanai un tehniskajai infrastruktūrai (kaut vai tikai pieeja internetam); Austrumeiropā kā pirmais atbalsts šādām iniciatīvām 90. gados ir Sorosa fonds.

No otras puses, **ir jābūt iniciatoram** (ar personīgu motivāciju) un dažiem tuvākajiem domubiedriem, kas veido tīkla kodolu un kam ir motivācija veidot šādu tīklu, jo viņiem: a) piemīt spēja izprast un aktualizēt tā brīža situāciju un attiecīgi darboties tajā kopīga mērķa sasniegšanas vārdā, b) ir konkrēts mērķis un lokālo vai globāli aktuāla ideja, kas spēj atrast un uzrunāt domubiedrus attiecīgi vai nu lokālā, translokālā vai globālā līmenī; c) jūtas atbildīgs uzņemties “konektora” (savienotāja) lomu.

5. Arī **gadījumu studijas** kā izmantotā pētījumu metode sniedza nepieciešamo padziļināto ieskatu kreatīvo tīklu kopienu galvenajās **sociālās organizācijas formās**, kā rezultātā tika izdarīti vairāki secinājumi:

1) **lokālie mediju (mākslas un kultūras) centri** funkcionē kā translokālo kreatīvo tīklu **mezgļpunkti un resursu bāze**, kas šos tīklus atbalsta (piemēram, ar tehnisko infrastruktūru – serveriem un servisiem; cilvēkresursiem, kas tos administrē; pasākumu un kopienu dalībnieku tikšanās organizēšanu u.tml.).

2) jauno mediju kultūras un elektroniskās mākslas **festivāli** kalpo par kreatīvo tīkla kopienu starptautisko dalībnieku galvenajām **tikšanās vietām reālajā telpā**, kas – kā tika noskaidrots iepriekš – ir būtiski kopienu stiprināšanā;

3) ka uzturēt savu tehnisko infrastruktūru (**serverus** un vēstkopu servisu) – ir īpaši svarīgi, jo tā ir kreatīvo tīklu **virtuālā mājvieta**.

6. Attiecībā uz kreatīvo tīklu **darbības lauku un sociālās komunikācijas formām**, kā arī veicot **salīdzinājumu ar mūsdienu sociālajiem tīkliem**, tika secināts:

1) Kreatīvo tīklu gadījumos **darbības lauks ir skaidrs definēts** un tam ir

jēgpilns mērķis, kas saistīts ar tā darbības lauka veidošanu un attīstību.

2) Kreatīvie tīkli sava darbības lauka organizēšanai un komunikācijai galvenokārt (gan agrīnajā interneta periodā, gan šodien) izmanto **vēstkopas**. Kaut arī mūsdienās kreatīvo tīklu dalībnieki nereti izmanto arī sociālo tīklu platformas, tomēr, kā atzīst eksperti, vēstkopas ir piemērotākas *lauka organizēšanai* un *saiknes starp reālo un virtuālo nodrošināšanai*, jo kā apgalvo Gerts Lovinks, tās ir “*tilti, kas savieno tīklus ar notikumiem*”.

3) Salīdzinājumā (ar vēstkopām), sociālie tīkli (*Facebook*, *draugiem.lv* utt.) ir piemērotas vides “*sava sociālā apvāršņa paplašināšanai*” (Geert Lovink) – piemēram, sociālai komunikācijai personiskā līmenī, kā arī sevis promotēšanai (visdaudzveidīgākajās izpausmēs). Tomēr, kā atzīst eksperti, tās nav tik piemērotas kopīga lauka organizēšanai – jo komunikācija ir iespējama tikai caur personīgajiem profiliem vai sekojot tajos iesūtītajiem paziņojumiem (*Twitter*). Protams, tas nav tik viennozīmīgi – jo ir radušās atkal jaunas iespējas. Tā, piemēram, blogi, ir platformas, uz kuru bāzes var attīstīt kopīgu pētniecību (piemēram, *The Next Layer*¹¹⁹). Sociālie tīkli veiksmīgi var kalpot par komunikācijas platformu dažādu sociālās palīdzības kampaņu organizēšanā. Mobilo ierīču lietotāji var izmantot ātrās un vienkāršās komunikācijas iespējas, lai organizētu dažādas sociāli politiskas akcijas.

7. Attiecībā uz eksperimentālo pieeju – **sociālo tīklu analīzi**, tika apzinātas grūtības, kas rodas kartējot tādus tīklus, kur gandrīz visi viens otru pazīst. Tomēr tas bija vērtīgs mēģinājums, jo pamazām tika atrasts veids, kā veidot kreatīvo kopienu sociālo tīklu kartes. Kreatīvo tīklu gadījumā efektīvāku rezultātu varēja iegūt izmantojot internetā pieejamo informāciju par dalībnieku attiecībām: 1) kādos pasākumos attiecīgie dalībnieki ir piedalījušies kopā; 2) kādus rakstus rakstījuši kopā; 3) kādos rakstos vai grāmatās viņu vārdi parādījušies kopā, 4) ko organizējuši kopā u.tml.

Sociālo tīklu analīzes rezultātā tika izdarīts secinājums, ka kreatīvie tīkli lielā mērā balstās uz to iniciatoriem / dibinātājiem, kas nereti ir tikai viens cilvēks. No vienas puses, tas ir drauds attiecīgā tīkla ilgtspējībai, jo šīs vienas personas “centralitātes” dēļ, ja viņš vai viņa kādu citu iemeslu dēļ pārtrauc “rūpēšanos” par šo kopienu, var mazināties tīkla dalībnieku aktivitāte (piemēram, vēstkopā), saites starp dalībniekiem var palikt vēl vājākas, un tīkls strauji var izjukt. No otras puses, tā kā

119 <http://thenextlayer.org/> - *The Next Layer* ir sadarbības vide, kas apvieno atvērtā koda, eksperimentālās un mākslinieciskās pētniecības metodoloģijas. Izveidojis Armin Medosch 2007. gadā, izmanto *Drupal* satura menedžmenta sistēmu tiešsaistes publicēšanai.

tīkli ir neinstitutionalizētas pašorganizējošas struktūras un tās visbiežāk ir minimāli saistītas ar monetāro ekonomiku (to pastāvēšanai praktiski nav vajadzīgi finansiālie līdzekļi), to mērķis var arī nebūt ilgspējība. Ja kreatīvos tīklus analizē no šādas perspektīvas, tad ir redzams, ka tomēr pavisam centralizēta šī struktūra arī nav – gandrīz visi dalībnieki ir lielā mērā savstarpēji pazīstami viens ar otru. Tā kā tie ir cilvēki, kam ir “kopīga vēsture”, tīkla izjukšanas gadījumā, tie ir spējīgi veidot savus “klasterus”, nomainīt mērķi un darbības lauku, un turpināt sadarboties citā “mezglpunktā” kombinācijā.

Piemēram, *Xchange* interneta radio kopienas gadījumā, kad tā iniciators *E-Lab* pārstāja rūpēties par šī tīkla attīstību, tīkls pamazām sāka izjukt. Taču aktivizējās citi klasteri ar citiem mērķiem – *E-Lab* nodibināja jaunu lokālo mediju centru RIXC un uzsāka “Akustiskās telpas laboratorijas” projektu sadarbībā ar atsevišķiem *Xchange* tīkla dalībniekiem – *r a d i o q u a l i a*¹²⁰ (Jaunzēlande/Eiropa), *l'audible* (Austrālija), *Clausthome* (Latvija) un citiem individuāliem radio un skaņu māksliniekiem. Savukārt, cits “klasteris”, kuru aktivizēja Adam Hyde no *r a d i o q u a l i a*, pārtapa par “*Open source streaming alliance*” projektu, kuru izveidoja tie bijušie *Xchange* dalībnieki – skaņu mākslinieki un programmētāji, kuriem bija interese attīstīt brīvās, atvērtā koda interneta tiešraides programmatūras.

8. Pētījumā tika aplūkoti tīku kopienu gadījumi no dažādām perspektīvām, ar nolūku izanalizēt digitālo tīklu potenciālu gan **translokāla** līmeņa sadarbībā, gan **lokālo** kopienu veidošanā. Taču tā kā šinī pētījumā īpašs uzsvars tika likts uz globālo komunikāciju potenciāla izpētīšanu no lokālā perspektīvas, tad noslēgumā tika izdarīti vairāki secinājumi.

Analizējot tādas jaunas pašorganizējošas tendences kā alternatīvās un digitālās kultūras vides un tīkla veidošanās Latvijā 90. gadu vidū un otrajā pusē, var secināt, ka internetam ir bijusi īpaša ietekme (gan tiešā, gan netiešā veidā) uz šiem procesiem. Interneta atvērtības idejām saskaroties ar specifiskajiem pēcpadomju apstākļiem Latvijā (valsts sistēmas disfunkciju, “tukšumu” kultūrā), un referencējoties ar jaunās paaudzes personīgajām motivācijām – neapmierinātību ar vecajām (Kultūras ministrija, Mākslas akadēmija u.c.) un jaunajām (Sorosa institūcijas) valdošajām lokālajām kultūras institūcijām un izglītību (zināšanu iztrūkums par 20. gs. Rietumu kultūru visplašākajā nozīmē), tika izraisīta situācija, kas sekmēja pašorganizēšanās

¹²⁰<http://www.radioqualia.net/> - jaunzēlandiešu radio mākslinieku grupa Adam Hyde un Honor Harger, kas ir bijuši vieni no aktīvākajiem *Xchange* tīkla dalībniekiem un ilggadīgiem *E-Lab* / RIXC partneriem.

procesus, noteica sociālās rīcības jēgu un kreatīvo kopienu veidošanās motīvus Latvijā 90. gadu vidū.

No otras puses, samērā vienkāršās interneta lietojamības dēļ, globālās komunikāciju tehnoloģijas un translokālie sadarbības tīkli 90. gados kļuva par galveno atbalstu, bez kura Latvijā jaunā paaudze nebūtu varējusi radīt tādu “alternatīvo realitāti” (Eric Kluitenberg), kas dažu gadu laikā no subkultūras pārtapa par oficiāli atzītu laikmetīgo kultūru, un kurai vēl šodien ir rezonanse lokālajā Latvijas kultūrā. Salīdzinot agrīnos kreatīvos tīklus (*Open, E-Lab*) ar mūsdienu sociālajiem tīkliem, var secināt, ka iespēja vienkāršākā veidā darboties tīklā vien nav pietiekama motivācija jaunu alternatīvu kultūru rašanās un attīstības procesam, bet ir pietiekami, lai vienkāršāk un ātrāk komunicētu, veidotu savus sociālos tīklus (mūsdienās gan tas vairāk notiek lokālā līmenī). No vienas puses, “alternatīvās zonas” šodien daudz mazāk komunicē ar “meinstrīmu”, atrodas daudz lielākā pagrīdē, subkultūras ir noslēgtākas, un kreatīvās jaunās paaudzes pašorganizējošās aktivitātes ir mazāk pamanāmas nekā 90. gados. No otras puses, sociālie tīkli Latvijā šodien ir tik plaši sastopama parādība, ka *draugiem.lv* reģistrēto lietotāju skaits pārsniedz pat Latvijas iedzīvotāju skaitu.

Katrā ziņā gan agrīno kreatīvo kopienu lokālie gadījumi, gan mūsdienu tiešsaistes sociālie tīkli pierāda, ka var piekrist Saskijai Sassenai, ka globalizācija nenozīmē lokālā izzušanu, bet gan satur potenciālu lokālo kopienu darbības lauku paplašināšanai dažādos līmeņos – gan lokālā, gan translokālā, gan globālā. Tāpat digitālie tīkli paver arī paplašinātas iespējas sociālo attiecību organizēšanai savstarpēji starp dažādiem lokālo kopienu tīklojumiem atsevišķās pasaules vietās.

Kopumā, analizējot tīklu kopienu darbības lauka mērogus lokālā, translokālā, globālā, iezīmējas jauna tendence, kļūst skaidrs, ka digitālo tīklu vides viennozīmīgi nenozīmē vienīgi globalizāciju (kā tas izskatījās 90. gadu beigās), bet gan šodien ar mobilajām, sociālajiem tīkliem un citiem “vietas nozīmes” medijiem iezīmējas jauna tendence, ka lokāls var veiksmīgi darboties globālajā (tīmeklī), un izmantot šīs priekšrocības nepieciešamības gadījumā paplašinot savu darbību translokālā vai globālā līmenī. Tādā veidā nelielas, marginālas lokālās vietas ar savām kreatīvajām idejām vai sociālo aktīvām darbības formām var iegūt ievērojamu rezonansi globālā līmenī, kas citos apstākļos (bez interneta) praktiski nebūtu bijis iespējams.

10. Pētījuma daļas noslēguma nodaļā tika sniegts ieskats kreatīvo un sociālo tīklu jaunākajās attīstības tendencēs mūsdienās, kas parādīja, kā digitālie tīkli,

klūstot hibrīdi (piemēram, internets apvienojumā ar mobilajām ierīcēm un GPS izraisa tādu parādību kā virtuālās un reālās telpas funkciju pārklāšanās) rada nosacījumus arvien jaunu sociālo morfoloģiju attīstībai, padarot sociālo fenomenu digitālo tīklu vidēs vēl komplicētāku. Kā piemēru var minēt tīklu struktūru – mobilo bezvadu tehnoloģiju iespēju veidot vienādranga tīklus (*peer-to-peer*), tas ir savienojumus, kuriem nav centrālā mezgla, bet kuriem visi mezglpunkti vienādi nozīmīgi dala atbildību par, piemēram, datu izsūtīšanu vai saņemšanu. Šādas vienādranga tīklu struktūras, piemēram, izmanto bezvadu tīklu kopienu aktīvistu (organizējot *flash-mob* akcijas). Tā kā vienādranga struktūrām piemīt vairāk vai mazāk vienādi dalīta atbildība starp to mezglpunktiem, tās vairāk nekā centralizētās un pat decentralizētās tīklu struktūras satur ilgtspējības potenciālu, tādēļ šodien, kad ilgtspējības jautājumi ir aktuāli gandrīz visās sabiedrības jomā, tās satur arī potenciālu transformēt ekonomiskās (piemēram, enerģētikas jomā) un sociālās struktūras (piemēram, radošās industrijas un cita veida darbs, kas balstās uz individualizāciju) nākotnē.

Kopumā var secināt, ka sociāli tehniskās transformācijas procesā “tīkla sabiedrības” struktūra šodien – līdz ar mobilajām komunikācijām, bezvadu tīkliem un sociālo tīklu popularitāti, kļūst arvien komplicētāka. Lai izskaidrotu šīs komplicētās tīklotās sistēmas sociālo dimensiju un struktūru, tiek secināts, ka *sociālo fenomenu ir svarīgi pētīt saistībā ar tehnoloģisko un politiski ekonomisko kontekstu, kurā tas ir ievietots*. Šādā kontekstā veiktais pētījums par tīklu kopienām tiecās atklāt ne vien kompleksās sociālās rīcības un tehnoloģiju mijiedarbes attiecības, bet arī politiski ekonomiskās ietekmes, lai atsegtu *tīkla sabiedrības* pašus pamatu un tādējādi šo komplicētību padarītu “caurspīdīgāku”.

Šajā darbā teorētiskajā pētījumā iegūtās atziņas apvienojumā ar empīriskā pētījuma rezultātiem attiecībā uz *kreatīvo tīklu kopienu* darbības lauku, sociālās organizācijas formām, kā arī citiem procesiem un ietekmēm, sniedz nepieciešamo priekšstatu par mūsdienu sabiedrības jaunajām sociālajām morfoloģijām. Hipotētiski tika pierādīts pētījuma jautājumā uzstādītais apgalvojums, ka *kreatīvo tīklu* sociālās darbības (un prakses) pētījums var kalpot par references objektu, ar kura palīdzību izskaidrot tās pārmaiņas sociālajā struktūrā, kas norisinās sociāli tehniskās transformācijas ietekmē.

Tā kā agrīnie *kreatīvie tīkli* (kas ir šī pētījuma objekts), savā ziņā ir priekšteči

mūsdienās tik populārajam fenomenam – sociālajiem tīkliem, tad promocijas darbs “Kreatīvo tīklu kopienas” arī var kalpot par pamatbāzi, uz kuras izstrādāt un attīstīt analītiskas kategorijas turpmākajiem socioloģiskajiem pētījumiem par daudzveidīgo kreatīvo un sociālo tīklu kopienu sociālās rīcības jēgu un attīstības tendencēm.

Literatūras saraksts

1. Auziņa, Ieva, Esther Polak. *MILKproject*. <http://milkproject.net/lv> (skat. 31.05.2010)
2. Auziņa, Ieva, Rasa Šmite, Raitis Šmits. RIXC intervē slovēņu mediju mākslinieku Marko Peļhanu. *Studija*, 3, 2001.
3. Becker, Konrad. *World-Information.org*. <http://world-information.org> (skat. 31.05.2010)
4. Baumgērtels, Tilmans. *Net.art (tīkla māksla)*. Rīga: Pētergailis, RIXC, 2001.
5. Braudel, Fernand. *Civilisation matérielle et capitalisme (XVe–XVIIIe siècle)*. Paris: A. Colin, 1967.
6. Brecht, Bertolt. The radio as an apparatus for communication. In: Strauss, Neil (ed.). *Radiotext(e), Semiotext(e)*. No. 1 (Vol. VI, Issue 1). New York: Columbia University, 1993.
7. Broeckmann, Andreas. Post in *Syndicate Newsletter*. January, 1996. <http://www.v2.nl/mail/v2east/1996/0000.html> (nav pieejams, 13.03.2009).
8. Boler, Megan (ed.). *Digital Media and Democracy: Tactics in Hard Times*. The MIT Press, 2008.
9. Burdjē, Pjērs. *Praktiskā jēga*. Rīga: Omnia mea, 2004.
10. Burjo, Nikolā. *Attiecību estētika*. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2009.
11. Castells, Manuel. *The Rise of the Network Society*. Vol. 1: The Information Age. Economy, Society and Culture. Blackwell Publishers, 2000 (1st ed. – 1996).
12. Cleaver, Harry. *Computer-linked social movements and the global threat to capitalism*. <https://webpace.utexas.edu/hcleaver/www/polnet.html>, July 1999. (skat. 01.06.2010)
13. Davis, Erik. Acoustic Cyberspace. In: *ReadMe! ASCII Culture and the Revenge of Knowledge*. New York: *Autonomea*, 1999. Pp. 387–391.
14. Deleuze, Gilles and Felix Guattari. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Transl. by Brian Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987.
15. Dixit, Kunda. Why leap the digital divide? *World-Information Forum in Vienna*. <http://world-information.org/wio/program/events/990642477/993004986/993005021>, November 2000 (skat. 01.06.2010)
16. Email interview with Geert Lovink, by Rasa Šmite. Rapid Response (rr:) on List Culture and Web 2.0. *Net Critique by Geert Lovink*, February 2, 2010. <http://networkcultures.org/wpmu/geert/2010/02/02/rapid-response-rr-on-list-culture-and-web-2-0/>
17. Flyvbjerg, B. Five Misunderstandings About Case Study Research. *Qualitative*

- Inquiry*, 12, (2), 2006, 219–245.
18. Frank, Thomas. *One Market under God, Extreme Capitalism, Market Populism and the End of Economic Democracy*. Doubleday, 2000.
 19. Freeman, Linton C. Finding Social Groups: A Meta-Analysis of the Southern Women Data. *Dynamic Social Network Modeling and Analysis. The National Academies Press*, 2003. Pp. 39–97.
 20. Freeman, Linton. *The Development of Social Network Analysis: A Study in the Sociology of Science*. Vancouver: Empirical Press, 2004.
 21. Granovetter, Mark. The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78, (6), May 1973, 1360–1380.
 22. Granovetter, Mark. Introduction for the French Reader. *Sociologica*, 2, 2007, 1–8.
 23. Hyde, Adam. *Background – Radio Towers (and) Xchange*. <http://rixc.lv/projects/rtx/en.html>, 2007. (skat. 01.06.2010).
 24. Hofstadter, Douglas R. *Goedel, Escher, Bach: An Eternal Golden Braid*. Perseus Publishing, 1999 (1st ed. – 1979).
 25. Holmes, Brian. Flowmaps: the Imaginaries of Global Integration. *Acoustic Space: TransCultural Mapping*, 5. Rīga: RIXC, 2004, 73.–78. lpp.
 26. Kozlovs, Normunds. [Ievada koncepcija]. *NicePaper*, 1. Rīga: RIXC, 2001, 1. lpp.
 27. Kluitenberg, Eric. Informācijas laikmeta rītausmas novērtējums. *Māksta+Komunikācijas / Art+Communication* [Konferences tēžu izdevums]. Rīga: E-LAB, 1996.
 28. Kluitenberg, Eric. The Sovereign Experience of Media. *NU: The Nordic Art Review*, 1, 1999, 50–53.
 29. Kluitenberg, Eric. Media Without an Audience. *Acoustic Space*, 3. Rīga: RIXC: 2000.
 30. Kluitenberg, Eric (ed.). *The Book of Imaginary Media: Excavating the Dream of the Ultimate Communication Medium*. Amsterdam: NAI Publishers in association with De Balie, 2006. ISBN 90-5662-539-X.
 31. Kluitenberg, Eric. Waves Network. *Open: Hybrid Space*, 11, March 2007, 6–16.
 32. Kluitenberg, Eric. *Delusive Spaces: Essays on Culture, Media and Technology*. Amsterdam: NAI Publisher, 2008.
 33. Krebs, Valdis. *Social Network Analysis, A Brief Introduction*. <http://www.orgnet.com/sna.html> (skat. 01.06.2010)
 34. Lamnek, S. Qualitative Sozialforschung. *Lehrbuch*, 4. Weinhhein; Basel: Beltz Verlag, 2005
 35. Latham, Robert and Saskia Sassen (eds.). *Digital Formations: IT and New Architectures in the Global Realm*. Princeton University Press, 2005.
 36. Latour, Bruno. Technology is society made durable. In: Law J. (ed.). *A Sociology of*

- Monsters*. London: Routledge, 1991, pp. 103–131.
37. Latour, Bruno. *Reassembling the Social: an Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
 38. Latvju Dainas. *Krišjāņa Barona dainu skapis*. <http://dainuskapis.lv/meklet/pilnamāras%20istabiņa> (skat. 01.06.2010)
 39. Law, John. After ANT: Complexity, Naming and Topology. In: Law, John, John Hassard (eds.). *Actor Network Theory and After*. Oxford: Blackwell, 1999, pp. 1–14.
 40. Liotārs, Žans Fransuā. *Postmodernais stāvoklis: pārskats par zināšanām*. Rīga: LMC, 2008.
 41. Lovink, Geert, Patrice Riemens. Digital city Amsterdam: Local Uses of Global Networks. In: Sassen, Saskia (ed.). *Global Networks/Linked Cities*. New York; London: Routledge, 2002.
 42. Lovink, Geert. *The Principles of Notworking: Concepts in Critical Internet Culture*. Amsterdam: HvA Publicaties, 2005.
 43. Lovink, Geert. *Dark Fiber. Tracking Critical Internet Culture*. Cambridge, MA; London, UK: MIT Press, 2002.
 44. Lovink, Geert. *Zero Comments: Blogging and Critical Internet Culture*. New York; London: Routledge, 2008
 45. Lovink, Geert. *Dynamics of Critical Internet Culture (1994-2001)*. Amsterdam: Institute of Network Cultures, 2009 (2002).
http://networkcultures.org/_uploads/tod/TOD1_dynamicsofcriticalinternetculture.pdf
(skat. 01.06.2010)
 46. Lovink, Gert, Eric Kluitenberg. *Tulipomania Dotcom. A Critique of the New Economy*. [Conference reader]. Amsterdam, 2000. <http://www.nettime.org/Lists-Archives/nettime-nl-0003/msg00021.html> (skat. 01.06.2010)
 47. MacKenzie, D. Technological determinism. In: Dutton W. H. (ed.). *Society on the Line: Information Politics in the Digital Age*. Oxford: Oxford University Press, 1999, pp. 41–46.
 48. Manovičs, Ļevs. *Jauno mediju valoda*. Rīga: RIXC, 2006.
 49. Marshall, Gordon. "social formation." *A Dictionary of Sociology*, 1998. (Encyclopedia.com). <http://www.encyclopedia.com/doc/1O88-socialformation.html> (skat. 01.06.2010)
 50. Medosch, Armin. Not just another wireless utopia: developing the social protocols of free networking. In: *NicePaper: Open Source Media Architecture, 2*. Rīga: RIXC, 2004, pp. 14–16.
 51. Mizruchi, Mark S. Social Network Analyses: Recent Achievements and Current Controversies. *Acta Sociologica*, 37, 1994, 329–343.

52. Nettime (ed.). *Read Me! – ASCII Culture & The Revenge of Knowledge*. New York: Autonomedia, 1999.
53. *New Network Theory*. [Conference reader], 2008.
http://www.networkcultures.org/_uploads/27.pdf (skat. 27.05.2010)
54. Parsons, Talcot. *Essays in Sociological Theory Pure and Applied*. Glencoe: Free Press, 1957, pp. 46–47.
55. Rheingold, Howard. *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. The MIT Press, 2000 (1st ed. – 1993).
56. Rheingold, Howard. *Smartmobs: The Next Social Revolution*. Basic Books, 2002
57. Ritzer, George. *Sociological Theory*. (7th ed.). New York: McGraw-Hill, 2008.
58. Rogers, Richard. Why Map? The Techno-epistological outlook. *Acoustic Space: Trans-Cultural Mapping*, 5. Rīga: RIXC, 2004. 52–55 (latv. val.), 64–67 (angļu val.)
59. Rogers, Richard (ed.). *Preferred Placement*. Maastricht: Jan van Eyck Akademie, 2000.
60. Rossiter, Ned. *Organized Networks: Media Theory, Creative Labour, New Institutions*. Rotterdam: NAI Publishers; Amsterdam: the Institute of Network Cultures, 2006. ISBN 90-5662-526-8.
61. Rossiter, Ned. Organized Networks, Transdisciplinarity and New Institutional Forms. *Intelligent Agent: Transvergence*, 6 (2).
http://www.intelligentagent.com/archive/Vol6_No2_transvergence_rossiter.htm
62. Sassen, Saskia. Towards a Sociology of Information Technology. In: *Current Sociology*, 50, (3), May 2002, pp. 365–388. (London; Thousand Oaks, CA; New Delhi: SAGE Publications).
63. Sassen, Saskia. Electronic Markets and Activist Networks: the Weight of Social Logics in Digital Formations. In: Latham, Robert and Saskia Sassen (eds.). *Digital Formations: IT and New Architectures in the Global Realm*. Princeton University Press, 2005.
64. Sassen, Saskia. Networks, Power, and Democracy. In: Varnelis, Kazys (ed.) *Networked Publics*. The MIT Press, 2008 (2006)
http://networkedpublics.org/about_netpublics/saskia_sassen_lecture_networks_power_democracy (skat. 01.06.2010)
65. Sassen, Saskia. Countergeography of Globalization. In: *Net.art Per Me. Catalogue of the Slovenian Pavillion*. Ljubljana: Ljudmila, 2001.
http://absoluteone.ljudmila.org/saskia_en.php (skat. 01.06.2010, nav pieejams).
66. Sassen, Saskia. *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton University Press, 2001 (New updated edition; originally published in 1991).
67. Sassen, Saskia. *Globalization and its Discontents. Essays on the New Mobility of*

- People and Money*. New York: New Press, 1998.
68. Sassen, Saskia. Private and Public Cyberspace. In: Nettime (ed.). *ReadMe! ASCII Culture and the Revenge of Knowledge*. Autonomedia; NYC, 1999. 97-103.
69. Sassen, Saskia. Publications.
http://www.columbia.edu/~sjs2/new%20publications_page.htm (skat. 01.06.2010)
70. Sennett, Richard. *How I write: Sociology as Literature*. Rhema-Verlag, 2009.
71. Schultz, Pit and Geert Lovink. Go-paper. In: *ZKP 95, Net criticism. Version 1.0*. Budapest: Nettime, 1996, p. 5.
72. Schultz, Pit. [Conference abstract]. *Māksla+Kommunikācijas / Art+Communication*. Rīga: E-Lab, 1996.
73. Schuyler, Erle, Rich Gibson, Jo Walsh. *Mapping Hacks*. UK: O'Reilly, 2005.
74. Siliņš, Edgars Imants. *Lielo patiesību meklējumi*. Rīga: Jumava, 1999.
75. Sterling, Bruce. INTERNET. A Short History of the Internet. *The Magazine of Fantasy and Science Fiction*, February 1993.
http://w2.eff.org/Net_culture/internet_sterling.history.txt (skat. 02.06.2010)
76. Šmite, Rasa, Raitis Šmits. Mēs esam tīklā – mēs esam tīkls. Grām.: Astahovska, Ieva (red.). *90tie. Laikmetīgā māksla Latvijā*. Rīga: LMC, 2010.
77. Šmite, Rasa, Raitis Šmits. Acoustic Space Laboratory. In: Grundmann, Heidi, et al. (eds.). *Re-Inventing Radio. Aspects of Radio as Art*. Frankfurt am Main: Revolver, 2008. Pp. 493–506.
78. Šmite, Rasa. Radio Tower Xchange. In: Grundmann, Heidi, et al. (eds.). *Re-Inventing Radio. Aspects of Radio as Art*. Frankfurt am Main: Revolver, 2008. Pp. 507–510.
79. Šmite, Rasa, Linda Vēbere. Elektromagnētiskie mīti un fakti par Skrundas signālu. *Acoustic Space: Spektropija, 7*. Liepāja: Liepājas universitāte; Rīga: RIXC. 21.–50. lpp. (angļu un latv. val.)
80. Šmits, Raitis. Akustiskā telpa. [Maģistra darbs]. Rīga: LMA, 2000 (nepublicēts).
81. Tisenkopfs, Tālis. Socioloģijas jaunā valoda: teorētiski modeļi, populārzinātniski skaidrojumi un esejas mūsdienu socioloģijā. *Socioloģija. Socioloģijai Latvijā – 40, LU raksti*, 736. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008. 168.–186. lpp.
82. Tönnies, Ferdinand (ed. Jose Harris). *Community and Civil Society*. Cambridge University Press, 2001 (1887).
83. *The Teaching of Buddha*. Tokyo: Cosaido Printing Co., 1966.
84. Tuters, Marc. The Locative Utopia. In: *Acoustic Space nr.5: Trans-Cultural Mapping*. Rīga: RIXC, 2004.
85. Tuters, M., Rasa Smite (eds.). *Acoustic Space nr.5: Trans-Cultural Mapping*. Rīga: RIXC, 2004.
86. Vēbers, Makss. Socioloģijas pamatjēdzieni. *Reliģijas socioloģija*. Rīga: FSI, 2004.

269.–277.lpp.

87. Varnelis, Kazys (ed.). *Networked Publics*. The MIT Press, 2008. ISBN 9780262220859
88. Watts, Alan. *Large and Remastered but Incomplete Collection*. [Audio files]
89. <http://www.torrentz.com/685b1f5f7da42262f7abb147307dadf525d6750d> (skat. 01.06.2010)
90. Wellman, Barry. Structural Analysis: From Method and Metaphor to Theory and Substance. In: Wellman, Barry, S.D. Berkowitz (eds.). *Social Structures: A Network Approach*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988, pp. 19–61.
91. Wellman, Barry. Network Analyses, Some Basic Principles. In: Collins, R. (ed.). *Sociological Theory—1983*. San Francisco: Jossey-Bass, 1983, pp. 155–200.
92. Wellman, Barry, Scot Wortley. Different Strokes for Different Folks: Community Ties and Social Support. *American Journal for Sociology*, 96, 1990, 558–588.
93. Woolgar, Steve. Virtual Technologies and Social Theory – A Technographic Approach. In: Rogers, Richard (ed.). *Preferred Placement*. Maastricht: Jan van Eyck Akademie, 2000.

Pašatsauces – publicētās konferenču tēzes:

1. Šmite, Rasa. Tīkla kultūra kā alternatīvs attīstības modelis tehnosociālās transformācijas kontekstā. *RSU 2009. gada zinātniskās konferences tēžu izdevums*. Rīga: RSU, 2009. 264. lpp.
2. Šmite, Rasa. Tīkla sabiedrības jaunās sociālās morfoloģijas. *RSU 2. starptautiskās zinātniskās konferences “Sabiedrība. Veselība. Labklājība” tēžu izdevums*. RSU: Rīga, 2008.
3. Šmite, Rasa. Sociālie fraktāļi – lokālo kopienu un globālās/Eiropas integrācijas savstarpējā refleksija. *RSU starptautiskās zinātniskās konferences “Atstumtība un nedrošība – riski un risinājumi” tēžu izdevums*. Rīga: RSU, 2006. – 29. lpp.
4. Šmite, Rasa. Organizētie tīkli. *Starptautiska zinātniska semināra “Organizētie tīkli” tēžu izdevums*. Liepāja/Rīga: Liepājas universitāte/RIXC, 2009

Pašatsauces – raksti, kas iesniegti publicēšanai zinātniski recenzētos izdevumos:

1. Šmite, Rasa. The Rise of the Creative Network Communities – in Eastern and Western Europe // In: *European Societies*. Routledge (Taylor and Francis Group), 2010 (*Raksts iesniegts 20.05.2010. Šobrīd ir recenzēšanas procesā. Apjoms: 34700 zīmes*)

2. Šmite, Rasa. Kultūra un kreatīvās kopienas tīklu sabiedrībā // Sabiedrība un kultūra: Haoss un harmonija (Nr. 13). – Liepāja: Liepājas universitāte, 2010 (*Apstiprināts publicēšanai 17.05.2010. Apjoms: 24800 zīmes*)
3. Šmite, Rasa. Lokālās kopienas digitālo tīklu globālajā telpā // RSU Zinātnisko rakstu krājums. – Rīga: RSU, 2010. (*Raksts iesniegts: 31.05.2010. Apjoms: 37800 zīmes*)
4. Šmite, Rasa. Xchange tīkla mākslas kopiena akustiskajā kibertelpā. Grām.: Ābele, K. (red.). *Personība mākslas procesos*. Rīga: LMA MVI/Neputns, 2010. (*Apstiprināts publicēšanai: 03.03.2009. Apjoms: 30700 zīmes*)
5. Šmite, Rasa. Kreatīvo kopienu pieeja sabiedrības ilgtspējības jautājumu risināšanā. *Acoustic Space: Enerģija*, 8. Liepāja: Liepājas universitāte; Rīga: RIXC, 2010. (*Apstiprināts publicēšanai: 27.03.2010. Apjoms: 29200 zīmes*)

Intervijas:

Šmite, Rasa. Intervijas ar kreatīvo tīklu kopienu dibinātājiem, dalībniekiem un ekspertiem.

Kreatīvo tīklu kopienas. Disertācija (pielikums). Rīga: RSU, 2010 (nepublicēts):

1. Intervija ar Kasparu Vanagu, 22.02.2010. [transkriptēts audioieraksts]
2. Intervija ar Kristīni Briedi, 15.02.2010. [e-pasta sarakste]
3. Intervija ar Alisi Tīfentāli, 11.02.2010. [transkriptēts audioieraksts]
4. Intervija ar Jāni Garanču, 09.02.2010. [transkriptēts audioieraksts]
5. Intervija ar Normundu Kozlovu, 10.02.2010. [transkriptēts audioieraksts]
6. Intervija ar Sergeju Timofejevu, 11.02.2010. [transkriptēts audioieraksts]
7. Intervija ar Paulu Bankovski, 23.02.2010. [transkriptēts audioieraksts]
8. Intervija ar Mārtiņu Ķiberu, 15.02.2010. [transkriptēts audioieraksts]
9. Interview with Geert Lovink, 02.02.2010. [e-mail interview]
10. Interview with Heath Bunting, 05.02.2010. [e-mail interview]
11. Interview with Kathy Rae Huffman, 17.02.2010. [e-mail interview]
12. Interview with Andreas Broeckmann, 05.09.2009. [in Ars Electronica, Linz]
13. Interview with Pit Schultz, 30.01.2009. [transcript from video, Transmediale, Berlin]
14. Interview with John Thackara, 04.12.2009. [skype interview]
15. Interview-lecture with Armin Medosch, 05.12.2009 [skype]

Attēlu rādītājs

- 1. attēls.** Tehnisko tīklu piemērs. Ben Langlands & Nikki Bell. *Air Routes of the World (Night)*, 2001. Screenprint, 83.90 cm x 143.80 cm [From: Alan Cristea Gallery online: <http://www.alancristea.com/pages/gallery/air-routes5316.php>, accessed 04.11.2008] 15
- 2. attēls.** Interneta sakaru vizualizācija. *Arc map created by visualization researchers at Bell Laboratories-Lucent Technologies. (c) Stephen Eick, Bell Labs / Visual Insight*, 2000. [Tiešsaiste] 16
http://mappa.mundi.net/maps/maps_008/arc_jan.html (skatīts 4.11.2008)
- 3. attēls.** *Indra's Net. Buddhist mandala of the Cosmos. From: Dharmapala Thangka Centre* [<http://www2.bremen.de/info/nepal/Inhalt-e.htm>] 27
- 4. attēls.** Indras tīkla datorizēts fraktāļveida attēlojums. [Tiešsaiste] 28
<http://ioannis.virtualcomposer2000.com/optics/index.html> (Skatīts 07.11.2008)
- 5. attēls.** Interneta vizualizācija. *Visualisation of the various routes through a portion of the Internet. Used as "official" representation of the Internet in Wikipedia, the free online encyclopedia* [Tiešsaistē] 32
<http://en.wikipedia.org/wiki/Internet> (skatīts 07.11.2008)
- 6A. attēls.** Riga.net radio OZONE. E-LAB, 1997. Interfeisa dizaina autors: Raitis Šmits, 1998. 35
- 6B. attēls.** Tīklu topoloģija: (a) centralizēts, (b) decentralizēts un (c) izplatīts (jeb režģtīkla) tīkls. Tīklu grafikas zīmējums: Paul Baran, RAND Corporation, kas nāca klajā ar decentralizēta tīkla ideju 1964. gadā 37
- 7. attēls.** Interneta lietotāju skaits pasaulē dažādos ģeogrāfiskajos reģionos. 2008. gada 31. decembra dati. No <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> 40
- 8A. attēls.** "Jaunās ekonomikas" akciju augšupeja un krišanās NASDAQ 2000. gada martā. 43
- 8B. attēls.** Valdis Krebs. Teroristu šūnu tīkla kartēšana. 69
- 9. attēls.** (Pielikumā 2. karte): Nettime sociālā tīklojuma karte (1997). 84
Izmantoti dati no Nettime tikšanās Ļubļanā, konferencē "Beauty and the East" 1997. gada maijā, 119 dalībnieki. Izejas dati no: <http://www.ljudmila.org/nettime/all.htm> (skat. 7. martā, 2010).
- 10. attēls.** (Pielikumā 3. tabula). nettime-l vētiskopas aktivitātes pieaugums / kritums – pēc dalībnieku skaita (1995 – 2009). Dati no: Lovink, Geet. Dark Fiber, MIT, 2002. 70 lpp; <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/viewArticle/961/882>; <http://aleph-arts.org/epm/eng/webs.html> (skat. 7. martā, 2010) 87
- 11. attēls.** (Pielikumā 2. tabula). nettime-l (Nettime galvenā vēstkopa angļu valodā) vētiskopas dinamika – pēc ziņu publicēšanas daudzuma mēnesī / gadā (1995 89

- 2009). Dati no vēstkopas tiešsaistes arhīva: <http://www.nettime.org/archives.php>
- 12. attēls.** (Pielikumā 1. karte). Nettime “kaimiņvēstkopu” tīkls (1997-2010). Dati no: <http://nettime.org> (skat. 9. martā, 2010) 90
- 13. attēls.** (Pielikumā 3. karte). FACES kiberfeminisma kopienas dalībnieču sociālo tīklu karte (1997). Par izejas datiem izmantota pirmās lielākās FACES dalībnieču tikšanās Kaselē, “1st Cyberfeminist International”, 20. – 28. septembris, 1997. (38 dalībnieces). <http://www.obn.org/kassel/participants.html> (skat. 7. martā, 2010). 95
- 14. attēls.** (Pielikumā 4. karte). Syndicate vēstkopas dalībnieku sociālo tīklu karte (1996). Izmantoti dati no vienas no pirmajām Syndicate dalībnieku tikšanās reizēm – DEAF festivālā, Roterdamā, septembris, 2010. (32 dalībnieki). Izejas dati no: <http://framework.v2.nl/archive/archive/node/event/.xslt/nodenr-1993>; <http://framework.v2.nl/archive/archive/node/text/.xslt/nodenr-131941> (skat. 7. martā, 2010). 105
- 15. attēls.** ASCII grafika, kas iesūtīta 7-11 vēstkopā. (no vēstkopas 7-11 arhīva) 110
- 16. attēls.** Mediju mākslas un kultūras centru, laboratoriju un iniciatīvu tīkla karte un datubāze tiešsaistē “Medialounge1”. Tā kā to izveidojusi nīderlandiešu “Virtuālā platforma” (otra datubāzes versija ir holandiešu valodā), tad tajā visvairāk tiek publicētas iniciatīvas no Nīderlandes (14. marts, 2009) 117
- 17. attēls.** “%20Network [4.10.2000 17:04:36]” tīkla mākslinieku JODI mākslas darbs – mākslinieku un mediju centru serveru un tīkla vietņu karte, 2000 (pieejams: <http://map.jodi.org>) 118
- 18. attēls.** E-LAB tīkla vietne. <http://www.parks.lv/home/E-LAB>, Interfeisa dizaina elementu autors: Toms Vītiņš, 1996. 135
- 19. attēls.** E-Lab lokālās kopienas tīklojuma dalībnieku sociālā karte 138
- 20. attēls.** Riga.net.radio OZONE. E-LAB, 1997. Interfeisa dizaina autors: Toms Vītiņš, 1997. 144
- 21. attēls.** Xchange tīkla vietne. <http://xchange.re-lab.net> 151
- 22. attēls.** Xchange kopienas dalībnieku sociālo tīklu karte. Dati no Xchange tīkla vietnes. <http://xchange.re-lab.net> (skat. 02.06.2010) 156
- 23. attēls.** Xchange vēstkopas aktivitātes intensitāte no 1997. gada 2. decembra līdz 2009. gada 14. martam. 161
- 24. attēls.** Xchange vēstkopas abonētu skaits no 1997. līdz 2009. gadam 162
- 25. attēls.** Karostas iedzīvotāju kopienas sociāļģeogrāfiskās kartes. Biežāk staigātie ceļi iezīmējas baltāki, norādot intensitāti, kas, paliekot vēl lielāka, kļūst sarkana. Kartes veidotas, izmantojot GPS un KeyWorx – reāllaika datu vizualizācijas programmu, ko producējis Waag Society (Nīderlande). Kartes veidotāji: Lokatīvo 167

mediju simpozija dalībnieki, 2003)	
26. attēls. Piena ceļš no Latvijas uz Nīderlandi. Sadarbības kartogrāfijas projekts "Piens / Milk" (autores Ieva Auziņa, Esther Polak, RIXC 2004-2005) (http://milkproject.net)	168
27. attēls. Jānis Simsons, zemnieks no Vidrižiem testē GPS ierīci. Sadarbības kartogrāfijas projekts "Piens / Milk" (autores Ieva Auziņa, Esther Polak, RIXC 2004-2005) (http://milkproject.net)	168
28. attēls. Projekta "Piens" dalībnieku kartes. Datu vizualizācijas programmatūru "MilkMachine2004" veidojis Markus The (Nīderlande). Projekta "Piens" autori: Ieva Auziņa, Esther Polak, RIXC (2004).	169
29. attēls. Latvijas elektromagnētiskā piesārņojuma karte. Mākslinieku kopienu SIC(Francija) un RIXC (Latvija), kreatīvās sadarbības projekts. 2007-2008	170

Tabulas:

1. tabula. Nettime un kaimiņvēstkoņu funkcijas.	90
2. tabula. Daži piemēri no kiberfeminisma manifesta "100 anti-tēzes: kas nav kiberfeminisms". Old Boys Network	94
3. tabula. Art Servers Unlimited konferences dalībnieku pārstāvētie mākslas serveri 1998. gadā un to statuss 2009. gadā	121
4. tabula. Xchange tīkla dalībnieki – neatkarīgās, alternatīvās, eksperimentālās, sociāli aktīvās, mākslinieciskās interneta radio un skaņu iniciatīvas 1996–2000.	160

Pamatjēdzienu rādītājs

- aktoru-tīklu teorija – 19–21
- bezvadu tīkli – 22
- digitālie tīkli – 23, 25
- digitālās formācijas – 56, 58
- elektroniskie aktīvisti – 24
- globalizācijas kontraģeogrāfijas – 61
- internets – 37–45
- informācijas sabiedrība – 29
- informācijas tehnoloģijas paradigma – 18
- jaunā ekonomika – 40–45
- jauno mediju mākslinieki – 24, 55
- kartēšana – 66, 70–71
- konceptuālā telpa – 54–56
- kopiena – 59–64, 174–175
- kreatīvie tīkli – 23–25, 70–71, 174
- kreatīvo tīklu kopienas – 61–62
- lokālo kopienu tīklojumi – 59, 60, 61, 62, 124
- mobilo tīklu paradigma – 22,
- pašorganizējošās formācijas – 1, 23
- rizomas tīkla koncepts – 21
- organizētie tīkli – 117
- sociālā dinamika – 55, 152
- sociālā loģika – 16, 53
- sociālās morfoloģijas – 180
- sociāli tehniskās formācijas – 1, 5, 23, 56, 173
- sociālie tīkli – 23–25, 174
- sociālo tīklu analīze – 67–70
- translokālās kopienas – 59–60,
- sociālo tīklu kopienas – 62–63
- tīkla sabiedrība – 8, 16, 18, 25, 175
- tīkla teorija – 67
- tīkls – 15–17, 23,
- tīkla kultūra – 22–23
- tīkla loģika – 16, 53
- vēstkopa – 81
- virtuālās kopienas – 6, 59

Abstract

Creative Network Communities

By Rasa Smite

In sociology *network* has been used as a metaphor for over a century yet, with the end of the 20th century and along the emergence of the Internet the term *network* has not only gained a new meaning, but also a new image – *networks* have become sophisticated *socio-technical* systems. The complex relationships emerged within such environment are referred to as *socio-technical formations* – *network communities* being also one of them constitute the object of this study.

With the aim to investigate the meaning of the social action, the new social dynamics as well as forms of social organization I carried out a research on *creative network communities* – by which I refer to those *formations* of self-organization that emerged during the early stages of the Internet (during the second half of the 1990s) and whose participants were mostly creative and socially active individuals (artists, theorists, programmers, electronic activists, etc.). Also, I made a comparison with *social networks* of nowadays, namely – networks that are based on contemporary social media platforms of *web 2.0*.

This study also develops a theoretical foundation and terminology in order to consider different interpretations of *network* concept as well as relations between the terms of *network* and *community*; thus serving the basis for the empirical research. *Case studies* were used as a main research strategy. It combined different methods – interviews with network founders, participants and experts, network mapping, analysing of mailinglist dynamics, etc. On the whole 5 translocal and 2 local creative network cases were analysed, including: *Nettime* – mailinglist for the critical discourse of net culture, *Faces* – cyberfeminist mailinglist; *Syndicate* – European media art collaboration network, 7-11 – net.art project, *Xchange* – global Internet radio community, *Open* and *E-Lab* – local community networks for alternative and digital culture in Latvia.

Closing part of the study provides conclusions concerning the meaning of social action of network communities and their contribution in network society's development. It also hypothetically argues that a *network community* research can serve as a reference phenomenon through which to perceive those changes in the social structure of today's society that are occurring under the influence of socio-technical transformations.

Keywords:

network, community, digital networks, network communities, social networks, creative networks, network culture, socio-technical formations, social dynamics, network society

Pateicības

Izsaku pateicību darba vadītājai asoc. prof. Ilvai Skultei par diskusijām un ieteikumiem darba tapšanas laikā.

Pateicos Rīgas Stradiņa universitātei un asoc. prof. Andrim Vilkam par Socioloģijas doktorantūras studijām.

Pateicos RSU socioloģijas promocijas padomei un vadītājai asoc. prof. Ritmai Rungulei par atsaucību promocijas procesa organizēšanā.

Pateicos tīklu pētniekam Valdim Krebam par atļauju izmantot viņa veidoto Sociālo tīklu analīzes programmatūru, kā arī par tās apmācīšanu un vērtīgajiem padomiem tīkla kopienu kartēšanā.

Pateicos zinātniskajai redaktorei Intai Rozenvaldei par redakcionāliem ieteikumiem, pirmās versijas rediģēšanu un padomiem terminoloģijas jautājumos.

Pateicos Jauno mediju kultūras centra RLXC komandai – Dainai Siliņai par nenovērtējamo palīdzību disertācijas latvisko tekstu rediģēšanā, Lindai Vēberei par palīdzību angļu tekstu tulkošanā un Mārtiņam Ratnikam par palīdzību kopsavilkuma maketēšanā.

Īpaši pateicos savai ģimenei – dēlam Laurim Dārim par pacietību, ka ļāva uzrakstīt, un meitai Annai Marijai, ka ļāva pabeigt šo disertāciju, kā arī vīram Raitim Šmitam, saviem un vīra vecākiem par sniegto atbalstu disertācijas tapšanas laikā.

Pateicos gan lokālo, gan starptautisko sadarbības tīklu kolēģiem un respondentiem par atsaucību, Īrisai Celmai par padomiem, kā arī visiem citiem, kas ir palīdzējuši šī darba tapšanā.

Promocijas darbs izstrādāts ar ESF projekta „Atbalsts doktorantiem studiju programmas apguvei un zinātniskā grāda ieguvei Rīgas Stradiņa Universitātē” atbalstu.

PIELIKUMS. Pētījuma materiāli

PIELIKUMS. Pētījuma materiāli

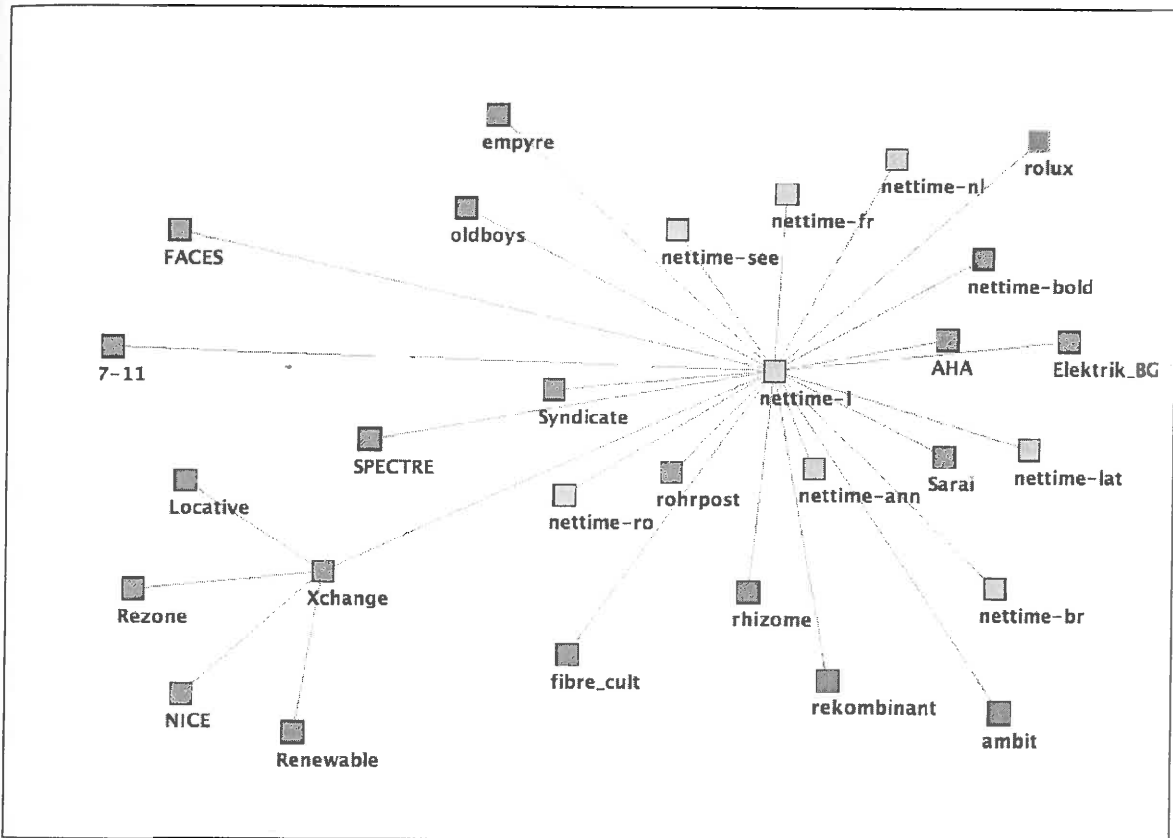
SATURS

1. NETTIME – vēstkopa tīkla kultūrai un kritikai	3
1) Nettime sociālā tīkla analīze	3
1. karte. Nettime “kaimiņvēstkopu” tīkls	3
1. tabula. Nettime un kaimiņvēstkopu funkcijas	3
2) Izmantotā sociālo tīklu analīzes programmatūra	4
1. datu tabula, kas sastāv no “nodes” (mezglpunktiem)	5
2. datu tabula “links”, kurā tiek norādīti savienojumi.	5
2. karte: 1b) Nettime sociālā tīklojuma karte (1997).	7
3) Nettime vēstkopas dinamikas analīze	8
2. tabula. nettime-l vēstkopas dinamika	8
3. tabula. nettime-l vēstkopas aktivitātes pieaugums / kritums	8
4) Intervijas ar Nettime dibinātājiem	9
4a) Intervija ar Gertu Lovinku	9
Interview with Geert Lovink (angļu val.)	11
4b) Intervija ar Pitu Šulcu	12
Interview with Pit Schultz (angļu val.)	14
2. FACES – kiberferministu tīkls	17
1) Faces sociālais tīkls	17
3. karte. FACES kiberfeminisma kopienas dalībnieču sociālo tīklu karte.	17
2) Intervija ar Faces dibinātāju Ketiju Ri Hufmani	18
Interview with Kathy Rae Huffman (angļu val.)	19
3) E-pasta aptauja / īsās intervijas ar Faces dalībniecēm	21
1. Alexandra Weltz, 2. Marlena Corcoran, 3. Ana Carvalho, 4. Brigitte Neufeldt, 5. Manu_Luusch, 6. maria ptqk, 7. Alla Mitrofanova, 8. Eva Ursprung, 9. Anja Westerfrölke, 10. anonymous Face, 11. Nina Czegledy, 12. Melinda Rackham, 13. Helen Varley Jamieson	
3. SYNDICATE – Austrumu un Rietumu Eiropas sadarbības tīkls	31
1) Syndicate sociālais tīkls	31
4. karte. Syndicate vēstkopas dalībnieku sociālo tīklu karte	31
2) Intervija ar Syndicate dibinātāju Andreasu Brukmanu	32
Interview with Andreas Broeckmann (angļu val.)	34
4. “7–11” – tīkla mākslinieku kopiena	36
1) Intervija ar Hītu Bantingu	36

Interview with Heath Bunting (angļu val.)	37
5. XCHANGE – globālais kreatīvā interneta radio tīkls	38
1) Xchange tīkla dalībnieku karte	38
5. karte. Xchange tīkla radio projektu karte	38
2) Xchange kopienas sociālā tīkla karte	39
6. karte. Xchange tīkla dalībnieku sociālā tīklojuma karte	39
3) Xchange tīkla dinamikas analīze	40
4. tabula. Xchange vētiskopas dinamika	40
5. tabula. Xchange vētiskopas dinamika	40
4) Xchange tīkla dalībnieku funkcijas	41
6. tabula. Xchange tīkla dalībnieki un to funkcijas	41
6. Tehniskās infrastruktūras jautājums: ART SERVERS UNLIMITED	45
Intervija ar Armīnu Medošu.	45
Interview with Armin Medosch (angļu val.)	45
7. E-LAB – lokālās kopienas tīklojums Latvijā	47
7.1) Intervija ar Paulu Bankovski.	47
7.2) Intervija ar Alisi Tīfentāli	49
7.3) Intervija ar Jāni Garanču	52
7.4) Intervija ar Mārtiņu Ķīberu	55
7.5) Intervija ar Normundu Kozlovu	59
7.6) Intervija ar Sergeju Timofejevu	63
7.7) Intervija ar Ķasparu Vanagu	67
7.8) Intervija ar Kristīni Briedi	70
8. Intervijas ar ekspertiem	75
8.1) (Ekspress) intervija ar Džonu Takara	75
(Espress) interview with John Thackara (angļu val.)	76
8.2) Tiešsaistes lekcija – intervija ar ekspertu Armin Medosch	77
Online lecture-interview by Armin Medosch (angļu val.)	79

1. NETTIME – vēstkopa tīkla kultūrai un kritikai

1) Nettime sociālā tīkla analīze

1. karte. Nettime "kaimiņvēstkopu" tīkls (1997-2010). Dati no: <http://nettime.org> (skat. 9. martā, 2010)

Nosaukums	Funkcijas	Kategorija	Izveid. gads	Dalīb. skaits	Geogr. izplatība
Nettime	Vēstkopa tīkla kultūrai, politikai un taktikai	Moderēta, tikai diskusijām	1995	>1000	Eiropa, ASV u.c.
Xchange	Vēstkopa interneta radio un skaņu mākslas iniciatīvām	Paziņojumiem (informācijas apmaiņai), diskusijām	1997	~360	Eiropa, ASV, Kanāda, Austrālija, u.c.
empyre	Vēstkopa jauno mediju un tīkla mākslai	Diskusijām	2002	>1000	Austrālija, Brazīlija, ASV u.c.
SPECTRE	Vēstkopa mediju mākslai un kultūrai "dzīvajā" Eiropā	Paziņojumiem, diskusijām	2001	<1000	Eiropas valstis u.c.
Syndicate	Vēstkopa mediju mākslai un mediju kultūrai	Informācijai, diskusijām	1996, 2001	442	Eiropas valstis u.c.
rhizome	Vēstkopa mākslai un māksliniekiem, kas strādā ar jaunajām tehnoloģijām	Informācijai, diskusijām	1996	>1000	ASV, Eiropa u.c.

7-11	Vēstkopa tīkla mākslai un tīkla māksliniekiem	ASCII mākslai, diskusijām	1998	~200	Eiropa
rolux	Vēstkopa nelielam kriticismam	Moderēta, diskusijām	2000	~300	Eiropa
[rohrpost]	Vēstkopa digitālo mediju un tīkla kultūrai (vācu valodā)	Diskusijām	2000	>800	Vācija, Eiropa
rekombinant	Vēstkopa radikālai filozofijai, sociāliem konfliktiem, tīkla mākslai, deviantam avangardam u.c.	Diskusijām	2000	~1700	Itālija, Eiropa u.c.
oldboysnetwork	Vēstkopa kiberfeminismam	Paziņojumiem, diskusijām	1997	~400	Vācija, Eiropa, Austrālija, uc.
Internodium	Vēstkopa elektroniskajai kultūrai Serbijā	Paziņojumiem	2009?	~300	Serbija un Balkānu valstis
cinematik	Vēstkopa kiberkultūrai Latīņamerikā (spāņu valodā)	Paziņojumiem, diskusijām	1998	371	Latīņamerika u.c.
fibre culture	Vēstkopa par Austrālāzijas interneta kultūru un pētniecību	Diskusijām	2001	~800	Austrālija, Āzija
Sarai-Reader-List	Vēstkopa par medijiem un pilsētu, informācijas politiku un mūsdienu kultūru (no Indijas)	Paziņojumiem, diskusijām	2001	>1000	Indija, Āzija, uc.
Elektrik_BG	Vēstkopa kultūrai, komunikācijai u.c. Bulgārijā	Paziņojumiem, diskusijām	1999	664	Bulgārija, Eiropa
ambit	Vēstkopa tīkla mediju mākslai Skotijā	Paziņojumiem, diskusijām	2001	~300	Skotija, Lielbritānija u.c. Eiropas valstis
AHA	Vēstkopa mākslinieciskam aktīvismam (no Itālijas)	Paziņojumiem, diskusijām	2002	~500	Itālija, Eiropa
NICE	Vēstkopa mediju mākslai Baltijas un Ziemeļvalstu reģionā	Paziņojumiem	1999	~300	Baltijas jūras valstis un Ziemeļvalstis, ZA Eiropa

1. tabula. Nettime un kaimiņvēstkopu funkcijas.

2) Izmantotā sociālo tīklu analīzes programmatūra

Nettime sociālo tīklu kartes veidošanai šajā darbā izmantoju tīklu pētnieka Valda Kreba (ASV) izveidoto programmatūru "VNA".

1. solis. Vispirms tiek izveidotas 2 tabulas:

Nodes	Group	Language	Location
nettime-l	Nettime	English	Europe_US
nettime-ann	Nettime	English	Europe_US
nettime-br	Nettime	Brazilian	Southamerica
nettime-fr	Nettime	French	Europe
nettime-lat	Nettime	Latino	Europe
nettime-nl	Nettime	Dutch	Europe
nettime-ro	Nettime	Romanian	Europe
nettime-see	Nettime	SouthEast	Europe
oldboys	Related	English	Europe
FACES	Parallel	English	Europe
rohrpost	Related	German	Europe
nettime-bold	Related	English	Europe
empyre	Related	English	Australasia
SPECTRE	Related	English	Europe
Syndicate	Related	English	Europe
rhizome	Related	English	US

7-11	Related	English	Europe
rolux	Related	English	Europe
rekombinant	Related	Italian	Europe
fibre_cult	Related	English	Europe
Sarai	Related	English	Europe
Elektrik_BG	Related	English	Europe
ambit	Related	English	Europe
AHA	Related	Italian	Europe
Xchange	Related	English	Europe
NICE	Parallel	English	Europe
Rezone	Parallel	Latvian	Europe
Renewable	Parallel	English	Europe
Locative	Parallel	English	Europe

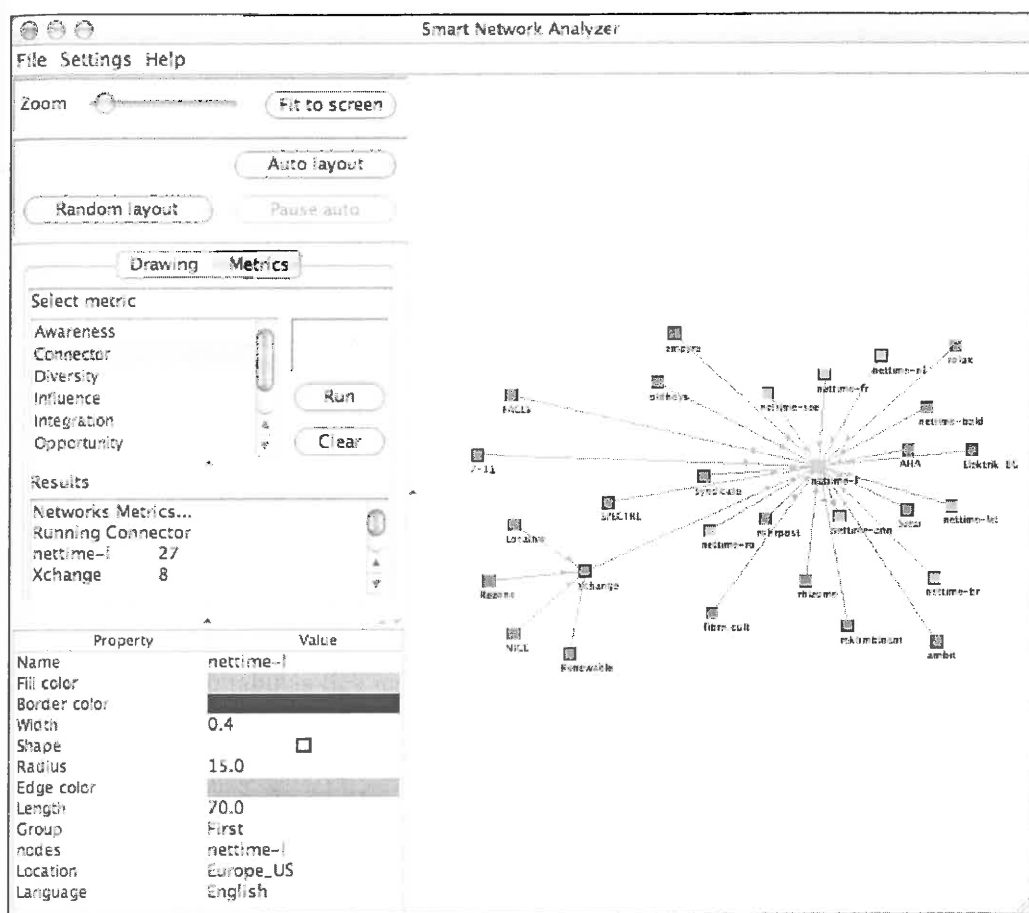
1. datu tabula, kas sastāv no “nodes” (mezglpunktiem) un to raksturojuma

from_name	to_name	strength	network
nettime-l	nettime-ann	5	nettime_group
nettime-ann	nettime-l	5	nettime_group
nettime-br	nettime-l	4	nettime_group
nettime-fr	nettime-l	4	nettime_group
nettime-lat	nettime-l	4	nettime_group
nettime-nl	nettime-l	4	nettime_group
nettime-ro	nettime-l	4	nettime_group
nettime-see	nettime-l	4	nettime_group
oldboys	nettime-l	3	neighbors
FACES	FACES	1	neighbors
rohrpost	nettime-l	3	neighbors
nettime-bold	nettime-l	3	neighbors
empyre	nettime-l	1	neighbors
SPECTRE	nettime-l	1	neighbors
Syndicate	nettime-l	1	neighbors
rhizome	nettime-l	1	neighbors
7-11	7-11	2	neighbors
rolux	nettime-l	1	neighbors
rekombinant	nettime-l	1	neighbors
fibre_cult	nettime-l	1	neighbors
Sarai	nettime-l	1	neighbors
Elektrik_BG	nettime-l	1	neighbors
ambit	nettime-l	1	neighbors
AHA	nettime-l	1	neighbors
Xchange	nettime-l	1	neighbors
NICE	Xchange	3	Xchange_group
Rezone	Xchange	3	Xchange_group
Renewable	Xchange	3	Xchange_group
Locative	Xchange	3	Xchange_group

2. datu tabula “links”, kurā tiek norādīti savienojumi.

No abām tabulām pēc tam tiek veidota karte.

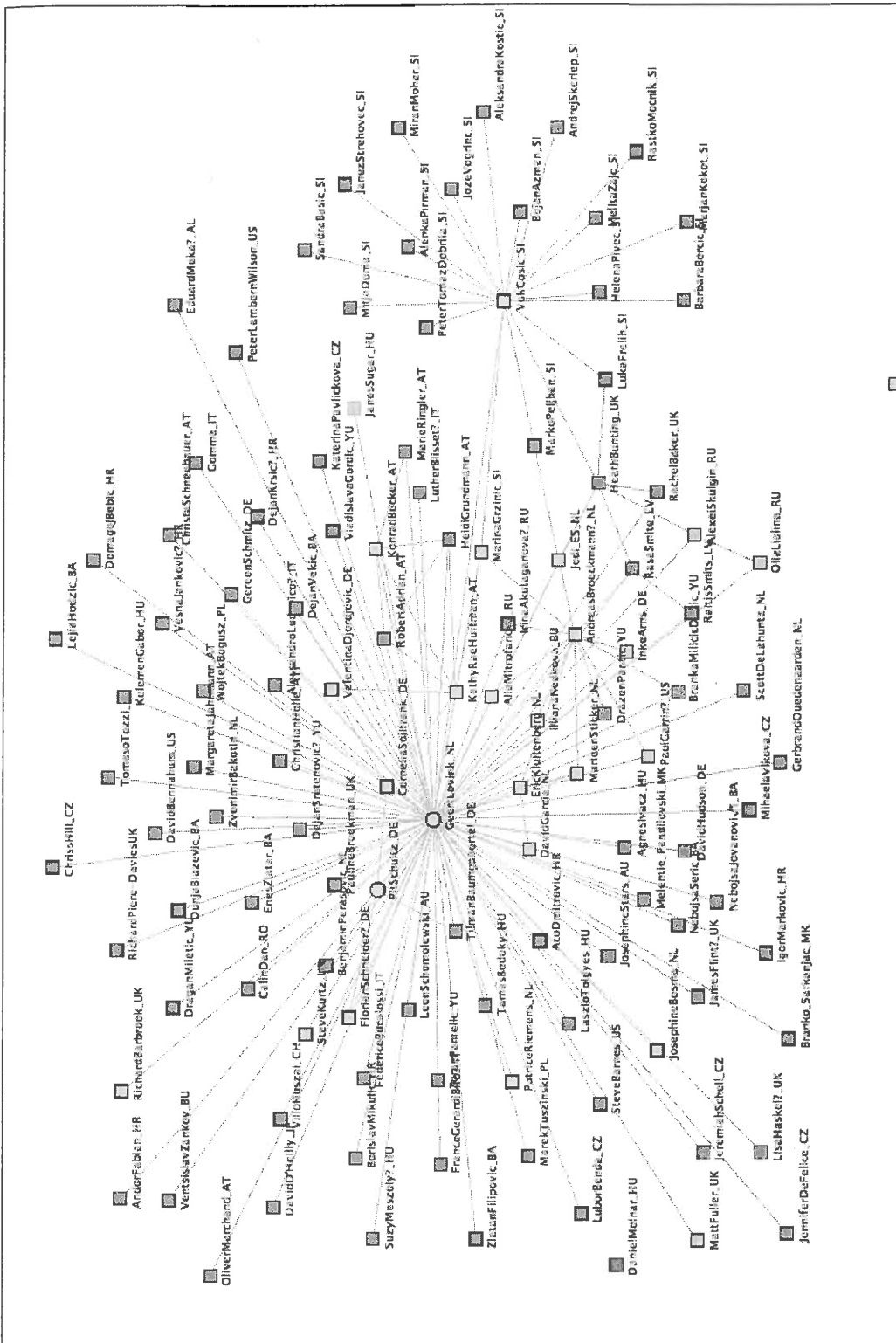
2. solis: abas datu tabulas tiek iesauktas programmatūrā, kur tiek izveidota karte:

3. solis: ar programmatūras palīdzību tiek veikta sociālo tīklu analīze pēc šādiem parametriem: apzināšanās (awareness), savienotājs (connector), daudzveidība (diversity), ietekme (influence), integrācija (integration), iespējas (opportunity) un citiem.

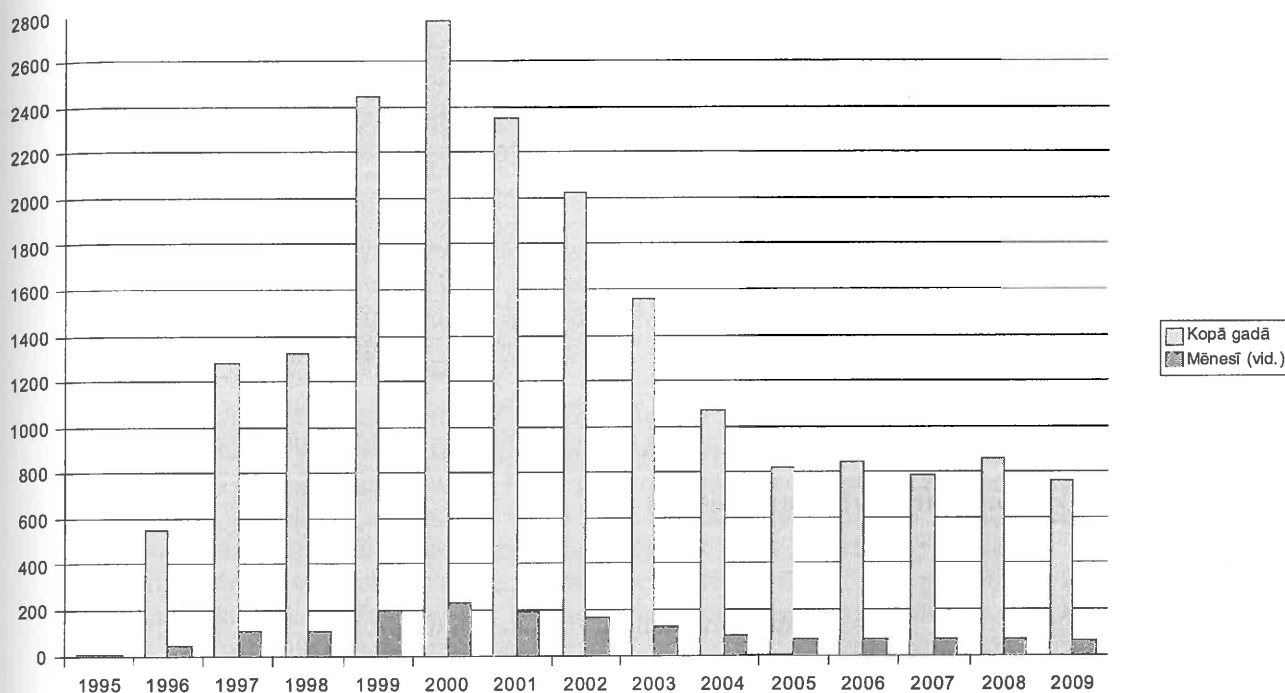
Piemēram, analizējot šādā veidā tīklu, var iegūt priekšstatu par to kurš ir galvenais savienotājs (connector) tīklā, cik savienojumus izveidojis, kurš vēl ir savienotājs, utt. Nettime gadījumā šis konektors ir *nettime-1* vēstkopas kopiena.

Running Connector	
nettime-1	27
Xchange	8
Mode:	0 (27 times)
Median:	0
Mean:	1.21

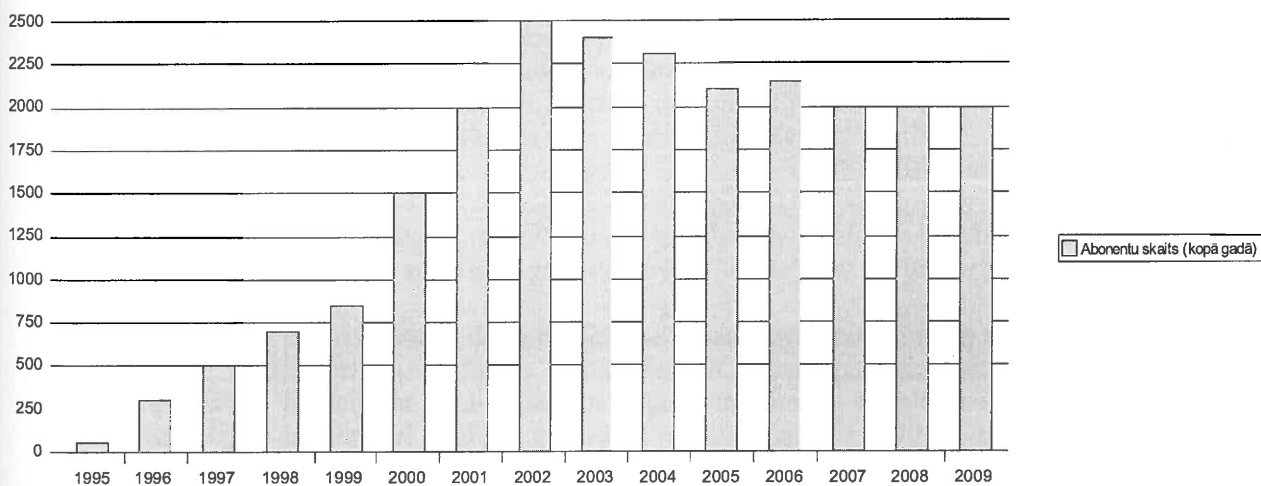
2. karte: 1b) Nettime sociālā tīklojuma karte (1997). Izmantoti dati no Nettime tīkšanās Ļubļānā, konferencē “Beauty and the East” 1997. gada maijā, 119 dalībnieki. Dati no: <http://www.ljudmila.org/nettime/ail.htm> (skat. 7. martā, 2010).

3) Nettime vēstkopas dinamikas analīze

2. tabula. **nettime-I** (Nettime galvenā vēstkopa angļu valodā) vēstkopas dinamika – pēc ziņu publicēšanas daudzuma mēnesī / gadā (1995 – 2009).

Dati no vēstkopas tiešsaistes arhīva: <http://www.nettime.org/archives.php>

3. tabula. **nettime-I** vēstkopas aktivitātes pieaugums / kritums – pēc dalībnieku skaita (1995 – 2009).

Dati no: Lovink, Geet. Dark Fiber, MIT, 2002. 70 lpp;

<http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/viewArticle/961/882>

; <http://aleph-arts.org/epm/eng/webs.html> (skat. 7. martā, 2010)

4) *Intervijas ar Nettime dibinātājiem*

4a) *Intervija ar Gertu Lovinku.*

Rasas Šmites intervija ar Nettime dibinātāju Gertu Lovinku caur e-pasta saraksti veikta 2010. gada 2. februārī. Tulk. no angļu val.

Intervija publicēta arī Gerta Lovinka blogā "Net Critique by Geert Lovink":

<http://networkcultures.org/wpmu/geert/2010/02/02/rapid-response-rr-on-list-culture-and-web-2-0/>

(1. jaut.) Kas Jūs motivēja izveidot 1995. gadā vēstkopu Nettime?

Stāsts par Nettime rašanos ir atrodams manas grāmatas „Dark Fiber” nodaļā ar nosaukumu „Nettime”. Es ceru, ka Jums tā ir. Man nav vairs nekas piebilstams tam, ko rakstīju jau 2001. gadā.

(2. jaut.) Kā Jūs raksturotu Nettime? Vai tā ir tikai vēstkopa vai tīkls, vai arī kopiena?

Nettime laika gaitā ir mainījies. Sākumā tā bija vairāk kā kustība – vēlāk tā kļuva par aktīvu diskusiju vietu. Ap 1997. gada maiju to varēja pat nosaukt par grupu, taču tas bija īss brīdis, un soli pa solim viss izjuka. Personīgi man nepatīk vārds „kopiena” reliģiskās blakus nozīmes dēļ. „Kopiena” liek domāt par vienotību un harmoniju, kas tolaik nebija mērķis. Pamazām Nettime pārveidojās par nenoteiktu vēstkopu kolekciju. Es šaubos, vai Nettime jebkad ir bijis tīkls šī vārda pašreizējā nozīmē. Bet pavisam noteikti tai izdevās radīt 'vajīgus' savienojumus starp cilvēkiem ar kopīgu pagātņi. Šo 15 gadu laikā daudz kas ir noticis.

(3. jaut.) Nettime sevī ietver dažādu valodu kopienas (lielākoties arī saturs ir dažāds). Attiecībā uz angļu valodas vēstkopu – cik Jūsaprāt svarīgi ir nošķirt „diskusiju vēstkopu” no „paziņojumu vēstkopas”, veidojot veiksmīgu komunikāciju tīklā?

Vēstkopā Fiberculture to nošķir. Savukārt iDC stingri ievēro „paziņojumu politiku”. Saturs vēstkopās kā Nettime-nl vai Rohrpost ir dažāds, taču es nevarētu piekrist, ka tas būtu veiksmīgi. Cilvēkiem nepatīk vēstkopas ar dažādu saturu. Viņu atsaucība tādos gadījumos ir mazāka. Daudzi uzskata, ka vēstkopās, kur tiek publicēts daudz paziņojumu, pati kopiena ir mirusi. Nevieni nav pierādījis, ka tas tā nav, taču ja cilvēkiem tā šķiet, tad tā varētu būt. Tas viss ir ļoti subjektīvi, jo ir cilvēki, kuriem paziņojumi šķiet noderīgi.

(4. jaut.) Kā Nettime ir izdevies uzturēt dinamiku vēstkopā, sabalansēt ziņojumu skaitu un lietotāju daudzumu un saglabāt tās aktivitāti vēl šodien, 15 gadus pēc tās dibināšanas?

Es nevarētu piekrist šim viedoklim. Nettime ir vairāk vai mazāk miris jau ilgu laiku atpakaļ. Salīdziniet to ar līdzās pastāvošo iDC vēstkopu, kas faktiski ir pārņēmusi Nettime funkciju ar tiem pašiem lietotājiem un tēmām. Problēma ir tā, ka Nettime pašreizējie moderatori atsakās virzīties uz priekšu. Laikā no 1999. līdz 2000. gadam tika pieņemta vienošanās: vēstkopas moderatoriem vajadzēja nomainīt vienu otru, lai novērstu to, kas notiek tagad – viens vai divi cilvēki ir pārņēmuši savās rokās iniciatīvu, kas bija kolektīva. Pēdējos desmit gados vēstkopā noteicoši ir bijuši moderatori. Es domāju, ka viņi nav pārāk labi veikuši savu darbu. Vēstkopā var just neapmierinātību, kas cilvēkus atgrūž. Viņi nevēlas, lai pret viņiem tā izturētos, un viņi no vēstkopas atrakstās. Tā vietā, lai organizētu debates, iesaistītu jaunus cilvēkus un pievērstos notikumiem un publikācijām reālajā pasaulē, pašreizējie moderatori velta laiku ziņojumu apstiprināšanai un kārtības uzturēšanai. Tas ir labs un nepieciešams darbs, taču nepietiekams, lai padarītu vēstkopu interesantu. Nettime bija un joprojām

ir acīmredzami daudz augstāks potenciāls.

(5. jaut.) *Kas ir Jūsaprāt būtiskākās atšķirības un līdzības starp tīkliem, kas izveidojās 90. gados (un kas ir balstīti uz vēstkopām, piemēram, Nettime, Syndicate, Xchange, 7-11, utt.) un mūsdienu sociālajiem tīkliem, kas balstās Web2.0 sociālās programmatūras platformās (Twitter, Facebook, etc.)?*

Pirmkārt, te nav daudz ko salīdzināt. Kur tad ir Web2.0 līdzvērtīgie tīkli? Tādu nav. Tas, kas notiek pašreiz, ir daudz dažādas apmaiņas saites, kuras veido viens lietotājs ar citu. Es nesaku, ka šādiem līdzvērtīgiem tīkliem būtu jābūt. Varbūt tā ir pat labāk, ka Facebook tīklā nav nekā tāda kā Xchange... Tīkli kā Facebook noder savu sociālo apvāršņu paplašināšanai, bet ne paša lauka organizēšanai. Tie ir labas reklāmas (un vīrusu) kampaņas, taču nav piemēroti kā starpnieki starp reālo un virtuālo. Tam vislabāk ir paredzētas vēstkopas: tās ir tilti, kas savieno notikumus un tīklu.

(6. jaut.) *Kas ir svarīgākie jautājumi, kurus nākas risināt tīkla gadījumā, lai tas spētu izdzīvot paplašināšanās un samazināšanās posmus?*

Spēja augt, transformēties un turpināties. Tas ietver arī izzušanas mākslu. Iepriekšminēto iniciatīvu problēma ir tā, ka tās, tā teikt, iestrēgst. Publicēto ziņojumu biežums samazinās, sarunas jau sen ir apstājušās, bet moderatoriem nepietiek drosmes, lai nospiestu „stop” pogu. Šādā elektroniskā vidē tam arī nav lielas nozīmes. Vēstkopa var izsīkt, taču turpināt pastāvēt vēl vairākus gadus. Tāpēc svarīgs varētu būt šāds jautājums – kā to pārtraukt? Mēs zinām, kā aizsākt jaunus projektus, taču neviens nesniedz padomu par to, kad būtu laiks pamest skatuvi.

(7. jaut.) *Kas Jūsaprāt nodrošina tīklu ilgtspējīgu pastāvēšanu?*

Ilgtspējība nav mērķis pati par sevi. Šo jēdzienu varētu lietot jautājumā – kā iniciatīva varētu saglabāt savu virzītājspēku, piedzīvot izaugsmi vai arī veidot kopīgus Pasākumus, no kuriem tā gūtu savu enerģiju vai spētu pāraugt citās organizatoriskajās formās, ar kuru palīdzību varētu piesaistīt (un pārdaļīt) naudu un citus resursus? “Organizētie tīkli” ir tikai viena no daudzām iespējamām formām, ar kuru palīdzību būtu iespējams īstenot šādu scenāriju. Tīkli balstās cilvēku sabiedriskajā, kultūras un politiskajā dzīvē. Tie nereti kalpo kādam nolūkam, neraugoties uz visiem saviem netiešajiem, noklusētajiem mērķiem. Noturēties visaugstākajā nenoteiktības līmenī arī var būt mērķis, taču tam nevajadzētu būt tīkla pamata uzstādījumam.

Biogrāfija

Gerts Lovinks (Geert Lovink) ir nīderlandiešu – austrāļu mediju teorētiķis, tīkla kultūras kritiķis un aktīvists, vēstkopas *Nettime* (1995) dibinātājs, Tīklas kultūras institūta (The Institute of Network Culture, 2004) dibinātājs un vadītājs, autors grāmatām „Dark Fiber” (MIT, 2002), „Uncanny Networks” (MIT 2002), „My First Recession” (V2 2003) uc. Ieguvis doktora grādu Melburnas Universitātē, aizstāvot disertāciju „Par kritiskās interneta kultūras dinamiku”. Lovinks ir interaktīvo mediju profesors Hogeschool Amsterdamā (HvA), un jauno mediju asociētais profesors Amsterdamas universitātē (UvA). Neskaitāmu izdevumu redaktors, organizējis neskaitāmas kritiskajai interneta kultūrai veltītas konferences, t.sk. konferenci „Jaunās tīkla teorijas” (*New Network Theory*) 2007. gadā.¹

¹No: <http://laudanum.net/geert/biography.shtml>; <http://www.egs.edu/faculty/geert-lovink/biography/>

Interview with Geert Lovink
by Rasa Šmite. February 2, 2010 (via e-mail)

Published at:

<http://networkcultures.org/wpmu/geert/2010/02/02/rapid-response-rr-on-list-culture-and-web-2-0/>

Q1. What was your motivation to found Nettime mailinglist back in 1995?

The background story can be found in the nettime chapter of my book *Dark Fibre*. I hope you got it. I don't have much to add to the story that wrote back in 2001.

Q2. How you would define Nettime – is it 'only' a mailinglist, or a 'network', or a 'community'?

That changed over time. It was very much a movement in its early days. Then it became a scene and very briefly, around May 1997, even a group-like thing, but that didn't last long and then it fell apart, step by step. I personally do not like the term community because of its religious connotation, it suggests unity and harmony, which, back then, wasn't the aim. Slowly it turned into a loose collection of mailinglists. I doubt if nettime ever was a network in the way we use the term right now. For sure it's a loose connection of people that share a common history, that's for sure. A lot happened in that 15 years.

Q3. Nettime is running different language speaking communities (and there mostly is mixed content), but referring to English-list - how important you think it was for succesful network communication, to seperate 'discussion-list' from 'announcements-list'?

Fibreculture has done the same. iDC is keeping a strict 'no announcement' policy. Nettime-nl is mixed, like Rohrpost, but I can't say that's much of a success. People do not like mixed lists and tend to respond less. Many have the feeling that if a list carries a lot of announcements the community is dead. This is not proven to be false but if people have that feeling then it may as well be true. This is all very subjective. For some announcement are very useful.

Q4. How Nettime has succeeded to keep dynamic of the list, to balance number of postings and number of subscribers, and to keep it active today, 15 years later since it was established?

I do not share this opinion. Nettime has been more or less dead for a long, long time. Just compare it to the neighboring iDC list, which has de facto taken over the role of nettime with pretty much the same people and topics. The problem is that the current moderators have refused to move on. This is what was agreed in 1998-2000: moderation would rotate in order to prevent happening what we see right now: the highjacking of a collective initiative by one or two people. The moderators have been in charge for a decade now and I don't think they have been doing a good job. There is frustration visible on the list, which puts people down. They don't want to be treated like that and sign off. Instead of organizing debates, involving new people and making bridges to real-world events and publications, The current moderators spend most of their time approving messages and clearing up the mess. That's good work, and necessary, but not enough to keep a list interesting. The potential of nettime was--and still is--obviously much higher.

Q5. What are most essential differences and what - similarities, if you would compare networks that emerged in 90ties (and that are based around mailinglists: e.g. nettime, syndicate, xchange, 7-11, etc.) with social networks of today that are situated in social software platforms of Web2.0 (twitter, facebook, around blogs, etc.)?

First of all there isn't much to compare. Where are the 2.0 equivalents? They don't exist. What's going on is a lot of invisible people-to-people exchanges. I am not suggesting there should be. Maybe it is good that there is no xchange on Facebook... Social networking site are not ideal community tools, and do not constitute counter public spheres. They are good to expand your social horizon but not if you want to organize a field. They are good for promotion and (viral) campaigns, but they are less suitable as mediators between the real and the virtual. That's what lists do best: they are bridges between events and the net.

Q6. What are the most crucial issues that the networks have to face in order to survive its various growing up and going down stages?

The ability to grow, transform, and move on. This would also imply the art of disappearance. The problem with a lot of the above mentioned initiatives is that they get stuck. The frequency of postings decreases, the dialogue has stopped long time ago, but the moderators do not have the courage to pull the plug. In an electronic environment like this it also doesn't matter. Lists can be brain dead for years on end. A critical issue therefore would be: how to stop? We know how to initiate new projects, but no one advises us when it is time to leave the stage.

Q7. What you think, makes networks sustainable?

Sustainability is no goal in itself. One could use this term in this way: how can an initiative maintain momentum, grow and either create common Events where they derive their energies from, or mutate into other organizational forms that make it possible to attract (and redistribute) money and other resources? Organised networks are only one of many possible forms in which this can be played out. Networks are embedded in the social, cultural and political lives of people. They often serve a purpose, despite all their indirect, implicit aims. Maintaining the highest stage of vagueness can be goal. But it shouldn't be the default.

Biography

Geert Lovink, media theorist, net critic and activist, founder of Nettime (1995), founder and director of the Institute for Network Culture (2004), author of books *Dark Fiber* (MIT, 2002), *Uncanny Networks* (MIT, 2002), *My First Recession* (V2, 2003) and others. Lovink holds a PhD at University of Melbourne on the Dynamics of Critical Internet Culture. He is Research Professor of Interactive Media at the Hogeschool van Amsterdam (HvA) and an Associate Professor of New Media at the University of Amsterdam (UvA). He has been editor of various publications and organizer of a countless conferences on critical internet culture, including New Network Theory conference in 2007.²

4b) Intervija ar Pitu Šulcu

Rasas Šmites videointervija ar otru Nettime dibinātāju Pitu Šulcu (Pit Schultz) notika 2009. gada 30. janvārī festivāla Transmediale laikā, Berlīnē (angļu val.)

Transkriptēta daļa no intervijas (no 18:58 līdz 33:09 min). Kopējais garums: 51:20 min. Pilna intervija pieejama Rasas Šmites personīgajā arhīvā.

1. jaut. Kāda ir saistība starp mediju praksi un teoriju, un ko Jūs domājat par pašreizējo tīklu teoriju?

Piemēram, Manuela Kastela pašreizējā tīkla teorija ir lielā mērā empīriskā, un tā ir atvasināta no pastāvošo parādību formām, mēģinot skaidrot kaut ko, kas jau pastāv. Šī teorija nedaudz atgādina socioloģiju, taču socioloģija ir ļoti vispārīga – tās ietvaros netiek aplūkoti jautājumi, piemēram, par datoru cietajiem diskkiem vai dot.com vai citām tikpat specifiskām tēmām.

Tīkla kultūras ietvaros pastāv uzskats, ka socioloģiju veido interneta lietotāji. Tas tā bija varbūt laikā (90. gados), kad bija iespējams nošķirt interneta lietotājus no tiem, kas internetam nebija pieslēgušies. Mūsdienās internetu lieto visi, un ir sarežģīti atrast kādas atšķirības no vispārējās sabiedrības, lai definētu, kas ir tīkla kultūra. Mēs patiesi dzīvojam populārās kultūras periodā. Kad runa ir par tīkla kultūru, runa ir patiesībā par mūsdienu populāro kultūru.

Teorijas, kas tiek attiecinātas uz tīkla socioloģiju, ir raksturojamas arī kā sabiedrības teorijas, kā sociālo tīklu analīzes, kas tika izmantotas vēl pirms interneta parādīšanas un kurām bija sava metodoloģija (piemēram, sociālo tīklu analīze).

Manuprāt, *kiberteorija* (kā to dēvēja agrāk), vai arī – kā to varam dēvēt pašreiz – *tīkla teorija*, seko pati savam pētījuma objektam: tīkla teorija nav tas pats, kas internets, tā interpretē noteiktas attīstības tendences. Es arī negribētu piekrist, ka no interneta fenomena ir iespējams atvasināt kādus konceptus, drīzāk teorija tiek veidota, pamatojoties noteiktās idejās un konceptos. Interneta protokolu komplekts (TCP/IP)

² From: <http://laudanum.net/geert/biography.shtml>, <http://www.egs.edu/faculty/geert-lovink/biography/>

nelīdzinās sistēmteorijai, tām ir dažādi avoti, turklāt es nevarētu apgalvot, ka sistēmteorijai ir taisnība. Piemēram, Makss Vēbers līdzīgā veidā analizēja poļu kultūras ietekmētās ražošanas formas Austrumvācijā kā nacionālo ekonomiku, kurā balstoties tika atvasinātas arī varas un administratīvās struktūras. Vadoties pēc šādas izpratnes par sabiedrību un varas organizēšanu, viņš atrada jaunus pamata terminus teorijai par cilvēku kopējo darbu, kas tolaik tika dēvēta par ekonomiku.

Ar šo piemēru es vēlos norādīt, ka Vēbera teorija joprojām ir attiecināma uz internetu. Es tomēr nepiekrītu, ka derīga ir jebkura teorija, kas ir atvasināta no pašām tehnoloģijām. Pastāv, piemēram, radio teorija, taču to drīzāk varētu dēvēt par kultūras studijām, kur tiek pētīta noteikta veida kultūra. Ir iespējams pētīt radio kultūru, dīdžeju vai vīdžeju kultūras, vai pat par kalnu velo sporta kultūru. Taču šādā līmenī es to nesauktu par teoriju, drīzāk par sociālu empīrismu.

Elektroniskajā kultūrā ik gadu izskan daudz komentāru par norisēm pašas kultūras ietvaros. Tos publicē gan Manuels Kastels, gan arī citi sociologi. Protams, tehnoloģijas ietekmē teorijas, taču īstās tīkla teorijas pastāvēja vēl pirms interneta. Delēza un Gvatari teorija ir tīkla teorija, un veidot jaunas teorijas nav nepieciešams. Arī Fuko jau bija izveidojis savu tīkla teoriju. Visi poststrukturālisti rakstīja par dematerializācijas ietekmi un tās sekām – jauna tipa ražošanu, post-fordismu, kibernetikas valodu, informācijas valodu, apsēstību ar reprezentācijām, zīmēm, simboliem un semiotiku. Tas viss notika vēl pirms datoru bija kļuvuši populāri. Teorētiskās izmaiņas aizsākās jau 50. gados un turpinājās 60. un 70. gados. Tāpēc tas, ko esam pārmantojuši no postmodernisma laikmeta, ir veiksmīgi attiecināms arī uz internetu. Kopš šī laika es neesmu novērojis kādas īpašas izmaiņas. Tas, kas notiek pašreiz, ir drīzāk pārstrādāšana, adaptēšana, pārrakstīšana, Delēza un Fuko pienesuma atzišana, ir radušās jaunas teorijas, arī dažas sistēmteorijas, taču pamats tam visam veidojās jau 70. gados un pat agrāk.

Es nepiekrītu Gertam Lovinkam un citiem autoriem, jo uzskatu, ka mēs joprojām dzīvojam modernizācijas procesā, un post-periods vēl nav izkristalizējies, kā to norādīja jau Latūrs. Modernizācija joprojām turpinās, un telpa avangardam joprojām ir atvērta. Modernitātes procesi norisinās joprojām, taču tie ir, protams, kļuvuši sarežģītāki, ir ieviesti vairāki nošķirumi. Tāpēc domāju, ka modernisma idejas, tai skaitā marksisms, Maksa Vēbera un pat Brehta idejas nav novecojušas, taču tās būtu nepieciešams pielāgot jaunākai situācijai. Vēsture ir atspēkojusi uzskatu, ka visas modernisma teorijas ir pārklājušās, ka lielie naratīvi ir beiguši pastāvēt un ka mēs dzīvojam sava veida informācijas laikmetā. Tam es nepavisam nepiekrītu.

Taču šobrīd man šķiet, ka svarīgs aspekts ir ekonomika un akciju tirgus, arī politika, jo globalizācija izvērsas arvien plašāk, un ir svarīgi zināt, kas notiek pašu valstī. Šīs divas lietas nav tieši saistītas ar internetu, bet tām ir iela ietekme un tās maina daudzas pašreiz pastāvošās struktūras.

Atgriezoties pie tavām tēzēm un jautājuma par praksi, 90. gados viss norisinājās notika vairāk intuitīvi, nevis ar nodomu. Bija ļoti sarežģīti paredzēt turpmākās izmaiņas, taču dažkārt cilvēkiem izdevās saskatīt potenciālu, potenciālu izmaiņām un idejām. Mūsdienās man to ir izdevies novērot vienīgi ekonomikas sfērā. Kā jau tas pieņemts, mākslas cilvēki uzskata, ka visvairāk jaunu lietu norisinās mākslā. Ir parādījusies jauna, apjomīga ražošanas sfēra, ko sauc par DIY kultūru (izdari-pats kultūru). To veido daudzi un dažādas starp-kultūras, kurām nav institucionāla konteksta, taču ir liela aktivitāte dalībnieku starpā. Šī lietotāju revolūcija ir patiešām kā jauna revolūcija. Tajā iesaistītos cilvēkus nav iespējams ietilpināt kādā noteiktā

kategorijā, tie ir gan vīdžēji, gan mākslinieki vai programmētāji. Arī ražošanas formu ir tik daudz, ka nav iespējams pagūt definēt to robežas. Tā pat ir jauna veida masu ražošana. Es negribētu sūdzēties un vainot arī Web 2.0, kaut arī aiz lietotājiem atrodas uzņēmumu paplašinājumi, un līdz ar to ražošana nav atkarīga no mums. Taču strīds par šo norisinās jau sen, un es pats dažkārt vēlētos skatīt lietas vienkāršāk, jo man šķiet, ka nav nepieciešams tās nošķirt vienu no otras tik lielā mērā.

(2. jaut.) Kāda ir savstarpējā saistība starp šiem abiem terminiem: „tīkls” un „kopiena”, un kur sākas kopiena?

Es uzskatu, ka kopiena var pastāvēt tur, kur pastāv nepastarpināta cilvēku mijiedarbība. Nezinu, kā to labāk paskaidrot. Piemēram, cilvēki nedzīvo kopā interneta vidē; tam ir nepieciešama reāla telpa – dzīvoklis, kurā dzīvot. Cilvēku mijiedarbībā ir iesaistīts ķermenis un valoda, kas ir pārāk bagātīgi, lai tos spētu aizstāt dators vai internets. Mēs joprojām neesam atteikušies no restorāniem vai citām sabiedrisko aktivitāšu telpām, mēs joprojām apmeklējam koncertus, uz ielām sastopam cilvēkus.

Kopiena, es teiktu, ir saistīta ar to, ko mūsdienās dēvējam par satikšanās vietām. Tā ir saistīta ar laiku un telpu un nepieciešamību sazināties ar citiem reālajā telpā. Nevēlos kļūt pārāk ezotērisks, taču pastāv zināma atšķirība tam, ko cilvēki jūt, kad atrodas kopā fiziskajā telpā. Varbūt nākotnē būs pieejamas tehnoloģijas, kas to varēs aizstāt, taču pagaidām vēl noteikti nē.

Manuprāt, kopiena sākas tad, kad satiekas cilvēki. Līdzīgi notiek ar mūzikas grupām vai dīdžejiem (kas ir arī iemesls viņu panākumiem) – viņiem ir nepieciešams uzstāties publikas priekšā, lai sastaptos ar cilvēkiem. Protams, var izmantot grāmatu vai televīzijas starpniecību, bet es gribētu satikt cilvēku, kas apgalvotu, ka tas var aizstāt nepastarpināto pieredzi.

Biogrāfija.

Pits Šulcs, teorētiķis, mākslinieks, un datort speciālists, dzīvo un strādā Berlīnē. Šulcs ir viens no Bootlab (2000) – mediju laboratorijas Berlīnē dibinātājiem, un pirms tam – Nettime dibinātājs (kopā ar Gertu Lovinku, 1995). Vēlāk vairāk pievērsies tīkla un analogā radio aktivitātēm – organizējis Net.Radio Days Berlin (1998), izveidojis un darbojas reboot.fm (2004)

Interview with Pit Schultz

By Rasa Smite. January 30, 2009. Transmediale festival, Berlin. In English.

Q. What is relation between media practice and theory, and what you think of contemporary network theory?

A. [...] If you would like to look through current network theory like Castells, they are very much empiric, arriving from existing forms of phenomenon, trying to explain what is already there. So far it is a bit like sociology, but sociology is much bigger – the sociology doesn't speak, for example, about harddrive, or dot.com or other so specific topics.

Net culture thinks that sociology is when people using internet, it was may be true for that time (90ties), when there was difference between people using internet, and those who were not online. Today everyone is using internet. Today, for network culture is difficult to find difference from general public and to define what network culture is. We are really in a phase of popular culture. So, when you speak of network culture, we speak on today's popular culture.

What refers to network sociology, it is also existing as social theory, as social network analyses, even before the internet, with their own methods (SNA).

So, what i mean, in general, like cybertheory, how it was called before, or we can all it now network

theory, is running behind the phenomena, it is not the internet, it is interpreting certain developments. And as so, i think, for example, for sociology, to be then important, so what i mean, I disagree, that you make concept out of the internet, i think you make theory out of ideas and concepts. This TCP / IP is not similar to system theory, they have different roots, i don't say that system theory is right. For example, like Max Weber was analysing certain types of production in East Germany, when it was influenced by Polish culture, as a national economy, finding the ways of power structure and administration. And exactly from this theses of the society, and how the power is organized, he was finding new real basic terms for theory about people working together, that time it was called economy.

What i mean, that Weber is still valid theory even for internet. What i don't agree, is that there are any valid theory coming out of technology. There are radio theory, for example, but it is rather culture studies, you study certain type of culture, you can make radio studies, net studies, dj ir vj culture studies, or there can be made mountain bike studies. But on that level I wouldn't call that a theory, rather like social empiricism.

Like Manuel Castells, and many other sociologists, in electronic culture there are many commentaries coming out every year on what is happening. Of course there are impact of technologies on theories. But there were network theories made before the internet, these are network theories. Delouze, Guattari is network theory, you don't need new network theory. Foucault was already a net theory. The whole post-structuralists had deals with the impact of dematerialization and what comes with it, new types of production, post-fordism, and the whole lanugage of cybernetics and information language, obsession with representation, signs and symbols, and semiotics. And that all was happening before the computers become popular. That's why started in 50ties and going on in 60ties, 70ties, in the theory all the shifts happen. That's why what we red from postmodern age, so to say, was perfectly functioning with internet. I don't see since then very much happening, it is more like reworking, adapting, re-writing, accepting Delouze, Foucault, some system theory, and others, so the 'building box' is from 70 ties, and even earlier.

I don't agree with Geert (Lovink), and other people, as since we are in the process of modernization, how Latour has said, the post-phase is not clear yet. That there is still continuing the modernization, there is still space for avant-gardism, we are still in the process of modernity, just more complex, of course, and with lots of distinctions. So what i mean, that also the ideas of modernism, including Marxism, including Max Weber, his ideas, even Brecht, still some will work, but they have to be readjusted, of course. But the idea is that they all overlap, and what has been said in 80ties, that great narratives of modernism is over, and we all live in kind of the information age, that has lost its roots in history, i don't totally agree with that.

But what i think at the moment, economy is important, like stock-markets, [...] and other thing is politics, as globalization is coming and you have to know what is happening in your country. These are two things, that are not directly connected to internet, but it is what makes impact, and is changing a lot of structures today. [...]

Coming back to your thesis, about practice, a lot of things what has happened in 90ties was more by intuition, it was not so much intentionally. It was very difficult to plan the change, but sometimes people saw the potential, potential for change and ideas. Today i see it only happening in economy. Traditionally art people think that it is the most happening in the arts. But I think there is large new production area, which is called DIY culture. There are all different cultures in-between, who doesn't have institutional context, but it still lots of activity is going in on terms of users. This is really new revolution what is happening, it is user revolution. There are so many people of them, you can't put them in one box, like they all are Vjs, or artists, or programmers, and there are so many different forms of production, that there is even no time to define terms. It is really a new type of mass production. I am also not of one blaming and complaining of Web.2.0, i am not going to say that it is all very bad, of course, there behind users, are things extracting by companies, there are no our hands on what is being produced. But these are very old conflicts on social questions. Sometimes i would like see things more simple, i think, they don't have to be so differentiated.

Q. How do you think, what is relation between those 2 terms: network and communities, where communities starts?

I totally believe out of all what can be community, it is when involved is human interaction, which can't be mediated. I don't know how to explain that. You don't live together on-line, you know, you must have real space, a flat, where to live, and you have to see people on the street. What is happening between people in terms of exchange, is body and language, which is so rich, it can't be replaced with

computer and internet. We still have concerts, restaurants, and many other spaces for social activities. Community, i would say is substantially to do with what we call meet-space these days, it deals with time and space and necessity to interact – in real space. I don't want to become very esoteric, but there is difference what people feel when they are together in real space, may be there will be technologies in future, who can replace that, but definitely not now.

Community starts when people meet. It is like music bands, or djs, (why they are so successful) they also have to go out to play for public to mediate with people. Of course, you can use books and tv, and online social networks, but i really would like to meet someone that would say that this is replacement.

[..]

Biography

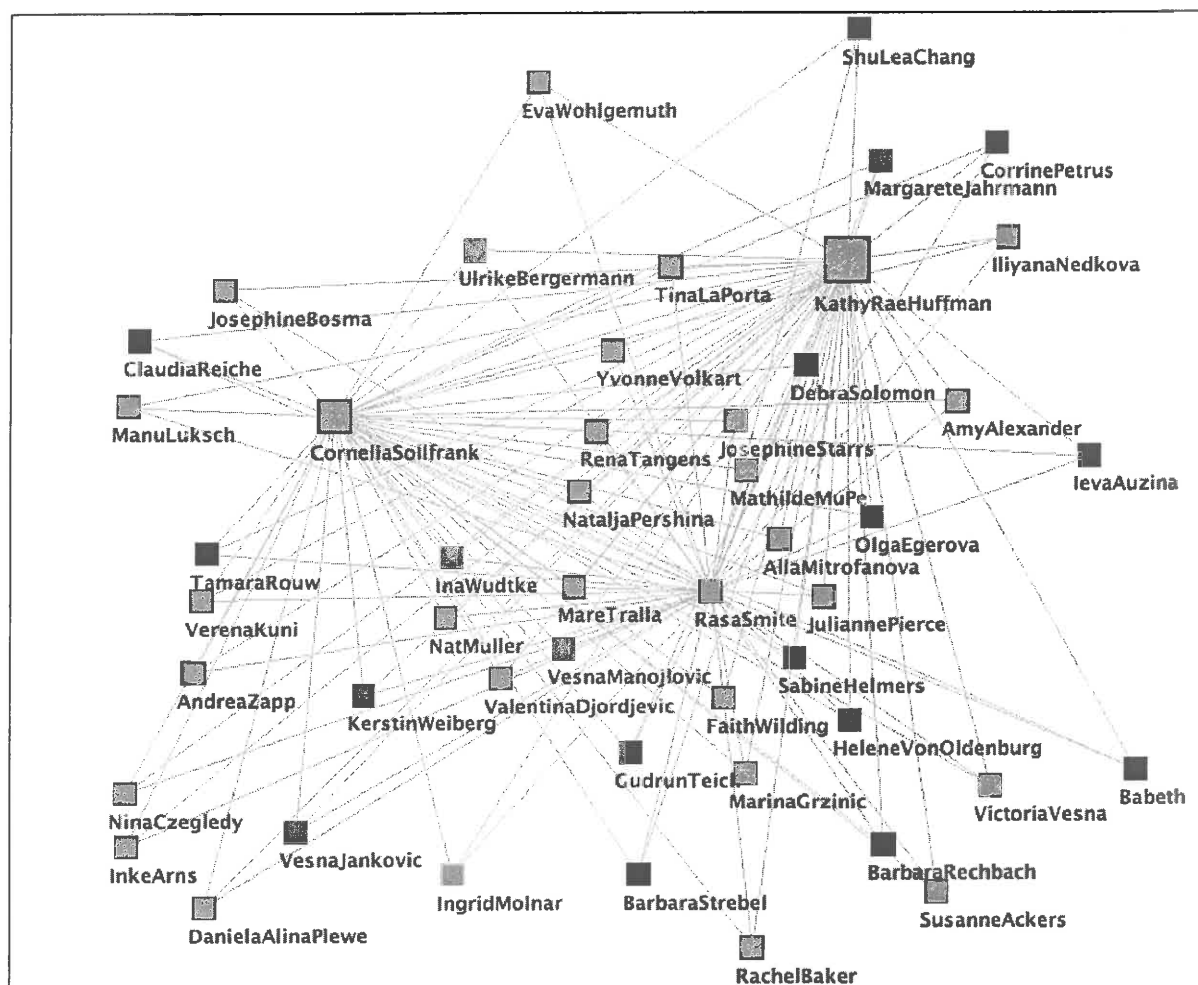
Pit Schultz, theorist, artist and computer professional lives and works in Berlin. He is co-founder of Bootlab (2000), Berlin and, before that, of the mailing list Nettime (1995). He was organizer of Net.radio Days Berlin meeting in 1998. He also initiated and co-founded Klubradio project (1999). Pit was project manager for reboot.fm (on-air in 2004, and more recent – Herbsradio, on-air since 2009), a Berlin based open radio that is a local and international P2P network of groups, individuals and non-commercial radios that combines "old radio" and "new" open source software.³

www.herbsradio.org

3 <http://freebitflows.t0.or.at/f/participants/pitschultz>

2. FACES – kiberferministu tīkls

1) Faces sociālais tīkls

3. karte. FACES kiberfeminisma kopienas dalībnieču sociālo tīklu karte (1997). Par izejas datiem izmantota pirmās lielākās FACES dalībnieču tikšanās Kasselē, “1st Cyberfeminist International”, 20. – 28. septembris, 1997. (38 dalībnieces). <http://www.obn.org/kassel/participants.html> (skat. 7. martā, 2010).

2) *Intervija ar Faces dibinātāju Ketiju Rī Hufmani*

Rasa Šmites intervija ar vienu no FACES vēstkopas galvenajām dibinātājām. 2010. g. 17. februāris (e-pasta sarakste, angļu val.).

Jaut.1. Kas Jūs motivēja izveidot FACES vēstkopu 1997. gadā? Kā radās šī ideja un kā vēstkopa izveidojās?

Tā aizsākās sarunas laikā kādās mājas viesībās. Eva Volgemūta un es (viņas dzīvoklī Vīnē) aizsākām projektu FACES. Mēs organizējām sanāksšanu vakarus, kuros diskutējām par internetu un tehnoloģijām kopā ar sievietēm kuratorēm, māksliniecēm, u.c. dažādās pilsētās.

Jaut.2. Kāda bija dinamika FACES vēstkopā pirmajos tās pastāvēšanas gados? Kāda bija aktivitāte, kāds bija galvenais diskusiju saturs, par ko sievietes lielākoties bija ieinteresētas diskutēt un apmainīties viedokļiem?

Pirmā grupa, kurā bija 12 sievietes, izveidojās mūsu organizētajos vakaros. Mēs izmantojām majordomo programmatūru, tā bija bezmaksas un diezgan vienkārša.

Sāka izplatīties ziņas, ka ir izveidota vēstkopa sievietēm, un mēs sākām saņemt arvien vairāk lūgumus apstiprināt dalībnieču pievienošanos. Eva un es rīkojām dažus speciālus pasākumus starptautiski, lai iepazīstinātu šo konceptu plašāk; pievienoties vēlējās sievietes un vīrieši. Mēs nolēmām, ka vēstkopa būs paredzēta vienīgi sievietēm, pretējā gadījumā būtu izveidojies vēl viena nettime vēstkopa (ar deklamējošiem vīriešiem; gudriem, tomēr deklamējošiem). Mēs vēlējāmies atrast to, kas vienotu sievietes, nevis veidot platformu, kurā citi tiktu iebiedēti. Tad dokumenta x izsludināja kiberfeministu pasākumu (ko organizēja OldBoysNetwork (kas vairs nepastāv) kā daļu no 100 dienu programmas, ko organizēja Gerts Lovinks (un citi). Mēs atklājām FACES vēstkopu līdz ar šo pasākumu, kad tā bija izveidota un darbojās... Tas noteica vēstkopai raksturīgo atmosfēru, kas tad attīstījās arī turpmāk.

Jaut.3. Vai vēstkopas dinamika un saturs ir mainījies kopš 90. gadiem? Kāda ir FACES vēstkopa mūsdienās?

Domāju, ka tā ir tāda pati – vide, kurā dalīties, rūpēties un sadarboties gluži kā agrāk. Lieta tāda, ka pašlaik ir ļoti daudz savstarpēji konkurējošas sociālo tīklu vietnes, un patiesībā tas ir pat pārsteidzoši, ka šī vēstkopa ir izdzīvojusi un spējusi saglabāt savu kopienu bez īpašas reklāmas. Pāris gadus atpakaļ tika izveidota mājas lapa, bet nedomāju, ka tā tiek apmeklēta tik lielā mērā, cik būtu iespējams. Tomēr tā ir FACES publiskā seja, un arī vēstkopa turpina darboties.

Jaut.4. Cik svarīga ir bijusi un ir FACES vēstkopa tās dalībniekiem un šai jomai (jauno mediju kultūrai)?

Es domāju, ka tas ir mainīgi. Daudz sievietes seko līdzī informācijai, taču pašas to nublicē (kā piemēram es). Citas tajā pat laikā uzskata informāciju par ļoti svarīgu savas dzīves daļu.

Jaut.5. Kā varētu definēt FACES? Vai tā ir tikai vēstkopa (un blogs) vai tīkls vai kopiena?

Lai gan tā ir vairāk vēstkopa (un nav tomēr blogs), to varētu arī raksturot kā tīklotu kopienu, jo mēs esam organizējušas ļoti daudz tikšanās FACES sievietēm. Mēs šajos pasākumos laipni uzņemam jaunpienācējas, kas vienmēr ir laipni gaidītas.

Jaut.6. Vadoties pēc FACES pieredzes, kas, pēc Jūsu domām, ir paši svarīgākie jautājumi, kas būtu jārisina tīklu gadījumā, lai tie spētu izdzīvot dažādās

paplašināšanās un samazināšanās fāzes?

Sociālo tīklu pārpilnība mūsdienās ļoti atvieglo saziņu ar citiem. Tas tā nebija laikā, kad parādījās FACES. Tīklu gadījumā ir jāzina, kas ir to publika, kas ir tie cilvēki, kas sazinās un kas viņiem ir vajadzīgs. Tās dažas reizes, kad FACES nav darbojusies dienu vai divas (saistībā ar interneta problēmām), sievietes ir teikušas, ka vēstkopa viņām pietrūkst!

Jaut.7. Kas pēc Jūsu domām ir pašas būtiskākās atšķirības un līdzības, salīdzinot tīklus, kas radās 90. gados (un kas ir balstīti vēstkopās: piemēram, nettime, syndicate, xchange, faces, 7-11, utt.) ar sociālajiem tīkliem mūsdienās, kas balstās Web2.0 sociālo programmatūru platformās (twitter, facebook, around blogs, u.c.)?

Pirmkārt, FACES joprojām ir pietiekami neliela, lai es zinātu visas dalībnieces. To nevarētu teikt par facebook, lai arī manu facebook draugu skaits ir lielāks, nekā vēstkopas dalībnieču skaits. Es uzskatu, ka facebook ir viegli pielietot, taču tas ir kļuvis ļoti kaitinošs ar daudzajām izmaiņām un pastāvīgajiem paziņojumiem un reklāmām. FACES nav nekā no tā, tā ir pieejama gluži kā ikdienas e-pasta ziņojumi, vai pat ziņojumu var nebūt (ja tiek apmeklēts arhīvs). Es uzskatu, ka FACES ir daudz personiskāka vide. Pat ja dalībniece nepublicē ziņojumus, viņa var būt ļoti lojāla pašai idejai un tradīcijai un tās potenciālam izplatīt jaunu informāciju un idejas starp sievietēm.

Biogrāfija

Ketija Rī Hufmane ir neatkarīgā kuratore, šobrīd dzīvo Berlīnē. Hufmana ieguvusi maģistra grādu Izstāžu dizaina programmā Kalifornijas Valsts universitātē Longbīčā, kur viņa ir pabeigusi arī Muzeju studiju kursu. Bijusi elektroniskās mākslas profesore un elektroniskās mākslas un komunikāciju programmas vadītāja Rensselaer Polytechnic Institute, Trojā Ņujorkā (1998 – 2000). Bijusi vizuālās mākslas vadītāja Cornerhouse Mančesterā (2002. – 2008.).

Kopš 80. gadiem Hufmana ir kūrējusi un koordinējusi pasākumus dažādiem starptautiskiem festivāliem un organizācijām, konsultējusi par tiem, kā arī par tiem rakstījusi. Savos pētījumos viņa ir pievērsusies jautājumiem par sieviešu veidotajām vidēm internetā, kā arī video un mākslinieku televīziju vēsturei. 1997. gadā bijusi līdzdibinātāja starptautiskajai sieviešu un mediju mākslinieču interneta kopienai FACES (kopā ar Diānu Makkartiju un Valiju Djordjevicu).

<http://www.isea2009.org>,

<http://www.cornerhouse.org>,

<http://www.faces-L.net>,

<http://www.broadcastyourself.net>,

<http://www.ma-net.org>,

<http://www.caprojects.org/>

Interview with Kathy Rae Huffman

*By Rasa Smite. Kathy Rae Huffman is one of key founders of FACES list.
(February 17, 2010, via e-mail)*

*Q1. What was your motivation to found FACES mailinglist back in 1997?
How the idea emerged, and how it started?*

It started over a conversation that took place at a dinner party, Eva Wohlgemuth and I had (at her

apartment in Vienna) for the FACE SETTINGS project. We were hosting dinners and discussing Internet and technology in general with women curators, artists, etc. in several cities.

Q2. What was dynamics in the FACES list during its first years of running? How active it was, what was the main content, what mainly women were interested to discuss and exchange?

The first group of 12 women were from the dinner party. We used a majordomo software, and it was free and pretty simple.

Word got out that there was a new mailing list for women, and we started to get more and more requests from women to join. Eva and I did a number of special events, internationally, where we presented this concept -- and men and women wanted to join. We decided it had to be only women, otherwise we would have another nettime (with ranting men -- smart but ranting nonetheless). We wanted something that would connect women, not to give them a platform to intimidate others.

Then, the documenta x announced a Cyberfeminist event (organised by the (now defunct) Old Boys Network) as part of the 100 days program, organised by Geert Lovink (etal). We opened up the FACES mailing list to that event, as it was in place and working...it set the tone for the list that developed after that.

Q3. Was the dynamics and the content of the list changing during the time since 90ties? How is FACES list today?

I think it is basically the same, sharing, caring, and collaborative environment it once was. The thing is now, there are so many competing social networking sites, it's actually a miracle that it survives and maintains its community with no real PR effort. The website was launched a few years ago, and I don't think it is as populated as it could be, but it's a public face for FACES, and the list continues.

Q4. How important has been / is FACES mailinglist for its members and the field (of new media culture)?

I think it varies a lot. Many women lurk and don't contribute much (like me for example), while others find it their lifeline to information.

Q5. How you would define FACES - is it 'only' a mailinglist (and blog), or a 'network', or a 'community'?

I think although it's mainly a mailing list (not really a blog), because we have had so many meetings up of the women on the list, it is totally a networked community. We greet newcomers at these events, and they are always welcome.

Q6. From FACES experience, what you think, are the most crucial issues that the networks have to face in order to survive its various growing up and going down stages?

The abundance of social networks today make it very easy to keep in touch with other people. It was not like that when FACES started. Networks need to know who their audience is, who are the people who communicate and what do they need. The few times FACES has been offline for a day or so (due to network problems) the women are extremely vocal about missing it!

Q7. What you think, are most essential differences and what - similarities, if you would compare networks that emerged in 90ties (and that are based around mailinglists: e.g. nettime, syndicate, xchange, faces, 7-11, etc.) with social networks of today that are situated in social software platforms of Web2.0 (twitter, facebook, around blogs, etc.)?

First of all, FACES is still small enough to know most of the women on the list. You can't say that about facebook....although I have more fb friends than are subscribed to FACES, for example. I find that fb is very easy to use, but it's becoming very annoying, with so many changes, and always these alerts and ads. FACES has none of that, it's available as a daily mail, or no mail at all (you go to the archive). I think FACES is much more personal, and even if one doesn't post, one feels a loyalty to the idea of it, the tradition of it, and the potential for it to bring new information and ideas between women.

Biography

Kathy Rae Huffman is an independent curator, based in Berlin. Huffman received an MFA in

Exhibition Design from California State University Long Beach, where she also completed the graduate course in Museum Studies. She was professor of electronic art and director of EMAC at RPI, Troy, NY 1998-2000. She was Visual Arts Director at Cornerhouse, Manchester (2002-2008).

Huffman has commissioned artists, written about, consulted for, and coordinated events for a variety of international festivals and organisations since the 1980s. Her research focuses around issues of female environments in the Internet, and the history of video, and artists' television. She co-founded FACES, an international online community for women media artists (with Diana McCarty and Valie Djordjevic) in 1997.

<http://www.isea2009.org>,

<http://www.cornerhouse.org>,

<http://www.faces-L.net>,

<http://www.broadcastyourself.net>,

<http://www.ma-net.org>,

<http://www.caprojects.org/>

3) E-pasta aptauja / īsās intervijas ar Faces dalībniecēm

Rasas Šmites intervijas ar FACES dalībniecēm. 26. februārī, 2010 tika nosūtīta ziņa ar 4 jautājumiem uz Faces vēstkopu ar lūgumu atbildēt. Atsaucība bija samērā liela un laikā līdz 3. martam, 2010, tika saņemtas 13 atbildes.

1. From: Alexandra Wertz <alex@readymadeberlin.net>
Subject: Re: [faces-l] A request to answer some questions - for my phd research on FACES community
Date: Fri, 26 Feb 2010 13:32:27 +0100
To: Rasa Šmite <rasa@rixc.lv>

No: Aleksandras Veltsas

2010. gada 26. februārī

1. jaut. Kad Jūs pievienojāties vēstkopai FACES? Kāda bija Jūsu motivācija pievienoties FACES?

Es pievienojos 2005. gadā pēc tam, kad biju iepazinusies ar dažām interesantām sievietēm, kuras arī bija vēstkopas dalībnieces un strādāja pie jauno mediju / publiskās telpas mākslas projekta „crash test dummy”.

2. jaut. Cik nozīmīga ir bijusi / ir vēstkopa FACES a) Jums personīgi; b) plašāk (jauno mediju mākslas sfērā)?

Man ir svarīgi, ka ir tik daudz lieliskas sievietes, kuras aizraujas ar to, ko dara un kuras vieno zināmi uzskati estētikā un politikā.

3. jaut. Kā Jūs raksturotu FACES – vai tā ir „vienīgi” vēstkopa vai „tīkls” vai „kopienu”?

Priekš manis tā ir vēstkopa, kas nodrošina arī kopienu un apziņu, ka joprojām ir sievietes, kuras interesējas par feminisma jautājumiem un mākslu.

+ 4. jaut. Ja pēc Jūsu domām tā ir kopiena, tad kas ir FACES kopiena? Kas ir galvenie aspekti, kas sniedz kopienas sajūtu?

FACES kopiena ir vieta, kur sievietes, kuras ir citiem kā paraugs, izsaka savas domas, radot telpu, kurā rodas iespēja citiem viņas sadzirdēt. Man citādi nebūtu bijusi iespēja dzirdēt šīs balsis, jo tās neatspoguļojas populārajā kultūrā, medijos un vēstkopās.

Q1. When you joined the FACES list? What was your motivation to join FACES?

I joined in 2005 after meeting some cool woman who were signed up as well and while working on a new media / public sphere art project called crash test dummy.

Q2. How important has been / is FACES mailinglist a) for you personally and b) for the field (of new media art)?

It is important to me to see all these wonderful women out there who are devoted to what they do and share some basic aesthetic and political beliefs.

Q3. How you would define FACES - is it 'only' a mailinglist, or a 'network', or a 'community'?

To me it is a mailing list which provides community and the notion of there still being women around who are concerned about feminist issues and Art.

+ *Q4. Why is FACES community, what are the main aspects that provides such feeling?*

It is a place were women that serve as rolemodel speak up and it provides space to be heard by the others. I would otherwise not hear these voices, because they dont surface in "mainstream" media and mailinglists.

2. From: Marlena Corcoran <corcoran@anglistik.uni-muenchen.de>
Date: Fri, 26 Feb 2010 19:26:56 +0100
To: Rasa Smite <rasa@rixc.lv>
Subject: Re: [faces-l] A request to answer some questions - for my phd research on FACES community

No: Marlēnas Korkorānas

2010. gada 26. februārī

1. jaut. Kad Jūs pievienojāties vēstkopai FACES? Kāda bija Jūsu motivācija pievienoties FACES?

Pirms 10 gadiem. FACES atrada mani! Mediju māksliniece vārdā Tamiko man atrakstīja e-pastu, kurā stāstīja, ka esot iesūtījusi ziņojumu šajā vēstkopā, jo domājot pārcelties uz Minheni un vēlētos satikt jauno mediju sfērā iesaistītās sievietes. Kāds viņai bija ieteicis mani. Vienmēr atcerēšos, ka biju noskaņota nedaudz skeptiski par mūsu tikšanos. Tamiko ienāca kafejnīcā ar sev tik ļoti raksturīgajām tirkīza brillēm uz acīm. Kopš tā laika mēs esam bijušas labākās draudzenes.

Gandrīz gadu mēs savās sarunās nepieminējām FACES. Visbeidzot Tamiko man jautāja – kāpēc es nepiedalos šajā vēstkopā? Man šķita, ka ir vajadzīgs ielūgums. Es biju domājusi, ka tā ir kā ekskluzīvs klubs. Tamiko man vienkārši ieteica pierakstīties. Iespējams, viņasprāt es to vēl nebiju izdarījusi, jo biju pārāk liels snobs. Tas bija pārpratums. Tagad arī man ir iespēja apbrīnot Diānu Makkartiju, kas ir paplašinājusi manu pasauli, iesaistot mani dažos skaņu mākslas projektos radiopasaulē Berlīnē. Turklāt mēs lietojam to pašu lūpu krāsu – *Barcelona Red*.

FACES izpalīdz jaunām “faces” (“sejām”).

Jaut.2. Cik nozīmīga ir bijusi / ir vēstkopa FACES a) Jums personīgi; b) plašāk (jauno mediju mākslas sfērai)?

Man ļoti patīk FACES. Es jūtu, ka neesmu viena. Sievietēm ir ļoti svarīgi turēties kopā kā grupai, lai būtu iespējams publiskot savus sasniegumus. Uz šo attiecas arī viss jau iepriekš minētais.

Jaut.3. Kā Jūs raksturotu FACES – vai tā ir „vienīgi” vēstkopa vai „tīkls” vai „kopienu”?

Kopienu. Un kā jebkurā kopienuā arī te ir cilvēki, kurus pazīstat un kuriem uzticaties un ir arī tie, kas atrodas ārpus tuvākā loka.

+ *Jaut.4. Ja pēc Jūsu domām tā ir kopienu, tad kas ir FACES kopienu? Kas ir galvenie aspekti, kas sniedz kopienu sajūtu?*

Skatīt 1. jautājumu

Q1. When you joined the FACES list? What was your motivation to join FACES?

Ten years ago. FACES found me! A media artist named Tamiko emailed me to say she had posted to faces because she was moving to Munich and wanted to meet women in new media. Someone gave her my name. I will always remember being a little apprehensive about the meeting. Tamiko walked into the cafe wearing her signature turquoise glasses--and we have been BFF ever since.

For almost a year, we did not speak of faces. Finally Tamiko asked, "Why don't you belong to faces?" I thought you had to be invited. I thought it was an exclusive club. Tamiko told me to just subscribe already, because she thought maybe I was too much of a snob to join. Misunderstanding. So now I also adore Diana McCarty, who has expanded my world by including me in some sound art projects up in Berlin radioland. Plus, we wear the same lipstick: Barcelona Red.

Faces help faces.

Q2. How important has been / is FACES mailinglist a) for you personally and b) for the field (of new media art)?

I love faces. I feel I am not alone. It is very important for women as a group to keep our accomplishments public. And see above.

Q3. How you would define FACES - is it 'only' a mailinglist, or a 'network', or a 'community'?

A community. As in any community, there are people you know and trust and others on the outskirts of your vision.

+ *Q4. If you think, it is community, then - why is FACES community, what are the main aspects that provides such feeling?*

See Q1.

3. From: Ana Carvalho <visual.agency@gmail.com>
Date: Fri, 26 Feb 2010 19:38:54 +0000
Subject: Re: [faces-l] A request to answer some questions - for my phd research on FACES community
To: Rasa Smite <rasa@rixc.lv>

No: Annas Karvalho

2010. gada 26. februārī

Sveika Rasa,

Es priecājos uzzināt par tavu pētījuma tēmu, jo pati esmu pievērsusies līdzīgam jautājumam – par radošajiem tīkliem, bet vairāk no mākslas perspektīvas.

Es neesmu pārāk aktīva vēstkopas dalībniece, bet uzskatu, ka tas ir labs iemesls, lai tomēr piedalītos tavā pētījumā.

Jaut.1. Kad Jūs pievienojāties vēstkopai FACES? Kāda bija Jūsu motivācija pievienoties FACES?

Es pievienojos 2005. gadā. Vēlējos uzzināt vairāk par citām sievietēm, kas veido jauno mediju mākslas darbus. Tolaik es studēju maģistrantūrā un mana darba tēma bija kiberfeminisms.

Jaut.2. Cik nozīmīga ir bijusi / ir vēstkopa FACES a) Jums personīgi; b) plašāk (jauno mediju mākslas sfērai)?

Citi cilvēki, iespējams, domā citādāk, bet man tā nav bijusi pārāk svarīga. Varbūt tas ir tāpēc, ka pati esmu maz iesaistījies. Esmu pēc rakstura esmu diezgan kautrīga.

Jaut.3. Kā Jūs raksturotu FACES – vai tā ir „vienīgi” vēstkopa vai „tīkls” vai „kopienu”?

Es to uzskatu par vēstkopu, kaut arī ar mājaslapas palīdzību ir izveidojusies kopiena.

+ Jaut.4. Ja pēc Jūsu domām tā ir kopiena, tad kas ir FACES kopiena? Kas ir galvenie aspekti, kas sniedz kopienas sajūtu?

Iespējams, ir kopiena, kas izveidojusies caur mājaslapu.

Hello Rasa,

I am very delighted to know about your theme of research as I am doing similar topic, on creative networks, but from an arts perspective.

I am not a very active participant on the list but I think this is a good reason to be participating on your research anyway.

Q1. When you joined the FACES list? What was your motivation to join FACES?

I joined in 2005. To know more about other women doing new media art work. At the time I was a MA student researching on cyberfeminism.

Q2. How important has been / is FACES mailinglist a) for you personally and b) for the field (of new media art)?

Other people may have a different perspective. To me hasn't been so much important. Perhaps because I also not participate that much, I may have the shy kind of personality.

Q3. How you would define FACES - is it 'only' a mailinglist, or a 'network', or a 'community'?

I see it a mailing list although there is an online community gathered through the website.

+ Q4. If you think, it is community, then - why is FACES community, what are the main aspects that provides such feeling?

The connection through the website perhaps.

4. From: Brigitte Neufeldt <brigitte_neufeldt@web.de>
Date: Fri, 26 Feb 2010 21:21:33 +0100
Subject: Re: [faces-l] A request to answer some questions - for my phd research on FACES community
To: Rasa Smite <rasa@rixc.lv>

No: Brigites Noifeldas

2010. gada 26. februārī

Atbilde1. Es pievienojos FACES vēstkopai pirms desmit gadiem vai pat senāk. Es vēlējos iesaistīties labā grupā ar līdzīgi domājošiem cilvēkiem.

Atbilde2. Tā ir svarīga man personīgi, kā arī manā mākslas jomā!

Atbilde3. Tā ir tīkls – kopiena.

Atbilde4. Es varu uzdot būtiskus jautājumus – un katru reizi es saņemšu labas atbildes. FACES ir ļoti atsaucīga kopiena!

A1. i joined the Faces list since 10 years or a little bit longer. my motivation was to be in a good group of like minded persons.

A2. it is essential for me personally and in the field of my art, too!

A3: it is a network - community

A4. I can ask relevant things - and i will get good answers everytime.
FACES is a vital community!

5. From: Manu_Luksch <cirruswolken@googlemail.com>
To: Rasa Smite <rasa@rixc.lv>
Date: Fri, 26 Feb 2010 23:01:07 +0000
Subject: Re: [faces-l] A request to answer some questions - for my
phd research on FACES community

No: Manu Lukšas

2010. gada 26. februārī

1. jaut. Kad Jūs pievienojāties vēstkopai FACES? Kāda bija Jūsu motivācija?

Es pievienojos uzreiz pēc vēstkopas izveidošanas. Manā darbā vēstkopas kā tādas bija salīdzinoši jauns instruments, turklāt izrādījās noderīgi turpmāk piedalīties diskusijās par veidiem, kādos tīklotās tehnoloģijas ietekmē ikdienas dzīvi, kultūru un politiku... Sākumā es domāju, ka mana pieredze FACES vēstkopā neatšķirsies no pieredzētā jebkurā citā vēstkopā, kur biju pierakstījusies, piemēram, *nettime*, *syndicate*. Turklāt priekš manis uzstādījums „tikai priekš sievietēm” pavisam noteikti nebija galvenā motivācija. Tomēr es uzreiz sajutu, ka šajā vēstkopā ir pavisam cita gaisotne atšķirībā no citām vēstkopām. Bija mazāk sāncensības, mazāk steigas, kopumā tajā valdīja draudzīgums un atbalsts. Domāju, ka tajā laikā interneta lietotāji pēc dzimuma proporcionāli ievērojami vairāk bija vīrieši. Pretēji FACES, citās vēstkopās izteikti dominēja vīrieši, ko atspoguļoja laiku pa laikam manāmie seksistu „joki”. Es atceros, ka iesaistījos FACES diskusijās, taču citās vēstkopās to nedarīju. Atceros brīdi, kad ļoti novērtēju FACES vēstkopu, tas bija saistībā ar diskusiju par projektu, kurā izvarošana bija tikusi uzlūkota kā kara stratēģija.

2. jaut. Cik nozīmīga ir bijusi / ir vēstkopa FACES a) Jums personīgi; b) plašāk (jauno mediju mākslas sfērai)?

To ir grūti izvērtēt.

3 jaut. Kā Jūs raksturotu FACES – vai tā ir „vienīgi” vēstkopa vai „tīkls” vai „kopiena”?

Es teiktu, ka vēstkopa turpina attīstīties un mainīties, arī attiecībā uz manu personīgo dzīvi. Sākumā, kad tā bija varbūt nedaudz mazāka un jaunāka, tā noteikti bija kopiena. Bieži vien, ja devāties uz kādu pilsētu, mēs publicējam aicinājumu FACES dalībniecēm satīties. Es šādā veidā ieguvu dažas draudzenes, satiku dažas interesantas sievietes klātienē. Es nekad nejutos neveikli, jo mēs sekojām līdzi vienai un tai pašai vēstkopā publicētajai informācijai, mēs jutāmies savstarpēji vienotas, jutāmies, it kā labi pazītu viena otru. Bija brīži, kad es izteiktāk izjutu atšķirību starp dažādām paaudzēm, starp 20, 40 un 60 gadniecēm. Katra grupa runāja nedaudz atšķirīgā valodā, kas nedaudz ļāva izveidoties zināmai hierarhijai. Mūsdienās

vēstkopā tiek vairāk publicēti paziņojumi, esmu arī vairāk nodarbināta savā sabiedriskajā un darba dzīvē, tāpēc kopumā pavadu mazāk laika vēstkopās, un tas attiecas ne tikai uz FACES vēstkopu. Līdz ar to kopienas aspekts vairs principā neeksistē.

+ 4. *jaut. Ja pēc Jūsu domām tā ir kopiena, tad kas ir FACES kopiena? Kas ir galvenie aspekti, kas sniedz kopienas sajūtu?*

Es uzskatu, ka cilvēku apvienošana ārpus interneta bija vienlīdz svarīgs aspekts. Kopīga interese un vēlme zināmā mērā dalīties vērtībās.

> Q1. *When you joined the FACES list? What was your motivation to join FACES?*

I joined just after it was set up. mailing lists as such were a relatively new tool for my way of working, and proved useful to stay connected to a certain debate on the way networked technologies impacted daily life, culture & politics..

Initially I didn't expect the experience on FACES to be much different from lists I was subscribed to at the time, eg nettime, syndicate, and I was definitely not motivated to join through the 'female only' promise. However, I felt immediately that the tone was really different from the other lists. less competitive, less rushed, overall really friendly, supportive. I think at the time the online gender ratio was also extremely in favour of the male sex. In contrast to FACES, other lists were definitely extremely male-dominated, demonstrated by the occasional sexist 'humor' displayed. I remember joining discussions on FACES but on no other list. I also remember my awareness of the qualities of FACES when there was some discussion in regards to a project, which looked at rape as war strategy.

Q2. *How important has been / is FACES mailinglist a) for you personally and b) for the field (of new media art)?*

that's hard to quantify

Q3. *How you would define FACES - is it 'only' a mailinglist, or a 'network', or a 'community'?*

I would say it keeps evolving and changing, in itself, and in relation to my personal life. initially, when it was maybe a bit smaller and fresher, it was definitely a community. we often posted if we were to go to a city asking if FACES wanted to meet. I made a few friends this way, met a few interesting women in person, and it was never awkward or so, since we had followed the same infos online, we felt connected and familiar with each other. At some stage I could feel a bit of a generational gap, those around 20, 40 or 60 speaking slightly different languages, and displaying a bit of a hierarchy. These days, there are mainly postings of announcements, and as I'm more grounded socially and workwise, I generally spend less time with lists, not just FACES list, so the community aspect isn't there anymore.

Q4. *If you think, it is community, then - why is FACES community, what are the main aspects that provides such feeling?*

I think this aspect of connecting ppl offline as well was important. A common interest and trust to share values to some degree.

6. From: maria ptqk <mariaptqk@gmail.com>
Date: Fri, 26 Feb 2010 11:25:39 +0100
Subject: Re: [faces-l] phd research on FACES community - please respond
To: rasa@rixc.lv

Hi Rasa,

My name is Maria. Please find my answers below.

I am a cultural producer and curator from Spain (based in Berlin) and I am very interested in issues concerning creative communities. If possible, could you send me further info once your research is done? I would very much appreciate (if it's in English, though :-)

Anyway, loads of luck.

Best, Maria

Q1. When you joined the FACES list? What was your motivation to join FACES?

Around 5 years ago.... I don't really remember

Q2. How important has been / is FACES mailinglist a) for you personally and b) for the field (of new media art)?

For direct professional purposes it provides me with nutritious information about what's going on. But in the "creative field" it is hard to distinguish between professional and personal domains anyway... I guess the biggest value is on the personal level, in the sense that it provides me with the feeling of being part of a community, even if we don't know each other. For instance I love when people send messages saying "Hi I will be in this place, any Faces member there?". As many people in the list travel a lot (I do also) it is good to know you can count on some form of networked solidarity even if you just landed in a new city or country... Things like that for me are really valuable. And of course the debates in the list.

Q3. How you would define FACES - is it 'only' a mailinglist, or a 'network', or a 'community'?

Rather a network I guess. But with a sense of community (does it make sense?)

+ *Q4. If you think, it is community, then - why is FACES community, what are the main aspects that provides such feeling?*

As I told you: solidarity, common interests, confidence, exchange of information, collaborative knowledge... and what in Spanish we call "cariño" (something like affection or tenderness but more casual and easy-going).

7. From: alla mitrofanova <twinsmi@mail.ru>
To: Rasa Smite <rasa@rixc.lv>, faces-l@lists.servus.at
Subject: Re: [faces-l] A request to answer some questions - for my phd research
Date: Sun, 28 Feb 2010 18:09:00 +0300

No: Allas Mitrofanovas

Dear Rasa,

it is a time to build history. ;-)

Face-setting project was a base for cyberfeminist International. Kathy and Eva had been doing it since 1996 (5)? through personal meetings around the world. They did cooking - talking meeting in different cities.

The ideology of cyberfeminism was often too unexpected for groups of artists. It was new in that time to do virtual net communities. Kathy (as she always does) established a pioneer form of community, which immediately became a part of new social and cultural reality.

(Syndicate-list with own story, Gender Ring, virtual Deleuzian community...)

It is an important episode of very early net culture.

I discuss that story with young artists to show that culture and technology is building as a positive desire of active people, not as an aggressive invasion of alienated Power.

yours

alla

8. Date: Sun, 28 Feb 2010 21:38:17 +0100
Subject: Re: [faces-l] phd research on FACES community - please respond
From: ursprung <ursprung@mur.at>
To: <rasa@rixc.lv>

No: Evas Ursprungas

> *Q1. When you joined the FACES list? What was your motivation?*

1997 because of the thrill of it (networking, connecting, projects)

> Q2. How important has been / is FACES mailinglist a) for you
> personally and b) for the field (of new media art)?
a) absolutely important: connections, information, support
b) very important

> Q3. How you would define FACES - is it 'only' a mailinglist, or a
> 'network', or a 'community'?
network AND community

> + Q4. If you think, it is community, then - why is FACES community,
> what are the main aspects that provides such feeling?
wherever you go, there will be a member of faces to welcome you.

9. From: anja westerfrölke <anja.west@servus.at>
To: Rasa Smite <rasa@rixc.lv>
Subject: Re:A request to answer some questions - for my phd research
on FACES community
Date: Mon, 1 Mar 2010 00:23:33 +0100

No: Anjas Westerfroelkes

Q1. When you joined the FACES list? What was your motivation to join FACES?
///in 1996
///to belong

Q2. How important has been / is FACES mailinglist a) for you personally and b) for the field (of new
media art)?
///a)personally as an evidence for women being present in this world of technology
///b)to refer to this representation that there ARE women

Q3. How you would define FACES - is it 'only' a mailinglist, or a 'network', or a 'community'?
///mailinglist and community

+ Q4. If you think, it is community, then - why is FACES community, what are the main aspects that
provides such feeling?
///the meetings in person: with different "FACES" members during events like media festivals (ars
electronica, transmediale)
///the reference when i talk about it

Anja Westerfroelke Linz, Austria
artist/teacher
<http://anja.west.servus.at/>
<http://www.xxero.servus.at/>
<http://www.digitales-online.org/digA/>
<http://www.servus.at/dominoa/>
<http://www.aec.at/fleshfactor/readingroom/>
<http://www.yorku.ca/BodyMissing/artists/plot>

10. Date: Mon, 01 Mar 2010 18:55:17 +0100
From: anonymous Face
To: Rasa Smite <rasa@rixc.lv>
Subject: Re: [faces-1] A request to answer some questions - for my
phd research on FACES community

No: anonymous Face

Q1. When you joined the FACES list? What was your motivation to join FACES?

I joined about 5 years ago by invitation of a friend. It was my aim to find more exchange between women artists in the digital field of art.

Q2. How important has been / is FACES mailinglist a) for you personally and b) for the field (of new media art)?

Very important community, vital exchange of thoughts and collaborations per online and also real communication and meetings.

Q3. How you would define FACES - is it 'only' a mailinglist, or a 'network', or a 'community'?

It is both of the three options, it depends on the individual member how to use it.

+ *Q4. If you think, it is community, then - why is FACES community, what are the main aspects that provides such feeling?*

Women only is a great aspect, exchange between women artists, curators and theoreticians, and above all the feminist thinking.

11. Date: Mon, 1 Mar 2010 11:28:45 -0700
To: Rasa Smite <rasa@rixc.lv>
From: nina czegledy <czegledy@interlog.com>
Subject: Re: [faces-1] A request to answer some questions - for my phd research on FACES community

No: Ninas Žagledijas

Q1. When you joined the FACES list? What was your motivation to join FACES?

I joined at the very beginning, had participated in earlier forms
Faces meetings and discussions - it is a very important movement.

Q2. How important has been / is FACES mailinglist a) for you personally and b) for the field (of new media art)?

FACES remains for me a significant source of information on women's activities in tech & art . It is difficult to gauge how important it is in the field of media art.

Q3. How you would define FACES - is it 'only' a mailinglist, or a 'network', or a 'community'?
A networked community.

+ *Q4. If you think, it is community, then - why is FACES community, what are the main aspects that provides such feeling?*

In addition to the mailing lists, many informal face to face meetings, dinners etc., have been organized at various conferences. The exchange and atmosphere is really great at these events and re-enforces the mailing list communication. Also you often see postings by people who travel for one reason or other to a formerly unknown destination and look for contacts. I personally experienced years ago a warm welcome from somebody I never met before. In my opinion these and other features contribute to the "community" environment.

12. From: Melinda Rackham <melinda@subtle.net>
To: Rasa Smite <rasa@rixc.lv>
Subject: Re: [faces-1] A request to answer some questions - for my phd research on FACES community
Date: Tue, 2 Mar 2010 07:59:17 +1030

Q1. When you joined the FACES list? What was your motivation to join FACES?

i have been involved in mailing list culture since 1995 and it was initially just another list, but as feminist from way back i liked it was a womens list..

Q2. How important has been / is FACES mailinglist a) for you personally and b) for the field (of new

media art)?

i love that it promotes women's visibility in the global community, that i can easily see what other women are up to, that women post opportunities, and there is a sense of a safety net with other women if i need info or more personal contacts,

Q3. How you would define FACES - is it 'only' a mailinglist, or a 'network', or a 'community'?
a community network

+ *Q4. If you think, it is community, then - why is FACES community, what are the main aspects that provides such feeling?*

meetings and dinners at festivals events, the mix of media art, theory discussion and domestic announcements (ie sub lets, friendly meetings in other cities when travelling, etc) seeing others over a period of years.

warm regards,
Melinda

Melinda Rackham (PhD)
Emerging Artforms Curator
Adjunct Professor of RMIT University

13. From: helen varley jamieson <helen@creative-catalyst.com>
Date: Wed, 03 Mar 2010 02:36:05 +1300
To: Rasa Smite <rasa@rixc.lv>
Subject: Re: [faces-1] A request to answer some questions - for my phd research on FACES community

Q1. When you joined the FACES list? What was your motivation to join FACES?

i think i joined around 2001-2, but i can't remember exactly. i wanted to make contact with women artists working online & somehow i heard about faces & they sounded great.

Q2. How important has been / is FACES mailinglist a) for you personally and b) for the field (of new media art)?

it's pretty important to me personally, altho probably more than half the messages i delete without reading. but i have met quite a few women through the list, & responded to various calls & things. i think it's also very important to the field as it offers an alternative to the mainstream history of 'new media' art; often there are issues raised & discussed that are not being discussed in mixed lists, or situations where major events have had no women contributors, & these things get critiqued on the list (& off, in the wider media). also there is a lot of recognition given to women's achievements.

Q3. How you would define FACES - is it 'only' a mailinglist, or a 'network', or a 'community'?
network/community

+ *Q4. If you think, it is community, then - why is FACES community, what are the main aspects that provides such feeling?*

it's a "gathering" of like-minded people, to share & exchange & support each other.

h:)

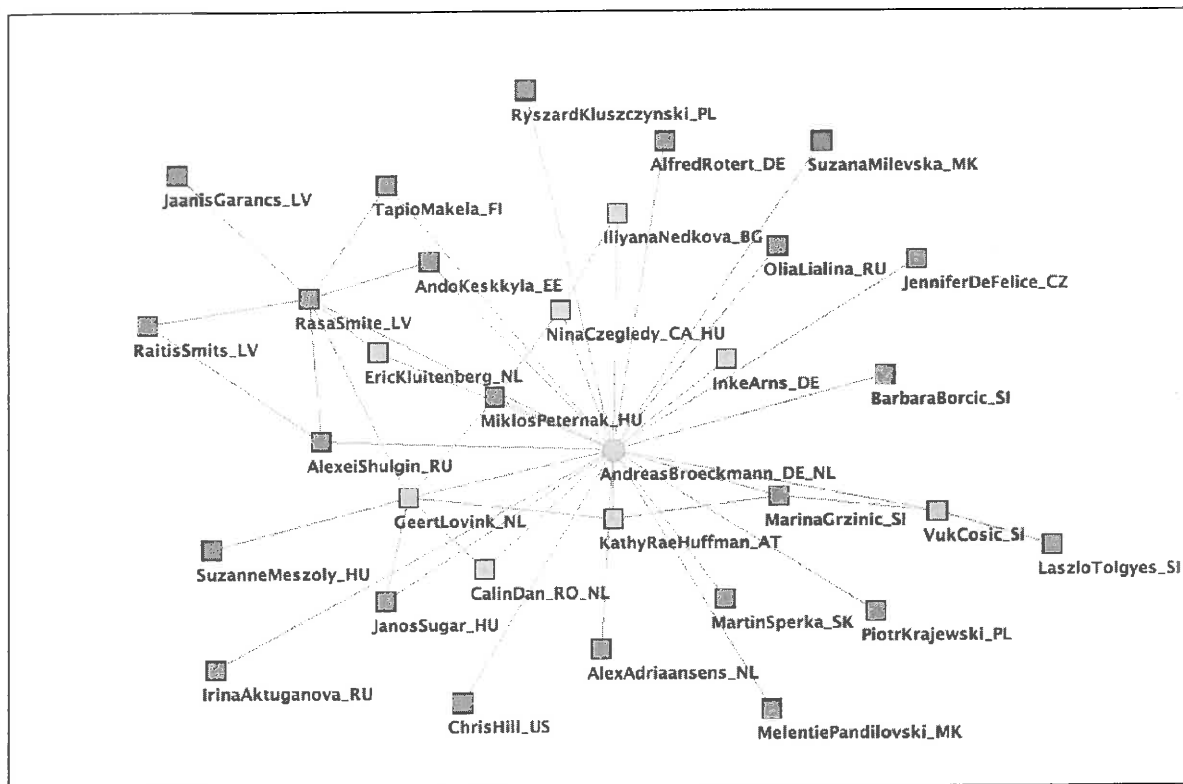
--

helen varley jamieson: creative catalyst
helen@creative-catalyst.com
<http://www.creative-catalyst.com>
<http://www.avatarbodycollision.org>
<http://www.upstage.org.nz>

faces-1 mailing list
faces-1@lists.servus.at
<http://lists.servus.at/mailman/listinfo/faces-1>
<http://faces-1.net>

3. SYNDICATE – Austrumu un Rietumu Eiropas sadarbības tīkls

1) Syndicate sociālais tīkls

4. karte. Syndicate vēstkopas dalībnieku sociālo tīklu karte (1996). Par izejas datiem izmantota vienas no pirmajām Syndicate dalībnieku tikšanās reizēm – DEAF festivālā, Roterdamā, septembris, 2010. (32 dalībnieki).

Dati no: <http://framework.v2.nl/archive/archive/node/event/.xslt/nodenr-1993>;
<http://framework.v2.nl/archive/archive/node/text/.xslt/nodenr-131941> (skat. 7.martā, 2010).

2) Intervija ar Syndicate dibinātāju Andreasu Brukmanu

Rasas Šmites intervija ar SYNDICATE un SPECTRE tīklu dibinātāju. Intervija tika veikta 2009. g. 5. septembrī Lincā Austrijā, Ars Electronic festivālā.

1. jaut. Kāda bija Jūsu motivācija 1996. gadā izveidot vēstkopu Syndicate?

Tolaik es atrados Londonā, un man vajadzēja pabeigt savu doktora disertāciju. Tas bija laikā, kad tika nojaukts Berlīnes mūris. Man bija nojauta, ka ir noticis kaut kas ļoti nozīmīgs. Es biju pārliecināts, ka turpmāk pavērsies daudz jaunu iespēju. Rietumos ļoti daudz cilvēku nepievērsa tam pat uzmanību, taču mākslas un kultūras cilvēki jau bija sākuši interesēties par austrumiem. Piemēram, Stubnitz (mūzikas un inovatīvās kultūras platformai uz kuģa Rostokā) bija tolaik liela nozīme.

Taču kontaktu dibināšanu ar Austrumeiropu es varēju uzsākt nedaudz vēlāk. 1995. gada jūnijā es sāku strādāt V2, kur mans pirmais uzdevums bija organizēt simpoziju nīderlandiešu elektroniskās mākslas festivāla DEAF ietvaros. Taču pirms tam 1996. gada janvārī es biju kurators šī festivāla pilotprojektam, kurā piedalīties bija aicināti Pols Garins, Critical Art Ensemble un citi. Vēlāk 1995. gada oktobrī es Pēterburgā satiku Ketiju Rī Hufmanu, tur bija Ļevs Manovičs, arī Nina Czagleđi. Es uzzināju, ka Ketijai un Gertam (Lovinks) ir tīkls Austrumeiropā, taču viņi paši nevēlējās būt šī tīkla vadītāji.

V2_East iniciatīva aizsākās ar ideju, ka ir nepieciešams tīkls, kas apvieno Austrum- un Rietumeiropu. Tieši V2_East tikšanās 1996. gada janvārī Roterdamā kļuva par galveno sastapšanās punktu austrumu / rietumu mediju mākslas vidēm. Tajā piedalījās Nina Czagleđi, Inke Arns, Vladimirs Mužeski no Kijevas, Ričards Kluzinskis. Arī Gerfrīds Stokers tur bija, un Ars Electronica centrs parūpējās par vēstkopas Syndicate izveidošanu un uzturēšanu.

2. jaut. Kāda ir galvenā atšķirība starp mūsdienu sociālajiem tīkliem (kas pastāv Facebook, un citur) un agrākajiem, 90. gados dibinātajiem tīkliem?

Es zinu, kāda ir pati svarīgākā atšķirība! Toreiz bija citādāk – pirmkārt, tīklu veidoja cilvēku savstarpējā satikšanās. Kā esmu vienmēr teicis – tīkls ir nevis vēstkopa, bet gan paši cilvēki.

Un tieši tāpēc mēs sākām organizēt tikšanās:

1996.g. septembris – tikšanās Roterdamā, tika izdota arī pirmā publikācija / rīderis.

1997. g. pavasaris – tikšanās Liverpoolē festivāla Videopositive ietvaros, ko organizēja Iliana Nedkova.

1997.g. vasara – tikšanās Deep Europe Meeting Kaselā Hybrid Wokspace laikā, ideju par “dziļo Eiropu” izstrādāja Lučezārs (Bojaģievs). Tur bija arī Edi Muka (no Albānijas).

Kam sekoja vēl daudzas sanāksmes...

Tikšanās Tirānā notika 1998. gadā.

Šīs tikšanās notika līdz 1999. gada aprīlim. Budapeštas pasākumam vajadzēja notikt Belgradā, bet sākās karš, taču Budapeštā bija ieradusies vairāki cilvēki no Belgradas: Gordana Nobakoviča un Katerina – pēc sanāksmes beigām viņa devās atpakaļ uz Belgradu, kas vēstkopā Syndicate izraisīja ļoti smagu diskusiju, jo cilvēki tajā pazina viens otru. Komunikācijā nebija nekādas neuzticēšanās. Atmosfēra vēstkopā bija draudzīgāka un kā kāds izteicās: varbūt tieši tāpēc ir vajadzīga šāda vēstkopa – šāda komunikācijai.

Pēc tam rīkot tikšanās vairs nešķita svarīgi. Pienāca 2001. gada vasara ar trīs stāstiem:

1) tikšanās Plovdivā Bulgārijā, kas bija paredzēta kā Syndicat pasākums, taču daudzi

neieradās. Principā cilvēki sāka uzskatīt, ka tīklu veido vēstkopa, nevis tikšanās reizes. Tajā laikā risinājās arī diskusija par Netočku Nezvanovu, kādu dumju mākslinieci (kas spamoja Syndicate ar savām mēstulēm). Un man nācās ar to samierināties.

2) (Ap šo laiku) vēstkopu kultūru izmainīja automātiskās filtrēšanas tehnoloģijas. Cilvēku starpā zuda kontakts, līdz ko viņu ziņojumus aizturēja filtri. Līdz ar to cilvēki vairs nepieredzēja to, kas norisinājās vēstkopā (viņi neprotēja par Netočkas mēstulēm).

3) 1996. gadā Syndicate pasākuma laikā Roterdamā Ričards Klušinskis teica, ka mums nevajadzētu veidot nošķirumu starp Austrumiem un Rietumiem. Arī es uzskatīju, ka tikmēr, kamēr pastāv kādas noteiktas atšķirības, austrumiem tiek pievērsta īpaša uzmanība. 2001. gada vasarā Edi Muka izveidoja jauno albāņu mākslinieku izstādi IFA galerijā. Mēs diskutējām par to, ka Syndicate vēstkopā ir sākusies krīze, un es sapratu, ja albāņu jaunie mākslinieki var noorganizēt šādu izstādi, starp Austrumiem un Rietumiem vairs nepastāv nekādu atšķirību.

Visi šie trīs iemesli kopā ļāva nonākt pie lēmuma pārtraukt Syndicate darbību. Un tad mēs izveidojām vēstkopu SPECTRE – atkal no sākuma. Taču SPECTRE gadījumā tā ir tikai vēstkopa.

3. jaut. Kas ir atšķirīgais un kas kopīgais starp Syndicate un Spectre vēstkopām?

Syndicate vēstkopā pastāvēja viedokļu apmaiņa, diskusijas, komunikācija. Līdzīgi ir arī SPECTRE gadījumā, taču Syndicate valdīja lielāka klātbūtnes sajūta, jo cilvēki pazina viens otru personīgi. SPECTRE ir tikai informācijas kanāls, kur ziņojumu autorība vairs nav tik būtiska... Laikā, kad pastāvēja Syndicate, cilvēkiem bija skaidrs priekšstats par to, kādi cilvēki bija iesaistīti vēstkopā. Tie bija 50 – 60 cilvēki, no kuriem katrs pazina personīgi vismaz citus piecus, daži no viņiem pazina pat 30 citus lietotājus personīgi. Jaunpienācējiem (Syndicate vēstkopā) bija sajūta, it kā vēstkopai būtu pašai sava dvēsele. Viņi zināja arī par notiekošajiem pasākumiem, kuru laikā cilvēki tikās un pēc kurām notika informācijas apmaiņa. Šāda personīgā komunikācija bija svarīga arī tiem, kas šajās tikšanās nepiedalījās. Ar vēstkopu Nettime bija citādi. Nettime darbības sākumā notika viena vai divas tikšanās reizes, taču viņiem neizdevās radīt tādu tuvības sajūtu.

4. jaut. Kas Jūsaprāt ir „tīkls” un kas – „kopiena”?

Manuprāt, tīkls attiecas uz struktūru. Kopiena savukārt ir vienība, kuru veido personīgās attiecības un kurās tā balstās. Tīkls var būt jebkas. Taču cilvēku tīkls var būt kopiena, kaut arī tas negadās bieži.

5. jaut. Vai vēstkopas palīdz cilvēkiem sanākt kopā, veidot kopienas un sanāksmes fiziskajā telpā?

Bet ir tieši otrādi! Vismaz Syndicate gadījumā.

Tomēr mēs nebūtu noorganizējuši šādas tikšanās bez e-pastu palīdzības, jo tās padarīja iespējamās tie cilvēki, kuriem 1996. gadā bija pieejams internets. Cilvēki, kas toļai varēja iesaistīties tiešsaistē, veidoja specifisku grupu. Tas viss, protams, laika gaitā izvērsās plašāk. Bet sākotnēji tie bija cilvēki, kas varēja teikt – labi, mēs darbosimies internetā, bet mums nāksies rēķināties ar tehnoloģiskiem ierobežojumiem un sociālo anti-tehnoloģiju. Līdz ar to tie bija cilvēki, kuri vēlējās atklāt, kā šīs tehnoloģijas ļautu mums savstarpēji komunicēt.

Interview with Andreas Broeckmann

By Rasa Šmite. Andreas Broeckmann is a founder of SYNDICATE and SPECTRE networks and mailinglists. September 5, 2009, in Linz, Austria, during Ars Electronica.

Q. What was your motivation to found Syndicate mailinglist back in 1996?

A. I was that time in London, I had to finish my PhD, when the Berlin wall fall down. I had a feeling that something very important has happened, i was very sure that now many new things are possible. But in West not so many people paid attention to that. However, art and culture people already were opening up their interest towards the East. For example, Stubnitz (mobile platform for music and innovative culture, based in Rostock – Rasa) was also very important.

But something to do with establishing connections with East Europe, I only could do later. I started to work in June 1995 in V2, where my first work was to organise symposium for DEAF. But before, as first part of it in January 1996, I curated projects inviting Paul Garrin, Critical Art Ensemble and others. And then I met in St. Petersburg Kathy Rea Huffman in October 1995, Lev Manovich was there, also Nina (Czagledy), and then i realised that they both Kathy and Geert (Lovink) have a network in Eastern Europe, but they were not willing to be gatekeepers.

V2 East initiative started from the idea that it needs to make network for East and West Europa. It was V2 East Meeting in Rotterdam, January 1996 – which was the founding meeting of the East/West Media art network. Nina Czagledy was also there, and has full list of Inke Arns, Vladimir Muzheski from Kiev, Igor ... Richard Kluszinski... Gerfried Stocker was there too, and also Ars Electronica Center took care about setting up and hosting Syndicate mailinglist.

Q. What is the main difference between social networks of today (on facebook, etc.) and early networks founded in 90ties?

A. I know what is the most important difference! There was difference from todays social network – the first was the meeting of people, and i always say that Network is not the mailinglist, but the people are the network.

And that's why we started to organise meetings:

September 96 – Meeting in Rotterdam, also the first publication / Reader came out

Spring 97 – Meeting in Liverpool, during Videopositive festival, Iliana Nedkova organised it.

Summer 97 – Deep Europe Meeting in Kassel, during Hybrid Workspace, Luchezar (Boyardjiev) developed the idea of deep Europe. Edi Muka (from Albania) was there.

and many more meetings....

Meeting in Tirana took place in 1998.

These meetings continued till April 1999, Budapest meeting was supposed to be in Belgrade. But War started. And there in Budapest were some people from Belgrad: Gordana Nobakovic, and Katerina – at the end of the meeting she went back to Belgrade. And it was very heavy discussion on the Syndicate mailinglist, as people on the list new each other. It was possible to communicate without distrust. Atmosphere on the list was more frindly (amicable), and somebody said – may be that's why needed this list – for these communication.

Meetings after that was not so important anymore.

And then came summer of 2001 – three stories:

1) meeting in Plovdiv, Bulgaria, it was supposed to be there Syndicate meeting, but no people where there, basically people started to think that the network is the mailinglist, not meetings. Then there also was a discussion on Netochka Nezvanova, idiotic artist, (who wat atteckign with her spam Syndicate list). And i had to accept it.

2) What changed the culture of mailinglist (around that time) – was the automatic filtering, so people lost contact, as soon as they are filterd away. So people didn't experience what is going on the list (they didn't protest about Netochka's spamming)

3) During Syndicate meeting in Rotterdam in 1996, Richard Kluszinski said, i dont like this idea, we shouldn'tt make distinciton between East and West, i also had idea that so long that there is difference, we have to push to pay specialy attention to East. In summer 2001, Edi Muka curated show of young albanian artists in IFA galley. We were discussing Syndicate crises, then i thought if albanian young artists can do such a show, there is no more difference between East and West.

So these 3 reasons together was about to make a desicition to finish with Syndicate. And then we started SPECTRE list – it was really made again from scretch. But the the thing is that SPECTRE is just mailinglist.

Q3. What is difference and what similarities between Syndicate and Spectre lists?

In Syndicate list, there was exchange and some discussion, some communication, it is also similar with Spectre, but Syndicate were more present as people, they knew each other personally. Spectre – is only channel for information, authorship of these messages is not so important anymore... In Syndicate days in people mind was clear idea who is on the list. 50-60 people, who knew personally each at least five, some of them knew even more than 30 others personally. For newcomers (of Syndicate list), they had a feeling that there is a spirit. Also they realised that there are these meetings, during which people talk and exchange information after meetings. Such personal communication was important also for those who didn't attend these meetings, and it was also different from Nettime. Nettime had only initial meetings one or two, but they never had intimate feeling there.

Q4. What you think is "network", and what "community"?

For me the network is a description about structure.

Community is the unit, coherence there is and based on personal relations.

Network can be everything. But network of people can be community, however often it is not.

Q5. Does mailinglist help for people come together, to create communities, and meetings in physical space?

But that's the other way around! At least in Syndicate case.

But if there wouldn't be email, we wouldn't be able to do it (to have such meetings), because it was only possible among people who were online in 1996. So it is very particular group of people that could be involved. And this grew of course, but it meant, that people like you, and us, we could say – ok, we go online, but it means that we deal with technological determinance, and social anti-technologic. So these were people, who wanted to discover, how these technologies can allow to communicate.

4. "7-11" – tīkla mākslinieku kopiena

1) Intervija ar Hītu Bantingu

Rasas Šmites interviju ar 7-11 vēstkopas dibinātāju, 2010. gada 5. februārī (intervija veikta caur e-pastu saraksti).

(1. jaut.) Kāda bija tava motivācija 1998. gadā dibināt vēstkopas 7-11 un American Express?

izslēgšana no vēstkopas Nettime, kas bija iemesls, lai dibinātu 7'11 kopā ar Jodi un Vuku (Kosiču).

7'11 izjukšana bija iemesls, lai sāktu American Express

sākumā bija iecerēts, ka 7'11 būs pagaidu vēstkopa, kuru drīz vien bija paredzēts aizstāt

tas bija tāpēc, lai cilvēki neveidotu mazas karaļvalstis kā Nettime

(2. jaut.) Kā tu raksturotu/definētu 7-11 vēstkopu? Vai tā bija net.art tīkls vai tīkla mākslas mākslinieku kopienas (ja šis termins ir piemērots) vēstkopa vai tas bija net.art projekts un subversīva akcija?

viss no minētā

7'11 nozīmēja dažādas lietas dažādiem cilvēkiem. kopīga vieta, kur cilvēki varēja brīvi eksperimentēt

(3. jaut.) 7'11 darbojās neilgu laiku. (Cik ilgs laiks pagāja? Vai internetā ir pieejams šīs vēstkopas arhīvs?) Vai tavuprāt ir svarīgi, ka šādi tīkli un to vēstkopas darbojas ilgāku laiku (kā Nettime, Spectre, Rhizome, utt.)?

jā, ir pieejams kaut kur arhīvs

neatceros kur

to varētu zināt Vuks vai Jodi

es domāju, ka brīvas telpas ir nozīmīgas, bet vispārīgi tām jābūt īslaicīgām

lai tēmas būtu „svaigas” un lai neveidotos kontrole

4.jaut. Kas tavuprāt ir svarīgākais, lai vēstkopas pastāvētu un būtu dinamiskas?

aktuāla tēma

daudz dažādas balsis

daudz dažādas valodas, piemēram, akadēmiskā, panku, poētiskā...

daudz dažādas ieceres

5.jaut. Kas ir tavuprāt būtiskākās atšķirības un līdzības starp tīkliem, kas izveidojās 90. gados (un kas ir balstīti uz vēstkopām, piemēram, Nettime, Syndicate, Xchange, 7-11, utt.) un mūsdienu sociālajiem tīkliem, kas balstās Web2.0 sociālās programmatūras platformās (Twitter, Facebook, utt.)?

90. gados platformas piederēja cilvēkiem, kuri tās lietoja. piemēri ir platformas kā Irrational, Ljudmila, Nettime

tagad šīs platformas pieder drošības dienestiem vai kapitālistiem

90. gados sabiedriskā telpa bija galvenais produkts, tagad galvenais produkts ir personīgā telpa

cilvēki uzturas Facebook, galvenokārt, lai promotētu paši sevi

90. gados cilvēki promotēja grupas (kollektīvās idejas)

Biogrāfija

Hīts Bantings ir britu mākslinieks, kas nodarbojas ar atvērtu, demokrātisku sistēmu un sociālu kontekstu veidošanu. Savos darbos ir pievērsies performancēm, intervencēm, pirātu radio, faksiem, elektroniskā pasta mākslai un ziņojuma dēļu sistēmām. Bantings ir arī viens no tīkla mākslas kustības net.art dibinātājiem. Viņš ir izveidojis vairākus interneta projektus, no kuriem daži tiek plaši atzīti. Bantings ir izveidojis arī savu mākslas serveri irrational.org un dibinājis 7-11 un *American Express* – tīkla mākslas kopienai veltītus tīklus un vēstkopas (1998.).

<http://irational.org/cgi-bin/cv2/temp.pl>

Interview with Heath Bunting

By Rasa Smite (February 5, 2010, via e-mail)

Q1: What was your motivation to found 7-11 and later – American Express mailinglists back in 1998?

A: being thrown off nettime was the reason for setting up 7'11 with Jodi and Vuk (Cotic)
the breaking of 7'11 was the reason to start american express
also it was always intended that 7'11 would be temporary and be replaced quite soon

this was to keep people from forming little kingdoms like Nettime

Q2: How you would define/characterize 7-11 mailinglist - was it a network for net.art, or mailinglist for net.artists 'community' (if this term is appropriate), or it was net.art project and subversive action?

A: it was all of these

7'11 was many things to many people ' a shared space where people felt free to experiment

Q3: 7-11 was running for short time (for how long actually? is there available archive somewhere online?), do you think it is important, if such networks and their mailinglists keep going for longer time (like nettime, spectre, rhizome, etc.)?

A: there is an archive somewhere

i can not remember where though

vuk or jodi would know though

i think free spaces are important, but generally they need to be temporary

to keep them fresh and free from control

Q4: What you think, is most important for mailinglists to be live and dynamic?

A: a contemporary theme that is exiting

many different voices

many different languages eg academic, punk, poetic

many different ambitions

Q5: What are differences and what - similarities, if you would compare networks that emerged in 90ties (and that are based around mailinglists: e.g. nettime, syndicate, xchange, 7-11, etc.) with social networks of today that are situated in social software platforms of Web2.0 (twitter, facebook, around blogs, etc.)?

A: 90's platforms were often owned by the people using them e.g. irrational, llujdmila, nettime

now these platforms are owned by security services or capitalists

in the 90's, the social space was the primary product, now it is the personal space

people are on facebook to promote themselves mainly

in the 90's, people were promoting the group

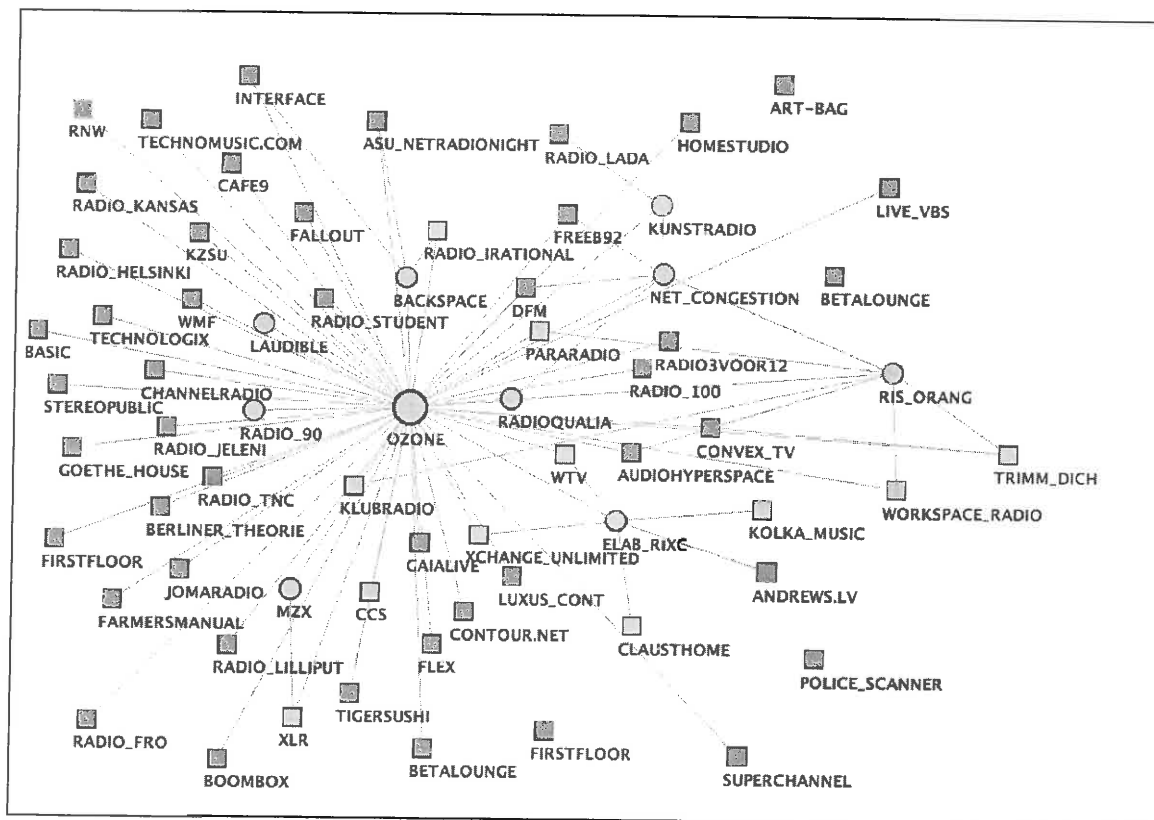
Biography

Heath Bunting is an British artist committed to building open and democratic communication systems and social contexts. His past work has encompassed performance, intervention, pirate radio, fax, mail art and bulletin board systems. Bunting is also a co-founder of net.art movement, he has produced many internet projects, some highly recognised. Bunting also has set up his own art server irrational.org, and founded 7-11 and American Express – networks and mailinglists for net.art community (1998).

<http://irational.org/cgi-bin/cv2/temp.pl>

5. XCHANGE – globālais kreatīvā interneta radio tīkls

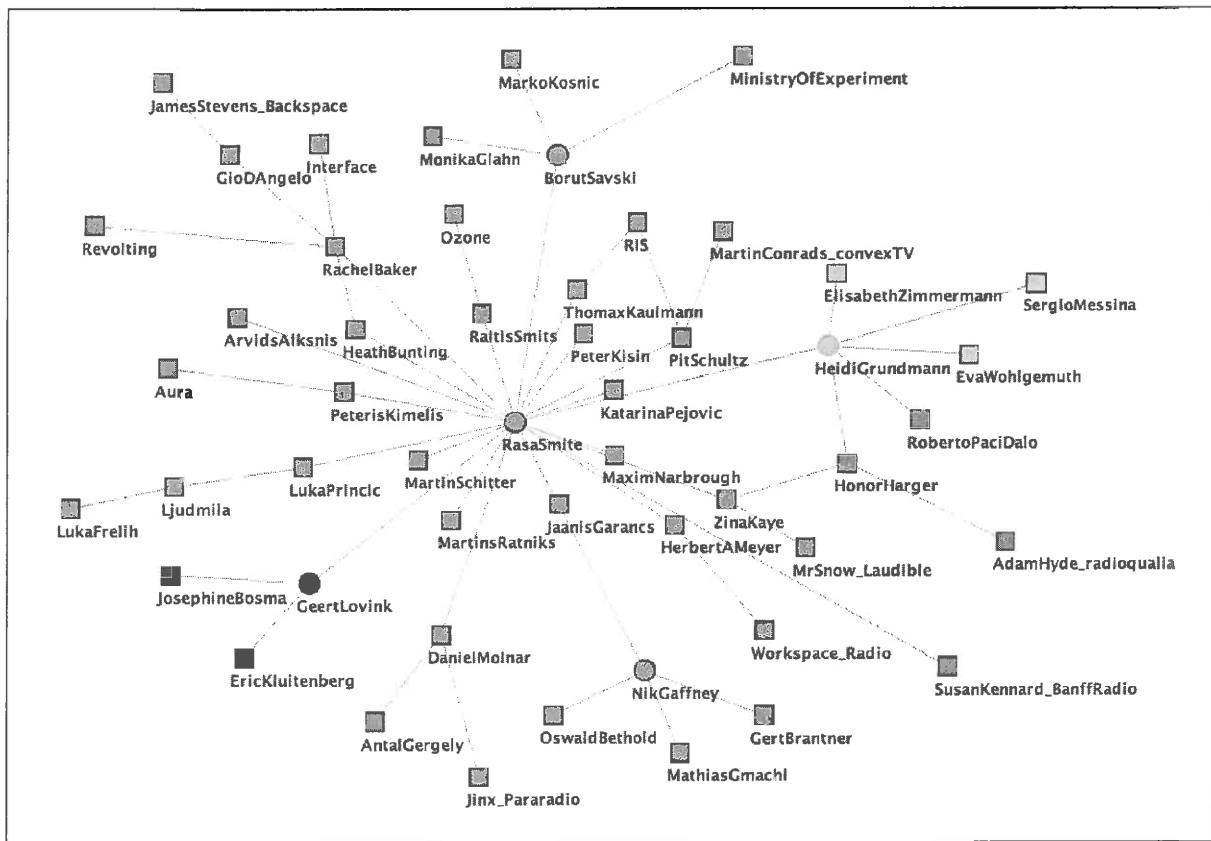
1) Xchange tīkla dalībnieku karte

5. karte. Xchange tīkla dalībnieku – neatkarīgu interneta radio un tiešsaistes skaņas mākslas projektu karte (1997-2000). (68 dalībnieki).

Izejas dati no: <http://xchange.re-lab.net/2009/links/index.html> (skat. 9. martā, 2010)

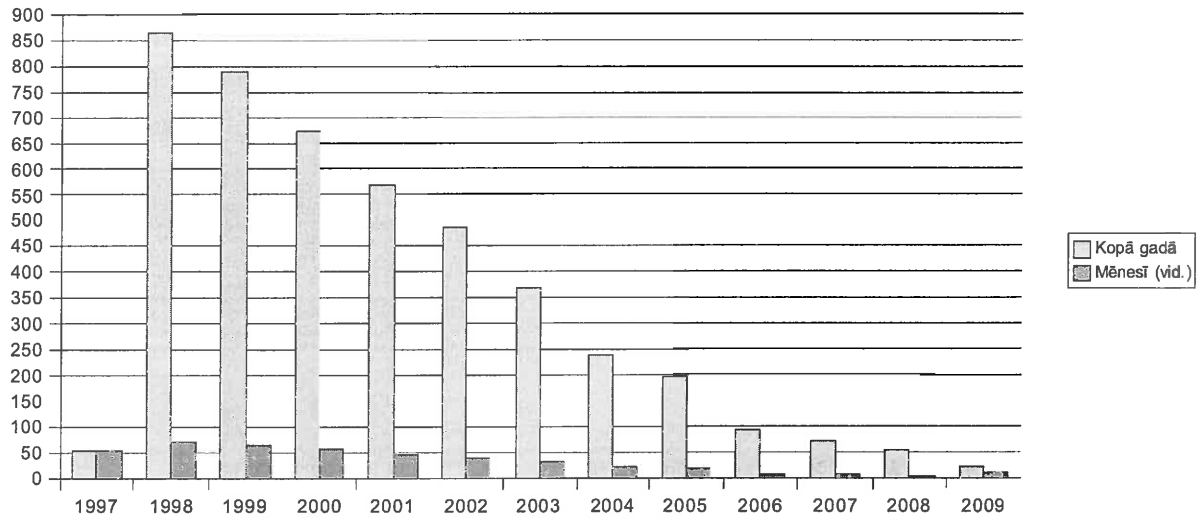
2) Xchange kopienas sociālā tīkla karte

6. karte. Xchange tīkla dalībnieku sociālā tīklojuma karte (1998). Izmantoti dati no Xchange kopienas nozīmīgākās tikšanās reizes un Xchange pasākuma "56h Live Net.Radio Xchange". Kopā 50 dalībnieku: 28 klātienēs, 15 neklātienēs, un 7 paralēlā pasākuma dalībnieki.

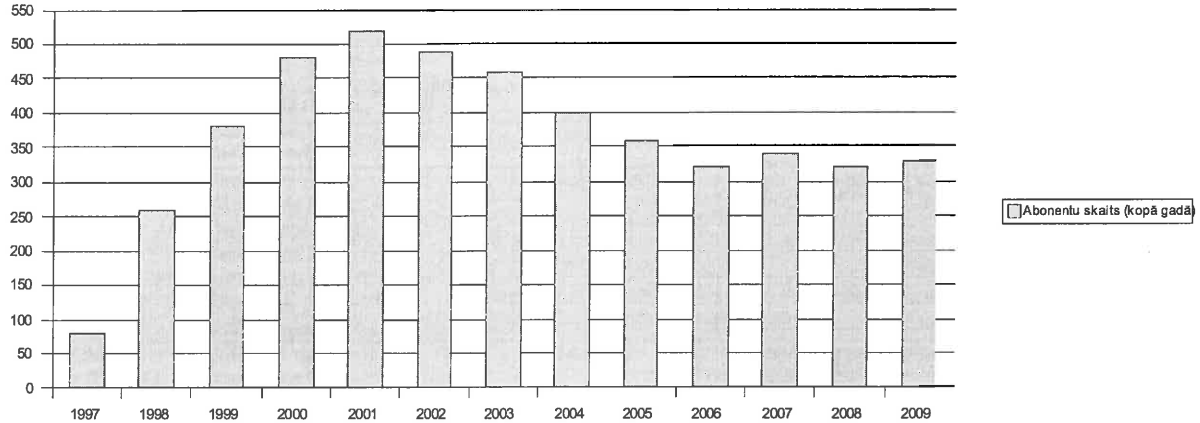
Dati no: <http://xchange.re-lab.net/56h/participants.html> (skat. 9. martā, 2010).

3) Xchange tīkla dinamikas analīze

4. tabula. Xchange vēstkopas dinamika – pēc vēstkopu ziņu publicēšanas daudzuma mēnesī / gadā (1995 – 2009).

Dati no vēstkopas tiešsaistes arhīva <http://xchange.re-lab.net/2009/maillinglist/index.html> (skat. 9. martā, 2010)

5. tabula. Xchange vēstkopas dinamika – pēc dalībnieku (abonentu) pieauguma / krituma gadā (1995 – 2009).

Dati no servera: <http://xchange.re-lab.net>

4) Xchange tīkla dalībnieku funkcijas

Nosaukums	Fukcijas	Gads	Vieta	Tīkla vietne
THE A-INFOS RADIO PROJECT	Radio programmu arhīvs	Kopš 1996	ASV	http://www.radio4all.net/
ANDREWS.LV	Audio tīkla vietne	Kopš 1997	Latvija	http://www.andrews.lv
AUDIOHYPERSPACE	Audio-hipersaišu tīkla vietne	Kopš 1998	Vācija	Nav pieejama
ART-BAG	Tīkla saturs (arī audio) vietne	1999	Vācija	http://art-bag.org
FREE B92	24h FM radio tiešraides internetā	Kopš 1996	Dienvidslāvija	http://www.b92.net/eng
BACKSPACE RADIO BASIC	Eksperimentāls interneta radio	1996–1999	Lielbritānija	http://bak.spc.org/baksites.cgi
	Interneta radio, ikdienas tiešraides un arhīvs	Kopš 1998	Šveice	http://www.basic.ch
BERLINER THEORIE	Interneta audio projekts	Kopš 1997	Vācija, Austrija	http://www.berlinertheorie.de/
BETA LOUNGE	Audio tīkla vietne, tiešraide reizi nedēļā	Kopš 1997	Vācija, ASV	http://www.betalounge.com
BOOMBOX	Audio tīkla vietne, tiešraides un arhīvs	Kopš 1997	Šveice	http://www.boombox.net
CAFE9	Tiešraides projekts	2000	Norvēģija, Beļģija, Somija, Francija, Itālija, Polija, Islande, Čehija	Nav pieejama
CCS	Interneta radio	1998	Kanāda	http://www.irational.org/ccs
CHANNEL RADIO / RESONANCE FM	Interneta radio projekts	1998	Lielbritānija	http://resonancefm.com
CONTOUR.NET	Interneta radio, tiešraides reizi nedēļā, arhīvs	1996–2003	Vācija	http://contour.net
CONVEX TV.	Interneta radio, tiešraides katra mēneša pirmajā svētdienā (internetā un Berlīnes radioviļņos)	1997–1999	Vācija	http://www.art-bag.org/convextv
COMMUNITY RADIO / RADIO NETHERLANDS WORLDWIDE	24h FM radio tiešraides internetā no Nīderlandes un visas pasaules		Nīderlande	http://www.radionetherlands.nl/features/media
DFM	24h interneta radio televīzija	Kopš 1996	Nīderlande	http://dfm.nu
DREAM ESCAPE / TECHNOMUSIC.COM	24h tiešraides tīkla kanāls	Kopš 1996	Francija	http://www.technomusic.com
FALLOUT	Tiešsaistes audio projekts, tiešraide un arhīvs	1999-2000	Lielbritānija	Nav pieejama
FARMERS MANUAL		Kopš 1995/1998?	Austrija	http://web.fm

FIRSTFLOOR RADIO	Interneta radio, dažreiz pārraidīts FM viļņos (Radio FRO)	Kopš 1997	Austrija, Kanāda	http://www.firstfloor.org http://www.firstfloor.org/ae/indexx.html
FLEX	Kluba radio	Kopš 1990. gada (klubs)	Austrija	http://www.flex.at
RADIO FRO	Brīvais radio, 105,0 FM un tiešraides internetā	Kopš 1998	Austrija	http://www.fro.at
GAIALIVE	Tiešraides interneta radio	Kopš 1995	Lielbritānija	http://gialive.com
GOETHE HOUSE / RADIO HOME RUN	Ballīšu radio, no FM uz <i>Real Audio</i>	1983–1996	Japāna	http://www.translocal.jp/radio/homerun/historyrhr/index.html http://anarchy.k2.tku.ac.jp – <i>Polymorphous Space</i> , <i>Tetsuo Kogawa</i> mājas lapa
HOMESTUDIO	Tiešsaistes mūzikas platforma	Kopš 1995 (HOMESTUDIO atradās uz thing.net 1999–2007)	Francija	Nav pieejama
INTERFACE	Interneta radio	Kopš 1997	Lielbritānija	http://www.pirate-radio.org
JOMARADIO	Interneta audio projekts	1999–2001	Austrija	http://jomasounds.firstfloor.org/
KLUBRADIO	Tiešraides no klubiem	Kopš 1999	Vācija	http://klubradio.de
KOLKA-MUSIC	Leibls un tiešsaistes skaņu vide no Baltijas	Kopš 2000?	Latvija	http://www.kolka-music.lv/
KUNSTRADIO	Iknedējas radio programmas	Kopš 1987 (<i>Radio Oesterreich 1</i> ēterā), tiešsaistē kopš 1995	Austrija	http://www.kunstradio.at
KZSU	Stenforda Universitātes radio	Kopš 1947 AM radio, kopš 1964 FM radio, kopš 1995 internetā	ASV	http://kzsu.stanford.edu
RADIO LADA	Tīkla mākslas radio	Kopš 1995	Itālija	http://www.giardini.sm/radio http://www.giardini.sm/radio/old/index.htm – pirmā Radio Lada mājas lapa
L'AUDIBLE	Tiešsaistes audio vietne	Kopš 1997	Austrālija	http://laudible.net
LIVE VBS / KONSUM.NET	Mākslas serveris	Kopš 1995	Austrija	Nav pieejama
LUXUS CONT.	Skaņu projekts	1995–1997	Vācija	http://art-bag.org/contd http://www.art-bag.org/contd/issue2/index.htm – elektroniskais žurnāls, izdevums nr. 2 http://www.radiostudent.si/mzx/before2000/index.html
MZX – MINISTRY OF EXPERIMENT (MINISTRVO ZA XPERIMENT)	Pārraides <i>Radio Student</i> ētera frekvencē 89,3 Mhz un tiešsaistē. Neinstitucionalizēts kolektīvs	Kopš 1997	Slovēnija	
NET.CONGESTION	Raidošo mediju festivāls	2000	Nīderlande	http://net.congestion.org/
OZONE	Interneta radio	Kopš 1996	Latvija	http://ozone.re-lab.net/ http://ozone.re-lab.net/info.html http://ozone.re-lab.net/sessions.html http://ozone.re-lab.net/archive.html
PARARADIO	Interneta radio	1997–2007	Ungārija	http://www.c3.hu/para http://www.pararadio.hu

POLICE SCANNER	Tiešraides no policijas, ugunsdzēsēju un glābšanas dienestu skeneriem	90. gadu vidus	ASV	Nav pieejama
RADIO 90	Tiešraides radio ēterā un internetā	Kopš 1999	Kanāda	http://www.irational.org/radio/
RADIO 100		1985–2004	Nīderlande	http://www.desk.nl/~radio100
RADIO 3 VOOR 12	FM radio un tiešsaistes pārraides		Nīderlande	http://3voor12.vpro.nl/
RADIO @ IRRATIONAL.ORG	Tīkla vietne un raidīšanas serveris	Kopš 1997?	Lielbritānija	http://www.irational.org/radio/
RADIO HELSINKI	Brīvais radio tiešsaistē un radio ēterā	Tiešsaistē kopš 2001	Austrija	http://helsinki.at
RADIO JELENI	Tiešraides interneta radio	Kopš 2000	Čehija	Nav pieejama
RADIOLLIPUT	Radio projekts		Itālija	Nav pieejama
RIS (RADIO INTERNATIONAL STADT) / ORGANG.ORANG.ORG	Tiešsaistes audio arhīvs	1998–2003	Vācija	http://orang.orang.org/
RADIO STUDENT	24h tiešraides 89,3 Mhz frekvencē un tiešsaistē	Kopš 1969	Slovēnija	http://www.radiostudent.si
RADIO TNC (TNC NETWORK)	Kiberradio	Kopš 1995	Francija	http://www.tnc.net/
radioqualia	Radio un skaņu mākslinieku kolektīvs	Kopš 1998	Dibināts Austrālijā	http://www.radioqualia.va.com.au
STEREOPUBLIC	Audio raidīšanas un arhivēšanas projekts		Austrālija	http://stereopublic.va.com.au
SUPERCHANNEL	Interaktīvs kopienu raidīšanas instruments		Dānija, Lielbritānija	http://www.superflex.net/tools/superchannel
TIGERSUSHI	Neatkarīgs ierakstu leibls		Francija	http://www.tigersushi.com/site
TECHNOLOGIX	Interneta radio, tiešraides un arhīvs	Kopš 1998	Kanāda	http://www.technologix.org
WMF	Tiešraides (no kluba)	90. gadi – 2005	Vācija	http://www.wmf-club.de/
WTV	Tīkla TV projekts	2000–2001	Latvija	http://wtv.re-lab.net/
WORKSPACE RADIO		1997	Vācija	
XLR	Eksperimentāls radio un interneta raidīšanas projekts	1997	Slovēnija, Vācija	http://www.radiostudent.si/mzx/before2000/xlr.html
TRIMM DICH	tīkla radio pasākums	1998. gada jūnijs	Vācija	http://www.art-bag.org/trimmdich/
TAFCOM MEDIA / INTERNET RADIO FREE KANSAS	Interneta radio			http://www.tafcommedia.net

6. tabula. Xchange tīkla dalībnieki – neatkarīgās, alternatīvās, eksperimentālās, sociāli

aktīvās, mākslinieciskās interneta radio un skaņu iniciatīvas 1996–2000, un to funkcijas.

6. Tehniskās infrastruktūras jautājums: ART SERVERS UNLIMITED

Intervija ar Armīnu Medošu.

Interviju ar ekspertu un ASU organizētāju caur e-pasta saraksti veica Rasa Šmite.

(18. februāris – 14. marts, 2010)

Interview with Armin Medosch.

By Rasa Šmite

Q1. What was your motivation to organize Art Servers Unlimited event back in 1998?

At the time of early net art and net culture – those are for me two different things, closely related but separate – there were a number of places where artists could get free or cheap webspace and a supportive surrounding for their projects. Some of those places also had an open lab type of place where people could meet, learn things, present and discuss. So the first important thing was to make this observation, that those places were the greenhouses of net art and culture so to speak. So one motivation was to make those places and their practices visible. The second issue was that some art servers and according structures were already experiencing problems. By 1998 the new economy bubble was already very big and growing. All the media focus and general wider discussion in society was about new economy and venture capital funded startups going onto the stock market. The danger was very real that the wrong kind of thing would get all the attention, while the greenhouses of net art and culture are overlooked and suffer being drained of resources. Therefore the second motivation was to bring people together and discuss strategies for making those projects sustainable, maybe even outside the regular streams of funding, through self-motivated initiatives and mutual support.

Q2. How important you think is for networks and their communities to run their own (network) infrastructures?

I think it is very important for a number of reasons. First if all it gives a certain degree of independence. There will always be an upstream provider who might pull the plug if there is a problem. But at least on the level of local servers there is a greater accountability and the expectation that nobody would quickly pull the plug if for instance a big corporation complains about an artist's website. Secondly it allows a pooling of resources, which allows economies of a certain (small) scale. It makes things cheaper, allows to share workload and responsibilities and this has also a political factor, people learn to discuss issues of mutual importance and how to make cooperative decisions. Last not least, having these independent "islands on the net" also can lead to knowledge sharing and raising awareness of important issues.

Q3. What you think are most important aspects that keeps networks (and their mailinglists) live and dynamic?

If I could answer that in a straightforward way I would either be a very smart person or a liar and a charlatan. I guess it has something to do with shared interests and goals.

Also maybe with a certain vibe and the skill to create and uphold that vibe. Last not least external motivational factors can come in handy. Some mailinglists thrive because there is an upcoming conference or because the list is also important for earning a reputation. One gets noticed and might get other offers.

Q3. What are most essential differences and what - similarities, if you would compare networks that emerged in 90ties (and that are based around mailinglists: e.g. nettime, syndicate, xchange, 7-11, etc.) with wireless network communities after 2000?

I think those two things are, sociologically speaking, very different, although there may be an overlap occasionally with people participating in both, as in my case. The mailinglists that you mention by and large come either from an artistic background or a theory background. Wireless community networks usually come more from a technical background, but also with a sense of social responsibility. So I think that what binds them, the sense of social responsibility, but otherwise there is not so much contact.

Q4. And how you would compare both two (early networks and wireless networks) with social networks of today that are situated in social software platforms of Web2.0 (twitter, facebook, etc.)?

That's very different. To answer it simply and bluntly, whereas the first are largely non-commercial and riven by idealistic motivations, the latter are big commercial undertakings. They also do allow people to use those platforms for artistic and social-activist things but that's not their purpose. They are there to make money. And if you get in the way of that they will pull the plug very quickly. See how facebook treats the suicide machine project.

there is this very long text about manu and mukuls work but some of the issues there relate to your questions. the text is also in their book, i am not sure if that's the official version

<http://www.ambienttv.net/footprints/book/02medosch.html>

7. E-LAB – lokālā kopienas tīklojums Latvijā

7.1) Intervija ar Paulu Bankovski.

Audiointerviju ar rakstnieku Paulu Bankovski, arī – ekspertu un E-Lab tīkla dalībnieku veica Rasa Šmite, 23. februārī, 2010.

Transkriptēta daļa no intervijas, kopējais garums: 26 min. Intervija ieejama Rasas Šmites personīgajā arhīvā.

(1. jaut.) 90. gadu vidū Tu arī biji iesaistīts dažādās kultūras aktivitātēs saistībā ar jaunajām tehnoloģijām. Kā Tu sāki interesēties par internetu?

Tas lielā mērā tas sakrita vispār ar datoru izmantošanas sākumu, jo tanī brīdī, kad es sāku strādāt avīzēs un pirmā vieta, kur es strādāju bija “Literatūra un Māksla” un pēc tam tā bija avīze “Labrīt”, kad tāda īsu brīdi iznāca, tur arī pirmo reizi mūžā man iznāca kaut ko darīt ar datoru. Tajā pat laikā tanī brīdī vēl nekāda interneta īsti nebija vai, nu, viņš bija, bet katrā ziņā šajās vietās viņš, nu, tādiem mērķiem absolūti netika izmantots, kā to mēs izmantojam tagad vai kā to jau izmantoja dažus gadus vēlāk.

Pirmā saskarsme tanī brīdī bija ar kaut kādām ziņu aģentūru ziņām .. es pat nezinu, kas tas tāds bija par formātu, bet katrā ziņā darbošanās notika MS DOS vidē, un tādā veidā bija iespējams piekļūt Reuter ziņām. Un to varēja izdarīt tikai uz viena datora visā redakcijā. Visi pārējie datori nebija saslēgti nekādā tīklā vai arī, ja bija saslēgti, tad tas bija vietējais tīkls un viss.

Un tad, nonākot avīzē “Diena”, pēkšņi izrādījās, ka pastāv tāda iespēja arī kā elektroniskais pasts un interesantā kārtā es nonācu avīzē “Diena” tieši, varētu teikt, tanī brīdī, kad šī te padarīšana tur parādījās un viņu sāka izmantot. Sākotnēji es vēl strādāju vecajā redakcijas ēkā Pils ielā, tur nekā tamlīdzīga nebija. Tad notika pārvākšanās uz Mūkusalas ielu, tur arī tas bija saistīts, acīmredzot, ar kaut kādiem tehnoloģiskiem uzlabojumiem, kādi nu viņi tanī laikā bija, un tad, es atceros, notika tāda amizanta padarīšana, ka visai redakcijai tika rīkoti elektroniskā pasta un interneta lietošanas kursi.

Elektroniskais pasts nemaz nebija arī nekāda jokia lieta tanī laikā, jo arī tas vēl tanī brīdī darbojās, tika izmantota programma, kas darbojās arī tai pašā MS DOS vidē, tas bija *Pegasus mail* un tad bija kaut kāda iespēja skatīties internetu ar kaut kādu pašas pirmās versijas *Netscape* pārlūku. Es atceros, tajā viss, ko tu tur skatījies, nu, pārsvarā bija zili, melni vai zili burti uz balta vai pelēka fona, pat nekādu īpašu bilžu vēl nebija, un tas viss bija tā diezgan jocīgi, bet tajā pašā laikā ārkārtīgi interesanti. Es nezinu, kāds ir tam izskaidrojums, kāpēc man tas likās interesanti, bet man tas viss ļoti patika.

Un tad pēkšņi izrādījās, ka tās lietas patiesībā turklāt vēl nemaz nav gluži tādas, kā mums izskatījās tajos mūsu datoros, kas bija diezgan vecu modeļu datori, kā jau es teicu, ar to pirmās vai kaut kādas tamlīdzīgas versijas *Netscape*. Pēkšņi izrādījās, ka uz *Apple* datora ir kaut kāda mazliet labāka tā pārlūkošanas programma un tad izrādījās, ka visas tās līdz šim nekrāsainās interneta lappuses patiesībā ir krāsainas un bieži vien pilnas ar bildēm un tur kaut kas kustas un ņirb, un, nu, tas viss likās nenormāli aizraujoši tanī brīdī. Un, acīmredzot, ar to pietika, lai par to sāktu kaut kādā ziņā interesēties un mēģināt saprast, kā tas ir viss ir uztaisīts un dabūts gatavs. Kaut kā

tā tas aizgāja.

(2. jaut.) Interese tev bija liela, jo Tu jau kaut kā biji iekļuvis "tīkla kultūras" pasākumos – Tu piedalījies arī vienā no agrīnajām tīklu konferencēm "New ideas in arts and science", kas 1995. gadā notika Prāgā?

Jā, tā bija... Tas bija diezgan interesants pasākums, lai gan kā parasti šāda veida pasākumi izceļas ar to, ka katrs runātājs runā par kaut ko pilnīgi savu, un tad pastāv kaut kāda kopējā koncepcija, kurai it kā vajadzētu to visu savilkt kaut kā kopā. Bet pasākums bija interesants, un viņš bija interesants patiesībā pilnīgi citu iemeslu dēļ, nevis tāpēc, ka tur būtu runa par jaunām tehnoloģijām vai kaut ko tādu, bet tur bija ārkārtīgi interesanti dalībnieki un... teiksim, tur pirmo un vienīgo reizi mūžā es klātienē redzēju un dzirdēju tobrīd vēl dzīvā, būtībā, varētu teikt, fraktāļu idejas tēva Benuā Mandelbrota lekciju un vēl daudzus citus. Tas bija ārkārtīgi aizraujošs pasākums tādā ziņā, ka atgādināja tagad populārās TED konferences, kas notiek dažādās pasaules pilsētās un tiek translētas internetā, kas arī būtībā ir tāds diezgan vaļīgi saistītu tēmu apkopojums un katrs runātājs runā būtībā par to, kas viņu interesē un galvenais noteikums ir, lai viņš runātu aizraujoši un lai tas būtu kaut kas foršs, ko viņš tur pastāsta.

(3. jaut.) Kad mēs 1996. gadā Rīgā izveidojām E-LAB, Tu arī diezgan daudz iesaistījies – Tu piedalījies gan mūsu Open Zone semināros, gan interneta radio Ozone tiešraidēs?

Jā, un tas viss bija saistīts ar to, ka man ļoti interesēja un patika, kā dažādas lietas tiek dabūtas gatavas, un tas tiešām bija... jā, nu es pats arī ar to aizrāvos un, teiksim... varētu to nosaukt par tādu kā nevainības laikmetu tanī brīdī vēl, kad visiem likās, ka, nu, būtībā jebkas ir arī iespējams un tev atliek tikai pašam kaut ko izdarīt un tas tā vienkārši arī ir, atšķirībā, teiksim, no mūsdienu situācijas, kad... it kā, no vienas puses, internets ir kļuvis plaši pieejams un būtībā ikviens var kļūt par kādas sociālā tīkla vai sazin kāda cita veida pakalpojuma lietotāju, bet, nu, nav būtībā arī nepieciešama nekāda... nekādu iemaņu vairs un tādā ziņā tas ir tāds tīri pasīvs, tāda pasīva rosīšanās, no tevis ir atkarīgs tikai tik daudz, cik tu tur spēj uzrakstīt kaut kādu tekstu vai publicēt ar savu fotoaparātu nofilmētas vai, vai nofotografētas bildītes, bet tos priekšnoteikumus šai te darbībai, tos ir radījis kāds cits un visbiežāk, nu, vairāk vai mazāk atmaksāties spējīgu komerciālu apsvērumu dēļ, nu, vienalga, vai tie būtu Draugiem.lv vai tas būtu Twitter, vai kas. Tādā ziņā tas jau ir kļuvis par... būtībā tu izmanto pakalpojumu, nevis Tu pats kaut ko dari, un tā ir tā atšķirība. Tanī brīdī, kad... nu, tanī periodā, ko Tu piemini, tur bija tā, ka, ja tu gribi, piemēram, rakstīt blogu, tad tev būtībā viss ir pašam no nulles arī jāuztaisa, lai gan tanī brīdī neviens vēl nelietoja vārdu "blogs". Vai tu gribi darīt kaut ko citu... un tas arī bija visvienkāršākais – nu, tad tu ņēmi vienkārši to arī izdarīji!

(Mājaslapas bija toreiz)

Jā, nu, tu uztaisi mājaslapu, kas būtībā bija... lielā mērā daudzas no tā saucamajām mājaslapām tās bija... absolūti mūsdienu blogu priekšteči, un ļoti daudzi cilvēki šīs mājaslapas izmantoja tieši tai pašai funkcijai, kam mūsdienās izmanto blogus.

(mājaslapās cilvēki toreiz vairāk lika iekšā, kas viņus interesē, saturu, nevis "es esmu te"...)

Jā, redzi, ja es par to tā tagad domāju, manuprāt, tad tas ir saistīts tieši ar tām zināmajām grūtībām, kuras tev vajadzēja ieguldīt, lai vispār tādu mājaslapu uztaisītu. Tā iemesla dēļ vien, lai pateiktu "Hei, pasaule, šiten te es tāds esmu!", nu, tas man liekas būtu bijis pārāk mazs iemesls, lai kāds kaut kam tādām vispār ķertos klāt. Ja jau tu saņemies kaut ko tādu darīt un taisīt to mājaslapu, tad, acīmredzot, tev bija kaut kāds lielāks iemesls.

[..]

7.2.) *Intervija ar Alisi Tīfentāli*

Audiointerviju ar mākslas žurnālisti un žurnāla "Fotokvartāls" galveno redaktori Alisi Tīfentāli, arī – vienu no E-Lab dibinātājām, veica Rasa Šmite, 11. februārī, 2010. (Transkriptēta daļa no intervijas, pilna intervija pieejama Rasas Šmites personīgajā arhīvā.)

(1. jaut.) Kā tu sāki iesaistīties E-LAB, un kāda bija tava motivācija?

Man bija tāds televīzijas raidījums tolaik tādā jaunizveidotā RBS televīzijā un saucās "Rāda Alise". Tas bija tā kā tāds īss mākslas apskats, kas bija tieši orientēts uz tādu, nu, alternatīvo mūsdienu mākslu. Atceros, ka mēs sadarbojāmies ar nesen izveidoto klubu "Slepeno eksperimentu" un veidojām par izstādēm [kas tur notika] reportāžas. Tajā klubā darbojās arhitekts Aigars Sparāns [kas bija viens no kluba izveidotājiem]. Tolaik kā mākslas izstāžu kuratore tur darbojās Inga Šteimane. Tam bija liela nozīme, jo viņa virzīja to lietu tā, ka tas nebija tikai naktsklubs, kur vienkārši dzer alu, bet kur vienmēr tam paralēli notika mākslas izstādes. Tur notika arī [Kaspara] Vanaga Open projekti un mēs gājām filmēt un gatavot raidījumu par to, ko viņš tur dara.

Nu jā un par E-LAB... tad tas droši vien kaut kādā veidā saistīts arī ar to, ka tajā laikā es mācījos Latvijas Universitātes žurnālistikas fakultātē. Atceros vienu no pirmajiem gadījumiem, kad tika sūtīts un saņemts e-pasts, kas tajā laikā bija kaut kas neticams, jo tāda lieta nebija. Universitātē bija tāda (laikam) datorzinātnes pasniedzēja Skaidrīte Zariņa, viņa bija ļoti ieinteresēta un pozitīva pret to visu. Bija arī datori sagādāti un arī pieslēgums, ka tas bija iespējams. Tad viens no tiem pirmajiem gadījumiem bija tāds laikam, ka es biju aizsūtījusi e-pastu Jānim Garančam, kurš tajā laikā studēja Stokholmā. Viņu es pazinu jau no "Slepenā Eksperimenta" izstādēm. Tur jau mēs visi tā sapazināmies. Un tad viņam tika aizsūtīts e-pasts un lai saņemtu atbildi, bija jāiet pie nodaļas vadītājas, tās Zariņas kundzes, viņai bija jāiet kaut kur augšā uz viņas kabinetu un tad viņa izsniedza izdruku [ar e-pasta atbildi]. Tas bija tāds, nu, brīnišķīgs notikums.

(Atceros, ka tādā veidā mēs jau kā E-LAB veicām pirmās sarakstes ar Gertu Lovinku...)

Man liekas, ka universitātē tā pieceja internetam bija, tur varēja kaut ko darīt...

Nu, jā, tad sanāk, ka "Slepenais Eksperiments" bija lielā mērā izveidojies par notikumu centru, jo Inga Šteimane tur pat vairākus gadus veidoja tās izstāžu sērijas. No turienes ir arī visādas pazišanās dažādās jomās, teiksim, jaunie fotogrāfi kā Arnis Balčus arī bija piesaistīts pie vienas izstādes, tādā veidā mēs iepazīnāmies. Tur arī bija Voldemārs Johansons, kas pie kāda projekta piedalījās, kaut kā ar viņu arī iepazīnos, un tā tālāk, bezmaz vai pat ar visiem! Protams, arī Arvīds Alksnis! Nu, tā liekas, tā

varētu būt. Tas bija tāds kā aktīvākais centrs. Līdzīgi kā tagad Spīķeri – kad, teiksim, tur ir izstādes, vēl viskaut kas notiek, jaunie cilvēki tur apgrozās.

Bet ar televīziju, manuprāt, bija tā, ka man vienkārši piezvanīja draudzene, kas bija dzirdējusi, ka tiek taisīta jauna televīzija un, ka tur meklējot vai kāds nevarot raidījumus vai filmas no angļu valodas uz latviešu iztulkot. Es pieteicos un sāku tur grozīties un tā kā tad radās sajūta, ka varu vēl kaut ko vairāk... Es nevaru pateikt, kāda tur varēja būt tā motivācija – nu, droši vien, ka likās, ka ir tādi aktīvi un interesanti notikumi un man ir tā iespēja to parādīt! Mūsdienās jau šitā nav!

(2.jaut.) Kā tu raksturotu 90. gadu kultūras vidi, kurā biji pati iesaistīta un kas organizējās ap mākslu, jaunajām tehnoloģijām, reiviem, dj, vj un klubu kultūru, un citām subkultūrām un jaunajām tendencēm Rīgā 90. gadu otrā pusē? Kādas bija tavuprāt, tā laika dominējošās idejas, motivācija cilvēkiem (gk. jauniešiem) pašorganizēties un veidot jaunus sadarbības tīklus un kopienas?

Man liekas, to pat grūti būtu teikt, ka tā būtu bijusi tāda kā subkultūra, jo tas jau izvērtās par tādu jaunu, foršu un stilīgu lietu. Tas notika strauji, jo nebija jau nekā cita pretī, kas būtu kā reakcionārais spēks, nu, tā īstā kultūra. Diezgan ātri aizgāja arī tas, ka visas tās E-LAB lietas un projekti tika atzīti no visām valsts institūcijām, ka tas ir labi un veicināms. Tas pats Open arī, teiksim, par viņu rakstīja mūsu galvenajā mākslas žurnālā “Studija”, piemēram, un tas jau it kā vairs nav nekāda subkultūra, tas drīzāk aizpildīja tukšo vietu.

Es nesen rakstīju vienu rakstu par to, kāds bija mākslinieka tēls 90. gados, un tad es rūpīgi lasīju cauri 90. gadu presi, kā tiek aprakstīts mākslinieks – viņš ir vai nu ģēnijs – vienā daļā preses bija it kā tāda vecā tipa mākslinieks, gleznotājs, kas strādā savā darbnīcā, cieš un pārdzīvo un to liek uz tā audekla. Un tad turpat presē parādījās jau arī jaunie mākslinieki kā (Gints) Gabrāns un Miķelis (Fišers). Vienā no pirmajām intervijām ar Miķeli bija runa pavisam par kaut ko citu – nevis kā gleznotājs stāsta par savu, nu, piemēram, krāsu izjūtu, bet gan par zaļajiem cilvēciņiem un tā tālāk. Un tas tā uzreiz kļuva, man liekas, par vienu daļu no pamata kultūras.

Uzreiz jau it kā arī nē, teiksim, tas pats E-LABs sākumā bija tādā mazā istabiņā Mākslinieku namā, Savienības mājā. Kāds laika jau pagāja, kamēr tas kļuva saprotams, ka tas ir kaut kas, ko ir vērts atbalstīt. Sākumā tā bija, man liekas, vairāk cilvēku privātā iniciatīva. Atceros, kad tur drīz iesaistījās ar visām skaņu lietām Toms Vītiņš un Uģis Vītiņš. Pavisam drīz tas (E-LAB) izvērtās pilnīgi par kaut ko citu – nevis par tādu kā interneta *frīku* kopienu, bet par tādu, kas attiecas uz visu (kultūru).

(E-LAB pirmie festivāli taču notika Mākslas akadēmijā...)

Nu ja – pašā institucionālisma templī, nu kur gan vēl! Tas tāds interesants precedents, man liekas, ka Rietumu valstīs bija atkal nedaudz savādāk.

(3. jaut.) Manuprāt, ja Rietumos vairāk jaunās tendences veidojās tieši ap jaunajām tehnoloģijām to uzmanības centrā un virtuālajiem tīkliem, tad Rīgā tā vide bija starpdisciplinārāka, dažādu jomu cilvēki veidoja reālus sadarbības projektus pilsētā. Kā tu domā?

Jā, un man liekas, tas arī varētu būt saistīts ar to, ka Latvijā tajā brīdī nebija tāds intelektuāļu slānis, kam būtu arī interese par jaunām tehnoloģijām, kas būtu tehniski

cilvēki. Kur tad viņi varēja rasties – bija tikko beigusies (padomju) sistēma, jaunas zināšanas vēl nebija paspējuši iegūt. Taču parādoties tām jaunajām iespējām, kuras piedāvāja jaunās tehnoloģijas, kuras pamazām varēja sākt saprast, visi jaunie metās virsū no visām pusēm tām kā tiešām jaunam mākslas līdzeklim.

Un vēl atcerējos, kas vēl bija svarīgs tas bija “Parks” (viens no pirmajiem neatkarīgajiem interneta servisa piegādātājiem Latvijā), kas bija E-LAB tehniskais atbalstītājs. Tur arī bija ļoti saprotoši cilvēki – Einārs Bindemanis un viņa sieva Ieva. Atceros, ka mēs arī ar viņiem diezgan daudz diskutējām tajā mazajā istabiņā E-LABā par viskaut ko, un mēs arī gatavojām tajā RBS televīzijā raidījumu, kas būtu par tām (interneta) lietām. Man liekas, ka pat uztaisījām dažus sižetus saistībā ar E-LAB, bet tad bija atkal tas brīdis, kad RBS televīzija kādā brīdī ļoti ātri bankrotēja. Tās darbība bija, man liekas, nepilns gads, cik atceros, viņi bija sapirkuši visādas modernās, labākās tā laika televīzijas tehnoloģijas un kaut kas laikam nebija īsti aprēķināts, un tā tas viss tur tā arī beidzās.

Pēc tam TV3 un citas televīzijas, kam īpašnieki bija ārzemēs, viņiem jau bija citi principi. Bet RBS, tas bija tāds vietējais produkts, tur bija, man liekas, Jānis Rušinieks bija, viens no tiem vadītājiem vai dibinātājiem, kas bija tāds entuziasts, arī uz tā pašā viļņa, kā tai laikā daudzi citi, ka ja ir iespējas tādu tehniku dabūt, jātaisa pašiem sava televīzija! Viņiem tur bija tas brīnišķīgais birojs un tās visas iespējas, ētera laiks un tas viss bija, nu, kaut kā uz entuziasma pamata baigi forši! Viņi bija arī mūzikas cienītāji, tur bija ļoti daudz tieši tādi mūzikas raidījumi un, daudz kas cits tāds, kas laikam nevarēja komerciāli eksistēt. Tu jautāji pat to motivāciju, nu, tad man liekas, ka tagad ir stipri mazāk tāds entuziasms, kad tu baigi gribi tiešām kaut ko darīt. Ttagad parasti ir tā: “Nu, varbūt es izdarīšu, nu, cik maksās, nezinu, ai, vispār nedarīšu labāk”, nu, tāda bieži vien ir attieksme no jauniem cilvēkiem, bet toreiz vienkārši bija nepieciešamība – vajag to darīt!

Bet tas “Parks” tajā laikā bija tāds svarīgs, jā.

(4. jaut.) Kādas tavuprāt ir būtiskākās atšķirības un kādas līdzības starp sociālajiem tīkliem 90. gadu beigās (Rīgā) un šodien (tiem, kas organizējas ap draugiem.lv, Facebook, uc.)?

Man liekas, 90. gadu tajā pašā vidū kāda e-pastu apmaiņa, jaunas mājaslapas parādīšana, uztaisīšana jau bija notikums jau pats par sevi, kā tāds akts vai žests, tas nebija kaut kā tā nejauši. Jo tagad internets tiek lietots vairāk lietišķos nolūkos, vajag, nu, aizrakstīt – tu aizraksti, sazinies, kaut ko atrodi, man liekas, tas nav vairs nekas īpašs. Tas nenozīmē neko vairāk kā tikai iespēju dabūt kādu informāciju.

Runājot par kopienām, mūsdienu sociālie tīkli jau ideju kopienas noteikti veido, tie jau ir uz to balstīti. Teiksim, cilvēki, kam interesē gumijas zābaki, viens otru atrod un var kaut kā to savu interesi kultivēt.

Šodien tas ir savādāk, jo tolaik tā bija it kā cita paradigma – sazināšanās vai kopienas veidojās tāpēc, ka noteiktiem cilvēkiem bija interese un vajadzība kaut ko pateikt, viņi gribēja savstarpēji iepazīties, lai kopā darbotos, apmainītos ar idejām, aizbrauktu viens pie otra ciemos, notika dažādi festivāli un tamlīdzīgi. Bet šobrīd, jau 21. gadsimta sākumā, man liekas, tās visas interneta sociālās platformas tiek izmantotas savādāk, vairāk kā brīvā laika, izklaides funkcijai, nevis kaut kā (cita, aktīva) panākšanai, tomēr vairāk pasīvai izklaidei.

7.3.) *Intervija ar Jāni Garanču*

Audiointerviju ar multimediju mākslinieku Jāni Garanču – vienu no E-Lab galvenajiem dibinātājiem, veica Rasa Šmite, 9. februārī, 2010. (Transkriptēta daļa no intervijas, pilna intervija pieejama Rasas Šmites personīgajā arhīvā.)

(1. jaut.) Kāda bija Tava motivācija tajā 95., 96. gadā pievienoties mums un izveidot E-LAB?

Es biju iesācis eksperimentēt ar videomākslu un kompjūteriem Latvijā. Tā kā Mākslas akadēmijā neviens neatbalstīja tādu nodarbošanos un tas vai nu sanāca pilnīgā pašdarbībā vai arī bija atsevišķi vieslektori, kas te atbrauca, reiz arī viens holandiešis no tāda holandiešu videomākslas festivāla. Tā kā zināju, ka notiek visādi festivāli citās valstīs domāju, ka Latvijā arī vajadzētu veidot tādu kopienu, un tad iznāca, ka caur e-pastu arī sapazināties, laikam Alise (Tifentāle) mūs iepazīstināja.

(2. jaut.) Mums E-LABā jau no pašiem pirmsākumiem bija skaidrs, ka jāveido sava infrastruktūra (jaudīgs interneta pieslēgums, WWW un pasta serveris, utt.). Kā tev šķiet, cik liela nozīme ir neatkarīgām jauno mediju mākslas centru infrastruktūrām?

Tas gan ir bijis diezgan mainīgi. Mūsu (E-LAB) pirmā mājaslapa atradās uz *parks.lv*. Mums bija iedots tāds noteikts plauktiņš viņu serverī un bija interneta adrese, kas sastāvēja no viņu mājaslapas adreses (<http://www.parks.lv>) un aiz tās bija tāda gara desa (~home) un tai galā tad bija tas *e-l@b*, mūsu kā lietotāja konts. Taču tad mēs manījām, ka citiem ir tādas smukas mājaslapas ar tādu īsu domēna vārdu, savējo. Bet tas toreiz pie komercfirmām maksāja ļoti dārgi. Un tad mēs izdomājām, ka īstenībā mums daudz ekonomiskāk būtu pašiem tādu serveri izveidot un uzturēt. Toreiz mēs bijām vieni no pirmajiem klientiem jaunajai ISP kompānijai "Parks", un tad caur viņu pieslēgumu mēs vienkārši vienu datoru pielāgojām un pārtaisījām par serveri. Tas mums vispār bija tikai laikam otrs dators, ko mēs bijām dabūjuši, to mēs arī izmantojām kā serveri, un nu mēs varējām likt paši savu adresi tam virsū (<http://re-lab.lv>).

(3. jaut.) Vai tu pats konfigurēji to pirmo E-LAB serveri? Un kur tu ieguvi tādas prasmes?

Jā, tā bija. Es vienkārši pats iemācījos caur internetu no dažādiem forumiem lasot un varbūt pavisam nedaudz man palīdzēja tas, ka es Stokholmā mācījos. Tur bija vietējais datoru administrators un es vēroju, kā viņš konfigurē serverus un kaut ko biju iemācījies vienkārši pats izdarīt ar tiem datoriem, kas bija tadā *Unix* sistēmā. Vēlāk es izmantoju tās skolas resursus, pats nopirku un tur turēju arī vienu savu serveri (*x-i.net*). Toreiz tās universitātes tīkls bija ļoti labs, viens no labākajiem pasaulē, viņiem jau 90. gadu vidū bija optisko kabeļu tīkls...

(4. jaut.) Kāda bija x-i.net servera ideja?

Ideja bija tāda, ka toreiz mums E-LABā, un tie vispār bija tādi laiki, kad mums bija dārgs interneta savienojums, jo bija tādi noteikumi, ka bija jāmaksā faktiski par katru ienākošo megabaitu atsevišķi. Taču ar serveri ir tā, ka tas ne tikai sūta uz āru, bet dati nāk arī iekšā, it sevišķi e-pasts un e-pasta vēstkopas. Un tā kā mēs gribējām lietot gan e-pastu, gan vēstkopas, sanāca diezgan dārgi. Tad es izveidoju Stokholmā tieši e-pasta

serveri, tā bija pirmā funkcija. Otrā lieta bija tā saucamais *mirror* serveris – papildus serveris ārzemju skatītājiem. Latvijā tajā laikā bija tikai dažas līnijas uz ārzemēm, kas parasti bija drausmīgi noslogotas, un ārzemēs lapas no Latvijas serveriem ļoti lēni vērās vaļā. Bija vēl arī trešā funkcija, ko es pieslēdzu, kad mēs pievienojāmies *name space* serveru tīklam – tādai iniciatīvai, kas veidoja alternatīvo domēna vārdu sistēmu. Un paradokss ir tas, ka tagad daudzi no tiem domēniem tiešām tagad ir aizgājuši, bet, diemžēl tieši tā organizācija tomēr savu mērķi nesasniedza, jo lielās korporācijas viņus uzvarēja tad, kad beidzot tika atvērta līdz tam monopolizētā domēnu vārdi sistēma un tika izsludināts konkurss jauno domēna vārdu serveru uzturētājiem.

(5. jaut.) Bet x-i.net serverim piemita vēl viena funkcijas – tas darbojās kā mākslas serveris?

Jā, tā kā tas pilnībā bija savējais serveris, neatkarīgs, un to varēja izmantot arī kā domēna un subdomēna vārdu atbalstam – īstenībā varēja izveidot jebkuru domēna vārdu, tad bija daži mākslinieki, mani draugi, kas tur ievietoja savas mājaslapas. Servera pieeju viņiem devu par velti, bet daži bija ar mieru dot arī kādu mazu atlīdzību, lai mani motivētu pieskaņot un uzturēt šo serveri.

Tur bija gan zviedru mākslinieki, gan arī daži latvieši, daži kaut kādi angļi. Tā kā serveris laiku pa laikam bija jāuzlabo, tas es biju apmēram sarēķinājis, cik man izmaksās tās dažas detaļas un tad no visiem avotiem, gan E-LABa, gan no tiem dažiem māksliniekiem vienkārši tad tur piepirku vēl dažas vajadzīgās detaļas klāt – papildus disku, lielāku atmiņu, utt. Vienkārši visiem sametoties kopā bija izdevīgāk un lētāk, turklāt arī pašiem par savu saturu bija lielāka kontrole.

(6. jaut.) Atgriežoties pie e-pasta funkcijām, savulaik E-LABam un RIXCam ir bijušas diezgan daudz vēstkopas. Kā tas ir šodien?

Nu jā, man liekas kopumā jau pat padsmīti sanāk.

Neteiktu, ka tagad vēstkopas kļuvušas mazāk populāras, bet ir mainījies tas, ka tagad tieši tādu pamata interneta servisu uzturēšanai īstenībā izdevīgāki ir ne vairs pašu uzturētie serveri, bet gan dažādie mājaslapu serveru servisi internetā. Jo tie spēj nodrošināt gan kopiju (*backup*) veidošanu, gan nepārtrauktās serveru programmatūras atjaunošanu, lai neļautu hakeriem tur rakņāties, izmantojot kaut kādas programmatūru kļūdas. To tagad visu dara automatizēta sistēma, viņiem ir tādi lieli klasteru serveri, kas viens otru aizstāj, ja viens izkrīt, tad otrs, teiksim, sāk darboties. Vienā organizācijā šodien to būtu grūti uzturēt, tas maksā ļoti daudz, tā kā ir arī izdevīgāk iepirkt šos serveru pakalpojumus no kādas profesionālas firmas.

(kā servage.net ko mēs šobrīd izmantojam...)

Jā, tieši tā. Taču mums tur ir nodrošināta pieeja un iespēja likt virsū dažādas specifiskas lietas. Faktiski mēs šajā serverī varam rīkoties patstāvīgi, konfigurēt kā mums vajadzīgs, taču tās pamatlīnijas tur ir nokārtotas, man tur vispār nav īpaši jā rūpējas ne par kaut kādām drošības lietām, ne arī ja viņiem kaut kas noplīst – parasti ātri arī paši salabo.

Īsi sakot, tās standarta lietas izdevīgāk ir turēt citur, ne vairs savā serverī. Kas attiecas uz vēstkopām, ir tagad arī varāki brīvie servisi ir parādījušies, piemēram, *Google groups*. Tur gan nav sava domēna, bet, nu, tam īpaši vairs nav nozīmes.

Attiecībā uz interneta tiešraides serveriem, vēl joprojām pastāv ierobežojumi, tas arī

šobrīd ir salīdzinoši dārgs pasākums. Tādu serveri vēl joprojām it izdevīgāk pašiem turēt, ja tiek raidīts ne pārāk lielām auditorijām, kur ir, teiksim, daži desmiti cilvēku, kas klausās. Raidīšanas tehnoloģijas nav daudz attīstījušās kopš 90. gadiem.

Piemēram, audio serveri arhīviem, mums šodien katrā ziņā ir izdevīgāk pašiem uzturēt, jo mums tos arhīvu ierakstus vienlaicīgi neklausās daudz cilvēku, tie netiek lejuplādēti, tādēļ pietiek ar brīvajām licencēm.

Bet ja mēs gribam raidīt dzīvo pārraidi, tad faktiski ir tā, ka nepietiek ar tiem resursiem, kas mums ir. Tad mums vajadzētu tomēr partnerus ārzemēs, serverus, kas atrodas uz labām līnijām, un kas ir ar vairāk klausītāju licencēm. Manuprāt, tas *Real* serveris no sākuma deva brīvās licences serveriem pat ar 50 un vairāk klausītājiem. Vēlāk – ar arvien mazāk, un tagad, man liekas, vispār par brīvu ir tikai kāda 25 klausītāju licence. Protams, ir iespējams izmantot arī citu formātu, ko nodrošina brīvās programmatūras.

(7. jaut.) Atgriežoties pie vēstkopām, kā tev šķiet vai Latvijā tās ir aktuālas? Un vai E-LAB vēstkopai "Rezone" ir bijusi kāda rezonanse?

Nu, es domāju, ka ir. Tur bija vairāki simti abonenti, vienu brīdi man liekas, pat kādi 400 lietotāju, kas ir diezgan daudz priekš Latvijas. Rezone arī apvienoja dažādus cilvēkus. Arī šodien, varbūt, ka lietotāju skaits ir nedaudz krities, bet tiešām uz turieni diezgan daudz pat ziņas pienāk, tādā ziņā Rezone ir viena no aktīvākajām vēstkopām Latvijā. Turklāt, man liekas, ka tur bija zināms loks cilvēku, kas bija iesaistījušies, sūtīja ziņas un arī regulāri tās lasīja. Varbūt, ka tās ziņas šodien pat ir palikušas vairāk, bet vienkārši varbūt cilvēki tās paviršāk arī lasa un varbūt pat dažreiz neizlasa, bet, nu, es domāju, ka tie, kam interesē, arī lasa.

Latvijā ir arī citas vēstkopas, es, teiksim pats kādās trijās, četrās piedalos. Viena ir laba tāda ārzemju latviešu par kultūras politikas jautājumiem. Ir droši vien arī par kaut kādiem tehniskiem jautājumiem. Taču šodien daļēji šādas diskusijas pārvietojas uz forumiem.

(8. jaut.) Un ko tu domā par Web 2.0 un sociālajiem tīkliem?

Viens ir tas, ka web 2 sauc arī par web nulle komats divi. :)

Tā lielā atšķirība ir tā, ka cilvēks tur var veidot pats savu *web* lapu, viņam it kā vairs nav vajadzīgas tik daudz programmēšanas iemaņas. Viņš var, piemēram, ielipināt kaut kādu bildīti no kāda populāra portāla vai paņemt kaut kādus video no *youtube* un iekabināt iekšā savā lapā, vai paņemt citātu vai jaunākās ziņas no cita partnera portāla, tas ir tā, ka vienkārši salipini kopā tādā jau daļēji vizuālākā formā. Iepriekš bija jābūt kompjuterspeciālistam vai bija jābūt kādām programmēšanas iemaņām, lai to varētu izdarīt, tagad var veidot vēl labākas lietas, vai vismaz jaunā pakāpē jebkurš cilvēks.

(9. jaut.) Un sociālo tīklu platformas, vai tās nodrošina kopienu veidošanos?

Nu, es domāju, ka tas ir tieši tas ko viņi tiešām arī dara. Jautājums, kādā veidā un līmenī. Piemēram, tādi *Draugi* varbūt arī ļoti vispārīgi, taču arī tur ir tādas it kā ziņu kopas, pat interešu kopas. *Facebook* es vispār, atklāti sakot, lietoju diezgan maz. Es lietoju vienu citu varbūt vairāk tādu specifiskāku – vācu kompānijas veidotu platformu *Xing*. Tā ir tieši profesionāļiem izveidota kopiena. Taču arī *Facebook*, tajā arī var veidot kopienas. Tikko mani daži bijušie klasesbiedri it kā uzaicināja mani piedalīties vairākās tādās interešu grupās, tā kā cilvēki to diezgan nopietni arī izmanto reāli, pat arī tā drusciņ profesionāli.

Ir citas platformas, kas ir tieši vairāk priekš iepazīšanās, vai vienkārši tāpat čatošanai. To var darīt anonīmi, taču citiem atkal ir interese šo loku lēnām paplašināt, nu jau vairāk koncentrējoties ap konkrētām tēmām. Varētu teikt, ka tās (sociālo tīklu platformas) daļēji ir pārņēmušas to lomu, ko kādreiz nodrošināja vēstkopas.

Piemēram, ja es tagad veidotu mums kādu jaunu vēstkopu, varbūt ir vērts arī pat kaut kādu īpašu profilu atvērt, jo principā, tur ir diezgan daudz domu pielikts, lai šo te it kā padarītu cilvēkiem vieglāk lietojumu, aizsniedzamu. Varētu teikt, ka šodienas interneta kopienas attīstās divos virzienos. Viens, tas ir, kā zināms, tas parazitārais faktiski, kad kompānijas mēģina izdomāt kaut kādus iemeslus, lai cilvēki "pieākētos" un faktiski kļūtu atkarīgi no tā, ka viņiem tur vairākas reizes dienā jāiet iekšā un jāskatās, vai nav kaut kas jauns, vai varbūt viņam tur nāk kaut kādas reklāmas vai spēlītes un viņš faktiski vienkārši tur tup iekšā un notērē laiku. Bet ir arī otrs virziens, kas ir centieni padarīt šīs platformas lietderīgas. Tas ir pat it kā drusciņ pretrunīgi, ka kompānijām, kas tās uztur, kaut kā jālavierē starp vienu pusi, ka tas ir kaut kas lietderīgs, un cilvēkam, tā tad vajadzīgs, un otru pusi, ka tās mēģina to padarīt par komerciāli izdevīgu lietu, lai pārdotu reklāmas, jo katrs klišķis, katra ieiešana, katra ieskatīšanās ir viņu iespēja parādīt reklāmu.

Tieši tas pats ir ar ziņu portāliem, it sevišķi Latvijā. Tikko ir iespēja kaut ko komentēt anonīmi, no vienas puses, portāla satura kvalitāte šausmīgi krītas, un tas atgrūž cilvēkus, no otras puses, tas it kā padara šo portālu populāru un viņi var "pārdot" šos klikšķus.

Ir vēl cita interesanta lieta, kas arī paralēli notiek – ir kaut kādi filtri, ko es, piemēram, lietoju savai pārlūkprogrammā, kas, teiksim, filtrē visas reklāmas laukā un parādās vienkārši balts klucītis to vietā, reklāmas vairs nav redzamas.

Es varētu teikt, ka tā ir daļēji pretrunīga attīstība, kas šodien notiek ar sociālajām platformām.

7.4) *Intervija ar Mārtiņu Ķiberu*

Audiointerviju ar kluba projekta "Casablanca 2000" iniciatoru Mārtiņu Ķiberu, arī – E-LAB partneri, veica Rasa Šmite, 15. februārī, 2010. (Transkriptēta daļa no intervijas, pilna intervija pieejama Rasas Šmites personīgajā arhīvā.)

(1. jaut.) Kāda bija tava motivācija 1997. gadā uzsākt projektu "Casablanca 2000"?

Es biju atgriezies no Kanādas, bija skaidrs plāns, man bija pilna sirds ar mūziku un bija iedvesma. Likās, ka tas ir kaut kas tāds, ko vajag parādīt šeit, vietējai publikai. Tā mūzika bija vairāk tāda kā džezs, vai drīzāk – interpretācija, tādos jaunos ritmos. Visa tā *funcky* situācija, ja uz to skatās tagad 2010. gadā, ir redzams, ka no tās mūzikas tagad daudz ir arī visos meinstrīmos, bet tanī laikā, tas bija kaut kas neordinārs, jeb kā man tas projekts saucās "*Neordinārās un nekomerciālās mūzikas projekts Casablanca 2000*". Tātad bija tā mūzika, bet man bija arī draugs Roberts Gobziņš, kas faktiski man ieteica šo nosaukumu. Man bija *connection* ar Maroku, un tad nāca 2000. gads griezdamies šurp un bija daudz visādi pareģojumi tāpat kā droši vien tagad ir par [20]12. gadu, un uzskati, ka kaut kas mainīsies krasi, jo galu galā nāca jauns gadsimts. Tā radās doma ar domubiedriem kaut kādā veidā satīties Kasablankā 2000. gada

svinībās. Nu tā, protams, bija vairāk tāda idejiska vadlīnija mūsu projektam.

Tas arī realizējās kaut kādā veidā, beigās, protams, tur nebija tik daudz cilvēku, bet arī tajā brīdī man tas likās OK. Es katrā ziņā pats 2000. gadā biju Kasablankā, vēl arī kādi pāris cilvēki aizbrauca uz turieni, bet tas nebija galvenais. Galvenais bija tas, ka šis projekts tiecās kaut kādā veidā vienot cilvēkus un mūziku kopā vēl varbūt ar kaut kādām mākslas instalācijām. Kaut kāda priekšrocība man bija tā, ka es biju bijis Kanādā un dzīvojis Amerikā septiņus gadus, vai pat vairāk, un es domāju tādā ziņā man bija tā iedvesma un tā pārliecība, ka tā vajag – tagad vākt kopā tos cilvēkus un tad arī tie cilvēki pavilkās.

Domāju ka savulaik Kasparam Vanagam bija grūtāk veidot tādus projektus kā Open. Man, protams, ļoti noveicās ar to, ka es kaut kādā tīri nejauši it kā nokļuvu it kā uz kāda jauna enerģijas viļņa – pareizā laikā laikam atgriezos. Arī ar pareiziem cilvēkiem ļoti labi sapazinots, pilnīgi nezināmiem pirms tam, un kaut kādā veidā es arī dabūju tak radio *Rīgai 106,2* to raidlaiku. Šodien to vispār nevar iedomāties, ka vienā komercradiostacijā katru darbadienu varētu notikt nekomerciālās mūzikas raidījumi kā Casablanca. Tā mēs raidījām tiešām katru darbadienu no desmitiem vakarā kādu gadu vai pat pusotru! No sākuma bija trīs reizes nedēļā, bet beigās jau bija visas. Mēs paši tur nekādu naudu nesaņēmām, mēs paši reklamējām tikai savus produktus. Tur bija Ēriks Niedra, un man jāpateicas viņam, jo es biju pie daudziem radio, es biju pie SuperFM un visiem es teicu, ka šī ir tā mūzika, kas nāks, kas būs tagad tūlīt populāra. Internets arī nebija vēl tādā ziņā izplatīts un nebija tik liela tā informācijas iespēja cilvēkiem vispār šeit, un tad Casablanca bija kaut kas tāds kā jauna mūzika, tā arī veca mūzika – tikai tas bija viss zem kaut kādas vienotas gaumes, kas nebija tikai manējā, bet kas bija nākusi no tādas kopējas kustības visā pasaulē.

(3. jaut.) Kādi bija tolaik Casablanca mērķi un idejas, ko tu gribēji sasniegt?

Es jau teicu, viens no tiem galvenajiem iemesliem bija “*to get together*”, tad tā mūzika un iespēja pielikt tam visam klāt vēl kaut kādas lietas, piemēram, vizuālo mākslu vai video. Tas bija tāds komplekss, jo mēs jau taisījām pasākumus pastāvīgi katru trešdienu “Pulkvedī” (klubā), kas mainīja pilnībā “Pulkveža” koncepciju no tā, ka viņi bija vairāk uz tādu *noise* un *dark* mūziku orientēti, uz tādu, kas ir vairāk *happy*, jo mums jau visa tā mūzika bija vairāk vai mazāk uz to laimīgo. Un tad arī, protams, tas radio. Arī visu laiku kaut kādi citi notikumi tika organizēti. Viens brīdis bija tāds, ka visu laiku bija (idejas) galvā – vo, šiten zem tilta kaut kur varētu uztaisīt kaut ko vai tur kaut kur aizbraukt uz kaut kādu tur Sēnīti Siguldā vai vēl kaut kur, kas bieži nemaz nenotika. Bet notika tādās vietās kā, piemēram, “Kino Rīga”, pēc tam “Jūrnieku klubā” vai kādās citās visneiedomājamākās vietās, kur radījām to vidi paši uz ļoti entuziastiskiem pamatiem. Viss tas bija ļoti ne-naudas orientēts arī tā līdz galam. Teiksim, vēlāk, kad tas klubs (un kafejnīca) “Casablanca” (Doma laukumā) jau atvērās, tad es negribēju vairs nemaz vilkt kopā ar to (iepriekšējo “Casablanca 2000” projektu), jo tur man bija tādi diezgan obligāti faktori – kā jau Doma laukumā, skaidrs, ka bija jābūt tādai kā “komercuhai”. Bet, nu, man (pārējie īpašnieki) vienkārši teica: “Nē, nē, nē, vajag Casablanc'u, vajag Casablanc'u!”. Bet, nu, vismaz nebija vairs klāt tas 2000, mums bija it kā arī cits logo un viss kas cits arī.

(4. jaut.) Vai tu vari atcerēties, kā veidojās tā laika “sociālais tīkls” (kas 90. gadu vidū sāka veidoties ap Open, vēlāk E-Lab, Orbīta, Casablanca, uc.), t.i. kurus cilvēkus tu sākotnēji pazini, kas tevi pēc tam ar ko iepazīstināja, utt.?

Es domāju, kas sākumā mani iepazīstināja... Nē, nu, es pirmām kārtām pats iepazīnos. Es pirmoreiz atbraucu uz Latviju kaut kad pēc sešu gadu prombūtnes 1996. gada

beigās, tad es iepazinās ar Heinrihsoni Annu, un tas kaut kādā veidā arī man ideju braukt atpakaļ vispār uz Latviju. Es biju braucis it kā pavisam prom no Latvijas. Bet, kad es atbraucu tajā 1996. gadā pirmoreiz, tad es redzēju, ka daudz kas ir mainījies un ir kaut kādas savādākas vērtības un ir interesanti – ka viss tagad notiek! Tādā Amerikā, Kanādā, nu tur jau arī viss notiek, bet tur viss stāv uz vietas, tur viss ir skaidrs... Man jebkurā gadījumā bija apnikusi tā Kanāda un tur nebija nekas tāds sevišķi interesants, līdz ar to šis te Latvijā bija kaut kas tāds ļoti dinamisks.

(5. jaut.) *Un kā tu iepazīnies ar dīdžejiem, kas pēc tam darbojās kopā ar Tevi Casablanca?*

“Citronā” man vēl palīdzēja viens draugs no Berlīnes – tāds Ojārs Rancāns, bet viņš spēlē vairāk *house* mūziku, kas īsti negāja manā konceptā iekšā, bet, nu, es jau biju ļoti atvērts pret visu to, arī to mūziku, elektroniku tādu, kas bija tāda, kā saka, ritmiska un tāda, bez tās, nu, bez tik lielas tās improvizācijas, tāda *funky*, un *jazzy*.

Bet man liekas, ka pirmais pasākums vis nebija “Citronā”, bet tajā pašā “Pulkvedī”, kad es nesen biju atbraucis un neko daudz vēl vispār nezināju un nepazinu. Vienīgi Roberts (Gobziņš) man palīdzēja, un tad es vienkārši liku to mūziku, kas man patika, jo, tajā laikā, kā es jau teicu, bija tās (*happy*) mūzikas kustība vispār visapkārt jau vismaz Rietumos. Es to biju atvedis no Kanādas, jo to nebija arī iespējams šeit nopirkt. Tad man uzreiz pienāca klāt tajā pašā vakarā, liekas, Toms Vītiņš un pēc brīža tur parādījās Mārtiņš Grauds arī, lai gan es viņu, man liekas, biju satīcis caur Pošku (Juri), un tad turpat bija arī Sergejs Timofejevs un tā mēs arī iepazīnāmies.

Tur uzreiz palīdzēja man visus tos pasākumus noformēt – Miķelis Fišers, Anna Heinrihsone, Ivars Heinrihsons (gleznotājs) nāca uz visiem pasākumiem, un viss tas apauga ar tādu savu sabiedrību. Bet vis tik tiešām bija vienmēr nekomerciāli un daudzi man ir pārmetuši: “Ko Tu to neizmantoji?” Es jau it kā to arī izmantoju, bet nu nevarēja vēl daudz vairāk kačāt tālāk. Notika, protams, arī tādi pasākumi (par kuriem dabūjām naudu) – mēs ar Sergeju Timofejevu Kinostudijā taisījām integrācijas pārtiju, kas bija “Casablanca 2000” ar Sorosa Fonda atbalstu organizēta, kas bija diezgan liela mēroga. Tā jau protams bija tāda kā tendence (uz komercijas pusi), bet tuvojās jau arī tas 2000. gads, un es negribēju tieši šo projektu komercializēt. Tas saucās “neordinārās un nekomerciālās” mūzikas projekts un tā arī bija, vārdusakot, komercdarbība netika veikta.

Tā tas gāja līdz 2000. gadam, pēc tam mēs ar Tomu Vītiņu domājām, ka būs vajadzīgs veidot kaut kāds *Casablanca Entertainment*. Nebija arī vairs tā, ka tikai idejas vārdā gribētos darboties, parādījās arī visādi darbi, pasūtījumi, bija kaut kādā veidā jāpelna tā nauda vairāk. Un tad, tas bija jau pēc 2000. gada, parādījās arī klubs, kas saucās vienkārši *Casablanca*, un kuru es mēģināju kaut kādā veidā savienot ar iepriekšējām idejām, bet nu tur bija savi noteikumi, tur bija partneri, kam bija likās, ka mūziku vajag diezgan populāru un tā tālāk, nu, ne tikai mūziku, bet visu – galu galā tas bija Doma laukums. Bet to es nekādā ziņā negribētu jaukt kopā ar pirmo projektu *Casablanca 2000!*

Casablanca restorāns pastāvēja ļoti ilgi un ļoti beigās veiksmīgi tika pārdots vēl pirms krīzes. Tas nebija emocionāls lēmums, tanī brīdī man nebija īsti ar veselību un tas jau bija tas iemesls, kāpēc es viņu pārdevu, emocionāli likās, ka nevajadzētu pārdot, bet tagad ir OK.

(5. jaut.) Ja tolaik starptautiskā līmenī aktīvākie tīkli organizējās galvenokārt ap jaunajām tehnoloģijām un internetu, tad lokāli Rīgā, tas vairāk bija ap jaunu sociālo telpu (fiziskajā telpā – kā klubi, reivi) un jaunu sociālās komunikācijas formu radīšanu. Tas bija arī laiks, kad krievu un latviešu radošie cilvēki sāka darboties kopā. Kā tev šķiet, salīdzinoši, kā ir izmainījusies sociālā telpa un komunikācijas formas (ap laikmetīgo kultūru) šodien? Kā šodien ir izmainījusies klubu kultūra, klubu dzīve?

Es domāju, ka sociālā dzīve savā ziņā ir mainījusies, bet, kas ir interesanti, dīdžeji gan ir vieni un tie paši, kas bija tad un kas ir tagad, tikpat kā neviens nav nācis klāt. Jebkurā gadījumā tas moments ir tāds, ka attiecībā uz sociālo vidi tagad ir kā reizi tāda tendence atkal iet uz kaut kādu tur komūnas tipu un mesties kopā. Vienu brīdi latvieši bija palikuši diezgan iedomīgi un paši par sevi visu, neskatīties apkārt, tad tagad, droši vien tā ekonomiskā situācija atkal veicina kopā būšanu.

Es domāju, tajā popkultūrā, kaut gan es viņu nesauktu par popkultūru, drīzāk par tādu kā tusiņu (kultūru), valda tāda sajūta vai gatavība atkal vienoties kopā. Kaut vai, piemēram, kafejnīca “Piens”, kas tagad, nu, ļoti veiksmīgi, vismaz gadu jau funkcionē, arī iztiek bez nekādas reklāmas, laižot iekšā tikai savējos. Tas bija moments, kas deva iespēju tagad viņiem, nu, kaut kādā veidā būt virs ūdens, pilnīgi ne ar kādiem citiem tikai cilvēku resursiem. Tas ir, es domāju, nevis ar kaut kādu dizainu vai super mūzikas koncepciju vai kaut ko tādu, bet tīri ar to, ka tie ir cilvēki, kas ir svarīgi kas nāk, tie ir savējie. Jā, un, cik es zinu, tad viņiem ir arī kaut kādas domas vēl taisīt tālāk tādu kā sociālo projektu, attīstīt tādu kā komūnas tipu priekš tiem, kas jau ir tagadējā laika jaunie cilvēki.

Ja runājam par internetu, jeb drīzāk es gribēt to nosaukt par tādu kād informācijas vispār pieejamību telpā, nu tad agrāk tur nebija tāds kolektīvais vektors kaut ko sevišķu tur skatīties kaut ko tajā internetā, piemēram, mūziku vai vienalga kaut ko tādu.

(6. jaut.) Kādas tavuprāt ir būtiskākās atšķirības un kādas līdzības starp sociālajiem tīkliem 90. gadu beigās (tiem, kas organizējās ap laikmetīgo kultūru, klubiem, digitālo mākslu) un šodien (tiem, kas organizējas ap tādām sociālajām platformām kā draugiem.lv, facebook, uc.)?

Es domāju, ka pastāv atšķirība. Es domāju, ka tajā sociālajā vidē tagad cieņā ir tas, ka tu, teiksim, tiec pie kaut kādas informācijas, tiec uz kaut kādu pasākumu, kur citi netiek. Latvijā agrāk tā tas nav bijis, varbūt ka citās pilsētās tas jau bija iepriekš, nerunājot par Rietumiem, varbūt Maskavā, Tallinā. Nu piemēram, šo Jauno gadu mēs uztaisījām kaut kādu pārtiju tur pie sevis bēniņos, es un man pāris vēl draugi kopā aicinājām tos cilvēkus, un tad viens no mums organizatoriem bija to ielicis *Facebookā*, un sanāca tā, ka nevarēja visus dabūt iekšā. Šajā gadījumā sociālie tīkli nepalīdzēja visiem tikt iekšā, bet vispar ir svarīgi kā tā informācija tiek nodota, un tu dabūn to sajūtu “o, nu vot, es esmu *Facebookā* tagad, tā tad, tur visi netiks, un tur ir kaut kā *cool* tas viss ir”. Tur it kā reklāma aiziet tikai pie tiem, kam tā domāta. Tā kā *Facebook* ir jebkurā gadījumā ļoti svarīgi, protams.

Bet, nu, es saku tajā pašā mirklī ir tas otrs moments ir tas “Piens”, ja, kas joprojām diezgan veiksmīgi funkcionē un kas netaisa nekādu reklāmu. Pilnīgi un principiāli netaisa nekādu. Tas tikai darbojas kā sociālais tīkls. Un tas ir reāli Latvijas gadījumā, vispār Rīgas gadījumā diezgan tā situācija tāda, ka it kā ir miljona pilsēta, bet aktīvo

cilvēku skaits, kas kaut kur ir gatavi, es domāju ap kādi divi, trīs tūkstoši – vairāk viņu nav.

7.5) Intervija ar Normundu Kozlovu

Audiointerviju ar sociologu un kontrakultūru pētnieku Normundu Kozlovu – arī vienu no pirmajiem NVO aktīvistiem un E-LAB partneri, veica Rasa Šmite, 10. februārī, 2010. (Transkriptēta daļa no intervijas, pilna intervija pieejama Rasas Šmites personīgajā arhīvā.)

(1. jaut.) Kāda bija tava motivācija Rīgā 90. gadu sākumā, iesaistīties agrīnajās sociālajās aktivitātes un tādas NVO darbībā kā Baltijas centrs?

Kad tikko atvērās – 1990. vai 1991. gadā robežas – mums tajā 1. ģimnāzijā, kur es tolaik mācījos, bija angļu valodas skolotājs klases audzinātājs un viņš sarunāja tādu jauniešu apmaiņas braucienu uz Zviedriju, kur tie zviedru jaunieši brauca šeit, un mēs pie viņiem tur dzīvojām ģimenēs. Un pēc tam uzradās tur tā organizācija Zviedrijā – *Peace Quest*, viņi taisīja tādas filāles pa dažādām valstīm – Latvijā tas saucās “Baltijas centrs *Cooperation for Peace*”⁴, tad bija arī *Peace Quest Zambia* un mums bija viens tāds projekts, kur mēs tāda grupa jauniešu braukājām arī gan uz Zviedriju, gan uz Zambiju, gan te pa Latviju.

Sākumā tur iesaistījos, tāpēc, ka tur sastapu cilvēkus, tā brauciena organizatorus, kas šeit strādāja kā voluntieri, un man teica: “Nāc”... Tur bija tāda specifika – vides aizsardzība, cilvēktiesības un atbrūņošanās, tādas miera kustības. Zviedri deva naudu tiem, kas bija tajā Baltijas Jūras savienībā, jo viņi mēģināja pat uztaisīt tādu reģionālo organizāciju, kura ietvertu arī Krieviju un kas atsvērtu kaut kādu, piemēram, Vācijas ietekmi, kas ir tajā Eiropas Savienībā tik spēcīga un no kurienes Krievija ir it kā izslēgta.

Viņi te gribēja tādu reģionālo tīklu, un tad attiecīgi deva arī naudu, finansēja to *networkingu* – nevalstiskās organizācijas un viņu tīklojumus. Organizācijas tur bija visdažādākās, sākot ar tādām, kas monitorēja valdības ieroču iepirkumu, un visu ko tādu, bija tās zaļās organizācijas, tad vēl kaut kādas tantīņas, vai ne, tur tādas anarhistes tolstojistēs, kas ar alternatīvo pedagogiju, tolstojisko, teiksim, nodarbojās. Bet mani jau uzrunāja tas anarhistiskais spārns, kas arī tur bija, piemēram tāda radikāla organizācija kā *Eco-Defence*, kas bija Kaļiņingradā, kas tur taisīja tādas direktās akcijas, pievērsa uzmanību radioaktīvo atkritumu tranzītam, rāpās uz kuģiem, utt.

Bet tā interese jau man sākotnēji radās, kad es šeit sadarbojos ar to andergraunda scēnu, kas bija mūzika, tās *Torņa* grupas. Viens no pirmajiem ārzemju braucieniem bija ar stopiem uz Prāgu, uz Nika Keiva koncertu, kur mēs dzīvojām arī tajos panku skvotos kopā ar kaut kādām Sibīrijas hipiju ģimenēm. Tur bija tāda *working* konference, bija arī kaut kāds centrs, tāds neformālais iedots tām aktivitātēm, un tad tur no visas pasaules sabrauca aktīvistu un tur kopā strādāja un dzīvoja. Mūs tur arī izmitināja.

Bez tam man bija interese arī tajā filosofijā, un es iestājos ar tādu kā protestu pret kapitālistisko sistēmu, mani interesēja visas tās kreisās idejas, kas bija, tas Rietumu marksisma kurss, pirmie kursa darbi tur bija par Bakuņina anarhistisko sociālo filosofiju. Tā tagad jau ir ietekmējusi daudzus jauno mediju centrus, piemēram, Robs

4 Baltijas Starptautiskais Humānās Izglītības Centrs "SADARBĪBA-MIERAM" (vairs nepastāv)

van Kranenburgs pārstāv līdzīgu anarhistisko kustību. Tā [filosofija] jau ir tur iegājusi tīklā.

Un pēc tam es iestājos maģistratūrā politiķos un sociologos, bet politiķos tur ņēma bez eksāmeņiem, kamēr socioloģijā tur vajadzēja pacīnīties vēl, un tad tas likās tā vērtīgāk un tad es tur paliku. Tālāk es par to socioloģijas maģistra grādu pagaidām neesmu tā arī ticis [kaut arī doktorantūra jau izstudēta]. 120 lpp. sanāk, kad kopā salieku savus tekstus, bet tās ir jasalīmē, lai kopā sanāk vienots stāsts, tā kā vieglāk laikam ir no sākuma rakstīt.

(2. jaut.) Cik ilgi tu darbojies Baltijas centrā?

No 90. gadu sākuma līdz pat beigām. Nu jā, un tad mēs te *networkojām* arī ar Jaunā teātra institūtu, kas bija tur tajā Zirgu pastā, arī mēs tur darbojāmies, tad notika visādi koncerti tajā Dzintarpilī, tad sadarbība ar Karostu, arī ar kuldīdzniekiem – NEKAC.

Tad vēl ir Zaļā bibliotēka, kur es arī vadīju publiskās lekcijas, publicējos arī viņu mājaslapā “Zaļā brīvība”. Tas bija tāds info punkts, kur tie “Pretspari” darbojās, puīši, kas tos zīnus izdeva hārdkora scēnā.

Arī RIXC [portālā] esmu publicējies. Arī Kultūras forumā, tad kādos Universitātes (Stradiņa) rakstos. Man ir arī tas profils (academia.edu), to var atrast, ja uzliek *google* meklētājā manu vārdu.

Nu tā arī bija tā motivācija – tas underground dzīvesstils, alternatīvisms, jo tā bija tā mūsu paaudze vēl, naktssargu un sētnieku paaudze, kur es arī uzsāku savu darba dzīvi kā kapu kantora naktssargs kurinātājs. Bet tad tas (dzīvesstils) pamazām nobīdījās uz tiem datorizaineriem, man liekas, kas smēķē zāli un ir tādi bohēmiski, veda tādu naktspuotni dzīvi. Bija tāda alternatīvā tusēšanās pa kaut kāda pankroka un andergraunda scēnu, un tad attiecīgi caur turieni jau gāja kaut kāda ideoloģija caur tiem dziesmu tekstiem vai caur kaut kādiem tiem zīniem, kas tika izplatīti.

(3. jaut.) Kādi tolaik bija tavi mērķi, ko tu gribēji sasniegt?

Nu, tas jau tāda bezmērķīgs, tāds bohēmisks tas kreisais ideāls, piemēram, par darba un izklaides saplūšanu, kas tiek realizēts strādājot par naktssargu kurinātāju, un rīkojot kaut kādus tusiņus tur pa naktīm. Alternatīva kapitālismam, tās ir savas mirkopasaules, kurās nedarbojas vilku likumi, bet drīzāk tāda biedriskošanās, un savstarpējas palīdzības un mīlestības atmosfēra.

(4. jaut.) Bet jauno mediju kultūra sāka organizēties ap ļoti konkrētām idejām, piemēram, kā attīstīt virtuālos tīklus par brīvu sociālo telpu. Vai arī tam ir kāds sakars ar Tevis minētajiem kreisajiem ideāliem?

Nu jā, tas viss jau sākās kā skvoteru kustība, tā kreisā (kustība), kas ieņem to publisko telpu un padara to par tādu kopienas dzīves telpu, un tad tie mediji deva apsoliņumu, ka tas it kā ir iespējams tādā globālā līmenī.

(5. jaut.) Runājot par to sociālo tīklu, kas 90. gadu vidū un otrā pusē attīstījās Rīgā, vai Tu atceries, kurus cilvēkus Tu pazini sākotnēji, un ar kuriem Tu kurus pēc tam iepazīstināji?

Ar Vanagu (Kasparu) laikam iepazīnos viņa *Open* pasākumos, laikam pirmajos tad arī ar Kalli un Kristīni...

Bet nu ar citiem (kā NEKAC), iepazīnos tā. Man bija tādas iemaņas, kuras biju

iegūvis tajā NVO sfērā pie tās tās projektu rakstīšanas, kas tiem andergraunda cilvēkiem, nepiemīt, jo viņi neprot tā simulatīvi darboties, viņi visu dara īsti, un tad es varēju tās (projekta rakstīšanas iemaņas) piedāvāt. Nu jā, tad viņi dabūja to grantu (no Karalienes Juliānes fonda Nīderlandē) un dabūja to māju, ko tagad uztur tas NEKAC un kas saucas Zabadaks... Un viņi jau bija no tās Torņa andergraunda mūzikas scēnas. Bet tad arī bija tādas īpatnējas lietas, teiksim, Pēteris Pākste ar Imantas Maurotāju, pirātisko radio, vai ne, kur mēs vēl ar Ievu Auziņu braucām un raidījām ēterā, un kur viņam tur tā auditorija bija kaut kādi Bolderājas kazarmu jūrnieki, kas viņu tur klausījās un sūtīja viņam uz peidžeri ziņojumus.

Ar E-Lab, mēs taču taisījām kopīgus radio setus, un tad tā bija tāda platforma, kurā varēja alternatīvās idejas raidīt, nerūpējoties tik daudz par auditoriju.

(6. jaut.) *Kāda bija atšķirība starp tehno kultūru, kas ienāca līdz ar internetu, un andergraunda neatkarīgo mūziku, kas pastāvēja pirms tam?*

Tas tehno virziens, un reivs, tas jau vairāk tāds *acid*, tur ir tikai tas draivs un *party*, kas ir pilnīgi tāds kā to ideoloģiju noliegums, kas it kā mēģina integrēt dažādus cilvēkus, nepiedāvājot nekādu ideoloģiju. Bet tā *punk* un *hardcore* scēna, tajā vienmēr ir bijis sociālais protests, un īstenībā tehno kultūrā tas ir evolucionējis, jo, teiksim, tie panki, tie pirmie zīni, piemēram kā Dj Kone, kas sākotnēji bija no panku scēnas, pēc tam pārgāja uz dīdžejiem un elektronisko mūziku.

Tā panku un hārdkora scēna evolucionēja – no tāda dejojoša protesta, kas sākās no anarhistes Emmas Goldman, kas ir no Lietuvas, un viņas tēzes, ka “man nav vajadzīga jūsu revolūcija, ja es nevaru viņā dejot”. Bet tad tas protests aizgāja uz hārdkora scēnu, kas palika arvien nopietnāka, askētiskāka, kas jau pilnībā noliedz tās vērtības, kas ir integrētas meinstrīmā. No sākotnējās kontrakultūras vērtības, kas bija narkotikas, pārtijas, tamlīdzīga izklaide, ķermenis, tas viss aiziet vairāk tādā nepamanāmībā, kas valda arī laikmetīgajā mākslā, kur ir tādi projekti kā *how to disappear* vai Maskavā tie konceptuālisti, vai situacionistu izrāžu sabiedrības kritika, noliegums tam, ka tu izrādies, reprezentē sevi. Tā ir arī ar *public relations* reklāmas industriju, kur forma dominē pār saturu. Tiem, kas protestu mēģina turpināt, rodas vēlme pievērsties vairāk saturam, tai alternatīvajai distribūcijai, *do it yourself* ideoloģijai, veidot savu kaut kādu to muzikālo un ideoloģisko apriti caur saviem distribūcijas tīkliem, tādu sociālo aktīvismu kā, piemēram, *reclaim the street*. Rīgā tādi vieni no retajiem protestiem ir velosipēdistu akcijas, kas mēģina sev atgūt ielas. Tā kā tajā panku un *hardcore* scēnā vienmēr bijis tas kreisais, sociālā aktīvisma drauds.

Taču tehno kultūra ir tāda, kas noliedz principā jebkādu idejisko slogu, tur ir tikai tās sintētiskās narkotikas un ballītes, tas viss tā arī iet uz to nepamanāmību vairāk, uz to, ka to reiveri tu vairs nevari uz ielas identificēt, ka viņš vairs nav tā spektakulāri apģērbies. Tā ir tāda subkultūra. Bet arī tās mainās viņiem, piemēram, tagad ir gotu subkultūra, kas ir ļoti spektakulāra.

Tā kā tehnokultūrai pamatā ir tā ballītes ideja, kas arī jau ir tā kontrakultūras ideja, ka Tev nevajag tik daudz tur strādāt rutinizētu darbu, bet tā vietā Tu vari dejot.

Tas ir līdzīgi kā tie postmodernie sporta veidi, kā Delēzs raksturo, kas tā kā iet uz subjektu decentrēšanu. Ja tas tradicionālais tēls tā grieķu statuja ir tas diskabols, kas pārvar to attālumu, dod tādu impulsu no sevis kā no centra, tad mūsdienu sporta veidi, dažādie -bordi un sērfošanas – skeitbordi, snovbordi, kaitošana, sērfošana, kas

vienkārši pēc iespējas skaistāk, elegantāk pārvar kaut kādas plūsmas, gandrīz kā dejas formā, tāpat arī tā vīdžejošana vai didžejošana – tā praktiski neko jaunu nerada, bet mēģina uzsēsties uz tā viļņa, uz tās auditorijas un sērfot pa viņu, ņemot jau gatavus gabalus, asamblējot tos, vienalga, vai tie būtu vizuāli vai muzikāli...

Tā ir tāda kā džanka kultūra, tā mode, kas mainās un ņem no pagātnes nepārtraukti kaut ko un asamblē pa jaunu, līdz faktiski vairs nav iespējams noteikt to galējo atskaites punktu, katram ir cita tā reference.

Piemēram, es uzraku to padomju laiku slēpošanas cepurīti un rādu vienam vācietim, un viņš saka: “Ā, jā, tur Šveicē visi tādas nesā”, viņam tā ir asociācija ar šveiciešiem. Vai tās bambusa trepju margas, es saku: “Re, kur ir *african style*”, bet viņš (vācietis) saka: “*This is so seventies*”, ja viņiem kas tāds tur ir bijis tajos septiņdesmitajos gados.

Tajā andergraundā vēl arī jau man liekas, ka bija kopā visas tās grupas, gan krievi, gan latvieši.

(7. jaut.) Kā tev šķiet, salīdzinoši, kā ir izmainījusies sociālā telpa un komunikācijas formas (ap laikmetīgo kultūru) šodien?

Nu uz tādu komercializēšanos iet viss aizvien vairāk, manuprāt, tomēr visiem vajag kaut kā izdzīvot šajos tirgus apstākļos, kaut arī vēl joprojām pastāv arī skvotu kustības, kas mēģina komūnas veidot, un it kā ārpus tirgus pastāvēt.

Tajā [klubā] *Up in Smoke* es lasīju, ka tur Purvciemā viņi taisās skvotu taisīt un tur prasa dotēt vecus kabeļus, pagarinātājus, visu, kas var noderēt. Man te raksta arī viens students, kas ir tāds hardcore cilvēks, ka kaut kur vēl, laikam, Valmierā arī vēl ir kaut kādi skvoti. Helēna (māsa) stāstīja, ka viņa uzstājās kaut kādā panku mājā Rēzeknē vai kaut kur, arī tādas aktivitātes notiek. Valmierā savulaki bija tā hārdkora centrs, kad tur dzīvoja Māra Priedkalns ar austrāliešu vīru Saimonu, kas nāca no panku kultūras vides. Viņa “Liesmā” kādreiz sūtīja reportus par andergraunda scēnu. Tad viņa tur arī vietējā radio pārraides taisīja, pagrabā rīkoja koncertus, un tur jaunieši kaut kādi veidojās ap to, tā kā tāda kultūra.

Šodien man vēl joprojām piemīt filosofiskā, kritiskā domātāju pozīcija, kuram vienmēr jābūt it kā tādā kā izsūtījumā, un jākritizē realitāte no labā, skaistā un patiesā troņa, bet, protams, to komunālo dzīves veidu šodien jau es vairs nespētu pavilkt, man vajag vairāk tādu savrupību.

Bet tās ir būtiskas tādas alternatīvās publiskās telpas, kas šeit pietrūkst, kuras balstās uz solidaritāti, uz kreisajām idejām. Un tādā ziņā ir aktuālas šīs te subkultūras un diezgan žēl, ka īstenībā viņas noriet, jo nāk tādas tirgus konjunktūras, vairāk tādas spektakulārās, kā, piemēram, goti, kas it kā to savu individualitāti mēģina izcelt, kas tā kā protestē pret to buržuāzisko, politikorekto, liekulīgo publiskā cilvēka tēlu, liekas, ka vajag izpaust emocijas, to individuālo savu kaut kādu nelaimības apziņu. Bet tā aktualitāte, manuprāt, ir tā, jo vairāk būs tāda alternatīvā jaunatne, kas apradīs dzīvot tādās alternatīvās telpās, un tiks izglītotāka, tā elite, kas uzaugs un pieradīs ar to sadzīvot līdzās, būs tolerantāka pret citādo un kas tas ir tas vēlamais efekts īstenībā – labāka sabiedrība, kas būtu atvērtāka publiskai diskusijai un solidaritātei.

Arī visa šī te industrija, kas rada to tirgu, kas attīstās, viņi jau arī smeļās tās idejas un visu inovatīvo un kreatīvo no šiem te dīkdieņiem, tiem *grassroots* līmeņiem un viņu

aktivitātēm. Jo, redzi, šī te dirnēšana, šī te kopā būšana un kopā dzīvošana, jau tikai rada kaut kādu estētisko, dabisko kultūru, kas izaug, kas ir tā urbānā folklorā, no kuras dizaineri smeļas idejas, kā arī visi pārējie, kas bīda to jauno ekonomiku un inovācijas. Tas kolektīvais darbs, kas ir tādā dzīvošanā, tādā autonomā, rada šo te dabiskumu, un tas dabiskais ir tas, pēc kā alkst visa šī te mākslīgā tirgus kultūra, un uz kā viņa var atjaunoties un izdzīvot.

Tieši tas disfunkcionālums, kļūda sistēmā, arī ir tas jaunais, kad nevis sistēma darbojas pēc veciem, jau iestrādātiem ceļiem, bet tā kļūda, kas nav funkcionāla, rada šīs te sistēmas attīstību, kustību, kaut kādā tālākā virzienā, lai šī te sistēma kļūtu dzīvotspējīgāka, mainīgāka un atvērtāka.

7.6.) *Intervija ar Sergeju Timofejevu*

Audiointerviju (caur Skype) ar dzejnieku Sergeju Timofejevu – arī grupas Orbīta dibinātāju un E-LAB partneri, veica Rasa Šmite 11. februārī, 2010. (Transkriptēta daļa no intervijas, pilna intervija pieejama Rasas Šmites personīgajā arhīvā.)

(1. jaut.) Kāda bija tava motivācija sākt Orbītas darbību 90. gadu beigās?

Orbīta dibināta 1999. gada beigās, šķiet, septembrī. Nu, tas laikam bija saistīts ar situāciju, kura toreiz bija vietējā literatūrā, un varbūt arī vietējā kultūrā, nu, ka, teiksim, 90. gadu sākumā intensīvi veidojās tieši nacionālā kultūra, veidojās hierarhija un kaut kādas lielas intereses par to, ko šeit raksta krievu dzejnieki, nu vispār neeksistēja. Principā skaidrs, kāpēc tā ir, bet tā situācija nu tiešām bija diezgan tāda, varētu pat teikt, depresīva. Tie dzejnieki, kas bija drusku vecāki par mums, viņi bija pilnīgi kaut kā pazaudējuši savu vietu pasaulē. Pat padomju laikos, kad viņi bija tādi kā andergraunda pārstāvji viņi varēja atrast kaut kādu darbu par sētnieku, kur tu vari kaut ko darīt, saņemt nelielu naudu un savu brīvo laiku un pat varbūt arī savu darba laiku veltīt tam, kas tuvāk tavai dvēselei. Kad sākās neatkarība un tāds diezgan *crazy* kapitālisms, tad principā visas tās iespējas arī pazuda un tādas intensīvas literāras dzīves ar žurnāliem un iespēju kaut ko tajos publicēt vairs nepastāvēja, pat izdzīvot bija grūti un tāpēc tiem vietējiem krievu literātiem 90. gadi bija diezgan grūts laiks. Bet man un mani draugiem tas vairāk bija tieši tāds jaunības laiks, un jaunība vienmēr ir skaista un forša, un mums kaut kā bija vieglāk operēt šajā jaunajā laikmetā, jaunajos situācijas apstākļos un tāpēc varbūt man radās interese par drusku arī dīdžejošanu, tas bija kaut kāds veids, kā mēģināt sevi izpaust, bet nebūt saistītam ar valodu.

Bet, protams, es arī kaut ko rakstīju visu šo laiku un man bija viena grāmata izdota 90. gadu sākumā Pēterburgā, un divas grāmatas es ar draugu palīdzību izdevu pats Rīgā. Principā, ja tu gribēji publicēties, tad vajadzēja darīt pašam par savu naudu. Izdot grāmatu, kaut vai nelielu nebija tāda šausmīga problēma, bet darīt kaut ko citu, uztaisīt žurnālu vai almanahu, kas varētu atkārtoties un drusku plašāk uz visu skatīties un publicēt dažādus autorus, nu, toreiz bija gandrīz neiespējami. Tas laiks arī man draugu vidū bija kaut kādā veidā saistīts ar nerealizēto žurnālu projektiem. Katru gadu kāds domāja uztaisīt kādu žurnālu un sāka meklēt tekstus, bet tie visi projekti ne ar ko nebeidzās. Un tad 1999. gadā kaut kā sanāca tā, k izveidojās draugu un paziņu grupa, kas mēs bijām apmēram vienā vecumā, un sapratām, ka ir kaut kādas kopīgas sajūtas par to, ko mēs gribam darīt, bet mums nebija tāda manifesta vai domas, ko mēs tieši gribam. Vairāk mēs zinājām, ko mēs negribam.

Mēs negribam žēloties, mēs negribam depresīvi sēdēt uz vietas un gaidīt, kad kaut kas mainīsies uz labo pusi. Mēs negribējām, lai literatūra būtu ļoti tāda izolēta, kāda viņa bija tomēr 90. gados, kad, teiksim, mūziķi un mākslinieki, un literāti – nu, tas bija trīs atsevišķas grupas. Varbūt mūziķi ar māksliniekiem daudz tiešāk bija saistīti nekā ar literātiem, un tāpēc mums bija sajūta, ka tā literatūra tiešām tāda izolēta vārās savā sulā. Un mēs gribējām ar to kaut ko darīt un arī mēs negribējām kā tie krievu literāti, kas bija pirms mums, viņi tomēr bija daudz vairāk orientēti tieši uz krievu auditoriju, mēs gribējām, lai uzreiz mums būtu uzmanība no abām auditorijas pusēm – gan no krievu, gan no latviešu auditorijas. Tādas apmēram bija mūsu sajūtas.

Laikam toreiz man bija drusku vairāk pieredzes tāpēc, ka es piedalījos projektā „Casablanca 2000”, tur es kaut ko uzzināju par to, kā varētu veidot kaut kādus pasākumus un kā tos organizēt. Arī RIXC šajā gadījumā, protams, bija ļoti labs piemērs, kā varētu pastāvēt tāda neatkarīga organizācija, kas darbojas kultūras sfērā. Kā vispār var realizēt kaut kādus projektus, kā tos projektus rakstīt, tādā ziņā Ievas Auziņas misija Orbītas sākumposmā bija ļoti svarīga.

Mums pašiem vispār nebija nekādas pieredzes, kā tas viss notiek, kā jāraksta projekti, kā tos sagatavot, kā pēc tam to visu lietu realizēt. RIXC, protams, bija, nu, desmit soļus priekšā, un varēja skatīties uz to, ko jūs darāt un mēģināt savā darbības sfērā izveidot kaut ko līdzīgu. Tā mēs arī uztaisījām projektu (“Orbīta”), kas tomēr bija saistīts ar jaunajiem krievu dzejniekiem Latvijā, bet orientēts gan uz krievu, gan uz latviešu auditoriju un kas bija domāts, lai arī pārvarētu to izolāciju un sāktu kaut kādas kopīgas lietas gan ar Latvijas mūziķiem, gan ar videomāksliniekiem.

(2. jaut.) Kādi bija tolaik Orbītas mērķi un idejas, ko tu gribēji sasniegt?

Tīri no tādas formas puses mēs sākām taisīt pasākumus, lasījumus kopā ar dīdžejiem un vīdžejiem, un mūziķiem, un tas atveda mūs diezgan ātrā tempā pie tā, ka mēs sākām pirmie publicēt kaut kādus tādus jau produktus. Pirmais bija CD, audio CD, kur bija mūsu, Orbītas dzejnieku, lasījumi, teksti ar speciāli uzrakstītu mūziku. Tas bija tāds audio formāts, pēc tam mēs apvienojām skaņu un vizuālo jau video dzejas formātā un, es domāju, ka tajā postpadomju telpā mēs tiešām bijām tādi pionieri ar šādām dzejas izpausmēm.

Tā kā varbūt mums bija mērķi arī izveidot kaut kādas jaunas dzejas izpausmes formas, dzejas sadarbības ar citām mākslas vai kultūras formām, laikam tas arī bija toreiz realizēts.

(3. jaut.) Vai tu vari atcerēties, kā veidojās tā laika “sociālais tīkls” (ap Orbītu, Open, E-lab, Casablanca, utt.), t.i. kurus cilvēkus tu sākotnēji pazini, kas tevi pēc tam ar ko iepazīstināja, utt.? Varbūt pirmkārt nosauc tos, kas jūs bijāt Orbītā?

Nu, tas paliek arī tagad, tie paši dalībnieki Orbītā ir – (bez manis –) Artūrs Punte, Semjons Haņins, Žoržs Uaļiks, Vladimirs Svetlovs un mūsu mākslinieks Vladimirs Leibgams.

No RIXC (toreiz no E-LAB, protams), nu, jā, tā bija Ieva (Auziņa), Tu un Raitis (Šmits) tie cilvēki, kas tiešām visvairāk kaut kā iedvesmoja. No Casablanca tie bija Mārtiņš Ķibers, Mārtiņš Grauds un Toms Vītiņš. Tur Casablancā mēs nemaz nebijām tik daudzi.

(4. jaut.) Kādas attiecības un kāda nozīme priekš tevis un Orbītas ir bijis OPEN?

Sākotnēji, protams, arī diezgan liela nozīme bija projektam Open. Varbūt tieši Orbītai nebija nekādas tādas tiešas attiecības ar Open. Bet Open bija tiešām tāda vieta, īpaši

tie lielie pasākumi, kur cilvēki iepazīnās diezgan aktīvi. Tur tiešām gan latviešu, gan krievu izcelsmes cilvēki bija apvienoti ar jaunu mūziku un tas diezgan stipri atšķirās no situācijas ar rokmūziku tāpēc, ka tomēr rokmūzika ir saistīta ar valodu. Latvieši gāja klausīties latviešu rokmūziķus un krievi gāja klausīties krievu rokmūziķus, tās vides bija diezgan izolētas pat, ja cilvēki orientējās uz vienām vērtībām – uz to rokmūziku kā tādu. Taču jaunā elektroniskā mūzika bija nesaistīta ne ar kādu valodu, pat ne ar angļu valodu, tur vairāk bija tiešām tā skaņa un skaņas ietekme uz cilvēku un cilvēku apziņu. Tāpēc varbūt daudz vienkāršāk cilvēkiem bija sajust kaut kādu vienotību tajā interesē par jauno kultūru, par jauno mūziku, par jauniem tīkliem un jaunām dzīves iespējām.

Ar Kasparu (Vanagu) es iepazinos toreiz Vecrīgā (pirmajā Open pasākumā), un es toreiz strādāju krievu presē, biju žurnālists, rakstīju par kultūru, un viņš ar mani satikās vienkārši kā ar žurnālistu. Bet mēs ļoti ātri kaut kā sadraudzējāmies un jau principā tajā pirmajā Openā es kaut kādā veidā pat palīdzēju tur dažādas lietas ar informāciju.

(5. jaut.) ... un E-Lab laboratorijai, kāda bija nozīme? Tu piedalījies arī Ozone raidījumos.

Tā arī bija tāda interesanta lieta, ka principā tādas lietas, kas tagad, ir ļoti pierastas un ikdienišķas, arī gāja caur E-LABu..., sākot ar meilu (e-pastu), kurš man arī bija zem E-LABa, internetu, arī ar interneta radio un tā tālāk. Toreiz E-LAB bija ne tikai tāds organizācijas piemērs, bet arī kaut kādas jaunas tehnoloģijas, jaunie mediji – arī tas gāja caur jums.

(6. jaut.) Kā tu raksturotu 90. gadu subkultūru vidi, kurā biji pats iesaistīts un kas organizējās ap mākslu, jaunajām tehnoloģijām, reiviem, dj, vj un klubu kultūru, un citām jaunajām tendencēm Rīgā 90. gadu otrā pusē? Kādas bija tavuprāt, tā laika dominējošās idejas, motivācija pašorganizēties un veidot jaunus sadarbības tīklus un kopienas?

Es domāju, ka toreiz tā situācija bija tāda, ka sabiedrība strauji mainījās un visu sākām no jauna. Tāpēc tā jaunā kultūra ļoti ātri ieņēma pozīciju. Mums padomju kultūra pazuda pavisam un izveidojās tukšums un to tukšumu bija diezgan varbūt viegli, no vienas puses, aizņemt. Un tāpēc tā interese par jaunām lietām, par jauno kultūru bija diezgan tāda plaša un arī varbūt tāpēc, ka Rīga tomēr samērā neliela pilsēta, bija diezgan viegli zināt cilvēkus arī paralēlos kultūru virzienos. Piemēram, Open pasākumu organizētājs Kaspars Vanags nebija dīdžejs vai mūziķis, viņš bija vienkārši tāds jaunās kultūras baudītājs un arī virzītājs. Tie pirmie viņa pasākumi nebija orientēti tikai uz mūziku, tas viss bija diezgan tādā savdabīgā un stiprā samiksējumā – mākslas darbi un jaunas skaņas – tas viss bija vienā tādā piedāvājumā, kuru cilvēki pieņēma ar diezgan lielu prieku. Tādi īstie reivi – vairāk saistīti ar narkotikām un tādu ļoti masīvu skaņu un tādu lielas masas sajūtu, ka tur dejoja ap tūkstošiem cilvēku, tas bija drusku jau vēlāk, tuvāk 90. gadu beigām. Tad parādījās tie lielie reivi VEF kultūras pilī. Tur gandrīz nebija nekādas mākslas, nebija nekādu mākslinieku, nu, varbūt kaut kādu filmu tur rādīja, vai bija viens vai divi, trīs kaut kādi vides objekti, tur tiešām bija akcents uz skaņu, masu, emocijām un sajūtām, nevis uz kaut kādām domām un tādām plašākām asociācijām, kas bija vairāk raksturīgas Open pasākumiem. Manuprāt, ka toreiz Open un E-LAB bija tiešām tādi ļoti aktīvi virzītāji. Es pat nezinu citu pilsētu, kur bija tāda sakritība, ka būtu tāds jauno mediju centrs un tāda kulturālu pasākumu organizācija, kas domāja ne tikai par *entertainment*, bet par kultūru kā tādu plašākā nozīmē. Maskavā, piemēram, viss bija saistīts pārsvarā ar to

žurnālu "Ptjuč", tas bija arī drusku citādāk, jo tur tas žurnāls bija tāds kā guru, un cilvēki no tā guru saņēma informāciju – lasīja to žurnālu, atnāca uz pasākumiem, kurus "Ptjuč" organizēja. Bet šeit it kā bija cita struktūra, Rīgā, nebija tādu guru, bet bija vienkārši informācija un cilvēki ar to apmainījās tādā kā procesā, te nebija tā, ka mēs gaidījām kaut kādu jauno žurnāla numuru un no tā uzzinājām, kas tagad jādara un kas ir jauns un ir aktuāls. Jā šeit bija drusku citādāk.

(7. jaut.) Kā tev šķiet, salīdzinoši, kā ir izmainījusies sociālā telpa un komunikācijas formas (ap laikmetīgo kultūru) šodien?

Es domāju, ka tagad viss jau tāds pierasts – cilvēki jau pieraduši pie tām visām jaunām lietām un tās nemaz neizskatās tik jaunas vairs tagad. Un tāpēc varbūt nav tik lielas emocijas saistītas ar to un vienkārši – nu ja, tev interesē kaut kas, nu, tad tu darbojies ar to. Cilvēki varbūt atkal kļuvuši drusku vairāk izolētāki, varbūt, pat ja tu interesējies par to, kas notiek mūzikā, literatūrā vai mākslā, tāds reāls projekts, kur visi sadarbotos, man liekas notiek daudz retāk tagad. Viss ir kļuvis profesionālāk, bet arī šaurāk, kas varbūt nav slikti, bet ir citādāk nekā bija toreiz. Tas principā attiecas arī uz latviešu un krievu vides attiecībām, man grūti galvot, bet ir tāda sajūta, ka tomēr toreiz tā vide bija drusku konsolidētāka nekā tagad. It kā no vienas puses tagad ir daudz vairāk krievu, jauni cilvēki, kas saprot un runā latviski, bet, no citas puses, daudz mazāk latviešu jaunieši, kas prot runāt krieviski.

Tas nav varbūt tikai par valodu, bet vairāk par to, kas vispār notiek sabiedrībā, nu, kaut kāda tāda vienota nācija arī neradās pa šo laiku. Tad, nu, arī jaunieši, man liekas, tagad vairāk tusē vieni Draugos, citi – one.lv un nav tādas ļoti stipras kaut kādas jaunas kultūras izpausmes, kas atkal visu savestu kopā.

Kaut kādā veidā varbūt tie *kim?* pasākumi ir diezgan plaši apmeklēti gan ar latviešu, gan ar krievu jauniešiem, bet tas laikam varbūt ir arī tāds vienīgais regulārais piemērs. Pirms pieciem vai desmit gadiem vispār bija sajūta, ka pēc desmit, piecpadsmit gadiem, cilvēki būs daudz vienotāki, tomēr tā tas šodien nav. Man pašam bija diezgan liels šoks, kad es sarunājos ar vienu jaunu cilvēku, kas mācījās pēdējā vidusskolas klasē krievu skolā un rakstīja kaut kādus rakstus, stāstus un atnesa man paskatīties. Mēs vienkārši tur kaut ko tur runājām par dzīvi un kultūru un es kaut kā pieminēju Jauno Rīgas teātri, un viņš teica: „Bet tur taču izrādes ir latviešu valodā!” Es teicu: „Vai Tev ir problēma kaut ko saprast latviski?” Viņš teica: „Nu, nav, nav problēmas” Tad kur ir problēma? Nu kaut kā tā sajūta, ka, šis ir krievu teātris, un tas ir latviešu teātris, tomēr ir pat tādos diezgan it kā inteligēntos jauniešos. Var arī atrast citus piemērus, kad cilvēki pilnīgi brīvi pieņem to, kas nāk gan no latviešu kultūras kaut kādiem centriem, un gan no kaut kādas jaunās krievu kultūras. Protams, ir arī tādi cilvēki, bet man bija sajūta, ka visi būs tādi atklātāki un brīvāki. Tomēr tā proporcija ir saglabājusies starp tiem, kam ir tāda plaša apziņa un tiem, kas tomēr orientējas uz tādu tradicionālo nodalīšanu.

Diemžēl vecie stereotipi nekur nepazuda un pat mehānismi, kas to veido, tos stereotipus saglabājas un darbojas. Nu ir tāda sajūta, ka, no vienas puses, viss ir it kā labi, viss notiek, bet, no otras puses, varētu būt labāk.

Tagad viss notiek jau ne revolucionāri, bet evolucionāri. Vairs nav nekā pilnīgi jauna. Piemēram, tagad ir mobilais internets, bet tu tomēr zini, kas vispār ir internets un tagad ir nākamais tur posms – tāds mobilais internets, pēc mobilā interneta nāks vēl kaut kāds internets, bet tev tomēr tas neliekas kaut kas gluži jauns. Tās ir tādas lietas, kuras tu principā pazīsti, tikai kaut kādā nākamā citā pakāpē, tie ir nākamie posmi, bet tik liela kultūršoka vairs nebūs.

(8. jaut.) Un ko, salīdzinoši, tu domā par sociālajiem tīkliem?

Nu, teiksim, kā vidi, kur apmainīties ar idejām, ar informāciju tie ir OK, bet man liekas, ka tomēr visi tie sociālie tīkli nav pašu jauniešu veidoti, viņi vienkārši izmanto tos mehānismus. Bet visi tie mehānismi pieder kaut kādām biznesa struktūrām īstenībā, tāpēc ir tāda tomēr, man liekas, nedrošības sajūta, ka jebkurā mirklī to projektu var principā aiztaisīt ciet vai paprasīt kaut kādu naudu par dalību vai vēl kaut ko. Piemēram, kā klubs, kur tu atnāc, samaksā par ieeju un pēc tam pavadi kaut laiku un ej prom, bet tu neatnāc tur varbūt, nu es nezinu, tā tomēr ir kaut kāda komercializācijas sajūta varbūt.

Un, jā, cilvēkiem varbūt ir vieglāk vienam otru atrast, bet tas varbūt ved pie atkal kaut kādām īstenībā izolētām grupām, kas veltītas kaut kādai tēmai, nu, es nezinu tur – tādas un tādas, nu, grupas fani. Tā viņi tur vārās savā sulā, un viņiem ir kaut kāda sabiedrība, kur cilvēkus varbūt no dažādām Latvijas pilsētām vieno kāda lieta, bet īstenībā rezultātā sanāk, ka atkal ir kaut kāda izolēta grupa, nevis atvērta plaša kustība.

7.7) Intervija ar Kasparu Vanagu

Audiointerviju ar mākslas zinātnieku Kasparu Vanagu – arī Open dibinātāju un E-Lab partneriem, veica Rasa Šmite, 22. februārī, 2010. (Transkriptēta daļa no intervijas, pilna intervija pieejama Rasas Šmites personīgajā arhīvā.)

(1. jaut.) Kāda bija tava motivācija Rīgā 90. gadu vidū, uzsākt tādu projektu kā OPEN?

Man liekas, ka drīzāk tas bija vienkārši tāds dzenulis nevis motivācija. Tas ko sauc par laikam to divdesmitgadnieka vēlmi darboties un tolaik bija tā iespēja to darīt pat arī pamanāmās formās. Runājot līdzībās – atceros, man liekas, ka tā bija Pētera Ķimeļa dzimšanas diena, kur Mārtiņš Ķibers aizgāja lasīt sēnes un nomaldījās. Jau pēc trim stundām mēs bijām noorganizējuši, ka lidmašīna brauc, kukurzņiks, pāri mežam un meklē viņu. Vienkārši tāda spēja neadekvātos mērogos realizēt savas kaut kādas idejas, draivu, emocionālo, tā tas man liekas bija. Mēs toreiz arī tā diezgan strikti un dedzīgi postulējām, ka tā nav tik lielā mērā māksla, kas ir balstīta uz kaut kādiem artefaktiem un koncepcijām, bet drīzāk vide, kurā mēs dzīvojam? It kā jau runāja arī par to, kāda ir dzīvei jēga, un kāda ir motivācija dzīvot, bet, man liekas, tik dziļi mēs tajos laikos nedomājām.

Protams, ir otra lieta, man liekas, ka nav pagājis pietiekami liels laiks. Būtībā tie 10 – 15 gadi ir pietiekama distance, lai būtu nākamā paaudze vai pat tās pašas paaudzes pārstāvji, kas no malas tolaik to skatījās, lai viņi varētu to tagad vērtēt. Taču man liekas, ka tā nav pietiekami liela distance, lai varētu vērtēt tie, kas tur bija iekšā. Piemēram, personiski manā gadījumā šobrīd izteikti kaut kāds krīzes periods, no kura perspektīvas raugoties uz 90. gadu vidu, man vairums lietu liekas naivas, pārlietu ambiciozas, vieglprātīgas, virspusējas. Iespējams, ka pēc vēl kaut kādiem 10 gadiem es uz to varēšu skatīties bez tādas emocionālās spriedzes.

Emocionāli, man liekas, ka lielā mērā tas laiks arī bija baigi nosistais, nu, tā ar to visu to zāles pīpēšanu, ka nu vajadzēja tajā divdesmitgadnieku laikā studēt un taisīt maģistrus un doktorus un nevis taisīt caurumus galvā, kur tagad ir galva tā kā tāds Holandes siers, kur neko nevari atcerēties un tā tālāk, visas tās smadzenes ir sabeigtas.

Nu, lielā mērā man liekas, ka mēs nemaz nebijām tik progresīvi par kādiem mēs iztaisījāmies vai gribējām būt. Mēs it kā runājām par tām subkultūrām, bet patiesībā mēs bijām diezgan lielā mērā tās (kapitālisma) industrijas upuri, mēs nemaz nebijām tik progresīva zelta jaunatne.

Protams, tas, kas bija tā vērts, bija paraugs, ka var pašorganizēties no apakšām, kas man liekas šobrīd notiek daudz neredzamākā līmenī. Tās pašorganizācijas formas, tie zemūdens sociālie strāvājumi, kas notiek šobrīd Latvijā, viņi vairs nav tik viegli pamanāmi. Mēs tomēr mēģinājām kaut kā komunicēt ar meinstrīmu arī, it kā nepieskaitot sevi pie tā, šobrīd. Tādas komunikācijas formas tikpat kā vairs nav redzamas. Ar to es domāju, piemēram, pasākumus, kas tika taisīti ļoti lielai, plašai, dažāda auditorijai, bet tajā pašā laikā tas nebija orientēts uz meinstrīma estētiku vai uz meinstrīma problemātiku. Un mēs tajā pašā laikā mēģinājām uzrunāt lielu daudzumu cilvēku. It kā no vienas puses, bija tas *face control* pie durvīm, bet, no otras puses, bija mērķis piepildīt tos četrus, piecus fabrikas vai noliktavas stāvus pilnus ar cilvēkiem.

Tagad, manuprāt, vairāk tās subkultūras vai zemūdens strāvājumi. viņi mēģina ieturēt tādu ļoti noslēgtu vidi, mazus lokus. Tajos laikos tas bija ārkārtīgi tipiski, piemēram, formējoties Orbītai, jaunajiem literātiem, ka viņi lasīja savu dzeju lielajā teātra zālē ar videoprojektoriem, cenšoties meklēt sarunu veidus un runāt ar ne tik šauru, specifisku savējo auditoriju. Viņi mēģināja veidot dialogus ar nesavējiem, tieši dialogus, nevis kaut kādu tur tādu ruporu. Šobrīd, lai nojaustu, kas notiek jauno autoru, jauno dzejnieku vidū, būtībā ir ļoti jāiefiltrējas viņu sabiedrībā. Nav citu iespēju tik viegli nojaust, kas tur notiek.

(2. jaut.) Kādi bija galvenie iemesli, kāpēc mēs bijām it kā bijām un reizē nebijām subkultūra? Vai mums nebija pietiekoši atbilstoša izglītība?

Zināmā mērā mēs bijām maksimālisti, un mūsu maksimālismam neatbilda tā laika izglītības standarti, kaut vai pieejamās literatūras klāsts bibliotēkās. Mēs vienkārši ārkārtīgi jutāmies vīlušies jebkādā saskarsmē ar oficiālajām kultūras institūcijām un viņu noformēto lietu kārtību. Un tā rezultātā mēs izjutām skepsi un cinismu pret tiem, kas bez kādām šaubām metās iekšā šajā kapitālisma celtniecībā. Tā vietā mēs labprātāk izvēlējamies tādu, nu, teju uz ārpusi tādu kā lūzera imidžu.

Tā kā ne institucionālā vide, ne arī meinstrīma patērētājsabiedrības piedāvājums neatbilda mūsu tām maksimālistu gaidām par dzīvi. Tā rezultātā mēs veidojām kaut kādu savu alternatīvo zonu. No otras puses, nevar varbūt pārņemt mūsdienu jaunajai paaudzei to, ka viņi varbūt ir tik norobežojušies, es domāju, tās alternatīvās vides no plašākas auditorijas kaut vai tāpēc, ka tajos laikos šīs zonas bija iespējams radīt nesalīdzināmi lielākos mērogos dēļ vispārējās sistēmas nestabilitātes. Ja tā padomā, mums pat nebija nekādas saskaņošanas nepieciešamas Open pasākumiem. Nebija nekādi tur papīri, kas būtu jāsaskaņo ar Rīgas domi, ugunsdzēsējiem vai policiju. Tas viss bija tā – tu dabūji to pamestās rūpnīcas vai noliktavas stāvu un vienkārši pēc mēneša jau tur kaut kas notiek. Tikai tad vēl divas nedēļas vēlāk, kad tas viss ir cauri, tad tikai policisti vai ugunsdzēsēji pēkšņi attopas – kaut kas ir noticis un kaut ko tur iet un meklē, un skatās – bet tur jau viss ir beidzies. Visa valsts sistēma vēl bija tādā veidošanās stadijā un to varēja izmantot. Tādēļ tās autonomās zonas tolaik varēja radīt, un tās utopijas bija vēl iespējamas, jo sistēma nebija pārņēmusi visu teritoriju.

(3. jaut.) Kā tu raksturotu to jaunā veida sociālo vidi, kas 90. gados pašorganizējās ap digitālo kultūru, laikmeīgo mākslu, starpdisciplinārām aktivitātēm, jaunajām

tehnoloģijām, reiviem, urbānās vides, klubu, dj, vj kultūrām un citām jaunām tā laika tendencēm (lielā mērā sākotnēji ap Open, vēlāk ap E-Lab un citām) – piemēram, vai to varētu dēvēt par jaunu paradigmu (kā Eric Kluitenberg to dēvē savā rakstā), vai iezīmi, kas raksturo “jaunas sociālās morfoloģijas” (Manuel Castels) rašanos?

Es domāju, ka šobrīd ir arī tāds izdevīgs politekonomiskais fons par to runāt, nejutoties kā zaudētājiem varas sāncensībā starp to alternatīvo un oficiālo tāpēc, ka šobrīd mēs kapitālisma celtniecību ir tā kā nedaudz strupceļa situācijā nonākusī. Ir tāda pārplīsušā burbuļa sajūta, kas mums neliek justies kā tādiem totāliem zaudētājiem, jo mūsu burbulis pārplīsa it kā ātrāk, bet tagad mēs varam teikt, redz, ka tiem otriem jau arī negāja īpaši labāk. Tas it kā atkal drusku pašvērtību paceļ. Bet īstenībā, es tagad atceros, ka Tu reiz teici, ka mums nevajag raudāt par to, kas nav, bet vajag priecāties par to, kas ir te tai Latvijā un tai Latvijas kultūras vidē. Un tomēr man liekas, ka Latvijas kultūras ainā šīs kaut kādas autonomās zonas, to klātesamība ir ļoti grūti pamanāma. Es domāju, paskatoties, nu, kaut vai uz zināmākajām parādībām, kādas izveidojās jau pēc 2000. gada, kaut vai tā pati Karosta Liepājā, kas nu ir zudusi. Vai kaut kādi, pieņemsim, centieni veidot tādu Andrejsalu, kas tik ļoti ātri tā arī pazuda no tās kultūras kartes.

Es domāju, ka lielā mērā tas ir saistībā ar to, ka oficiālā kultūras politika, manuprāt, ir vērsta uz to, kā piemēram, Laikmetīgās mākslas muzeja būvniecība, ka pastāv kaut kādas vēlmes importēt idejas un formas. Tāpat kā vairums patēriņa preču tiek importētas, tā mēs it kā gribam importēt, lūk, arī šos muzejus ar ārzemju arhitektiem, ar milzīgiem līdzekļiem, tajā pašā laikā nemēģinot saglabāt tās lietas, kas ir, piemēram, kaut kādas aizejoši rūpnīcu korpusi, kurus var ar minimāliem līdzekļiem atdot māksliniekiem un šo atlikušo finansējumu nodrošināt tūri uz to procesu.

(4. jaut.) Tas sociālās tīkls, kas 90. gadu vidū un otrā pusē attīstījās Rīgā, lielā mērā izveidojās pateicoties tev un taviem sakariem – tu biji viens no pirmajiem galvenajiem “konektoriem”. Vai tu atceries, kurus cilvēkus tu pazini sākotnēji, un ar kuriem tu kurus pēc tam iepazīstināji, kur, utt.?

Jā, bet man liekas, ka vispār jau tā ir Latvijas sociālajā uzbūvē vājā rakstura īpašība, ka cilvēki jūtas drošāk un tāpēc labprātāk uzturas savu paziņu, draugu, tādā šaurā lokā un necenšas nodrošināt kaut kādas komunikāciju saiknes starp šiem dažādiem grupējumiem. To, manuprāt, var lieliski novērot dzimšanas dienās, piemēram, tu pie paziņas esi ielūgta vakariņās, tev ir tā sajūta, ka tu diez vai iepazīsies ar kādu jaunu cilvēku, tev pie galda sēdēs visi cilvēki, kurus tu jau pazīsti un tajā gadījumā tu vari uzreiz lietot to savu paroli, jo tu vari lietot savā draugu lokā ierastos komunikācijas veidus un valodu, runāt pusvārdos, tu tiksi saprasta, tu pat vari klusēt un tev vienalga būs omulīgi un visi tevi mīlēs, nekā, pieņemsim, nedaudz iespringt, lai veidotu komunikāciju ar blakus sēdošo pie tā vakariņu galda un runāt ar pilnīgi nepazīstamu cilvēku. Un tas ir, manuprāt, tas, kā dēļ arī mūsu pasaules redzējums ir ļoti šaurs. Piemēram, cik tu pazīsti labus mediķus, ar kuriem tu varētu risināt kopīgu sarunu? Es piemēram, aizvakar runāju ar ārkārtīgu interesantu neirologu, kas visas tās jaunākās neiroloģijas tehnoloģijas pārzina un smadzeņu viļņus un tā tālāk, ārkārtīgi interesanta saruna!

Iepazīties ar citiem cilvēkiem Latvija ir gandrīz neiespējami! Tāpēc, ka mēs dzīvojam ļoti noslēgtās sociālajās grupās.

Un tāpēc man liekas jau arī nepastāv, piemēram, pretestība pret ļaunprātībām politiskajā vidē vai valsts pārvaldē. Tāpēc, ka konsolidācijas formas nav iespējamās, jo cilvēki nepārzina dialogu, viņi nespēj būtībā sazināties – šīs sociālās grupas viena

ar otru. Un, man liekas, ka tas bija interesanti tajā 90. gadu sākumā. Es no 1990. līdz 1995. gadam biju projām un kad atbraucu šeit, man vienkārši bija interesanti. Es it kā, man liekas, pats meklēju to savu loku vai to vidi, kurā es varētu iejukt un justies kā zivs ūdenī. Tā meklējot to vidi, laikam es vienkārši sakūļāju to visu kopā, nu tā tūri pat negribot varbūt. Un man liekas tāds īsts tāds konektors ir arī Ilze (Strazdiņa – Black), tāpēc, ka Ilzei piemīt tik reti sastopamā īpašība – viņai ārkārtīgi interesē cilvēki, viņa spēj jūsmot un uzdot jautājumus ar tādu patiesu interesi. Tāpēc viņai tik interesanti ir arī Londonā tāpēc, ka tur ir nepārtraukti iespēja sastapties ar dažādu kultūru pārstāvjiem, dažādu sociālo segmentu pārstāvjiem un tur šis dialogs it kā ir tāda pieklājības norma, būtībā tev ir jāizrāda interese. Pie mums drīzāk ir, nu, “Ko tad es, ko tad es tā iztaujāšu”. Nu, tā apmēram man liekas.
[..]

7.8) *Intervija ar Kristīni Briedi*

Interviju ar filmu veidotāju un aktīvisti Kristīni Briedi, arī – filmu studijas “Locomotive” un Kultūras un informācijas centra “K@2” Karostā dibinātāju veica Rasa Šmite, izmantojot e-pasta saraksti. Atbildes saņemtas no Indijas, 15. februārī, 2010.

(1. jaut.) Kurā gadā Locomotive sāka darboties? un kurā gadā tika dibināts K@2?

Pirmā Locomotive studija – “Locomotive Film & Television” sāka darboties 1995. gadā. K@2 tika dibināts 2000. gada beigās – decembrī. [Abi tika dibināti kopā Latvijā dzīvojošo zviedru filmu veidotāju un aktīvistu Kalli – Carl Bjorsmark].

(2. jaut.) Ar ko nodarbojās Locomotive, kādi bija Locomotive mērķi un idejas?

Lokomotīve tika izveidota kā filmu studija – gribējām taisīt kino – galvenokārt dokumentālo kino, vismaz iesākumam. Taisījām arī televīzijas raidījumus. Galvenā ideja, ap ko grozījās visi darbi, bija tā saucamā “mazā cilvēka” un mūsdienu dokumentēšana. Mēs dikti gribējām dokumentēt toreizējās mūsdienas, jo bija ārkārtīgi interesants un neatkārtojams tas pārmaiņu laiks. Tajā laikā jau vairs neuzņēma arī kinohroniku, vispār maz kas filmēja.

(3. jaut.) Kā tu raksturotu 90. gadu kultūras vidi, kurā biji pati iesaistīta un kas organizējās ap mākslu, jaunajām tehnoloģijām, reiviem, dj, vj un klubu kultūru, un citām jaunajām tendencēm Rīgā 90. gadu otrā pusē? Kādas bija tavuprāt, tā laika dominējošās idejas, motivācija cilvēkiem (gk. jauniešiem) pašorganizēties un veidot jaunus sadarbības tīklus un kopienas?

90. gadu kultūras vide bija visai dedzīga un spraiga – tā kā grūva visādi veci, iesakņoti pamati un sistēmas (un ne jau tikai kultūrā), tad bija jūtamas ļoti skaistas un dzīvības sulu pilnas svaiguma vēsmas, kas mudināja darboties, atklāt, radīt. Entuziasms, jaunas izteiksmes iespējas, formas un iedvesmas plūda no visiem stūriem. Iespējams, ka katras desmitgades uzlēcošai paaudzei tā šķiet, tomēr uzdrošināšos apgalvot, ka mēs bijām ļoti “izsalkuši” un 90. gadi bija īpaši mūsu platuma grādos gan vēsturiskā, gan ģeopolitiskā, gan sociālā un kultūras nozīmē.

Es nekad neesmu sevišķi interesējusies vai aizrāvusies ar klubu kultūru, arī ne ar dj vai vjismu. Bet māksla un radoši procesi gan vienmēr interesējuši. Kaut kā tas

organiski savijās tolaik...

Motivācija bija ...nu, tikšana vaļā no ķēdes, interese un iespējama (arī fiziska) saikne ar ārpasauli, ar pasauli, ar lielo katlu!

Pašorganizēšanās jau kā likums rodas tur, kur valda zināms haoss un stiepjas plaši, neapgūti lauki. Kad nepieciešams kāds darba un sadarbības veids, bet gatavas un sekmīgi darbojošās struktūras nav. Manā gadījumā arī tā neatpverami sajūsminošā apjēga par savu valsti un par to, ka atbildība (arī par brīvību) tagad arī uz maniem pleciem!

Par jaunām tehnoloģijām un gadžetiem interese radās tāpēc, ka, pirmkārt, tādas sāka parādīties un ar vecajām netikām nekur tālu uz priekšu – vecā kino industrija bija sagrūvusi, jauniem bija grūti ienākt kaut kādās vēl pastāvošās struktūrās, jo nebija jau īsti kur ienākt. Naudas kino nebija – es te nevis par ierasto žēlošanos, ka nav naudas, bet fiziski – materiālam – filmām un attīstīšanai nebija, tāpēc vajadzēja meklēt citus, lētākus izteiksmes veidus – video, internets, digitālais foto, sadarbība, barteris.

(4. jaut.) Vai tu vari atcerēties, kā veidojās tā laika “sociālais tīkls” 90. gadu beigās (sākotnēji ap Open, vēlāk E-lab, u.c. projektiem, Locomotive un K@2 arī vienmēr bija vieni no nozīmīgākajiem tīkla dalībniekiem), t.i. kurus cilvēkus tu sākotnēji pazini, kas tevi pēc tam ar ko iepazīstināja, utt.?

Jā, ļoti labprāt! Kaspars Vanags ir faktiski mans bērnības draugs, mēs vienā bērnudārzā gājām, no jauna satikāmies jau pieaugušā vecumā 90. gadu sākumposmā – kad vēl strādāju Ziemeļvalstu informācijas birojā un pirms viņš vēl uztaisīja pirmo Open Vecrīgā, Miesnieku ielā. Mēs (ar Kalli – Carl Bjorsmark) viņu satikām īsi pirms Open pasākuma un viņš pukojās, ka LNT prasot 800 latus par to, lai uztaisītu video par šito Open un mēs teicām (Kalle, faktiski, ierosināja), ka, nu, ka mēs gribētu uztaisīt to par brīvu. Tad mēs tik tikko bijām nodibinājuši Loco, sadarbojāmies ar toreizējo TV3 – viņi mums deva kameru un montāžas iespējas, mēs viņiem – gatavus raidījumus. Un uztaisījām tādu raidījumu par Open, kas saucās “Tussofka” ... toreiz kaut kā patika tāds vārds.

Pēc tam Kaspars mūs uzaicināja piedalīties nākamajā reivā Biosports un mēs tur ar Kalli deju zālei apkārt uz “mēles” tādu foto instalāciju uztaisījām ar lieliem portretiem. Toreiz Kaspars mūs pirmo reizi iepazīstināja ar topošā E-laba Šmitiem – Rasu un Raiti – māksliniekiem, kas Biosportā piedalījās ar savu instalāciju “Piena bārs” – ļoti, starp citu, feins objekts bija, patika. Kaut ko stāstīja par jauniem medijiem (neatceros gan tieši kāda tā terminoloģija bija), bet atceros, ka neko daudz nesapratu, bet ka ar internetu darīšana un ka būšot tāda jauna lieta.

Nu un tad pamazām ar E-lab tuvāk iepazīnāmies. Šī pazišanās un iesaistīšanās mums ļoooti daudz deva.

Apmēram tai pašā laikā mēs taisījām tādu televīzijas raidījumu sēriju “Lokomotīve piedāvā” – 17 raidījumus, katru pa pusstundai – par Zviedru institūta naudu un ar TV3 atbalstu – viņi deva Betacam kameru un mēs pelnījām montāžai. Caur tiem raidījumiem, kuru galvenā caurvijošā tēma bija Lokomotīvei tā interesantā – proti, par interesantiem “mazajiem” cilvēkiem, kultūras cilvēkiem, izciliem cilvēkiem, bet kuri nav rokstāri un etablētas mākslas citadeles. Starp citu, to zviedru naudu mēs dabūjām ar mērķi, lai veicinātu sabiedrības intergrāciju – toreiz tā bija tāda pavisam jauna lieta un daudzi latvieši – īpaši nesen izveidotajās ministrijās – piem. Izglītības ministrijā – mūs nosodīja, kas mēs tur gribam integrēt, bet līdz ar šiem raidījumiem mēs iepazīnāmies ar daudziem ļoti interesantiem cilvēkiem – gan latviešiem, gan citiem. Piemēram, Uģis Vītiņš mūs iepazīstināja gan ar Sergeju Timofejevu (un tā vēlāk ar Orbitu iepazīnāmies), gan Edgaru un Ivetu Svētiņiem – tādiem latvju “šamaņiem” labā nozīmē. Šo pašu televīzijas raidījumu dēļ Ķeipenes biezoknī tika atrasts Havjērs,

pie VEFA – (vācu) dzejnieks Matiass Knolls un caur viņu Jūrmalas radošais nams “Undīne”.

Tad vēl viens tāds interesants sociālais tīklotājs tai laikā bija Zviedrijas vēstniecības kultūras atašējs *Mats Sylwan* – viņam bija ļoti atšķirīga (ierindas kultūras atašejam neordināra) kultūras izpratne – viņš gan nenoliedza arī “augsto mākslu”, bet viņam patika arī visādi šitie jaunie, meklējošie un nepieradinātie, un viņš labprāt ar viņiem tikās, pat ielūdza pie sevis uz mājām un iesaistījās un reizēm arī iniciēja interesantus kultūras sadarbības projektus. Ja pareizi atceros, tad šķiet, ka tieši caur Matsa ieteikumu es iepazinājos ar Normundu Kozlovu, kam bija kaut kāds aktīvisma projekts, vēlāk arī ar viņa sievu Ilvu Skulti. Un tieši ar zviedriem kopā veidotā dokumentālā kino semināra sakarā 1997. gadā, mūsējie pirmo reizi nokļuva Karostā...

Vēl viens ļoti nozīmīgs atzars bija tā saucamā Granta grupa – jaunie fotogrāfi. Tas gan bija tāds jau mazliet institucionēts pasākums, jo darbojās vienā no Rīgas pilsētas tā saucamajiem Tehniskās jaunrades namiem, kas bija palikuši tādi bezmaz vēl no padomju laikiem (es savā skolas laikā tur gāju kino pulciņā) – Pionieru pils tipa pulciņi, bet tā ilgu gadus bija ļoti nozīmīga (un tagad arī vēl ir) un tāda īpaši eleganta un spēcīga jauniešu un “vecjauniešu” grupa ar iekodētu Meistara pamatvērtību kodeksu.

(5. jaut.) Kā jūs nokļuvāt Karostā? Kāda bija tava motivācija tur izveidot K@2 centru?

Karostā pirmais no mums nokļuva Kalle, kurš veda ekskursijā zviedru-latviešu dokumentālistu grupu. Viņš pārveda no turienes vienu video kadru – toreiz viņš taisīja filmu “Viena minūte Latvijā”, kas sastāvēja no piecdesmit diviem minūti gariem statistiskiem kadriem. Katrs kadrs bija uzņemts kaut kur Latvijā – katru nedēļu viens, kopā sanāca gads. Tas kadrs no Karostas bija pilnīgi sirreāls, ļoti intriģējošs. Vēlāk es uztaisīju kopprojektu ar tiem pašiem zviedriem – tādu izpētes projektu, kura mērķis bija “atklāt” vienam otru un atklāt vienam otra zemes, gūt ieskatu kultūrā, iespējams kādreiz taisīt kopā kino. Latvijā mēs braukājām pa visādiem trakiem objektiem, piem., apmeklējām Bolderājas cietoksni, Irbenes lokatoru, izbraukājām Kurzemes piekrasti, Karostu. Vēl viskaitur pabijām – Vidzemē, drusku Zviedrijā arī, bet visiem dalībniekiem traki gribējās atpakaļ uz Karostu un tur tad mēs nobāzējāmies uz ilgāku laiku – sākumā bija paredzēts, ka tie būs pāris vasaras mēneši, bet ar laiku projekts izvērtās par daudz lielāku lietu. 2000. gada augustā pēc visiem lielajiem projektiem un pasākumiem, ko mēs tur bijām pa to vasaru sastrādājuši, Kallem ienāca prātā doma palikt Karostā, pārcelties no Rīgas, un izveidot tur kultūras centru.

Mana motivācija bija pimkārt – nepamest Kalli vienu pašu! Tad tas ārkārtīgais plašums, unikālais skaist-neglītums un sirreālisms, un, kā likās, milzu iespējas izvērsties, iespēja paveikt kaut ko tādu lielu un nozīmīgu, un vēl sociālā taisnīguma izjūta (ka, nu, nedrīkst Latvijā tik novārtā atstāta vieta palikt un iet bojā). Un piedzīvojums! Un nojausma par briesmām, kas sagaida un kuras būtu ak, cik izaicinoši pārvarēt.

(6. jaut.) K@2 vienmēr ir bijis īpaši nozīmīgs punkts Latvijas laikmetīgās kultūras sociālā tīkla veidošanā, jo tas viens no nedaudzajiem atradās ne-Rīgā. Kā lokālais sadarbības tīkls (ap K@2) turpināja veidoties pēc 2000. gada, jau jums atrodoties Karostā? (sadarbība ar Serde, Nekac, Daba utt.)

Jā, nu, mēs mēģinājām sadarboties ar visiem – pat ar Liepājas pilsētas domi, vietējo Naturalizācijas un Izglītības pārvaldi tai skaitā...

Bet, patiesībā šī te sadarbība ar jautājumā pieminētajām organizācijām un pleca sajūta ar tām bija viens no svarīgākajiem faktoriem, kāpēc mēs (K@2) vispār izturējām Karostā, kas tomēr ir salīdzinoši skarba vide, tik daudzus gadus – deviņus kopskaitā, jo mēs jutāmies ļoti iekļauti. Ļoti bieži šie sadarbības partneri mums izpalīdzēja – gan ar savu ekspertīzi, gan ar resursiem un finansiāli, deleģējot mums kādus konkrētus uzdevumus, iekļaujot mūs savos projektos... Mēs arī no savas puses viņus centāmies iekļaut savos projektos, vispār vairākus projektus veidojām kopīgi kā sadarbības partneri, un ticiet man! – ir tik brīnišķīgi, ja tev ir kompetenti sadarbības partneri, uz kuriem var paļauties! Mūsu sadarbības partneri praktiski 90 % bija tomēr no ārpus Liepājas – Rīgā: galvenokārt RIXC, savulaik arī Laikmetīgās mākslas centrs un Jaunā Teātra institūts, un mazākā mērā, bet tomēr arī no citām vietām (Kuldīgā: NEKAC, Ventspilī: DABA, Aizputē: SERDE, Daugavpilī: jauniešu iniciatīvas grupa), jo mēs runājām vienā valodā. Liepājai mūsu stila radošās aktivitātes ilgu laiku tomēr palika svešas – nebija raduši viņi, likās par traku, par neordināru. Tikai pēdējos gados sāka veidoties tāds jaunās paaudzes aktīvais slānis – arī organizācijas, kas nu jau bija tapušas Liepājā, ar pašu liepājnieku spēkiem un spēja pašorganizēties – “Radi vidi pats”, Imkas grupa, brīvprātīgie... bet visam jau vajadzīgs laiks... Nezinu, kāda būtu Rīgas kultūrvide 21. gs. sākumā, ja savulaik nebūtu izaudzināta vesela kultūras paaudze ar Arsenālu, Homo Novus, Māksla+Komunikācijas u.c. (publiskiem laikmetīgo mākslu festivāliem).

(8. jaut.) Kādas attiecības un jums veidojās ar vietējām iedzīvotāju kopienām Karostā? Vai tavuprāt, neatkarīgas kultūras organizācijas, kas radoši izmanto jaunās tehnoloģijas, var dot ieguldījumu sabiedrības integrācijā?

Manuprāt, ja kāds var dot ieguldījumu sabiedrības integrācijā, tad tās ir šīs neatkarīgās kultūras organizācijas! Ar to, protams, nepietiek, bet tas ir nozīmīgs ieguldījums, ko šīs organizācijas ir devušas.

Sākums Karostā bija aizraujošs, bet ļoti grūts – mēs runājām dažādās valodās un bijām “baltie kolonizatori” daudzu vietējo acīs. Oficiālajās aprindās kā arī “neoficiālajās” nemitīgi tika uzdots bažu pilnais jautājums: “Kam tas ir izdevīgi?” Un “Kas aiz tā stāv?”, resp., kura politiska partija?

Mums bija ļoti labs kontakts ar vietējiem Karostas bērniem, kuri šādus jautājumus neuzdeva, vienu konkrētu laika periodu arī ar veselām Karostas jauniešu grupām, kamēr mēs nogurām... viņus apkalpot un apgādāt, jo viņiem diemžēl nepiemita tāda pašorganizēšanās nepieciešamība, tur vajadzēja visu laiku dot un dot un vākt... Te atkal tas svarīgais laika un ilgstošu ieguldījumu faktors!

Vēlākos gados labs kontakts izveidojās ar Liepājas jauniešiem – jau, tā sakot, arī no centra, studentiem, arī ar vecāka gadagājuma cilvēkiem – vispār ar krietnu slāni dažāda vecuma, interešu, tautību un soc. slāņu iedzīvotāju, sakarā ar ilglaicīgiem projektiem – kā mākslas galerija, mediatēka, latviešu valodas kursi, resp. tiem, kurus izdevās noturēt ilgāku laiku un attīstīt.

(9. jaut.) Tu esi arī viena no Laikmetīgās kultūras NVO asociācijas dibinātājām, cik būtiska tev šķiet šādas sadarbības uzturēšana (starp neatkarīgām struktūrām) šodien?

Nu, kad mēs dibinājām to asociāciju, tad K@2 jau ar vienu kāju sāka grimt. Tāds palēns norietēšanas process... es neilgi pēc tam jau vairs nevarēju pilnasinīgi iesaistīties...

Bet vispārīgi, šodien, man tāds iespaids, ka tādas struktūras vairāk nepieciešamas kā

savu interešu aizstāvētājas, galvenokārt naudas dēļ. Resp., lai apvienotos un iegūtu skaļāku balsi nozīmīgos procesos un apdalīšanas gadījumos.

Tas tāds jaunais institucionālisms, kā Santa Mazika – viena mākslas zinātniece to nosauca. Ka pašorganizēšanās sasniegusi jau tādus apmērus, ka laiks kačāt savus noteikumus, resp. zināmā mērā institucionalizēties, arī akademizēties... cilvēki taču paliek vecāki, izglītojas, galu galā pieredze un nopelni uzkrājušies utt.

(10. jaut.) Kādas tavuprāt ir būtiskākās atšķirības un kādas līdzības starp sociālajiem tīkliem 90. gadu beigās (Rīgā, Latvijā) un šodien (tiem, kas organizējas ap darugiem.lv, facebook, uc.)?

Vai! Jauns laikmets, jaunas tendences, he, he... Pirmkārt, pieejamība tagad daudz lielāka tiem pašiem dzelžiem un internetam. Tas vairs nav nekas tāds, kā dēļ būtu jāpulcējas – drīzāk tieši otrādi – komunikācija atsvešina – katram tagad pašam savs kanāls, jeb katrs pats sev televizors – kā kaut kas, piedod, neatceros, kas – bija izteicies par blogošanu.

Demokratizēts tas process, līdz ar to masveidīgs un pieejams teju vai ikvienam. Blakus efekts ir tāds, ka visa par daudz un atlases nekādas, bet tas jau ok, vienmēr var atlasīt savas taciņas.

Ak, Kungs! Un kā tad bez *youtube* vispār mūsdienās kaut kas iedomājams!

Man no šiem te jaunajiem patīk *sviesta ciba* jeb *live journal*. Facebook esmu reģistrējies, bet neinteresē tur patlaban neko ieguldīt...

Bet galvenā atšķirība, manuprāt, ir radīšanas samazināšanās un patērēšanas pieaugšana, bet, kā jau te minēju, droši vien tas katrai jaunai paaudzei liekas savādāk!

8. Intervijas ar ekspertiem

8.1) (Ekspress) intervija ar Džonu Takara

Interviju veikusi Rasa Šmite

2009. gada 4. decembris (seminārs „Organizētie tīkli”, intervija notika caur *Skype*).

Jaut.1. Kas padara tīklus par ilgtspējīgiem?

- 1) Jēgpilns kopīgs (risināmais) jautājums
- 2) Persona, kas pilda “namatēva” pienākumus
- 3) Uzturēšanas un izaugsmes prasmes

Jaut.2. Kas tiek domāts ar „uzturēšanu” – vai tas attiecas ne vien uz tehnisko infrastruktūru, bet arī uz rūpju uzņemšanos, utt.?

Pavisam noteikti, jā. Tas ir gluži kā labās mājas viesībās, kur namatēvs redz, vai kāds viesis jūtas atstumts vai nespēj iejusties, un izmantojot savas prasmes, mudina cilvēkus turpināt iesaistīties.

Mūsdienās pastāv dažādas grupas ar neparastiem nosaukumiem kā „dziļā demokrātija” un „holistiskās organizacionālās transformācijas”, kas skan nedaudz sektantiski, taču tām labi izdodas veikt šādus uzdevumus.

Jaut.3. Tātad, Jūsaprāt, tīkla ilgtspējība ir atkarīga no tajā iesaistītajiem cilvēkiem?

Jā, tomēr tas nenozīmē, ka visi domā vai rīkojas vienādi. Svarīgi, ka pastāv kopīgs un jēgpilns mērķis, kura vārdā veidot sadarbību.

Biogrāfija

Džons Takara

Džons Takara ir studējis filozofiju, bet praktizējies kā žurnālists. Pirms tam 15 gadus strādājis par grāmatu un žurnālu redaktoru. Vēlākos gados organizējis konferences un izstādes visā pasaulē, bijis arī pētījumu vadītājs Karaliskajā Mākslas koledžā Lielbritānijā.

Džons bija pirmais Nīderlandes Dizaina institūta vadītājs (1993. – 1999.), kur viņš 1993. gadā dibināja „Doors of Perception” („Doors of Perception” kļuva par neatkarīgu organizāciju 2000. gadā). Tās vadībā tiek organizēti festivāli un projekti visā pasaulē, kuru ietvaros *grassroots* novatori kopā ar dizaineriem modelē ilgtspējīgas nākotnes perspektīvas, kā arī veic praktiskas darbības to realizēšanai.

Viņš ir dažādu publikāciju, kā arī grāmatas „*In the Bubble: Design in a Complex World*” autors (*tulk. latv.* „Burbulī: dizains kompleksajā pasaulē”) (MIT Press, 2005.). Džons pašlaik ir biedrības „The Young Foundation” (Lielbritānija) asociētais biedrs; Lielbritānijas Dizaina padomes vecākais padomnieks ilgtspējības jautājumos, kā arī padomnieks ilgtspējības rādītāju jautājumos ziņu aģentūrā „Agence France Presse”.

(Express) interview with John Thackara

By Rasa Smite

December 4, 2009 (Organized Networks event, via skype)

Q1. What makes networks sustainable?

- 1) a meaningful shared question
- 2) a hosting person
- 3) facilitation and nurturing skills

Q2. What do you mean with 'facilitation' – it is not about only technical infrustrcture, right, but also about taking care, etc...?

Absolutely, yes: it's like a dinner party, where a good host has the empathy to sense, if someone is feeling insecure, or left out, and uses soft skills to keep them engaged.

There are a bunch of groups with strange names like 'deep democracy' and 'holistic organisational transformation' that sound cultish, but are in fact good at this sort of thing.

Q3. So you think sustainability of network depends on persons involved?

Yes – although that does not have to mean everyone thinks or acts the same. What's important is that there's a shared and meaningful reason to collaborate.

Biography

John Thackara

John Thackara studied philosophy, and trained as a journalist, before working for fifteen years as a book and magazine editor. He then began to organise conferences and exhibitions around the world, and was Director of Research at the Royal College of Art in the UK.

John was the first Director (1993-1999) of the Netherlands Design Institute where he founded Doors of Perception in 1993 (Doors of Perception became an independent company in 2000). It now organises festivals and projects around the world in which grassroots innovators work with designers to imagine sustainable futures – and take practical steps to realize them.

He is author of book "In The Bubble: Designing In A Complex World" (MIT Press, 2005), and other publications. John is currently an Associate of The Young Foundation, UK; senior advisor on sustainability to the UK Design Council; and an advisor on sustainability indicators to Agence France Presse.

8.2) Tiešsaistes lekcija – intervija ar ekspertu Armin Medosch

Armins Medošs. Tīkli un ilgtspējība

Tiešsaistes (Skype) lekcija-diskusija-intervija semināram „Organizētie tīkli” Rīgā 5. decembrī 2009. g., vadītāja: Rasa Šmite.

Jaut.1 Kas ir svarīgākie jautājumi tīkla kultūrā mūsdienās?

Jaut.2 Vai ir iespējams izveidot ilgtspējīgu tīkla sabiedrību?

Jaut.3 Kas padara tīklus ilgtspējīgus?

Atbilde / 1. slaidis: (konteksta skaidrojums)

Paradigmu maiņa un informācijas revolūcija

Informācijas tehnoloģijas nav tikai viens no tehnoloģiju veidiem, tās norāda uz paradigmu maiņu, ietiecoties visās ražošanas, kultūras un sabiedrības jomās.

Pārmaiņas no fordisma un masu ražošanas laikmeta uz post-fordismu jeb tīklu-informācijas sabiedrību

„Pašlaik mēs esam jau pilnībā iesaistīti informācijas sabiedrībā.” Karlota Pereza

A. / 2. slaidis (konteksta skaidrojums)

Šai paradigmu maiņai ir īpašas pazīmes:

jaunas organizēšanās struktūras, kas no piramīdām pārtop par tīkliem;

līdzdalības mediju rašanās: katrs pats veido savu medij;

ražošanas individualizācija, *just-in-time* jeb raitās ražošanas sistēmu rašanās;

jauna centralitāte, starptautiska darbaspēka sadale, finansiālo tirgu dominēšana.

A. / 3. slaidis (ilgtspējības jautājums)

Vai ir iespējams izveidot ilgtspējīgu tīkla sabiedrību?

1. Tas nozīmētu atgriešanos pie minoritārām praksēm – kā tīkla kultūras, kas radās 90. gados, un padarīt to par vadošo (meinstrīma) praksi;
2. Tas nozīmētu arī finanšu tirgus darbības regulēšanu un trisināt informācijas sabiedrībā pasludināto krīzi – t.i. jautājumu par autortiesībām, par to, kā nodrošināt finansējumu mākslā un kultūrā, kā organizēt mācības skolās un universitātēs.
3. Tīkla sabiedrība kā paradigmu maiņa nozīmētu reformas sociālā, ekonomiskā, kultūras un politiskajā jomā.

A. / 4. slaidis (līdzdalības mediji)

Līdzdalības revolūcija pagātnē:

- no masu medijiem uz „grassroots” medijiem, vārda brīvības kustību, fanu veidotiem žurnāliem, brīvo radio.
- 1.0 internetu varētu uzlabot līdzdalības mediju revolūcijas solījumi, taču to ir pārkodējusi jaunā ekonomika, neļaujot novērtēt „labos” aspektus.
- Jaunās ekonomikas neveiksmes tika maldīgi asociētas ar tīkla kultūras ideju izgāšanos.

A. / 5. slaidis (sociālie tīkli: programmatūras jautājums)

Sociālā programmatūra

- sākotnēji „Mongrel Media” (Lielbritānija) šo jēdzienu lietoja attiecībā uz *grassroots* kultūru;
- programmatūra, kas izveidota priekš un saskaņā ar lietotāju vajadzībām, kas ir līdzdalīgi pašas programmatūras izveidē;

- jaunās sociālās programmatūras, kas ir komerciāls risks ar centralizētu struktūru.

A. / 6. slaidis (sociālie tīkli: problēmjautājumi)

Sociālās programmatūras ietekme:

- tā paaugstina lietošanas aktivitāti salīdzinājumā ar 1.0 internetu, taču tās ietekmē informācija tiek centralizēta;
- veidojas patēriņa estētika, programmatūru un virsmu fetišs;
- notiek kompetento lietotāju aizstāšana;
- tiek pārkāpts privātums, notiek mainīšanās ar dažādiem grafikiem un sabiedriskajām attiecībām;
- notiek sabiedrisko attiecību reifikācija jeb nonivelēšanās.

A. / 7. slaidis (nākotnes attīstība)

Rezultātā nepieciešams:

- tikt veidotas un izmantotas pašu lietotāju radītas platformas;
- pretošanās t.s. „mākoņa skaitļošanai” vai alternatīvu mākoņu izveidošana savā kontrolē un vadībā;
- 90. gadu tīkla kultūras labāko principu jaunatklāšana, padarot tos par jaunas, vadošas kustības modeli;
- pašiem savu dārzu audzēšana, sabiedrību veidošana, valūtu kontrole.

A. / 8. slaidis (nākotnes attīstība)

Kādas ir likmes?

- Mūsu pašreizējais dzīves veids.
- Jauna organizacionāla estētika.
- Jaunas izpratnes veidošana par līdzdalības procesiem.

Biogrāfija

Armins Medošs ir rakstnieks, mākslinieks un kurators, kas darbojas mediju mākslas un tīkla kultūras jomā; dzīvo Londonā un Vīnē. Sarakstījis un rediģējis vairākas jauno mediju un tīkla kultūrām veltītas grāmatas. Viens no dibinātājiem un redaktoriem interneta tīkla kultūras žurnālam „Telepolis” (1996. – 2002.). Grāmatas „Freie Netze” (tulk.talv. – „Brīvie tīkli”) autors, kas izdota vācu valodā izdevniecībā „Heise Verlag” (2003.).

Savos jaunākajos rakstos pievēršies jautājumiem, kas saistīti ar jauno mediju tehnoloģijām un sociālajām pārmaiņām. Publicējies tādos izdevumos kā „data browser reader” Nr.1, 2, „Node.London Reader” Nr.1, 2. Bijis idejas autors un dibinātājs sadarbības pētījumu platformu <http://www.thenextlayer.org>. Regulāri piedalās starptautiskās konferencēs, kas veltītas digitālajai kultūrai, un pastāvīgi nodarbojas ar konferenču un izstāžu organizēšanu un kūrēšanu. Viņa jaunāko projektu skaitā var minēt izstādi „Viļņi” (kas notika 2008. g. maijā Dortmundē un 2006. g. Rīgā), kurai bijis idejas autors un viens no kuratoriem.

Pašlaik studē doktorantūrā (Mākslu un datorzinātņi) Goldsmita koledžā, Londonas Universitātē.

Online lecture-interview by Armin Medosch

Networks and Sustainability. By Armin Medosch,
online (skype) lecture-discussion-interview for Organized Networks meeting in Riga,
December 5, 2009, moderated by Rasa Smite.

- Q1. What are most important issues of network culture today?*
Q2. Is it possible to create sustainable network society?
Q3. What makes networks sustainable?

Answer / Slide 1

Paradigm Change and the Information Revolution

Information technologies not simply another technology among other but a paradigm change, invading all areas of production, culture, society.
From Fordism, age of mass production, to Post-Fordism or the networked-information society.
"We are now in the midst of the Information Society." Carlota Perez

A. / Slide 2

This paradigm change has certain characteristics:

4. new organisational structures, from pyramids to networks
5. participatory media, everybody makes their own media
6. individualisation of production, just-in-time production
7. new centrality, international division of labour, domination of financial markets

A. / Slide 3

Can we create a sustainable network society?

- This would mean to turn minoritan practices – network culture developed in the 1990s – into mainstream practices.
- It would also mean to regulate financial markets and solve the regulatory crisis of information society – i.e. copyright, how to finance art and culture, how to organise learning in school and university.
- Network society as a paradigm change would mean reform across social, economic, cultural, political domains.

A. / Slide 4

The participatory revolution in the past:

- from mass media to grassroots media, free speech movement, fanzines, free radio
- internet 1.0 making good on the promise of participatory media revolution but overcoded by New Economy, therefore the 'good' bits underrecognised
- failure of new economy were wrongly associated with failure of ideals of network culture

A. / Slide 5

Social Software

- initially a grassroots concept by Mongrel Media, UK
- software made for and according to the needs of users in co-development
- now social software a commercial venture with centralised structure

A. / Slide 6

Influence of social software

- higher use-value than web 1.0 but centralisation of information
- commodity aesthetics, a fetishisation of software and surfaces
- deskilling of users
- privacy invasion, trading with 'graphs' and social relationships
- reification of social relationship

A. / Slide 7

Consequences:

- build and use own platforms
- resist the 'cloud' or build alternative clouds under our own control and management
- rediscover good principles of 1990s network culture and make them the model for new mainstream

- movement
- grow you own vegetables, communities, currencies

A. / Slide 8

What's at stake?

- the way we live
 - a new organisational aesthetics
- redefining participation

Biography

Armin Medosch is a writer, artist and curator working in the field of media arts and network culture, based in London and Vienna. He has written and edited several books on new media and network culture. He is co-founder and co-editor of the online magazine Telepolis – The Magazine of Netculture (1996–2002). He is author of the book "Freie Netze (Free Networks)", published in German language by Heise Verlag (2003). His recent writing focuses on topics related to new media technologies and social change, and has appeared in publications such as the data browser readers 01, 02, Node.London Reader I/II. He is also initiator and founder of <http://www.thenextlayer.org>, a shared platform for collaborative research.

Medosch is also a regular speaker at international conferences on digital culture and frequently involved in organising and curating conferences, and exhibitions. His recent projects include the exhibition Waves (held in May 2008 in Dortmund and August 2006 in Riga), which he initiated and co-curated.

He is currently doing a practice based PhD in Arts and Computing at Goldsmiths, University of London.